

У монографії комплексно досліджено інтонацію публічного мовлення, що має за мету переконати слухачів у певних поглядах промовця. Визначено особливості інтонаційної організації публічних виступів (наукової доповіді та політичного виступу) на підставі ґрунтовного аналізу основних просодичних характеристик, зокрема часової та частотної організації усного тексту. Установлено комплекс інтонаційних ознак, що характеризують досліджувані жанри. З'ясовано, що ті сегменти тексту, які реалізують функцію переконування, мають спільну картину інтонаційного оформлення у виступах різних жанрів. На підставі порівняльного аналізу інтонації текстів, записаних в авторській та дикторській реалізаціях, підтверджено гіпотезу про недостатність залучення мовлення дикторів для аналізу публічного мовлення.

Для науковців, викладачів, аспірантів та студентів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів.

The monograph presents complex research of intonation in public speaking, which intends to persuade the listeners in certain views of the speaker. Peculiarities of intonation organization of public speeches, such as scientific reports or political speeches, are identified on the basis of in-depth analysis of main prosodic characteristics - time and frequency organization of an oral text. The composition of intonation features, which characterize the genres researched, is identified. It was found that those segments of text, which carry out the persuasive function, have common intonation design in speeches of various genres. The hypothesis of insufficiency of inclusion of professional announcer speaking samples for the analysis of public speaking was proved as a result of comparative study of intonation in texts recorded in authentic and professional announcer realizations.

For scientists, teachers, postgraduate and undergraduate students of philological specialties of higher education institutions.

Наталія Вербич

ІНТОНАЦІЯ ПЕРЕКОНУВАННЯ В ПУБЛІЧНОМУ МОВЛЕННІ

СТУДІЇ З УКРАЇНСЬКОГО МОВОЗНАВСТВА

Наталія Вербич

ІНТОНАЦІЯ ПЕРЕКОНУВАННЯ В ПУБЛІЧНОМУ МОВЛЕННІ

2011

ІНТОНАЦІЯ ПЕРЕКОНУВАННЯ В ПУБЛІЧНОМУ МОВЛЕННІ

СТУДІЇ З УКРАЇНСЬКОГО МОВОЗНАВСТВА

10

РЕДАКЦІЙНА РАДА

Гриценко П. Ю. (голова)

Вихованець І. Р.

Гнатюк І. С.

Городенська К. Г.

Єрмоленко С. Я.

Німчук В. В.

Симоненко Л. О.

Яцій В. О. (секретар)

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Н. С. Вербич

**ІНТОНАЦІЯ ПЕРЕКОНУВАННЯ
В ПУБЛІЧНОМУ МОВЛЕННІ**

Луцьк–2011

Відповідальний редактор:

Хоменко Л. М. – кандидат філологічних наук, доцент
(Інститут журналістики Київського національного університету
імені Тараса Шевченка)

Рецензенти:

Мойсієнко В. М. – доктор філологічних наук, професор
(Інститут філології та журналістики
Житомирського державного університету імені Івана Франка);

Бас-Кононенко О. В. – кандидат філологічних наук, доцент
(Інститут філології Київського національного університету
імені Тараса Шевченка)

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	7
Розділ I. ПУБЛІЧНИЙ ВИСТУП ЯК ОБ'ЄКТ ЛІНГВІСТИЧНОГО АНАЛІЗУ. ТЕОРЕТИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	11
1.1. Функціональне спрямування усного публічного мовлення.....	11
1.2. Переконавання як основний фактор впливу на аудиторію.....	21
1.3. Основні напрями аналізу інтонації усного публічного тексту.....	31
Розділ II. МАТЕРІАЛ І МЕТОДИКА ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНО-ФОНЕТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ІНТОНАЦІЇ ПУБЛІЧНОГО МОВЛЕННЯ.....	42
2.1. Методика та процедура експериментально- фонетичного аналізу текстів публічних виступів.....	42
2.2. Матеріал дослідження.....	56
Розділ III. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНО-ФОНЕТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНТОНАЦІЇ ПУБЛІЧНОГО ВИСТУПУ.....	69
3.1. Результати аналізу інтонації публічного виступу (на рівні сприйняття).....	69
3.2. Часова організація текстів публічного виступу.....	97
3.3. Частотні характеристики публічного мовлення.....	116
ВИСНОВКИ.....	141
ЛІТЕРАТУРА.....	147
ДОДАТКИ.....	163

CONTENTS

INTRODUCTION.....	7
Part I. PUBLIC SPEECH AS A LINGUISTIC ANALYSIS OBJECT. THEORETICAL BACKGROUND OF RESEARCH.....	11
1.1. Functional direction of oral public speaking.....	11
2.1. Persuasion as the main factor of influence on the audience.....	21
2.3. Key areas of analysis related to intonations of an oral public text.....	31
Part II. MATERIAL AND METHODS OF EXPERIMENTAL PHONETIC STUDY OF PUBLIC SPEAKING INTONATION.....	42
2.1. Methodology and procedure of experimental phonetic analysis of public speeches texts.....	42
2.2. Research material.....	56
Part III. EXPERIMENTAL PHONETIC OF A PUBLIC SPEECH INTONATION.....	69
3.1. Results of the intonation of public speech analysis (at the level of perception).....	69
3.2. Temporal organization of public speech texts.....	97
3.3. Pitch characteristics of public speaking	116
CONCLUSION.....	141
LITERATURE.....	147
ADDITIONS.....	163

ПЕРЕДМОВА

Публічне мовлення – один із жанрових різновидів мовленнєвої діяльності, досить своєрідний за своєю природою, якісними характеристиками, місцем серед інших видів мовлення. Увага лінгвістів до публічного мовлення зумовлена тим значенням, якого воно набуває насамперед завдяки своїй багатофункціональності та виконанню функції передачі актуальної інформації.

У сучасному мовознавстві усне публічне мовлення привертає увагу вчених у багатьох аспектах. Зокрема, питання розвитку різних видів і жанрів виступів та їхніх структурних характеристик представлено в роботах В.В.Молдovan [138], С.Д.Абрамовича [2], І.П.Чепіги [201], Г.М.Сагач [171], В.М.Радченка [169] тощо. Функціонування та оптимальне використання різних мовних засобів і композиційно-стилістичних структур для ефективного вираження думки проаналізовано у студіях Л.П.Жаркової [76], А.Й.Багмут [25], Д.Х.Баранника [26], М.І.Скуленка [179; 180], А.М.Шейка [209], Є.В.Клюєва [99] та ін. Усні виступи у сфері співвідношення їхнього змісту з намірами промовця були предметом досліджень Л.Ю.Куліш [113], М.І.Лауфера [119], О.О.Леонтьєва [121; 123], В.І.Здоровеги [79].

Увага до публічного мовлення має на меті не лише визначення мовних особливостей, але й сприяння розвитку особистості в найширшому значенні цього слова – розвитку активності, ініціативи, здатності ефективно відстоювати власні інтереси за допомогою усного слова. Конкретні тексти публічних виступів промовець створює і використовує відповідно до своїх цілей, ураховуючи предмет комунікації (тему), соціальну ситуацію та знання про типові для цієї ситуації моделі продукування тексту.

Уміння говорити перед аудиторією вважають одним із провідних різновидів людської діяльності, від якого багато в чому залежить успіх чи неуспіх індивіда в різних життєвих ситуаціях [190; 15; 79]. Це насамперед пов'язано з функціональним навантаженням текстів публічних виступів. Кожний публічний виступ виконує три основні функції: 1) повідомляє про об'єктивні явища; 2) переконує та спонукає слухача до дії; 3) передає суб'єктивне ставлення, почуття мовця.

Кожна з цих функцій реалізується за допомогою характерного комплексу засобів мовлення.

Важливе місце в лінгвістичних дослідженнях, зокрема, в роботах А.А.Мецлера [132], М.І.Скуленка [180], Ф.С.Бацивчи [30], С.Д.Абрамовича [2], відведено прагматичному аспектові усних текстів, засобам досягнення ефекту впливу. Найважливішим результатом впливу публічного виступу є зміни у свідомості слухачів або перехід від певного знання до переконання, тому публічне мовлення вимагає ефективного вираження думки, змісту. Ефективність виступу визначає або безпосередня зміна поведінки суб'єктів (реципієнтів) впливу, або зміна їхнього емоційного стану, або зміна їхнього ставлення до певних подій і реалій цього світу. Ефективність публічного мовлення зумовлює низка чинників. Композиційно-стилістичну стрункість публічного виступу промовець створює відносно чітким членуванням його структури на тематично завершені, логічно цілісні частини (макротематичні єдності), які утворюють логічну послідовність у викладі матеріалу. Проте характер публічного виступу залежить не лише від дібраних і відповідним чином висвітлених фактів, але й від самої мовленнєвої форми їхнього викладу. Провідна роль у цьому процесі належить просодичним засобам мови, у яких виразно виявляються особливості публічного мовлення. Інтонація мовлення – це важливий складник усного тексту, його структурний компонент, носій семантичних значень та засіб вияву емоційно-експресивного характеру висловлювання [23; 148; 217].

Дослідження з культури мовлення, риторики, паралінгвістики, експериментальної фонетики, психолінгвістики на матеріалі іноземних мов (здебільшого – англійської) засвідчили, що дієвість і впливовість мовленнєвої інформації багато в чому залежать від таких її параметрів, як темп, тембр, паузація, тональні зміни, що стають не лише зовнішніми елементами оформлення публічного виступу, але й відіграють значну семантико-прагматичну роль у спілкуванні промовця з аудиторією.

У лінгвістичній літературі існує думка про те, що певна функція мови створює особливий комплекс одиниць різних рівнів, а функціонування комплексу допомагає слухачеві вирізнити ту чи ту функцію. Виокремлення прагмалінгвістич-

ної функції усного тексту (напр., функції впливу, регулятивної функції) засвідчує наявність певної просодичної одиниці, що бере участь у реалізації прагматики тексту. Ідею про інтонаційну одиницю, яка має певне значення, певні акустичні характеристики, що дають змогу відрізнити одну одиницю від іншої та одночасно одне значення від іншого, висловлюють фонетисти ще з початку ХХ ст. Таку одиницю називають по-різному: інтонаційний варіант, інтонаційна конструкція, просодема, інтонаційна модель тощо. Найпоширенішим зпоміж названих на сьогодні є поняття інтонеми. Однак, як зауважує А.Й.Багмут, “визначення і розуміння такої одиниці має значні розбіжності в працях з експериментальної фонетики” [23: 10]. Так, Л.К.Цеплігіс уважає, що інтонома – це результат узагальнення інтонаційних якостей, так чи інакше пов'язаних зі значенням висловлювання [199: 161]. На думку І.А.Зимньої, інтонома – це стереотипна синтаксична інтонаційна модель, пов'язана з предметно-логічним планом вираження [81: 127]. Т.М.Ніколаєва розуміє інтоному як тип відносин між звуковими одиницями – синтагмами, тобто вона є зв'язаним пучком значень окремих просодичних величин [147: 53]. Спільне для всіх визначень те, що інтоному переважно витлумачують як певну модель звучання.

Отже, функцію переконування відбиває просодична одиниця, яка є семіологічно релевантною та для якої характерні певні частотні, динамічні й темпоральні модифікації. Інтонома, співвіднесена з функцією переконування, локалізується на ядерному мовленнєвому сегменті, який у процесі мовлення набуває прагматичного спрямування за допомогою відповідного просодичного оформлення.

Незважаючи на значний інтерес лінгвістів до засобів мовленнєвого впливу, на матеріалі української мови текст публічного виступу та його основної функції вивчено недостатньо. Зокрема, на сьогодні в лінгвоукраїністиці немає експериментально-фонетичних праць з аналізу функції переконування та її реалізації в публічних виступах. Тому важливо комплексно вивчити мовні засоби, які реалізують функцію переконування в усних текстах, експериментально дослідити акустичні характеристики публічного виступу, окреслити засоби, що роблять мову промовця виразною, переконливою, дохідливою.

Висловлюю щиру вдячність усім, хто сприяв появі цієї праці: відповідальному редакторові – кандидату філологічних наук **Людмилі Мечиславівні Хоменко** за повсякчасну увагу до нашої роботи, поради й консультації; рецензентам – докторові філологічних наук, професору **Дмитрові Харитоновичу Бараннику**, докторові філологічних наук, професору **Вікторові Михайловичу Мойсієнку**, кандидатів філологічних наук **Оксані Василівні Бас-Кононенко** за уважне прочитання монографії, слушні зауваження та висловлені побажання. Зі щирою вдячністю згадую наукового керівника – доктора філологічних наук, професора **Аллу Йосипівну Багмут** за цінні поради та підтримку. Дякую інженерові Лабораторії експериментальної фонетики **Миколі Кириловичу Губареву** за допомогу в технічному опрацюванні досліджуваного матеріалу.

РОЗДІЛ I

ПУБЛІЧНИЙ ВИСТУП ЯК ОБ'ЄКТ ЛІНГВІСТИЧНОГО АНАЛІЗУ. ТЕОРЕТИЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Функціональне спрямування усного публічного мовлення.

Одним із найважливіших об'єктів сучасних лінгвістичних досліджень є усний текст. Він двоплановий за своїм змістом: з одного боку – це продукт живої суспільної комунікації, вияв мовної інтенції комунікантів, з іншого – текст спрямовано на досягнення певної мети, на діяльнісний характер спілкування. У лінгвістичній літературі усний текст визначають як необмежене обсягом, певним чином структуроване висловлювання, що характеризується єдністю комунікативного та прагматично-психологічного завдання, відносною автосемантичністю й експліцитністю засобів усіх рівнів його звукової організації, насамперед, сегментного й просодичного [73: 140]. У дослідженнях, присвячених прагматиці тексту, усний текст тлумачать як мовленнєво-соціальне явище, як комунікативну одиницю найвищого рівня. На думку О.І.Москальської, “породження цілісного мовленнєвого твору – особливий, досить важливий різновид людської діяльності. Такий текст завжди ситуативно зумовлений та соціальний” [139: 140].

Усний текст чітко вирізняє дві функціонально та композиційно протилежні форми: монологічне й діалогічне мовлення (полілогічне мовлення розглядають переважно як похідну форму діалогу). Водночас у діалогічному мовленні можна виокремити елементи монологу (мікромонологу), які структурно пов'язані з діалогічною формою.

Публічне мовлення як один із типів монологу чітко виділяють на підставі його функціональних та якісних ознак Н.С.Градобик [65], Л.П.Жаркова [76], О.А.Земська [80], М.М.Кохтев [106], Є.О.Ножин [150], В.В.Одинцов [154], Г.М.Сагач [171], Л.К.Цеплітіс [200] та ін. Публічне мовлення як один із виразних різновидів усної мовленнєвої діяльності людини є досить своєрідним за своєю природою, місцем се-

ред інших видів мовлення, а також за своїми якісними акустичними характеристиками.

Сучасне публічне мовлення аналізують у двох аспектах. Одні дослідники визначають його як функціональний різновид усної літературної мови на підставі чинників, пов'язаних із усною формою реалізації, публічною чи офіційною ситуацією мовлення. В українському мовознавстві питанню класифікації форм усного мовлення значну увагу приділив Д.Х.Баранник. “Стильові різновиди усного мовлення, – пише він, – ще малодосліджені, але вони – реальний факт” [26: 21]. З діалогічною формою дослідник пов'язує усно-розмовний тип літературного мовлення, з монологічною формою – групу стилів усно-публічного типу: ораторський, пропагандистський, лекторський (різного роду виступи перед аудиторією – у службово-діловій, виробничо-професійній, культурно-освітній та науковій діяльності).

У російському мовознавстві О.С.Ахманова розрізняє 11 різновидів усного мовлення, не виокремлюючи монологічні та діалогічні форми: побутове, ділове, сценічне, діалектне, офіційне, повсякденне, поетичне, простонародне, професійне, публічне, розмовне [21: 387].

На нашу думку, класифікації типів усного мовлення, які запропонували Д.Х.Баранник та О.С.Ахманова, ще потребують чіткішого окреслення критеріїв поділу. Зокрема, таких: чим відрізняються ораторський та пропагандистський типи монологічного мовлення, які просодичні відмінності характеризують ділове й офіційне, розмовне та простонародне мовлення тощо.

Інші дослідники тлумачать публічне мовлення в межах окремих функціональних стилів; йдеться про публіцистичне публічне мовлення [65; 108], наукове публічне мовлення [183], офіційно-ділове публічне мовлення [2] тощо.

Поняття “публічний виступ” має кілька визначень. Зокрема, одні дослідники розглядають усний виступ як окремий випадок комунікації з акцентованим прагматичним боком [65; 106; 221]. Інші дотримуються класичного інформативного підходу, демонструючи, зокрема, продуктивне використання таких елементів комунікативної теорії, як зворотний зв'язок (його визначають як специфічну рису виступу), надлишковість (у лінгвальному та екстралінгвальному розу-

мінні) тощо [200]. Треті розуміють публічний виступ як акт мовлення, у процесі якого мовець у ситуації безпосереднього спілкування повідомляє групі слухачів свої ідеї, аргументуючи їх [169].

Однак усі дослідники зауважують: з погляду особливостей структури тексту та його впливу на аудиторію публічний виступ створюють за законами риторики та з орієнтацією на переконування слухачів, що зумовлено інтеграційною природою тексту, тобто його письмово-усною формою реалізації, книжно-розмовним типом мовлення, підготовано-імпровізаційним характером. Крім цього, виділяючи публічне мовлення серед інших видів усного мовлення, особливу увагу приділено якості виголошення виступу перед великою аудиторією.

Ми розуміємо публічний виступ як різновид усної форми літературної мови, представлений у певній слухачькій аудиторії. Усне літературне мовлення функціонує у двох основних різновидах – розмовному та публічному – і протиставлене письмовій формі літературної мови (з її відповідними функціональними стилями). В основі виділення розмовного й публічного мовлення лежить відмінність комунікативної функції, теми й ситуації мовлення. Як зазначає О.О.Лаптева, “усне публічне мовлення мовці використовують насамперед для реалізації двох функцій – інформування та впливу в ситуації публічного спілкування у виробничій і соціально-культурній сферах” [117: 541].

Публічний виступ – це усний текст, побудований із урахуванням мовно-ситуативних, стилістичних та композиційних норм, виголошений перед певною аудиторією для інформування слухачів і з метою впливу на них для отримання промовцем бажаного ефекту.

Основними рисами публічного виступу дослідники вважають такі: а) ступінь підготовленості – підготований чи спонтанний [80]; б) характер зв'язку з аудиторією – безпосередньо-контактний чи опосередковано-контактний [26]; в) цілеспрямованість – інформувальний чи переконувальний виступ [200; 190; 150 та ін.]; г) обов'язковою є наявність одного мовця і багатьох слухачів за неможливості заміни ролі “мовець – слухач” [80].

Т.О.Бровченко виокремлює як визначальні ще такі ознаки усного тексту: г) характер впливу на слухача – виступ ціка-

вий / нецікавий, зрозумілий / незрозумілий; д) ступінь впливу на слухача – сильновпливовий / слабовпливовий; е) ступінь експресивності – виразний / монотонний, емоційний / неемоційний (слабоемоційний) [42: 9].

Дослідження публічного мовлення пов'язане з кваліфікацією його як монологу, призначення якого – вплинути на слухача. Лінгвісти виділяють у визначеннях монологу різні ознаки цієї форми мовного спілкування. Так, Л.В.Крилова, проаналізувавши лінгвістичні спостереження щодо монологу, поділяє всі його тлумачення на такі групи: а) за ознакою тривалості тексту; б) за ознакою спрямування мовлення; в) за характером стимулів, які сприяють виникненню конкретних монологів [111: 30].

Дослідники виокремлюють такі характеристики монологу: складність синтаксичних конструкцій [214: 144; 212: 20], широкий тематичний зміст [52: 51; 176: 17], спеціальний відбір лексичного матеріалу й граматичних форм, повноту мовленнєвого вислову [110: 149], композиційну організованість [214: 144; 52: 51], автосемантичність [60: 145], значеннєву завершеність [131: 44].

Монолог визначають за ознакою його спрямування в ситуації мовлення. Одні дослідники вважають, що монолог можливий лише за умови відсутності безпосереднього контакту зі співрозмовником [205: 146; 58: 70; 40: 65]. Інші зазначають, що монолог завжди адресований співрозмовникові [60: 145; 115: 49].

Залежно від сфери функціонування монологу, а також комунікативних функцій мовлення (інформування та впливу) дослідники класифікують монологи за видами, типами, жанрами та визначають властиві їм мовно-структурні ознаки.

Г.О.Винокур, використовуючи функціонально-семантичний критерій для розрізнення видів монологу в драматичному тексті, досліджує монолог власне драматичний, епічний та ліричний [52].

Д.Х.Баранник розглядає монолог у публічному мовленні. За основу класифікації об'єкта дослідження автор бере як нелінгвальні критерії (такі, як ситуативні, генетичні), так і функціонально-мовні особливості виступів. Дослідник вважає, що українське усне монологічне мовлення існує у двох ситуативних варіантах. Перший – аудиторний або безпосе-

редньо-контактний – це всі звичні для мовної практики випадки говоріння безпосередньо перед слухачами, тобто аудиторією, для якої призначена промова. Таке мовлення відбувається в природних для монологічної комунікації умовах: промовець перебуває в прямому контакті зі слухачем, користуючись максимумом можливостей для передачі потрібної інформації (організація фрази, інтонація, міміка, жест і т.д.), а слухач має всі можливості найповніше сприйняти цю інформацію. У мовленні радіо й телебачення функціонує інший ситуативний варіант усного монологу – мікрофонний, опосередкований [26].

На основі функціонально-семантичного критерію монологи поділяють на інформативні, які реалізують інтенцію “інформувати, розповідати”, та апелятивні, що реалізують інтенцію “впливати”.

З-поміж інформативних монологів М.П.Брандес [41], О.А.Нечаєва [145], О.О.Розанова [170], А.П.Коваль [102], С.Я.Єрмоленко [75] та ін. виділяють такі семантичні види, як опис, повідомлення, роздум, що мають певне загальносмісловне значення, логічний зміст і типізовану мовну структуру.

Апелятивні монологи, які виконують функцію словесного впливу на адресата, поділяють на монологи, що реалізують інтенції “переконати в чомусь когось” і “спонукати когось до чогось”. В.М.Аксенов [5], А.А.Мецлер [132], О.В.Абаїмова [1] тлумачать переконування як словесний вплив мовця з метою нав'язати співрозмовникові свою думку, ставлення до тих або тих дій.

У зарубіжному мовознавстві побутує думка, що лінгвістичними маркерами, які зумовлюють належність монологу до того або того підвиду, є: 1) композиція (наявність/відсутність реплік, що створюють зв'язний текст; реплік мовного контакту; реплік, які виражають особисте ставлення мовця до висловлюваного); 2) особливості синтаксичного оформлення (повнота синтаксичної структури й значна довжина речень; наявність елементів експресивного синтаксису); 3) семантичні сигнали (наявність темпоральних і локальних лексичних одиниць) [215; 221].

З цього погляду П.Сопер в ораторських виступах виділяє такі монологи: стимулювальний, активізувальний та умовивідний (висновковий) [221].

Р.Етвуд, досліджуючи монолог як ораторський виступ, основною формою публічного виступу вважає доповідь (наукову, оглядову та звітну) [215].

Особливе місце в лінгвістиці посідає питання про типи публічних виступів та їхні різновиди (жанри), що постало в науці давно та є дискусійним до сьогодні.

Виділення жанрів усного мовлення має проблемний характер. І дотепер, попри появу значної кількості робіт із цього питання, не маємо не лише загальноприйнятої класифікації, але й самих дефініцій понять “жанр”, “стиль”. Водночас сучасна лінгвістика має певні досягнення в цій сфері. Одним із них є визначення структурно-функціональних стилів і дослідження процесів формування окремих жанрів у мовленевій діяльності. Функціональний стиль розуміють як “суспільно усвідомлену й функціонально зумовлену внутрішню з’єднану сукупність прийомів використання, відбору та поєднання засобів спілкування у сфері певної загальнонародної, загальнонаціональної мови, співвіднесену з іншими такими ж засобами вираження, які мають іншу мету та виконують інші функції в комунікативній практиці певного народу” [50: 73]. Отже, кількість стилів національної мови та їхні диференційні ознаки залежать від різних чинників: типу функціонування мови, її використання в різних суспільних ситуаціях, підпорядкування певній меті спілкування тощо [75: 284]. Відповідно виділяють стилі: функціональний та експресивний; суб’єктивний та об’єктивний; книжний і розмовний; загальномовний та індивідуальний.

Функціональні стилі членують на мовні жанри, які є сукупністю мовних творів (текстів або висловлювань), що, з одного боку, мають специфічні риси, які відрізняють певний жанр від інших, а з іншого – мають спільні риси, що зумовлено належністю певної групи жанрів до одного функціонального стилю [112: 45].

Стильове оформлення тексту передбачає тематичний та структурно-композиційний чинники, які реалізуються на власне мовних рівнях – фонетичному, лексичному, граматичному та синтаксичному. Жанрово-стильові класифікації здійснюють здебільшого під час аналізу письмового тексту, з урахуванням формальної кількості співрозмовників, а також логіко-структурного змісту і конкретних лінгвостилістичних

його виявів, характерних саме для письмового тексту. Коли йдеться про виділення жанрово-стильових особливостей усних текстів, атрибуція їх неможлива без урахування насамперед конкретної ситуації комунікації – складного комплексу соціо- та психолінгвістичних факторів.

Жанри відображають традиційне уявлення про конкретний вид діяльності, усталений у певній культурі, як її сприймають у суспільстві, що вимагають від тих, хто бере в ній участь, тобто рольові приписи й рольові очікування, які, у разі прийняття їх суб’єктом, визначають його ставлення до себе як до виконавця ролі, до адресата мовлення як до рольового партнера й до предмета мовлення як об’єкта мовної діяльності.

Отже, жанр розуміємо як різновид тексту за типової мовної поведінки в типових ситуаціях соціальної взаємодії людей. Уважаємо, що для виокремлення жанрів усного мовлення суттєво враховувати такі аспекти: а) усний характер окремого тексту; б) конкретну комунікативну ситуацію; в) форму спілкування – безпосередню або опосередковану; г) мету спілкування – інформування, переконування, навіювання, спонування до дії тощо; г) комунікативну спрямованість; д) характер мовного акту: однібічне – двобічне – багатобічне мовлення (монолог, діалог, полілог); е) ступінь підготовки: квазіспонтанне мовлення – спонтанне – читання; є) соціолінгвальні чинники – соціальний статус мовця, виконувана ним соціальна роль тощо; ж) лінгвальні чинники – лексика, граматики, синтаксис, фонетика (зокрема просодичне оформлення висловлювання).

Таким чином, жанр містить узагальнену інформацію про характер авторського ставлення до дійсності в межах певного типового задуму (змістовий компонент жанру), структурно-композиційні ознаки, що відображають зміст (композиційний компонент жанру) та мовне оформлення цього змісту (стилістичний компонент жанру). Крім того, жанрова модель містить інформацію про позалінгвальні чинники (типові ситуації спілкування) й типові теми, пов’язані з цими ситуаціями.

Під впливом теорії Аристотеля, який виділяв дорадчі, судові та епідейктичні публічні виступи [13], такі ж типи виокремлено й у перших українських риториках [153; 168].

У сучасній лінгвістиці триває робота в напрямі встановлення класифікації жанрів публічних виступів. Беручи за основу класифікацій критерії, які детермінують функціональну різноманітність публічного виступу, історичний розвиток ораторського мистецтва, зміст текстів, їхнє призначення, сферу функціонування та умови спілкування (наявність аудиторії, її тип, розмір, соціальний статус слухачів і т.д.), виділяють судовий, дискусійно-діловий, навчальний [65], політичний, пропагандистський, дипломатичний, військовий, діловий [4], соціально-побутовий, богословський [15], торговий (реклама) [137] різновиди публічного виступу.

Говорячи про комунікативно-прагматичну настанову доповідача, виокремлюють різні типи повідомлень: інформаційні – лекції, звіти та ін.; виступи з метою переконати в чомусь або спонукати до дії; виступи в дискусії; виступи спеціального характеру – привітання, надгробне слово тощо [49: 123].

Дослідники, звертаючи увагу на інтонаційне оформлення усних текстів і визначаючи головним той чи той інтонаційний функціональний стиль, виділяють: 1) публічне мовлення, у якому домінує художній стиль – сценічне мовлення, виразне читання; 2) публічне мовлення, у якому головним є науковий стиль – мовлення лекторів, педагогів, юристів; 3) публічне мовлення, у якому переважає публіцистичний стиль – агітаційно-пропагандистське мовлення; 4) публічне мовлення, у якому основний інформативний стиль – дикторське мовлення [200: 28].

Орієнтація на сферу спілкування дає змогу виокремити відповідно навчальний, офіційно-діловий, мітинговий, художньо-публіцистичний та ораторський виступи у сфері політичної діяльності [171: 63].

На ґрунті функціональної диференціації монологів виділяють два основні типи публічних виступів: повідомлювальний та переконувальний [51: 20].

Отже, характер класифікації усного публічного мовлення залежить від його відповідних параметрів:

- функціональних (призначення конкретного різновиду усного мовлення, узгодженість його з певним родом суспільної практики людей);

- генетичних (особливості виникнення конкретної промови, його початкової матеріальної форми – звукової чи графічної);

- ситуативних (зовнішні умови, у яких відбувається спілкування, характер відносин між співрозмовниками, наявність/відсутність певної настанови на інформацію, на урочистість події тощо).

Під час дослідження специфіки й функцій публічних виступів вихідним, на думку багатьох лінгвістів, є положення про основні функції мови та мовлення.

Твердження Р.О.Якобсона про існування в комунікативному акті шести компонентів – автора (або адресанта); адресата; те, про що повідомляють; мовного коду; контакту між співрозмовниками; самого повідомлення – дає змогу говорити про шість нерівноцінних та ієрархічно організованих функцій мови: референтну, емотивну, апелятивну, фатичну, металінгвістичну, поетичну [213]. Розрізнення функцій мови та функцій мовлення (тобто вирізнення функцій, які виявляються в будь-якому акті мовлення, й тих, що виявляються ситуативно) визначає їхню ієрархію як первинних (основних) і вторинних, залежно від різних умов спілкування, певних ситуацій мовлення. Вторинні функції залежать від конкретної мети усного тексту та діють здебільшого окремо одна від одної, рідше – у тих або тих комбінаціях одна з одною, але ніколи не виявляються всі разом [123; 3; 187 та ін.].

До функцій мови відносять комунікативну, пізнавальну, національно-культурну, конструктивну (функцію формування мислення), акумулятивну (функцію збереження та передачі суспільно-історичного досвіду), експресивну та ін. [3; 159; 123; 105; 211; 63 та ін.].

Поряд із функціями, необхідно притаманними мові, у мовленнєвій діяльності можуть реалізуватися потенційні характеристики мови, не обов'язково наявні в кожному акті мовлення. В.О.Аврорин зазначає, що “функції мови діють постійно, за умов будь-якого практичного використання мовного апарату..., тоді як функції мовлення виявляються okazіонально, залежно від конкретної мети висловлювання” [3: 44–45]. Серед функцій мовлення виділяють: магічну, діакритичну, номінативну, фатичну, емотивно-волюнтативну, сигнальну, етнічну тощо [123; 181; 87; 63; 98 та ін.].

Головна функція публічних виступів, зважаючи на положення про основні функції мови та мовлення, призначення виступів та інтенції їхніх авторів, інформативна. Виступи здебільшого констатують наявність / відсутність певних явищ чи дій; проте це не єдина мета публічних виступів. Ще в античні часи, коли формувалася культура публічного монологічного мовлення, чітко усвідомлювали його види й функції. Вважали, що завданням оратора (промовця) є потрібна мета: пояснити (будь-що), спонукати (до розв'язання конкретних завдань) і розважити (естетичне значення виступу).

На сьогодні питання про функції публічних виступів неоднозначне. У функціях перехрещуються певні цілі та завдання, які свідомо визначає промовець і на втілення яких спрямований публічний виступ. Дослідники аналізують функції публічних виступів у різних аспектах – соціально-психологічному, мовному, соціолінгвістичному тощо.

Більшість дослідників відзначають, що публічний виступ виконує насамперед дві функції – інформативну та функцію впливу [174: 11; 116: 18; 200: 53; 4: 32]. Крім цього, мовознавці виділяють ще функцію заклику, збудження до дії; імперативну; волюнтативно-особистісну; апелятивну [106: 16-17]; освітню, виховну та організаторську [162: 30].

Кожна з перелічених функцій реалізується за допомогою характерного комплексу засобів мови. Окреме повідомлення може виконувати одночасно декілька функцій, але головною стає одна з них. Ці функції утворюють ієрархічну систему: виступ загалом має головну мету, яка підпорядковує собі всі інші, поодинокі цілі. Промовець, щоб розкрити конкретну мету виступу, має розв'язати низку окремих проблем – пояснити (за потреби) теоретичні положення, довести сутність одного з них, спростувати інші, усунути можливі сумніви слухачів, дати оцінку тих чи тих положень і под.

Отже, публічний виступ – це монолог, який має прямо-контактну або опосередковано-контактну форму реалізації, функціональний характер якого полягає в тому, щоб в умовах безпосереднього спілкування з аудиторією, разом із констатацією необхідної інформації, логічно переконати слухачів у правильності оцінки фактів дійсності, висунутих положень або ж змінити переконання аудиторії, мобілізувати її для розв'язання певних завдань, закликати до дії. Для

цього слухачі мають позитивно сприймати мовну комунікацію.

Отже, оратор постає перед аудиторією, щоб передати певну інформацію та виробити ті чи ті переконання, передати свій емоційний стан, залучити аудиторію до співпереживання, до своїх поглядів і розуміння об'єктивної реальності. Створення в аудиторії атмосфери, сприятливої для взаєморозуміння, стає, таким чином, усвідомленою чи неусвідомленою метою промовця. Виступ промовця як засіб досягнення мети зрештою спрямований на вплив на аудиторію.

1.2. Переконування як основний фактор впливу на аудиторію.

Серед проблем сучасних напрямів лінгвістики, які досліджують усний текст, вагоме місце посідають проблеми, пов'язані з кваліфікацією тих одиниць, що співвідносяться із семантикою та прагматикою висловлювання. Семантика – це той аспект смислової організації тексту, який відображає певний відрізок позамовної дійсності одночасно з інтерпретацією його мовцем. Досить важливим компонентом тексту є його прагматичний компонент, який визначають як “уплив адресанта, усвідомлений, продуманий, що супроводжує власне смисловий зміст висловлювання, спрямований до адресата” [141: 90]. В аспекті дослідження публічного мовлення семантика й прагматика виступають у певній єдності, реалізація мовленнєвої програми учасника комунікативного акту пов'язана з його внутрішнім станом й одночасно з його намаганням вплинути на інших учасників цього акту.

Модель мовленнєвого впливу розробив О.О.Леонт'єв. Він поділив її на три типи:

1) повідомлення нової інформації – введення в поле значень реципієнта нових знань про невідомі йому елементи дійсності, на ґрунті яких він змінить свою поведінку або ставлення до дійсності;

2) повідомлення адресатові нової інформації про вже відомі йому речі; відповідна інформація має бути суттєвою для розуміння речей, такою, що здатна змінити уявлення реципієнта про навколишню дійсність;

3) вплив через переконування – безпосередній вплив на смислове поле реципієнта без змін поля значень, тобто повідомлення йому вже відомого, але з іншого погляду [121: 37–40].

Публічний виступ, за класифікацією О.О.Леонтьєва, співвідноситься з третім типом мовленнєвого впливу.

Публічний виступ слугує засобом передачі інформації, проте ця передача не є головною метою спілкування, вона – лише засіб досягнення інших цілей, кінцева з яких – управління діяльністю (свідомістю) співрозмовника. Спілкування не є актом передачі інформації заради інформації. На думку психолінгвістів, за кожним мовним повідомленням стоїть немовленнєве завдання, тому конкретне повідомлення є засобом досягнення низки немовленнєвих практичних цілей [156: 13]. Дії промовця покликані вплинути на психіку й регуляцію поведінки адресата, тобто метою публічного виступу є вплив на думки, почуття та волю адресатів. Ці завдання розв'язують, зокрема, за допомогою мовних засобів, які К.С.Станіславський назвав словесними діями [186: 92].

Поняття словесної дії пов'язане з тими чи тими окремими моментами процесу мовного волевиявлення. Зазвичай поняття словесної дії трактують як: а) активність спілкування взагалі [100]; б) як активний вплив на партнера й публіку [34]; в) як цілеспрямованість, бажання вплинути на адресата [142] або г) як розкриття ідеї твору [5]. За способом реалізації в мовленні словесні дії поділяють на дві групи:

1) імператив як смисловий засіб мовного впливу (наказ, погроза, команда та ін.);

2) навіювання, яке пов'язане з емоційним впливом на свідомість співрозмовника;

3) переконування, що пов'язане зі спробою однієї особи через аргументацію нав'язати свідомості іншої особи власну систему поглядів.

Лінгвісти, зокрема психолінгвісти, вивчають передусім такі словесні дії, як спонування (спонукальне мовлення), тобто прямий вплив на волю і вчинки людини [18; 33; 161 та ін.]. Спонування до дії є виявом не лише ставлення до дійсності, але й бажанням створити, викликати до життя нову дійсність, перетворивши й змінивши те, що є [33: 87]. Розуміння спонування як дії зумовлене здебільшого живим

спілкуванням, характером стосунків між співрозмовниками. Імператив як специфічна емоційно-вольова модальність, маючи прагматичний характер, впливає на співрозмовників, уводячи їх до певного стану. Імператив пов'язаний із більшою чи меншою емоційністю. Отже, дослідники мають на увазі такий мовленнєвий вплив, як наказ, запрошення, команда, порада, веління, прохання, вказівка, заклик, розпорядження, рекомендація, заборона, погроза, натяк, докір, попередження, повчання, дозвіл, вимога, пропозиція, благання, інструкція тощо.

Навіювання реалізують в апеляції до почуттів, емоцій, звичок аудиторії. Певну силу навіювання мають яскраві, промовисті факти, цитати, ілюстрації. Під час навіювання важливу роль відіграє авторитет промовця. Ефект навіювання може народжуватись і в самій ситуації спілкування промовця зі слухачами. На думку Є.О.Ножина, навіювання – це додатковий, допоміжний механізм впливу на аудиторію. Його використовують за умови необхідності подолати перешкоди на шляху переконування, коли через якісь суб'єктивні або навіть об'єктивні причини виникає недовіра до промовця, або ж слухачі не готові до сприйняття певної інформації [150: 54].

І.О.Хабаров [197], О.О.Леонтьєв [122], С.І.Трескова [192] у своїх роботах поряд із спонуванням та навіюванням виділяють такий вид психологічного впливу, як переконування. Будь-яка форма впливу на особистість прямо або опосередковано пов'язана з переконуванням.

Процес переконування аудиторії досить складний і багатогранний. Переконування визначають як “передачу моральних уявлень окремим особам або колективам через роз'яснення, агітацію тощо” [194: 646]. Отже, переконування – це успішний інтелектуальний вплив на свідомість людей, унаслідок якого певна особа сама приходить до висновку, що очікуваний від неї вчинок необхідний.

Як і будь-який процес, переконування можна відтворити як алгоритм певних дій. Зокрема, окрема особа (O^1) має систему поглядів (C^1). Певна група осіб (O^2) має свою систему поглядів (C^2). O^1 прагне свою систему поглядів (або погляд на певну проблему) перенести у свідомість O^2 . Спочатку O^1 потрібно набрати значну, а точніше – достатню кількість аргументів ($A_1 \dots A_n$), які б довели хибність думки її мовного

опонента O^2 . Цей процес психологи називають витісненням. Тобто O^1 витісняє із свідомості O^2 ту систему поглядів (C^2), яка там була. Після того як відбувся цей процес, у мозку O^2 утворюється вакуум. У цю мить O^1 заповнює утворену порожнечу своєю системою переконань (C^1) шляхом використання нової системи аргументів ($A^1_1 \dots A^1_n$). Другий етап, за визначенням дослідників, дістав назву заміщення. Процеси витіснення та заміщення становлять процес переконування [див. 77; 82; 21].

У процесі переконування визначальними є такі чинники:

- 1) переконувальні моменти інформації;
- 2) позамовний характер ситуації;
- 3) ментальна сфера, на яку спрямований вплив [119: 70].

Свої прагматичні наміри (а головною метою публічного виступу завжди є прямий чи прихований намір переконати аудиторію та отримати її підтримку) оратор реалізує в мовному контексті за допомогою свідомого використання засобів лексичної та граматичної структури мови, а також особливостей стилістичних і риторичних прийомів.

Необхідною умовою досягнення промовцем потрібного ефекту переконування є вміння не просто повідомляти про певні явища чи події, а, відповідно до поставленої мети, оцінювати їх, виявляти своє ставлення до них. Оратор викладає суть справи на підставі логічних міркувань, впливаючи одночасно на мислення й на емоції людей.

Емоційна реакція особистості – важлива умова її психологічної діяльності; у почуттях виражається ставлення людини до певних явищ і подій, до суспільства, людей та їхніх потреб, інтересів, ідеалів. Структура емоційної сфери багаторусна. Вона складається, по-перше, з тривалих і стійких почуттів, таких, як патріотизм, почуття дружби, почуття господаря, почуття відповідальності та ін.; по-друге, з різного роду короточасних почуттів і переживань: радисть, захоплення, образа, обурення і т.д.; по-третє, різноманітних емоційних станів – поганий або гарний настрій, збуджений або пригнічений стан тощо [172; 152; 83]. Емоції, супроводжуючи будь-яку цілеспрямовану діяльність людини, поширюються на всі її сфери, зокрема на мовлення. Тому переконувальний публічний виступ як прояв мовленнєвої діяльності людини завжди є синтезом інтелектуального та емоційного аспектів

із погляду передачі змісту, оскільки це зумовлено об'єктивною психологічною закономірністю: у цілісній психологічній структурі особистості когнітивні, емоційні та вольові процеси не ізольовані, а функціонують як єдине ціле, виділяючи те, що в конкретній ситуації має важливіше значення для відображення дійсності та регуляції поведінки аудиторії.

Переконувати в чомусь аудиторію – значить впливати як на розум, так і на почуття слухачів. Виступаючи перед аудиторією, важливо враховувати зміст і спрямування почуттів. “Лише ті знання, які ґрунтуються на почуттях, переживаннях, можуть перетворитися на переконання людей, стати внутрішнім мотивом їхньої поведінки та дій” [20: 58].

Викликати емоції, почуття – допомогти аудиторії зрозуміти, усвідомити інформацію. Саме емоції, почуття зумовлюють ставлення особи до змісту виступу та до дійсності в цілому. Стимульовальна роль емоцій у процесі сприйняття, розуміння інформації виявляється в тому, що емоційні реакції, випереджаючи свідомість, виступають додатковими подразниками кори та підкірки мозку [82; 113], прискорюючи увесь процес усвідомлення й розуміння повідомлення, що є одним із перших етапів переконування.

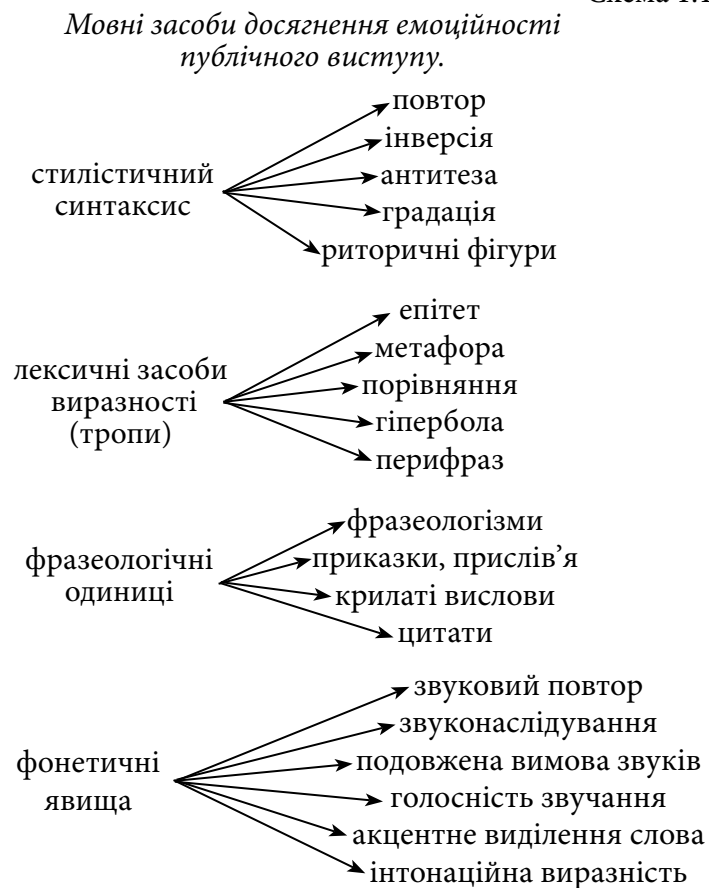
Отже, для переконування необхідне поєднання двох планів – логічного та емоційного, їхнє органічне взаємопереплетення й створення виразного усного тексту засобами ритміко-інтонаційного, синтаксичного та лексико-фразеологічного рівнів.

Ефект емоційного впливу залежить від низки чинників, які тісно взаємодіють між собою. По-перше, це характер емоційного навантаження мови оратора. Емоційність та експресивність його мови створює потрібний позитивний настрій у слухачів, збуджує їхній інтерес, сприяє ефективнішому засвоєнню змісту. По-друге, важливу роль відіграє сам зміст виступу, вплив почутого на розумову сферу людей. На аудиторію впливає не лише те, як, але насамперед те, що подає оратор. Відсутність знань і вагомих аргументів перетворює виступ на декларативну промову. І навпаки, якщо виступ має велике смислове навантаження, якщо він виражає сутність явищ, то сама логіка його викладу, вдало підібрані аргументи викликають у слухачів цілу гаму емоційних переживань [190]. По-третє, позитивний емоційний ефект створюється новизною інформації. По-четверте, досягнення емоційного

ефекту пов'язане з формою подання матеріалу – виступ має бути творчим, безпосереднім. По-п'яте, ефект емоційного впливу залежить від контексту виступу, або – ширше – від мовленнєвої ситуації. По-шосте, глибина емоційного впливу залежить від інтересів аудиторії, від її духовних і матеріальних потреб. Задоволення духовних потреб аудиторії є водночас і задоволенням її емоційних потреб і сподівань.

Є низка особливих мовних засобів, за допомогою яких промовець досягає посилення експресивності тексту, а отже, емоційно-образного впливу на аудиторію (див. схему 1.1).

Схема 1.1.

Вибір мовних засобів залежить від їхньої здатності передавати інформацію, яка важлива для конкретного виступу, та найоптимальніше виконувати поставлене комунікативне завдання.

Класифікацію мовних засобів, умови їхнього використання, специфіку функцій детально описано в роботах Е.О.Ножина [150], Д.Х.Баранника [26], Є.В.Клюєва [99] та ін.

Інформативному та легкозасвоюваному мовленню властиві якості, які посилюють його смислову й емоційно-експресивну вагу. Це правильність мовлення, його чистота й доцільне використання мовних елементів (їхня стилістична вмотивованість), простота, ясність, доступність, зв'язність викладу, точність і стислість [106; 150; 76 та ін.]. Мовний компонент експресії – це опосередкований думкою прояв почуттів оратора в таких формах, як відбір стилістично забарвленої лексики, вживання різних тропів, використання стилістичних фігур і риторичних прийомів, незвична побудова речень, порушення однорідності стилістичного контексту, використання лексичних і граматичних інтенсифікаторів, згадка про самі почуття, їхнє називання й опис, застосування емоційних акцентів шляхом визначень і оцінних висловлювань.

Отже, для створення переконливого публічного виступу промовець відбирає емотивні, оцінні, образні, стилістично марковані, композиційно-структурні мовні засоби. Посилення експресивності тексту збуджує не лише увагу та комунікативні центри, а й емоції реципієнтів. Система експресивних прийомів, яку використовують для публічного виступу, допомагає найвиразніше відобразити і зміст тексту, і ставлення до нього автора, внаслідок чого посилюється вплив на емоційну, інтелектуальну та вольову сфери реципієнтів, що є обов'язковою умовою переконування аудиторії.

Логічні й емоційні типи структур найчастіше в тексті публічного виступу поєднані так: початок промови буває емоційно забарвленим, наступній її частині притаманна більша раціональність. Емоційність першої частини виступу викликає інтерес слухачів до поставлених запитань, відбувається активізація психофізичних сил особистості. Зацікавленій у цей спосіб і активній аудиторії пропонують логічні аргументи, які обґрунтовують позицію промовця. За таких умов суттєвий розгляд смислового боку проблеми впливає на слухачів

сильніше. Отже, перша частина виступу передбачає активізацію аудиторії, а друга дозволяє виробити в слухачів стабільну позитивну настанову до висловлених промовцем поглядів.

Крім логічних та емоційно-образних структур, важливими в публічному мовленні є психологічні засоби, які зумовлюють враховування в тексті основних проявів природи людини як соціальної істоти. Психічні засоби переконувального впливу охоплюють такі характеристики побудови текстів публічних виступів: зв'язок тексту з актуальними суспільними потребами й інтересами, авторитет промовця, врахування психологічних характеристик аудиторії та основних бажань чи потреб людини.

Ступінь ефективності переконування певним чином залежить від зацікавлення слухачів у отриманні інформації, від потреб у її усвідомленні та наступному застосуванні. Схильність до сприйняття інформації визначається її соціальною цінністю для особистості. Виступаючи перед аудиторією, потрібно знати рівень освіти, вікові та професійні особливості слухачів. Важливо враховувати також ступінь емоційної схильності аудиторії як до характеру інформації, так і до промовця, і, коли необхідно, створювати такі психологічні умови, які б сприяли зняттю негативних настанов і упереджень слухачів, натомість підсилюючи прихильність до промовця та до його виступу [82].

Усі три типи структур (раціонально-логічні, емоційно-образні та психологічні) перебувають у тісному взаємозв'язку. За умови неврахування однієї зі структур можлива втрата дієвості процесу переконувального впливу. Безумовно, обов'язковим є раціонально-логічний бік виступу, хоча іноді мовець намагається компенсувати недостатність інформативності надлишковою емоційністю. Але переконання не ґрунтується лише на емоціях. І.А.Зимня стверджує, що за допомогою емоційної структури можна досягти того, що слухач лише повірить промовцю [82]. водночас навіть усебічно обґрунтована інформація не перетвориться у свідомості людини на переконання, якщо вона не збуджує ніяких емоцій і залишає людину байдужою. Так само не стане дієвим виступ, побудований без урахування потреб та інтересів слухачів, інших психічних факторів. На думку М.І.Скуленка, глибокі знання, які викликають навіть сильні емоції, стають бездієвими, якщо вони ло-

гічно не організовані. Це означає, що інформація не призведе аудиторію до правильних висновків, якщо ці висновки не випливають із логіки суджень і понять [179: 19].

Отже, публічний виступ – це багатомірна структура, до складу якої входять змістовно-логічний, емоційно-образний, психологічний аспекти, а також мовно-стилістичні елементи різних рівнів.

Публічне мовлення передбачає ефективне висловлення думки, певного змісту, тому його дослідження не може обмежуватися вивченням лише мовних засобів, а має аналізувати й логіко-сміслові зв'язки та особливості емоційно-експресивної структури в системі публічного мовлення. Процес переконування аудиторії відображається у використанні різних підходів до побудови усного тексту, які умовно можна співвіднести з процесами доведення, пояснення й роздуму.

Текст кожного типу має свою логіко-семантичну структуру. Процес переконування через доведення розгортається за певною змістовою схемою: а) на початку доведення промовець висуває тезу або вихідне положення, істинність якого необхідно обґрунтувати; б) потім відбувається безпосередньо процес доведення, який полягає в обґрунтуванні істинності тези за допомогою суджень, аргументів і доказів; в) важливу роль у процесі доведення відіграє спосіб доведення або демонстрація певних положень. Це форми та способи зв'язку доказів (аргументів) і вихідної тези.

Доведення має чітку логіко-сміслову структуру. Вона складається з ядра, яким є початкове або семантично вагоме висловлювання, з певною кількістю периферійних суджень – аргументів, доказів. Структурні елементи перебувають в ієрархічних зв'язках – периферійні речення виступають як уточнення, обґрунтування, підтвердження ядра. Смісл граматичного зв'язку між фразами в доведенні можна визначити як різновид каузальності, логічного обґрунтування й виведення одного положення з іншого. Тексти на зразок доказу оформлюють двома видами зв'язку між реченнями, які їх складають, – причинно-наслідковим і ланцюжковим або роз'яснювальним (що передбачає уточнення, доповнення, логічну констатацію головних елементів і т.д.).

У структурі пояснення наявний ядерний компонент, який може виступати або як мікродефініція, або як теза (вихідна

думка, яка містить інформацію, що вказує на відображуваний предмет, але без співвіднесеності його з найближчим родом). Розширення обсягу інформації про предмет пояснення здійснюють експлікатори, вони можуть повідомляти не лише найбільш суттєві, а й взагалі будь-які ознаки предмета. Кількість експлікаторів може варіювати, по-перше, залежно від складності та різноманітності якостей відображуваного предмета, по-друге, залежно від того, які якості об'єкта вважає за потрібне описати чи схарактеризувати промовець.

Типовим для переконувального мовлення є дедуктивне пояснення, у якому ядерний компонент розташований на початку тексту, а експлікатори розвивають думку від загального до окремих деталей.

Пояснення певної думки здійснюються через порівняння, аналогію, протиставлення. Головна функція такого тексту – приписування якостей певним речам – відображається в реченнях атрибутивного типу та відповідних засобах зв'язку між ними. Лексика пояснювального тексту характеризується значеннями, пов'язаними з конкретними образами, їхніми ознаками та властивостями (мовець використовує здебільшого номінативно-атрибутивний тип лексичних одиниць).

Роздум – це логічна структура з вихідним судженням і висновком. Між компонентами тексту-роздуму як одного зі способів переконування переважають причинно-наслідкові відношення, які ґрунтуються на логіці розвитку думки. У межах зазначеного типу тексту переважає ланцюжковий зв'язок; часова та просторова співвіднесеність подій не дуже важлива, головне – причинно-наслідкові та умовні взаємозв'язки фактів, явищ, подій, які активізують синтаксичні конструкції, що виражають аналогічні відношення. Засобами міжфразових зв'язків виступають лексичні повтори, сполучники і співвіднесені з ними слова. Основне спрямування типу зв'язків, на думку Л.М.Єрмолаєвої [74], – “каузальна послідовність”.

Ю.О.Шерковін зазначає, що процес переконування вимагає психологічної активності як із боку комунікатора, так і з боку аудиторії. Переконати можна лише ту аудиторію, яка прагне зрозуміти й усвідомити адресовану їй інформацію. Важливою є наявність у реципієнтів здатності аналізувати запропоновану інформацію, зіставляти протилежні погля-

ди, вміння об'єктивно підійти до оцінки того чи того явища, факту. Безпосередня умова ефективності впливу – врахування оптимальних можливостей вибраного способу доведення інформації до слухачів і вміння промовця зважати на конкретні умови комунікативної ситуації [210].

Однак для переконування аудиторії оратор має не лише логічно й гармонійно вибудувати текст виступу, але й адекватно його інтонувати, тобто промовець повинен вміти змінювати силу, висоту голосу, ритм мовлення відповідно до емоцій, які він хоче передати слухачам.

Отже, переконати когось у чомусь – значить досягти за допомогою логічного обґрунтування тексту виступу та його відповідного інтонаційного й емоційного оформлення згоди аудиторії з певною позицією і сприяти виробленню таких змін у свідомості, щоб слухачі були готові захищати цю позицію як свою та діяти згідно з нею.

1.3. Основні напрями аналізу інтонації усного публічного тексту.

Публічне мовлення – це мовлення, звернене до великої аудиторії. Ця умова вимагає від промовця широкого використання надсегментних засобів. Тому дуже важливо дослідити закономірності просодичної організації публічного виступу, того набору лінгвістичних засобів мовного впливу, який стосується безпосередньо просодії. Висновки, отримані в результаті дослідження функціонування інтонаційних засобів у структурі тексту, доводять, що завдяки інтонаційному оформленню усний текст виступає як фонетична, структурна й семантична єдність, що виконує певне комунікативне завдання [196: 3].

Говорячи про функції інтонації в реалізації тексту як цілого, деякі дослідники [11; 128] виділяють три основні функції інтонації:

- 1) організації – організовує текст як мовне явище;
- 2) структурування – членує і зв'язує текст;
- 3) контекстуальна – виражається в смисловому членуванні тексту.

І.Г.Торсуєва додає до цих функцій ще такі: інтонація співвідносить окремих текст із текстами певного жанру та сти-

лю; виділяє за ступенем важливості й інформативності відрізки тексту стосовно його головної ідеї; поєднує смислові відрізки тексту; виступає засобом міжфразового зв'язку; виконує функцію впливу на слухача [191: 121]. Т.І.Лалова до зазначених уже функцій додає ще одну – здатність інтонації бути маркером потенціальної семантики тексту й текстових одиниць [114: 1].

Оскільки ці функції інтонації усного тексту мають різне спрямування і є складними за своїм звуковим та семантичним виявом, вчені здебільшого концентрують увагу на окремих аспектах інтонації. Зокрема, В.О.Остапенко аналізує як основні комунікативну (семантичну, стилістичну, конститутивну) та емоційну (волюнтативну, емотивну, зображальну) функції [157]. Н.В.Бардіна досліджує конститутивну функцію інтонації, вважаючи, що всі інші функції залежать саме від неї [27]. Л.М.Власова зосереджує увагу на розгляді моделювальної функції [54]. Л.Г.Фомиченко досліджує просодичні засоби, які реалізують функції повідомлення та впливу [196]. Роль інтонації у звуковій реалізації акцентного виділення образно-смислової структури тексту досліджувала Т.М.Ніколаєва [146]. М.М.Гіршман [62], А.М.Антипова [11], А.М.Графова [66], О.А.Бура [47] розглянули взаємодію ритмотвірної, структурної і стилетвірної функцій інтонації тексту. Правильне поєднання емотивної та комунікативної функцій при реалізації таких фонетичних засобів, як мелодика, наголос, темп, паузація сприяє оптимізації впливу мовлення. Предметом дослідження були також такі функції, як естетична [54; 173], прагматична, ігрова, зображувальна [173].

Дослідження функцій інтонації та її компонентів сприяє виявленню реалізації стильової належності усного тексту, його жанрової композиції [127; 129].

Особливостям і організації різних мовленнєвих стилів присвячено роботи Ю.О.Дубовського [73], Б.С.Кандинського [94], Д.Х.Баранника [26], А.М.Анощенкової [8], А.Й.Багмут, Т.О.Бровченко, І.В.Борисюк, Г.П.Олійник [25], В.Г.Волошина [57] та ін. Доведено, що інтонація є не лише тим засобом, який диференціює стилі, але й розрізняє мовленнєві різновиди в межах певного стилю. Крім цього, за допомогою інтонації під впливом екстралінгвальних факторів визначають пев-

ні варіанти інтонаційної домінанти, створюють інтонаційні стандарти, закріплені за відповідними групами текстів.

Л.П.Блохіна доводить, що в різних мовах (зокрема російській та німецькій) наявний обмежений набір інтонаційних форм, за допомогою яких здійснюється вираження певного набору інтонаційних значень. Такими значеннями в досліджуваному експериментальному матеріалі автор убачає завершеність, незавершеність, емоційність. Кожне з цих значень має свою специфічну інтонаційну форму, яку протиставляють за акустичними характеристиками іншим інтонаційним формам. Дослідниця вважає за доцільне говорити про відповідні інтонаційні одиниці, зауважуючи, що вибір одиниць і їхня комбінаторика в процесі мовлення визначаються цілим рядом мовних та позамовних чинників [36].

Р.Р.Каспранський [96], А.Й.Багмут та ін. [25] досліджували стиль засобів масової комунікації; просодичні характеристики розмовно-побутового стилю вивчала А.С.Селях [177]; інтонаційні особливості спонтанного мовлення розглядали Н.Р.Григорян [67], А.Й.Багмут [24], І.В.Борисюк [39]; усне наукове мовлення досліджувала Т.П.Скорикова [178]; інтонаційне дослідження публіцистичного стилю провели Т.Г.Медведева [130], Н.С.Градобик [65]; просодичне оформлення лекторського мовлення описала Н.О.Кравченко [107]; своєрідність відображення авторської інтонації в тексті художнього твору вивчали Н.В.Черемісіна [202], Т.М.Носенко [151], Р.М.Тихонова [189].

Останнім часом набули розвитку інтонаційні дослідження, у центрі уваги яких перебувають прагматичний і текстотвірний аспекти функціонування інтонації. Висновки, отримані на матеріалі англійської, німецької, французької мов, показують, що навіть під час читання написаного тексту інтонація, за умови активної комунікативної настанови мовця, здатна актуалізовувати такі категорії, як підтекст, суб'єктивна модальність, образність тощо. Показовим є те, що інтонація, перебираючи на себе роль прагматичного актуалізатора, членує та організовує вихідну вербальну послідовність не так, як при нейтральному її озвучуванні: різко зростає кількість пауз, збільшується контрастність темпу, гучності, помітна значна варіативність тонального малюнка.

Потрібно відзначити, що питання інтонації публічного виступу як окремого типу усного мовлення також було предметом дослідження лінгвістів, зокрема на матеріалі англійської мови.

Так, М.С.Градобик здійснив експериментально-фонетичний аналіз просодичних характеристик найспецифічніших ситуативних різновидів англійського усного публіцистичного монологу – промов, виголошених перед відносно невеликою аудиторією, перед великою аудиторією, та промови на мітингу. Автор зазначає, що “ядерно-дистинктивними ознаками на перцептивному рівні є темп мовлення, рекурентність сприйманих пауз із перервою у звучанні, виділених складів, ритмічних груп, членування на синтагми, висотний рівень висловлювань, гучність звучання. На акустичному рівні ядерно-дистинктивними можна вважати середньоскладову тривалість і відповідно темп (скл./хв.), часовий коефіцієнт фізичних пауз, сприйнятих як перерва у фонації, частотний регістр, середньоскладову інтенсивність, середню тривалість виділених слів, ритмічних груп” [65: 22].

П.П.Анусас з’ясував інтонаційну структуру двох різновидів усного англійського мовлення – монологу та полілогу. Дослідник виявив, що на просодичному рівні ці форми мовлення відрізняються: а) способом членування на просодичні одиниці. “Особливістю ритмічної організації полілогічного мовлення, – пише він, – є часте чергування коротких і довгих ритмічних одиниць ..., на відміну від рівномірнішої ритмічної структури монологічного мовлення” [14: 16]; б) паузальними та власне темпоральними характеристиками – у полілогічних текстах зафіксовано значну кількість сприйманих пауз (зокрема пауз хезитації), однак загальна тривалість пауз значно більша в монологічних текстах. Темп полілогу значно динамічніший за темп монологу; в) тональною структурою – тексти монологу “характеризуються нескладним, зазвичай спадним рухом частоти основного тону (далі – ЧОТ), послідовнішою локалізацією максимального значення ЧОТ на початку, а мінімального – в кінці ритмічної фрази..., ширшим частотним діапазоном, низьким – середнім мінімальним рівнем ЧОТ” [там само: 17]; г) деякими вимовними й динамічними характеристиками – “голосніша й чіткіша вимова монологічних текстів” [там само: 18].

Останнім часом на матеріалі різних мов збільшилася кількість робіт, присвячених установленню специфіки просодичної функції впливу.

Зокрема, Л.Г.Фомиченко [196] провела експериментально-фонетичний аналіз просодичних засобів, що реалізують функцію повідомлення та впливу на матеріалі англійських монологічних текстів. У текстах виявлено смислові актуалізатори, на яких локалізується просодична одиниця, що реалізує функцію впливу. Встановлено просодичні ознаки такої одиниці, локалізованої в межах смислових актуалізаторів: 1) частотні характеристики: різномірне вимовлення перед’ядерних та ядерних частин фрази, що зумовлює значний перепад тональних рівнів широкого й середнього діапазонів і розширення тонального діапазону; 2) динамічні характеристики: максимальний рівень гучності на досліджуваних компонентах; 3) темпоральні характеристики: середній темп вимови, збільшення тривалості звучання ядерних складів.

О.П.Крюкова [108] проаналізувала два основні регістри політичного ораторського мовлення – квазіспонтанний і офіційно-урочистий (на матеріалі англійської мови). Дослідниця з’ясувала, що потенційні можливості просодії виділяти синсемантичні та автосемантичні елементи реалізуються у виділених регістрах різною мірою. Для офіційного регістра характерне використання максимальних просодичних параметрів і вирівнювання ступеня виділення автосемантичних і синсемантичних елементів (зокрема, до 90% складів обох груп реалізовано у високій і середній зонах ЧОТ; за інтенсивністю досліджувані елементи функціонують у зонах емпатичного та середнього виділення; відзначено тенденцію до збільшення тривалості текстів через збільшення відсотка складів, тривалість яких у 2-3 рази довша за середньоскладову).

У квазіспонтанному регістрі ступінь виділення досліджуваних елементів зменшується порівняно зі спонтанним регістром. Спільною для обох регістрів характеристикою, зумовленою комунікативним спрямуванням мовлення вплинути на слухачів, виявилась така ознака, як широке використання позиційно немотивованого спадного тону, а також спадних структур у перед’ядерних частинах.

Просодичні ознаки прагматичного плану німецького усного тексту з настановою на урочисту патетику виявила

Е.Х.Шангереева: уповільнений темп вимови, підвищений ступінь гучності, дрібне членування фраз на синтагми, максимальні часові коефіцієнти пауз, значна кількість складів, виділених сильними наголосами, відносно однаковий ступінь виділення наголошених складів у тексті, максимальний частотний діапазон фрази, високий рівень, невеликі міжскладові частотні інтервали в межах синтагм та більші на стиках синтагм, значні показники середньоскладових значень пікової інтенсивності [206].

П.І.Примак дослідив цей же жанр (урочисту промову) на матеріалі французької мови. Зокрема, виявлено, що основними фонетичними ознаками жанру на сегментному рівні є: чітка вимова більшості сегментів, підвищена чіткість вимови невиділених складів, дотримання фонетичної опозиції як у наголошеній, так і в ненаголошеній позиціях; на просодичному рівні: значний відсоток емфатичних наголосів і непередбачуваних пауз, поява висхідного тону в кінцевих синтагмах, незначна кількість складних акцентних одиниць [167: 12-15].

Л.Л.Графова [66] порівняла характер мелодичного завершення синтагм у текстах різного стильового спрямування – в ораторському мовленні, науковій та художній прозі. Дослідниця дійшла висновку, що оратор для утримування уваги слухачів, навіювання певних думок, переконування аудиторії в правильності своїх поглядів використовує в некінцевих синтагмах висхідні тони та спадні тони широкого діапазону; для кінцевих синтагм характерне вживання спадних тонів.

Т.Г.Лукаш, аналізуючи прагматичний аспект просодії англійської радіореклами, з'ясувала, що апелятивний характер реклами зумовлює появу в досліджуваних текстах таких ознак: великої кількості виділених слів (зокрема особових займенників), широкого частотного діапазону, високого й екстрависокого рівня початку фраз та низького й середнього зниженого рівня їхнього кінця, послідовного збільшення інтенсивності в ініціальній та фінальній частинах тексту, розширеного діапазону інтенсивності, середнього темпу, членування тексту відбувається за допомогою довгих та середніх пауз [126: 8-10].

Просодичну організацію англійських публіцистичних текстів політичного характеру описала Л.Г.Беліченко. Авторка

виділила три типи інформації в тексті – раціонально-впливову, емоційно-впливову та нейтральну. Кожен тип інформації оформлено за допомогою сполучення окремих просодичних засобів. Доведено, що “для фоноабзаців, що містять раціонально впливову інформацію, характерні: уповільнений темп + децентралізований наголос + високі динамічні показники + значні висотні показники + прагматичні паузи перед тематичними й рематичними піками. Для фоноабзаців, що містять емоційно впливову інформацію, характерні: прискорений темп + централізований наголос + високі висотні показники + відносно високі динамічні показники” [31: 12].

Н.О.Кравченко доводить гіпотезу про наявність певних просодичних засобів, що диференціюють тексти англійських квазіспонтанних і читаних лекцій різних типів. Дослідниця зазначає, що “в організації тексту усної науково-популярної лекції беруть участь не лише лінгвальні, а й екстралінгвальні фактори”, а характер просодичної структури тексту “визначається експресивністю і емоційною насиченістю тексту” [107: 15].

Т.О.Бровченко проаналізувала інтонаційну організацію українських суспільно-політичних текстів (виголошених у теле- й радіопередачах). Основними рисами виразного мовлення є: чергування різко відмінних щодо ЧОТ ядерних складів фраз у межах тексту; чергування різних форм кривої ЧОТ ядра і завершення фрази; ускладнена конфігурація тонального контуру, чергування різних за величиною спадних і висхідних частотних інтервалів; локалізація мелодичного піку в межах першого наголошеного складу [42: 22–37].

Відзначмо, що більшість експериментально-фонетичних досліджень проведено насамперед на матеріалі англійської мови (або її американського варіанта). На підставі аналізу лінгвістичної літератури можна зробити висновок, що на інтонаційну структуру усного тексту впливає цілий комплекс ієрархічно оформлених екстралінгвальних чинників, які характеризують ситуацію спілкування й створені в ній тексти.

Дослідження інтонації на матеріалі тексту, мета якого – певним чином вплинути на аудиторію, дає можливість повному осмислити значення її окремих компонентів. Значна кількість досліджень інтонації монологічних текстів, зокрема С.В.Баталіна [29], Н.А.Леонтьєвої [124; 125], Т.І.Шевченко [207], спрямована на вивчення характеру мелодичного кон-

туру, частотних ознак фраз, синтагм, часових характеристик (темпу, пауз). На прикладі текстів різних жанрів досліджують роль ритмічних одиниць (складу, ритмічної групи, синтагми, фрази, надфразної єдності) О.А.Бура [47], Н.Ф.Немченко [144]. Б.Б.Здорова описала різні модифікації просодичної системи під впливом змін темпу [78], І.В.Борисюк – взаємозв'язок ритму й паузації [39].

Досить добре вивчено окремі питання, зокрема особливості зв'язку інтонації з порядком слів у окремих висловлюваннях, особливості паузального членування спонтанного мовлення та спонтанного діалогічного мовлення порівняно з читанням на матеріалі української мови [24].

Оскільки в усній комунікації інтонація перебуває в тісному зв'язку із синтаксичними й лексико-семантичними засобами формування тексту, проведено комплексне дослідження співвідношення інтонації та семантичних категорій в організації, зв'язності й цілості тексту, вивчено інтонаційне членування тексту відповідно до змісту [45; 128; 97]; досліджено акустичні характеристики мовлення, які відображають своєрідність інтонаційної організації усного тексту у зв'язку з його семантикою [22; 160]; описано роль інтонації в організації міжфразових зв'язків тексту [44; 208]; типізовано семантичні відношення інтонації та лексико-граматичних засобів мови, визначено роль інтонації у функціональній сфері актуалізації мовного сигналу [160]; досліджено вплив інтонації на синтаксичну побудову та інтеграцію тексту [135]. Передачу інтонацією змістово-концептуальної інформації усного тексту досліджує У.М.Ікрамова [89]. Питання кореляції інтонаційної та лексико-граматичної структури тексту вивчала Т.І.Шевченко [207].

Отже, сучасні дослідження інтонації усного мовлення відбуваються в двох основних напрямках. Перший передбачає нагромадження й уточнення показників фізичних характеристик просодичних одиниць, їхньої варіативності та функціонального навантаження в мовленні. На ґрунті цих нових показників дослідники переглядають систему інтонаційних одиниць у різних мовах. Другий пов'язаний із розвитком підходу до перцептивних одиниць з погляду їхнього сприйняття, коли фонетичну варіативність розуміють як процес адаптації звукових одиниць до конкретних умов реалізації.

Як слушно зазначив С.І.Бернштейн, “за характером звучання, за фізичним стилем мовлення ми робимо висновки про темперамент мовця, про його характер, світосприйняття, настрій, зрештою, про його щирість. Бадьорість і млявість, енергія та інертність, зацікавлення й байдужість – всі ці психічні моменти, які супроводжують усне мовлення, неначе акомпанують його змісту, знаходять правильне відображення в потоці мовлення. У розмовному мовленні це відображення є безпосереднім, невимушеним, не контрольованим свідомістю мовця. У публічному мовленні воно повинно стати усвідомленим і наперед запланованим засобом впливу. Актор, декламатор, оратор, учитель, лектор – кожний, хто бажає вплинути за допомогою слова, – повинен шляхом систематичних спостережень усвідомити значення окремих факторів звучання промови й цілісних фонетичних стилів, повинен навчитися викликати звучанням певну емоційну й вольову реакцію. Звучання промови, інтонація в найширшому значенні не є нейтральним, байдужим, лише технічним засобом повідомлення думки” [35: 109].

На основі огляду літератури можна зробити висновок про наявність певного набору фонетичних засобів, які допомагають адекватній передачі змісту усного тексту та сприяють реалізації прагматичних завдань мовця. До таких просодичних засобів відносимо: частотний діапазон, інтервали початку та кінця фраз, рівень, темп, паузацію, динамічний діапазон, локалізацію елементів виділення. До того ж ці засоби перебувають у комбінаторних співвідношеннях. Реалізувати свою мету – ефективно вплинути на слухачів – мовець може використовувати як максимальні значення (наприклад, максимальні частотні інтервали на ядерних складах, значне уповільнення темпу на виділених сегментах фрази, максимальну середньоскладову тривалість), так і мінімальні значення (найменший рівень інтонаційного контуру, мінімальну гучність, тривалість тощо). Поєднання або контрастне співвідношення максимальних і мінімальних значень окремих просодичних ознак на певних сегментах усного тексту сприяє оптимізації мовленнєвого впливу. Отже, категорія інтонаційного виділення виявляється в контрастному, порівняно з фоном, інтонаційному маркуванні ядерних компонентів (наголошеного складу акцентно виділеного слова; синтагми, що

містить таке слово; висловлювання, що є семантичним центром тексту або його частини), в актуалізації ядерних компонентів та встановленні взаємозв'язків між ними.

Таким чином, попри зацікавленість мовознавців проблемами, пов'язаними із аналізом публічного мовлення, фактично нерозв'язаними лишаються питання класифікації жанрів усних виступів, місця публічного мовлення серед інших видів мовленнєвої діяльності, співвідношення у текстах виступів різних функцій, засобів вираження функції впливу на різних мовних рівнях (причому найменш досліджено фонетичні засоби, що беруть участь у вираженні тієї чи тієї функції).

Публічне мовлення – комунікативно-вмотивована форма мовленнєвої діяльності, яка передбачає зв'язний виклад комунікантом певного цілісного смислового змісту, адресованого тій або тій аудиторії. Ця мовленнєва діяльність має реалізовуватися адекватно намірам мовця, цілям виступу та нормам мови.

Публічний виступ характеризують такі ознаки:

- наявність одного мовця та багатьох слухачів (конкретної аудиторії) при неможливості заміни ролі “мовець – слухач”;
- обов'язковим компонентом виступу є зворотній зв'язок, тобто мовець отримує інформацію про характер і ступінь свого впливу на аудиторію;
- виступ відбувається в офіційних умовах;
- виступ має усну форму реалізації з підготовано-імпровізаційним характером викладу;
- за функціональним призначенням виступ має інформувальні та переконувальні цілі.

Характер класифікації публічного мовлення залежить від його функціональних, генетичних і ситуативних параметрів. Відповідно виступи поділяються на: а) соціально-політичні; б) академічні; в) судові; г) соціально-побутові; ґ) богословсько-церковні; д) військові; е) дипломатичні; є) торговельні.

Ефективність публічного виступу залежить від ступеня реалізації цільової настанови промови, тобто від відношення досягнутого результату до поставленої мети. Ефективність ґрунтується на взаємодії двох функцій: інформативної та впливу. Прагматичну настанову промовця спрямовано не лише на передачу нової для аудиторії інформації, але й

на переконування слухачів у правильності своїх міркувань і висновків, на забезпечення адекватного сприйняття виступу реципієнтами.

Публічне мовлення має певні особливості у співвідношенні інформування, переконування та спонукання. Важливу роль відіграє не так інформування, як переконування, що зумовлює специфіку сприйняття публічного виступу.

Переконування в публічному мовленні має за мету подати аудиторії позитивні знання про реальні події, явища й процеси, які відбуваються в суспільстві, розкрити їхню сутність, зв'язки й закономірності та на цій основі сформулювати відповідні соціальні, політичні, прагматичні настанови, уявлення й погляди.

Як спосіб впливу на свідомість слухачів переконування характеризують: по-перше, засоби, за допомогою яких відбувається вплив; по-друге, функції, які виконують певні засоби впливу. Переконування як вербальний спосіб впливу передбачає усвідомлення, осмислення інформації, яку сприймає аудиторія, активний, творчий підхід до її змісту. Відповідно механізмами переконування є логічність побудови, доведення положень і емоційність вираження.

Фонетичний бік реалізації усного мовлення відіграє здебільшого провідну роль в оптимізації мовленнєвого впливу. Увага до фонетичної організації публічного мовлення для з'ясування конкретних просодичних засобів мовленнєвого впливу сягає своїх корінням у мистецтво риторики. Останнім часом помітне збільшення кількості досліджень у галузі експериментальної фонетики, присвячених виявленню специфіки просодичної реалізації повідомлення та мовленнєвого впливу, зокрема переконування, на матеріалі різних мов.

Зважаючи на невирішеність актуальних питань, пов'язаних з інтонацією публічного виступу на матеріалі української мови, важливими лишаються накопичення відповідних знань та отримання практичних результатів експериментально-фонетичних досліджень усного публічного мовлення. Недостатня увага та порушення інтонаційного оформлення тексту публічного виступу не лише знижує його виразність, але й нерідко зумовлює неадекватне сприйняття, пов'язане з тлумаченням сенсу висловлювання, та зниження ефективності комунікації.

РОЗДІЛ II

МАТЕРІАЛ І МЕТОДИКА ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНО-ФОНЕТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ ІНТОНАЦІЇ ПУБЛІЧНОГО МОВЛЕННЯ

2.1. Методика та процедура експериментально-фонетичного аналізу текстів публічних виступів.

Методика аналізу інтонації публічного мовлення ґрунтується на головних засадах, вироблених лінгвістами-фонетистами протягом історії створення і розвитку інтонології як науки [19: 136–152; 188: 8–26; 24: 7–13; 39: 49–68; 69: 21–27 та ін.]. Для досягнення поставленої мети – експериментально-фонетичне дослідження функції переконування та її реалізація в публічних виступах – розв'язано низку завдань. Насамперед визначено способи та засоби переконування, яке є обов'язковим складником впливу промовця через текст публічного виступу на аудиторію. Установлено принципи відбору текстів, що реалізують функцію інформування, та текстів, які реалізують функцію переконування. Спираючись на теоретичні положення, визначено межі оптимального відрізка монологічного мовлення для дослідження інтонаційних особливостей переконувальних публічних виступів. Розроблено методику проведення слухового й інструментального видів аналізу, що дало змогу визначити характер варіювання акустичних характеристик у текстах публічних виступів, які реалізують різні функції (інформування та переконування). Описано значущі інтонаційні ознаки, що забезпечують інтонаційну специфіку текстів різних жанрів (наукової доповіді та політичного виступу), та особливості функціонування кожної інтонаційної ознаки в досліджуваних жанрах. Виявлено спільні та диференційні риси часової й частотної організації текстів, що мають на меті інформувати аудиторію, і текстів, які реалізують функцію переконування. Визначено інтонаційну модель організації публічних виступів із функцією переконування.

У роботі використано комплексний метод аналізу, який охоплює методи наукового спостереження, експерименталь-

ний, електроакустичний (комп'ютерний), прийоми математично-статистичного оброблення числових значень акустичних характеристик. Комплексний метод дослідження дав змогу виявити загальні тенденції та закономірності в структурно-просодичній реалізації досліджуваних текстів. Метод теоретичного аналізу дозволив визначити основні риси усних публічних виступів, що реалізують функцію інформування та функцію переконування, і відібрати матеріал для подальшого дослідження. Метод наукового спостереження (перцептивний або слуховий аналіз) уможливив в підставі даних анкет аудиторів і власних висновків визначити особливості сприйняття текстів, що реалізують як основну функцію інформування, та текстів, що реалізують переважно функцію переконування. За допомогою електроакустичного (комп'ютерного – із застосуванням програм для опрацювання та аналізу звукових файлів – Speech Analyzer та Sound Forge 5.0) дослідження отримано набір диференційних акустичних характеристик інтоном інформування та переконування. Використання математично-статистичних прийомів забезпечило достовірність представлення об'єктивно отриманих даних.

Такий аналіз передбачає проведення певних етапів роботи: теоретичний аналіз лінгвістичної літератури з досліджуваної проблеми, запис текстів усних публічних виступів у природних умовах, проведення слухового й візуального (на екрані монітора) спостереження, відбір матеріалу для експериментального дослідження, аналіз записаного тексту та його звукової інтерпретації дикторами в студії звукозапису, перцептивний аналіз матеріалу (з'ясування характеру сприйманих ознак тексту й визначення просодичних характеристик експериментального матеріалу); комп'ютерний аналіз (часові ряди; інтонаційні контури; динамічна структура); укладання таблиць фізичних параметрів; математичне опрацювання показників таблиць; статистичний аналіз результатів експерименту; лінгвістична інтерпретація результатів дослідження, вироблення практичних рекомендацій.

Аналіз текстової інтонації, яку досліджували інструментально з позиції її участі в конкретному тексті публічного виступу, що має за мету переконати і спонукати до дії, здійснено на матеріалі текстів 28 публічних виступів різних жанрів: доповіді на соціально-політичні та політико-економічні

теми, політичні, агітаційні промови, проповіді, лекції, наукові доповіді, прокурорські та адвокатські промови тощо.

Із цих виступів відібрано по три тексти, які репрезентують політичний виступ і наукову доповідь (загальна тривалість звучання – 2,5 год). Експериментальний матеріал дібрано з виступів, виголошених в умовах безпосереднього спілкування промовця з аудиторією (доповіді та лекції викладачів, промови політиків, діячів культури та мистецтва, агітаційні виступи тощо). Для порівняння та встановлення точніших даних окремі тексти записано в студійних умовах від носіїв української літературної мови, які є професійними дикторами українського радіо. Для аналізу інтонаційних характеристик із таких текстів відібрано уривки, що реалізують функцію інформування, та уривки, які реалізують функцію переконування.

Завданням першого етапу аудиторського аналізу було визначити жанр представлених текстів і виділити сегменти тексту, що реалізують функцію інформування, та тексти, що реалізують функцію переконування. Для цього аудиторам було запропоновано після кількаразового прослуховування публічних виступів заповнити окремо для кожного тексту анкету (див. розділ 3.1).

Важливим для опису матеріалу є аналіз аудиторами сприйманих ознак тексту публічного виступу. Слуховий аналіз оцінки мовлення проведено за шкалою опозицій позитивних / негативних ознак, запропонованих Т.О.Бровченко:

а) загальна оцінка мовлення диктора: приємне / неприємне, природне/неприродне, виразне / монотонне; манера викладу: активна / пасивна; мовлення вільне (невимушене) / невольне (скуте); емоційне / неемоційне; виявлено зацікавленість / байдужість мовця до повідомлюваного;

б) інформативна дієвість тексту: зрозуміле / незрозуміле; легке / складне для сприйняття; інформативно насичене/ненасичене; логічне / нелогічне мовлення;

в) ступінь довірливості: правдоподібне / неправдоподібне, щире / нещире; переконливе / непереконливе, авторитетне / неавторитетне, таке, що викликає / не викликає бажання діяти [42: 10].

Більшість досліджень інтонації фрази й тексту, що їх проведено на матеріалі української мови, ґрунтувались на аналі-

зі дикторського мовлення. Це пов'язано з необхідністю одержати технічно високоякісні записи усного мовлення, придатні для подальшого експериментально-фонетичного опрацювання. Записи промов, виголошених у природних умовах, не завжди придатні для інструментального аналізу, оскільки під час запису “виникають труднощі технічного характеру: наявність сторонніх шумів, різний рівень мовного сигналу, залежний від ступеня віддаленості мовця від мікрофона, від гучності сигналу тощо” [24: 7]. Дослідники вважали, що мовлення дикторів у фонетичному експерименті і за ситуацією, і за психологічними умовами мало відрізняється від власне публічного мовлення. “Диктор може відчувати вплив тих самих факторів, що зазвичай утруднюють перехід від звичайного розмовного мовлення до публічного: недостатнє розуміння завдання мовленнєвого акту, слабкий зв'язок із слухачами, хвилювання, зокрема викликане усвідомленням того, що мовлення призначене для подальшого наукового аналізу, нереальність (для диктора) обставин, описаних у відтворюваному тексті, складність при створенні тексту імпровізованої промови тощо” [199: 37].

Наші спостереження засвідчують, що дикторське мовлення – це певною мірою штучне утворення, адже диктори лише відтворюють (читають) спеціальний експериментальний матеріал, відірваний від широкого контексту й природної ситуації мовлення. Реальне функціонування усного мовлення (спонтанного та квазіспонтанного) потрібно досліджувати не на матеріалі дикторського мовлення, а на природно-мовленнєвому матеріалі. На думку Р.Р.Каспранова, дикторське мовлення не завжди відповідає завданням дослідження, зокрема, через те, що: 1) воно дуже правильне, ретельно виголошене і відповідно не зовсім природне. Дикторське мовлення є певним ідеалом, еталоном, який у конкретних мовленнєвих ситуаціях ніхто не використовує; 2) воно не має чітко вираженого апелятивного плану – спрямоване до всіх, до будь-кого і ні до кого зокрема. Відповідно воно має бути максимально надлишковим у звуковому аспекті, щоб його могли правильно сприйняти при значних шумових завадах як у каналі зв'язку, так і в приймальному пристрої (недостатнє володіння мовою, недостатні навички в перцепції та аудіюванні тощо); 3) за характером експериментального матеріалу

диктор часто здогадується про те, на що в цьому матеріалі слід звернути особливу увагу. І він мимоволі наголошує на цьому, виділяє цей аспект [95: 5].

Сучасні технічні можливості нових комп'ютерних програм для дослідження фонетичних особливостей мови (зокрема програма Sound Forge) уможливають опрацювання зашумленого звукового матеріалу. Для комп'ютерного аналізу відібрані за аудиторським аналізом фрагменти звукового матеріалу було записано як окремі файли за спеціальною програмою. Таке опрацювання аудіозапису проведено для отримання об'єктивних результатів: а) виставлено середній рівень сигналів на приблизно однаковій величині; б) зведено до мінімуму вплив шумів, які виникали під час запису публічних виступів у природних умовах і під час перезапису в студії (що зумовлено особливостями записувальної апаратури).

Отже, головним масивом матеріалу були публічні виступи, записані в природних умовах. Для порівняльного аналізу (перевірки гіпотези про можливість досліджувати усне літературне мовлення на зразках дикторських записів) на магнітофонну плівку було записано 20 уривків із текстів публічних виступів різних жанрів, які виголосили диктори українського радіо (тривалість звучання – 1 год. 45 хвилин). Експеримент проведено в Лабораторії експериментальної фонетики Інституту української мови НАН України. Добір дикторів і роботу з ними проводили згідно з вимогами методики експериментально-фонетичного дослідження, докладно описаними в роботі В.О.Артемова [19: 142–144], а також у працях Л.В.Бондарко [37], Т.О.Бровченко та В.Г.Волошина [43], Є.О.Нушикян [152] та ін. Диктори – висококваліфіковані працівники українського радіо (диктори першої категорії) І.К.Рябоштан, С.І.Горлова, А.І.Єчко (далі диктор Р, диктор Г, диктор Є), мовлення яких цілком відповідає орфоепічним нормам сучасної української літературної мови. Запис експериментального матеріалу проводили на магнітофоні зразка МЕЗ 28-А зі швидкістю 381 мм/сек. Умови запису зафіксовано в протоколі. За настановою експериментатора звуковий текст у дикторській реалізації мав відповідати публічно виголошеній промові, з виявом авторського зацікавлення в дієвості усного виступу.

Принципово важливим під час дослідження різних аспектів інтонації є поєднання слухового та комп'ютерного аналізів мовного матеріалу [84]. Для вивчення прагматичної функції інтонації необхідно пам'ятати, що в мовленнєвому акті однаково важливими є зміст, закладений мовцем, і його сприйняття адресатом.

Слуховий аналіз проводили три аудитори-філологи, працівники групи фонетики ЛЕФ Інституту української мови НАН України та аспіранти цього інституту. Метою аудиторського аналізу було встановлення сприйманих якостей інтонації відібраних макротематичних єдностей (МакТЕ), з'ясування правильності смислової інтерпретації фраз дикторами, відтворення ними характеру публічного звучання тексту та емоційно-експресивного характеру виступу.

Для проведення другого етапу аудиторського аналізу було розроблено схему, за якою кожний аудитор повинен був визначити такі ознаки просодії експериментального матеріалу:

- I. 1) природна / неприродна інтонація;
- 2) схарактеризувати емоційно-вольове забарвлення фраз;
- 3) визначити синтагматичне членування висловлювання, поставити наголоси, накреслити схему змін руху тону;
- 4) визначити ядро думки, а також вказати, за допомогою яких інтонаційних засобів воно виділене (наголос, темп, гучність, ритм, паузація).

II. 1) характер темпу (швидкий, нормальний, уповільнений) та гучності (помірно, нормально, голосно);

2) встановити місце пауз і визначити їхній характер (синтаксична, психологічна, обдумування тощо) та тривалість (довга, середня, коротка);

3) схарактеризувати інтонаційні контури некінцевих і кінцевих синтагм;

4) визначити тональний рівень фраз, синтагм.

Аудиторам було запропоновано заповнити відповідні таблиці, оцінюючи зазначені параметри після кількаразового прослуховування цілих текстів і окремих фраз.

Перший і другий етапи аудиторського аналізу дали змогу експериментаторові порівняти результати аналізу аудиторів із власними спостереженнями й остаточно відібрати експериментальний матеріал (по три тексти, що репрезентують функцію інформування (І тип) і функцію переконування

(II тип) із кожного з 6 текстів для комп'ютерного аналізу. Крім цього, для порівняння використано дев'ять текстів, що репрезентують функцію переконування, начитаних дикторами радіо.

Акустичний аналіз проводили з використанням апаратно-програмної системи для вимірювання й дослідження акустичних мовних сигналів, реалізованої на базі ПК. Результати акустичного аналізу викладено на підставі графічної інтерпретації даних комп'ютерної обробки реалізацій досліджуваних текстів, що наведені як осцилограми, інтонограми та спектрограми, побудовані із застосуванням відомих комп'ютерних програм Speech Analyzer та Sound Forge 5.0.

Зареєстрований на інтонограмі мовний континуум розбито на сегменти з наступним вимірюванням і реєстрацією акустичних параметрів (ЧОТ і тривалість). Сегментацію мовного сигналу проводили за осцилограмою на основі візуального та слухового відтворення мовного сигналу (виділеної ділянки, фрагментів до лівого або після правого маркерів). Для перевірки правильності виставлених меж використано інші акустичні ознаки мовного сигналу (крива ЧОТ, енергетична крива).

Обробку інтонограм та осцилограм ми здійснювали й інтерпретували відповідно до загальноприйнятих рекомендацій і методик, представлених у роботах Л.П.Блохіної, Р.К.Потапової [36], Т.О.Бровченко [43] тощо. Отримані в результаті вимірювань цифрові дані абсолютних значень кожної просодичної характеристики інтонації (ЧОТ, тривалість) фіксували в робочих протоколах. Виявлення значущості просодичних засобів публічних виступів, які репрезентують функцію переконування, проводили комплексно, зважаючи на те, що всі просодичні характеристики утворюють єдине ціле, яке тільки для мети наукового аналізу умовно може бути розмежоване на окремі складники. Виклад результатів дослідження проводили у вербальній та графічній формах. Графічну інтерпретацію представлено у вигляді відповідних таблиць, діаграм, графіків та інтонаційних моделей.

Для дослідження просодичних характеристик фраз чи синтагм було встановлено їхні відносні значення, які, на відміну від абсолютних, дають можливість отримати дані, що мають малий ступінь варіативності й усувають індивідуальні відмінності дикторів / мовців у ЧОТ і темпі вимови.

У роботі за основу дослідження просодичної організації тексту публічного виступу прийнято системний опис акустичних ознак, що дає змогу схарактеризувати текст у чотирьох аспектах:

1. Акустичні ознаки структурних елементів синтагм і фраз, що складають текст – перші ненаголошені склади, перший наголошений, ядерний склад (склад у смислового центру фрази), заядерні склади.

2. Акустичні ознаки фраз у різних позиціях у складі тексту.

3. Співвідношення акустичних характеристик на межі фраз чи синтагм.

4. Акустичні ознаки текстів кожного досліджуваного жанру загалом.

Акустичні параметри частотних і часових характеристик було підраховано індивідуально для кожного диктора й мовця шляхом установлення середнього максимального діапазону флуктуації цифрових значень параметрів. Відповідно для кожного параметра визначено співвідношення середнього максимального значення до середнього мінімального значення на підставі 100 замірів. Середній максимальний діапазон відображає максимальний обсяг варіацій цифрових значень окремого диктора / мовця для кожного параметра. Цей показник приймаємо за 100% й умовно вибудовуємо шкалу зон акустичної реалізації різних показників [69: 63].

Мінімальним мовленнєвим сегментом, у якому реалізуються всі просодичні одиниці, є синтагма [9: 41]. Синтагму зазвичай розуміють як фонетико-смислову [212: 85] або семантико-синтаксичну єдність, оформлену засобами просодії [166: 80]. Серед основних засобів визначають: послідовність фонетичних слів, синтагматичний наголос, частоту основного тону, паузу на межі синтагм.

І.Г.Торсуєва виділяє такі тональні одиниці, що характеризують синтагму: 1) форма зміни ЧОТ (інші дослідники пропонують терміни: мелодичний контур, інтонаційний контур, мелодична крива, мелодичний рух); 2) рівень збільшення або зменшення величини ЧОТ (паралельні терміни, вживані в роботах фонетистів: мелодичний рівень, висотний рівень, рівень піднесення та спаду тону); 3) рівень початку й рівень кінця мелодичного руху; 4) інтервал між двома точками кон-

туру (мелодичний інтервал); 5) діапазон змін ЧОТ (або мелодичний діапазон); 6) швидкість зміни ЧОТ (або кут спаду чи піднесення тону); 7) максимум ЧОТ (або мелодичний пік, найвища точка в мелодичному русі) [191: 67]

Інтонаційну модель (за іншою термінологією – контур) прийнято сегментувати на певні частини. Так, С.В.Кодзасов, О.Ф.Кривнова, Т.О.Бровченко використовують поняття передшкали, шкали, ядра, заядерної частини (таку термінологію запозичено з робіт англійських фонетистів [див., напр. 220; 218; 219]. А.А.Калита виділяє в межах окремої інтонаційної моделі передшкалу, шкалу (з першим наголошеним складом), термінальний тон, що об'єднує ядерний тон і затакт [92]. Н.Д.Светозарова вважає, що для аналізу мелодичного контуру важливо враховувати особливості термінального тону, тобто тону, що реалізується на останньому слові синтагми, й інтонаційного центру, який фіксується на найбільш семантично значущому та найбільш виділеному фонетичному слові [175: 40]. Українські фонетисти зазвичай описують загальний рух кривої ЧОТ, при цьому особливу увагу звертають на термінальний тон [188; 39].

А.І.Волик провела дослідження, метою якого було встановити, чи є в передкаденції української мови фонологічно релевантні елементи на зразок передшкали та шкали за моделями тоногруп англійської мови [55]. Результати роботи засвідчили, що опис передтермінальної частини мелодики української розповіді можна проводити в термінах передшкали й шкали. Це дає змогу визначити передтермінальну ділянку в дискретних одиницях, уточнити реалізації просодії на наголошених і ненаголошених складах в опозиціях характеристик висоти, діапазонів, інтервалів, а також напрямку змін тону в елементах передшкали й шкали.

В англійській та українській розповідних фразах спостерігаємо принципово схожу передтермінальну тональну організацію. Вона виявляється як зона обмеженого вибору у вигляді шкал, що мають свою специфіку в кожній мові (зокрема в українській мові переважають рівні шкали та слабо виражені спадні шкали вузького діапазону, реалізовані на середньому рівні голосового діапазону), та у вигляді передшкाल, що мають універсальніший характер (конфігурацію розташування складів передшкाल визначено як рівну або ви-

східну, реалізовану на середньому або низькому рівні). Між останнім складом передшкали й першим наголошеним шкали спостерігаємо позитивний інтервал.

Отже, досліджуючи інтонацію усного публічного мовлення проаналізуємо такі елементи контуру синтагми, як **передтакт** (початкові ненаголошені та слабонаголошені склади синтагми); **такт** (перший повнонаголошений склад синтагми); **корпус** (наступні наголошені й ненаголошені перед'ядерні склади); **ядро** (склад, на якому міститься головний акцент речення); **затакт** (заядерні склади). Для позначення змін інтонації на ділянці від 1-го наголошеного складу до ядра використовуємо поняття *корпусу*, а не узвичаєного в англійській фонетиці *шкали*, оскільки українські фонетисти поняття “шкала” часто використовують на позначення загального інтонаційного контуру.

Усі частини контуру доцільно диференціювати за такими характеристиками: а) висотно-тональним рівнем (високі, середні, низькі); б) напрямом руху тону (високий спадний, низький висхідний, рівний (високий, середній, низький), висхідно-спадний, спадно-висхідний та ін.).

Важливою характеристикою частотних змін у синтагмі є **рівень**. Так, А.М.Антипова під рівнем розуміє певну тональну точку різних мовленнєвих сегментів (слова, синтагми, фрази). Рівень може бути високим (найвища точка досліджуваної одиниці), низьким (найнижча точка) та середнім (середня арифметична величина між найвищою та найнижчою тональними точками) [9: 43].

Найґрунтовніше класифікацію рівнів представлено в роботах англійських фонетистів. Однозначної думки щодо кількості рівнів немає; на сьогодні відомі дві найуживаніші класифікації: трирівнева, із виділенням низького, середнього та високого рівнів, і п'ятирівнева – до трьох основних рівнів додають ще екстранизкий та екстрависокий [див. аналіз поглядів на класифікації рівнів у монографії А.А.Калити [92: 103-117].

У роботах українських фонетистів зазвичай оперують поняттями “вищий – нижчий” за рівнем.

Оскільки в українській фонетиці не визначено чіткого поділу рівнів на типи та не встановлено їхніх меж, вважаємо, що найбільш зручним і виправданим є трихотомічний поділ на *високий, середній та низький* рівні.

Для тональної характеристики висловлювань вагомими є показники частотного діапазону, частотних інтервалів і швидкості зміни ЧОТ. Ці дані визначають реальні можливості щодо виявлення структурно-інтонаційних, семантичних та емоційних факторів у мовленні, тональну рухомість інтонаційної будови висловлювання [24: 40].

Частотний діапазон відображає обсяг висотно-тональних змін. Визначаємо його як відношення акустичних показників максимального і мінімального рівня ЧОТ з переведенням отриманих даних у півтони (пт). Показники діапазону у пт можна вирахувати також за формулою:

$$r = F_{\max} - F_{\min}, \quad (2.1)$$

де r – діапазон фрази (синтагми) у пт,
 $F_{\max}$ і $F_{\min}$ – максимальне і мінімальне значення ЧОТ, виражене у пт (ці показники отримано внаслідок розшифрування відповідного графіка (Auto Pitch або Melogram у програмі Speech Analyzer).

Переведення цифрового показника в півтонах у відсотково виражену величину здійснено відповідно до процентної ціни одного півтона за даними середнього максимального діапазону диктора / мовця. Середній максимальний діапазон частотних флуктуацій у реалізації диктора / мовця умовно розділено на 5 зон: вузьку (0-20%), звужену (21-40%), середню (41-60%), розширену (61-80%), широку (81-100%).

Дослідження українських фонетистів засвідчують, що діапазон спонтанного мовлення становить приблизно 24 пт, з коливаннями у конкретних реалізаціях від 19 до 31 пт. У кодифікованому усному мовленні частотний діапазон фрази зазвичай не перевищує 23 пт [24: 40-41].

Аналіз літератури засвідчує, що лінгвісти оперують різними характеристиками щодо видів діапазонів. Зокрема, А.Й.Багмут, І.В.Борисюк використовують поняття “ширший”, “вужчий” діапазон, визначаючи їх у порівнянні із середнім діапазоном певного диктора [188]. О.В.Абаїмова [1], Н.О.Кравченко [107], Л.Н.Труханова [193] пропонують поділяти діапазон на три типи – вузький, нормальний, широкий. А.А.Калита [92], Ю.О.Дубовський [73], М.П.Дворжецька [69] вирізняють вузький, звужений, середній, розширений та широкий діапазони для цілого тексту.

Для нашого дослідження доцільною є градація діапазонів на три типи – *вузький, середній (нормальний) і широкий*. Визначення меж різних типів вираховуємо за методикою М.П.Дворжецької [69: 64]. Акустичні параметри частотних і динамічних характеристик підраховуємо індивідуально для кожного диктора шляхом установлення середнього максимального діапазону флуктуації цифрових значень параметрів.

Важливою характеристикою інтонаційної будови фрази є частотний **інтервал**, що характеризує внутрішньоскладові та міжскладові (зокрема стикові) частотні контрасти. Отже, частотний інтервал визначаємо як співвідношення двох частот у середині певної фонетичної одиниці мовлення або на межі таких одиниць, на стику двох синтагм, або двох складів – наголошеного й ненаголошеного. Для одержання значення досліджуваного показника частоту коливань основного тону за останню 1/50 сек. кінцевого звука однієї порівнюваної частини мовленнєвого сигналу співвідносимо з частотою коливань основного тону тривалістю 1/50 сек. початкового звука наступної частини мовленнєвого сигналу [19: 110]. Інтервал визначаємо як у герцах, так і в півтонах. Залежно від напрямку змін ЧОТ – спадного або висхідного – обчислюємо відповідно *негативний* та *позитивний* інтервал. Плюсовий інтервал фіксуємо під час динамічного зростання ЧОТ на певній ділянці інтонації, а мінусовий – під час його спаду [24: 37]. За умови незначних змін (рівний рух тону) визначають *нульовий* інтервал.

Швидкість змін ЧОТ у певному сегменті синтагми визначаємо на підставі даних інтонографічного графіка, за яким підраховуємо час, коли відбувається певна зміна (піднесення або спад), і відношення різниці в частоті основного тону за цей час до часу змін [188: 26].

Градації змін ЧОТ описуємо в таких термінах: нульова, мала, середня, велика, максимальна [73; 92; 69].

Таким чином, аналіз частотних характеристик публічного мовлення проведено на акустичному рівні з урахуванням таких просодичних ознак:

1. Ступінь виділення наголошених складів за ЧОТ у МакТЄ, фразах, синтагмах. Цей показник вираховано як значення частотного інтервалу (у пт) між частотним рівнем

наголошеного складу і частотним рівнем наступного чи попереднього ненаголошеного складу.

2. Початковий частотний рівень МакТЄ, фрази, синтагми.

3. Частотний рівень передтермінальної та термінальної частин фрази.

4. Максимальний і мінімальний частотні рівні фрази.

5. Частотний діапазон МакТЄ, фрази, синтагми.

Темп мовлення – важлива часова ознака усного тексту, що характеризує швидкість його вимови. Темп також семантично значущий елемент мовлення, засіб розрізнення мовцем важливої / неважливої інформації. Темп прийнято виміряти або кількістю сегментних одиниць (звуків, складів, тактів), вимовлених за певну одиницю часу (секунду, хвилину), або середньою тривалістю певної сегментної одиниці в мілісекундах (мс). На думку більшості фонетистів, як одиницю дослідження темпу найзручніше використовувати склад. Для інтонації мовлення темп вимови – це стилістичний і логіко-семантичний засіб, який визначає в комунікативному аспекті характер висловлювання [23: 41]. Аналіз темпорального оформлення усних текстів на матеріалі різних мов доводить, що темп є маркером фоностилістичних типів усних висловлювань [90; 91]. А.Й.Багмут відзначає, що темп мовлення характеризує два головні стилі (типи) вимови – повний (з чіткою сповільненою вимовою) та неповний або розмовний (з більшою редукацією голосних і навіть подекуди випадінням звуків чи складів) [23: 41].

Відносні темпоральні величини дозволяють визначити за диференційними ознаками комунікативні види висловлювань і встановити їхні певні структурно-семантичні елементи. За допомогою уповільнення темпу мовець виділяє семантично найвагоміші ділянки фрази [125]. Дослідники відзначають, що темп вимови пов'язаний також із комунікативним типом речення. Темп відіграє важливу роль у передачі емоційно-модальної інформації. Зокрема, емоційне мовлення вирізняється відхиленням темпу в бік його прискорення або – рідше – сповільнення (зростання емоційної напруги пов'язане переважно з уповільненням темпу).

Темп мовлення суттєво залежить від обговорюваної теми (наскільки добре вона відома мовцю), від кількості кліше,

вживаних мовцем (темп зростає зі збільшенням кількості кліше), від кількості часу, виділеного мовцеві (в обмеженому часі темп мовлення зростає), від відчуття часу мовцем та величини мовленнєвого відрізка [10: 107].

На думку А.Й.Багмут, на підставі порівняння відносного часу звучання фрази у вимові різних дикторів, можемо “обґрунтовано твердити про темпоральну характеристику фрази, пов'язуючи її інтонаційне вираження із смисловим та інформативним завданням” [188: 24]. Відносний час звучання вираховують за формулою:

$$T_0 = t_1 / t_2, \quad (2.2)$$

де T_0 – відносний час звучання досліджуваного сегмента;
 t_1 – середній час звучання сегмента, виражений у мс (визначають відношенням загального часу звучання сегмента до кількості складів у ньому);

t_2 – темп мовлення диктора, виражений у мс.

Середній темп мовлення диктора умовно дорівнює одиниці. Отже, якщо відносний час звучання певного сегмента менший за одиницю, то цей сегмент вимовлено в прискореному темпі, а якщо більший – то в сповільненому [188: 24].

Отже, для усних текстів розрізняють щонайменше три темпоральні протиставлення: повільний, середній (нормальний) і швидкий темп [53: 23]. Однак нерідко дослідники наголошують на необхідності розрізняти п'ять видів темпу, додаючи до трирівневої класифікації ще максимально повільний і максимально швидкий темп [73: 70; 92: 97]. М.П.Дворжецька пропонує розрізняти темп не лише за протиставленням – повільний, середній та швидкий (їх визначають за кількістю складів, вимовлених за хвилину), але й за частотою змін темпу (тобто за співвідношенням темпу між синтагмами, фразами, фоноабзацами тексту) [69: 50-51]. Мінімальним порогом, що асоціюється з лінгвістично значущою зміною темпу, є збільшення / зменшення його акустичних показників порівняно з попереднім мовленнєвим відрізком у 1,3 разу [73: 71].

Оскільки в українській фонетиці не визначено межових значень темпу для усних текстів (маємо лише відомості про те, що середній темп українського мовлення становить близько 5 складів за секунду, тобто тривалість одного складу

становить приблизно 200 мс), у роботі використовуємо трирівневу градацію темпу (повільний – до 0,94 в.о¹; середній – 0,95–1,08 в.о.; прискорений – від 1,09 в.о.).

Отже, часову організацію текстів публічних виступів ми аналізували за такими показниками:

1. Загальний час звучання МакТЄ.
2. Час звучання окремих фраз у МакТЄ.
3. Середня тривалість звучання складу у фразі в усіх типах текстів.
4. Час звучання першого наголошеного складу, ядерного складу, переднаголошеного складу й останнього складу фрази.
5. Тривалість і характер пауз.

Оскільки просодичні характеристики найяскравіше представлені в ядрі висловлювання, то було враховано також розподіл фізичних характеристик інтонації в ядерному складі кожної фрази за такими параметрами:

1. Частотний інтервал на стику перед'ядерного та ядерного складів фрази.
2. Напрямок руху ЧОТ у складі.
3. Швидкість зміни ЧОТ у Гц/мс.
4. Тривалість складу (у мс).

2.2. Матеріал дослідження.

Упродовж 1996–2004 років записано 28 публічних виступів різних жанрів, зокрема парламентський виступ, агітаційну промову, судову промову, наукову доповідь, проповідь, рекламу, урочисту промову, мітинговий виступ, навчальну лекцію тощо.

Під час опрацювання літератури з теоретичних і практичних проблем публічної комунікації, а також прослуховування записаних текстів з'ясовано, що виразне переконувальне спрямування мають такі жанри, як політичний виступ, судова промова, мітинговий виступ, агітаційна промова, наукова доповідь [65; 138; 183 тощо]. Функціональний характер цих жанрів полягає в тому, щоб в умовах безпосереднього спілкування з аудиторією, поряд із констатацією необхідної інформації, логічно переконати слухачів у правильності оцін-

ки фактів дійсності, висунутих положень або змінити переконання, мобілізувати для розв'язання важливих суспільних завдань, закликати до дії [65: 5].

Під час відбору матеріалу для дослідження важливими для нас були такі характеристики сучасного публічного виступу, як орієнтація на велику аудиторію, контактна форма спілкування, певне обмеження в часі, спрямування на досягнення конкретної мети.

Для виявлення інтонаційних характеристик переконувальних виступів обрано тексти двох жанрів – *політичного виступу*, головну функцію якого визначено як вплив на аудиторію, і *наукової доповіді* з підкресленим інформативним спрямуванням.

Політичний виступ – це особливий вид аргументативного дискурсу, спрямований на пропаганду політичних ідей, який реалізує як основну персуазивну функцію (переконування, агітація, пропаганда) з метою корекції ціннісної системи адресата [204: 133]. Головною рисою, що відрізняє політичний виступ від інших жанрів публічних виступів, є яскраво виражена апеляція до системи цінностей, що існують у суспільстві. Мета політичного мовлення – “корекція ціннісної системи адресата” [32: 144]. Напрямок впливу мовця-політика орієнтований на модифікацію світоглядних настанов адресата щодо соціальних ідеологем, у межах яких особисті цінності підпорядковані узагальненим сутностям [101: 298]. Головна мета політичного виступу – навіювання певної ідеології окремим політичним силам із метою утримання та посилення своєї влади [93: 167].

З-поміж відомих жанрів наукового стилю ми обрали науково-популярний (довідь на конференції, присвяченій питанням культури української мови, учасниками якої є не лише філологи-науковці, але й учителі, журналісти, письменники тощо). Для цього жанру “характерний мотив соціального значення науки, соціальних наслідків наукових відкриттів та відповідальності вчених; звідси пафос та викликані ним оцінні категорії, емоційно-забарвлені слова та звороти” [136: 14]. Для таких виступів, поряд із ознаками точності інформації, логічної послідовності викладу, переконливості аргументації, типові явища розгорненого викладу, відсутності економії мовних засобів тощо [183; 2].

¹ в.о. – відносна одиниця.

Порівняння цих жанрів дозволить виявити, наскільки функція переконування залежить від загального спрямування виступу, та чи різняться інтонами переконування в текстах двох жанрів різного функціонального призначення.

Відібрані для аналізу виступи відносимо до квазіспонтанних публічних виступів [80; 86], які протиставлені спонтанному непідготованому мовленню й читанню. Під поняттям “квазіспонтанного виступу” розуміємо такі виступи, які мовець попередньо готує та виголошує з опорою на написаний текст (не читає готовий текст, а лише стежить за послідовністю виступу, можливо, зачитує фрагменти, де є цифри, цитати тощо).

Важливий також фактор знання аудиторії. Однією з умов під час відбору матеріалу була та, що слухачі – це спеціально організована аудиторія, а її параметри відомі промовцю. До того ж слухачі є до певної міри зацікавленою аудиторією, вони спеціально прийшли послухати промовця, що визначено їхніми соціальними ролями (пор., наприклад, виступ депутата перед колегами в парламенті, адвоката перед колегією суду на судових слуханнях, науковця перед іншими науковцями, аспірантами, студентами на науковій конференції).

Специфіка реалізації усного публічного виступу – візуальний контакт зі слухачами, переважно офіційні стосунки між мовцем і слухачами, зацікавленість аудиторії, підготованість виступу, функціональне спрямування промови тощо – зумовлюють відносну однорідність зовнішніх умов виголошення текстів таких жанрів, як політичний виступ та наукова доповідь. Відповідно фактором, який впливає на характер інтонаційного оформлення тексту, стає його жанрова специфіка; у нас з'являється можливість спостерегти, наскільки яскраво виявляє себе просодична одиниця, що реалізує функцію переконування у різних жанрах публічного мовлення.

Призначення переконувальних публічних виступів, жанрами якого є політичний виступ і наукова доповідь, зумовлено інтенціями промовця. Його мовленнєві зусилля спрямовані насамперед на розуміння цього наміру адресатом (аудиторією), для чого необхідна оптимальна побудова висловлення. Комунікативна інтенція – це притаманна аналізованим текстам спрямованість на розв'язання певних завдань спілкування. Як відомо, головною метою публічного

виступу є вплив на слухачів; промовець переконує аудиторію в правильності своїх міркувань, рішень, дій. Відповідно найголовнішим прагматичним наміром публічних виступів є спонування до дії, основний критерій ефективності якого “добровільність” прийняття рішень адресатом [32: 45].

Комунікативно-прагматичний аналіз публічних промов різних жанрів дає можливість дослідити вибір оптимальних просодичних одиниць для досягнення комунікативної мети, з одного боку, та встановити відповідність тих чи тих інтонаційних одиниць до інтенції мовця. Інтонаційний зв'язок сегментів повідомлення забезпечується контрастом просодичного повторення (ізотопії) та просодичного виділення (експресії) [68: 8], базовими інтонаційними контурами й ритмічністю маркованих фонетичних сегментів як елементарних частин інформації. При цьому спостережено залежність просодичного оформлення нового повідомлення від просодичного оформлення попереднього як базової закономірності інтонаційної моделі тексту [185: 347].

Дослідження інтонації переконувальних виступів вимагає сегментації публічних виступів і виокремлення потрібних для аналізу одиниць тексту.

Отже, дослідження тексту потребує розчленування його на складники. Види сегментації тексту на частини залежать від специфіки аналізованих текстів і завдань, які ставить перед собою дослідник. Це можуть бути поняття суперструктури й макроструктури [72: 131]; макро- й мікроструктури [71] тексту. Аналіз тексту на денотативному рівні розробив А.І.Новиков [149: 141–145]; В.Б.Апхтін [16], Л.П.Доблаєв [70] запропонували змістову структуру текстів у вигляді суб'єктів і предикатів різного порядку.

Складність виділення одиниць дослідження текстів полягає в тому, що текст як продукт цілеспрямованої мовленнєвої діяльності характеризується тенденцією до компресії, ущільнення викладу питань. Водночас він є “системою функціонування блоків, які забезпечують послідовність етапів досягнення мети” [120: 26]. У лінгвістичній літературі для визначення частин тексту Л.А.Булаховський [46], З.В.Невежина, [143], С.Н.Гиндін [61] використовують терміни “надфразова єдність”; М.С.Поспелов [163] – “мінімальна основна суперсинтаксична одиниця”; Г.Я.Солганик [184] – “логічна стро-

фа”; В.В.Одинцов [154] – “логічна єдність”; Н.Д.Бурвикова [48] – “лінійно-синтаксичний ланцюжок”; І.А.Фігуровський [195], А.А.Мецлер [132] – “мікротекст”, “компонент тексту”; А.О.Смирнов [182] – “смісловий відрізок”; Г.А.Золотова [87] – “комунікативний блок”; Л.Н.Мурзін [140] – “субтема”, “суб’єдність”.

Така термінологічна різноманітність у визначенні структурно-семантичної одиниці тексту пов’язана з різним обсягом поняття “одиниця тексту”, а також із методикою дослідження. Надфразова єдність визначають як послідовність речень, поєднаних загальною макротемою і різними засобами міжфразових зв’язків; вона має певну структуру, семантичну організацію і відносну смислову завершеність та автономність, які ця єдність зберігає навіть тоді, коли її відокремити від тексту [59: 69; 139: 13]. На думку інших дослідників, надфразова єдність не є неподільною одиницею тексту. Так, Т.О.Бровченко вважає, що надфразова єдність складається з кількох функціонально, семантично і структурно з’єднаних частин – макротематичних єдностей (МакТЕ) [44: 90]. МакТЕ може містити кілька мікротематичних єдностей (МікТЕ), що семантично тісно пов’язані з викладом автономної частини однієї з тем тексту. МакТЕ забезпечує цілісність теми. Вичленована з контексту зв’язного мовлення МакТЕ не змінює свого змісту, бо вона не залежить від інших МакТЕ, які оточують її в контексті зв’язного авторського мовлення; вона виявляється, таким чином, синтаксично незалежною від контексту. МакТЕ – зручна одиниця для встановлення комунікативних ознак публічного виступу: вона відображає певний аспект когнітивного утворення, а отже, відповідає одному кроку мислення. МакТЕ є одночасно комунікативною одиницею, оскільки промовець використовує її в тому чи тому місці тексту як один із засобів досягнення мети. Кожна окрема МакТЕ є одним із засобів досягнення певного завдання; усі МакТЕ в цілому, розташовані автором у певній послідовності, забезпечують досягнення головної мети промови – поінформувати аудиторію та переконати її. Крім цього, сукупність і послідовність МакТЕ відображає комунікативну стратегію промовця, а отже, дозволяє реципієнтам збагнути авторську мету.

Текст публічного виступу під впливом прагматичних факторів розчленовується на змістові компоненти, послі-

довність яких визначає комунікативна стратегія й тактика мовця. Членування тексту має передусім функціонально-змістовий характер. Когнітивний підхід до вивчення логіко-семантичної структури тексту передбачає, що в кожній мові є правила розташування певних типів інформації в конкретних місцях тексту. Саме тому МакТЕ, що реалізують функцію інформування, відібрано зі вступної частини виступів, де головні завданнями мовця – пояснення цільової настанови промови, повідомлення теми, напрямків її розвитку, перерахування тих питань (проблем), які буде розглянуто в основній частині; визначення актуальності й суспільної значущості теми.

МакТЕ, що реалізують функцію переконування, відібрано з основної частини текстів публічного виступу. Механізмами переконувального впливу виступають організувальні моменти мови та мислення в їх єдності. Такими механізмами переконування є тези, аргументи (підстави доказу) й демонстрація певних положень або способів доказу. До основних вимог побудови тексту переконувального публічного виступу належать: 1) чітка постановка проблеми (зазвичай представлена на початку МакТЕ, функціонально-змістове призначення якої полягає в уведенні нової інформації або у визначенні повороту в її розвитку); 2) логічне, струнке викладення достовірних і конкретних фактів, що допускають перевірку; прозорість, простота, дохідливість обраних аргументів (ця вимога реалізується в середині МакТЕ, де промовець розгортає інформацію); 3) чіткі, однозначні та переконливі висновки (остання частина мікро тексту, підбиття підсумку запропонованої інформації). Априорі і мовець, і слухачі знають ці правила. Тому мовець задля полегшення декодування свого повідомлення розташовує фокусну (рематичну) інформацію саме в передбачуваних місцях.

Особливістю інтонаційної моделі будь-якого усного тексту є комбінаторика та варіативність просодичних одиниць, що виявляються в динаміці тема-рематичних відносин у мікроструктурах тексту. На думку М.П.Дворжецької, у текстах з ефективним потенціалом експресії та впливу існують гармонійні центри, розташовані в певних мікроструктурах тексту. Функція виділення гармонійного центру реалізується в особливій структурі взаємозв’язку змісту й просодії [68:

5]. Гармонійний центр стає комунікативним фокусом висловлювання і відповідно актуалізовується просодичними контрастами виділення. Д.Бразил відзначає, що вибір змісту реалізовують виділені за допомогою інтонаційних засобів сегменти висловлювання. Тобто сприйняття тексту залежить насамперед від виділеності певних частин тексту [216: 25].

Наші спостереження дозволяють зробити висновок про залежність розташування гармонійного центру від способу переконування. Під час переконування через доведення автором своєї думки гармонійний центр зазвичай збігається з останньою частиною МакТЄ. Переконування через пояснення передбачає розташування ключових фраз на початку МакТЄ. Очевидно, така позиція ключового висловлювання зумовлена ще й дією психологічного закону: інформація, розміщена на початку або в кінці тексту і звернена насамперед до свідомості слухачів і читачів, спрямована на запам'ятовування [203: 81].

Наведемо для прикладу кілька МакТЄ, що реалізують функцію переконування, виділених із основної частини текстів обох жанрів.

Зокрема, МакТЄ 1 співвіднесена з доведенням, де промовець свідомо (чи підсвідомо) ніби демонструє читачеві той складний шлях, який привів його до висновку. Оратор не лише передає свої думки слухачам, а й, аргументуючи, дискутуючи, стверджуючи або спростовуючи певні думки, весь час тримає аудиторію в напруженому стані, збуджує її увагу та примушує думати в потрібному напрямку. Відповідно переконаннями стають ті думки та знання, до яких слухачі приходять нібито самостійно, у результаті власних роздумів, шляхом доведення, спростування, зіставлення тощо:

Доти / доки буде хоч один скривджений в світі / поезія Шевченка не втратить своєї значимості / своєї ваги / і своєї актуальності // А скривджені / будуть завжди / бо так влаштований світ / у вічній боротьбі хтось має вигравати а хтось програвати // Саме тому переконаний / слово поетове / всечасне // Творчість Тараса Шевченка / це суцільні пригоди / душі / і духу // Вона відбиває / специфічність мислення українського народу / його життєвий чин / ритм його та психологію / одне слово виявляє незмінні координати / національної сутності // Особиста доля поета / і доля історична / пере-

хрестилися у слові / тому кожен твір Шевченка це не просто добрий вчинок / а високий акт / зречення самого себе / своїх амбіцій / на користь честлюбного завдання / вищого порядку / виявлення сутності історії / аби витримати / натиск вічності //²

Процес доведення у цій МакТЄ визначаємо як силогізм. У силогізмі два категоричні судження (у логічному розумінні цього терміна) пов'язані загальним середнім терміном. Третє судження є висновком, обов'язковим наслідком, що випливає з такої побудови. Одне із суджень містить загальне правило, друге – поодинокий випадок [104: 190]. Так, перше речення містить певне твердження, у другому автор наводить перевірений життєвою практикою аргумент, який доводить це твердження (1 реч.), виражене у власному переконанні автора – третя фраза.

Складніші форми доведення використовують усю різноманітність доказів та аргументів, зокрема (за В.Здоровогою, [79]), аксіом, теоретичних положень, фактографічної інформації, емпіричних доказів (узагальнення життєвого досвіду), ціннісно-нормативних аргументів (моральних принципів і вимог, правових норм та ін.), оцінкової аргументації (думок авторитетних осіб, показників офіційних документів і т. д.). Вважають, що чим багатоманітніша палітра доказів і аргументів, то обґрунтованіший доказ тієї чи тієї думки [79; 64; 209; 180 та ін.]. Як, наприклад, у МакТЄ 2:

Я не знаю / можливо тут мені не повірять / але колись був такий випадок / я приймала вступні екзамени / і сів відповідати студент / чи вступник у солдатській формі // Він говорив говорив і я нарешті запитала / пробачте / якою мовою ви мені відповідаєте / він заявив / як / якою / це ж українську літературу я складаю / я відповідаю по-українськи // Я не могла цього зрозуміти // Він тепер у нас вчиться / я йому колись нагадала це / каже / ви знаєте / за все життя моє у школі / мені ні один учитель не зробив зауваження що я говорю погано // А в нього була така суміш / що я просто не могла зрозуміти / що він хоче сказати / думаю / може це солдат /

² Тексти виступів подано у тому варіанті, як їх було виголошено перед аудиторією, із збереженням ідентичності мовлення промовців, без редагування відхилень від мовних норм.

якийсь десь із якоїсь області / і не знає української мови / намагається тільки нею говорити // А насправді / виявляється зовсім не так / просто про це не говориться // І отака погана неправильна мова / в устах багатьох і багатьох представників українського народу / приводить часто до зневажливого ставлення до української мови // Доводиться не раз почути / а що таке український язык / это же испорченный русский // І власне отака мова / це справді / чи испорченный русский / чи зіпсована українська / Бог його знає / але вживу тут / термін який / вживав хтось до мене / що це / обоє рябє // І я переконана, ми повинні боротись за те / щоб обидві мови були не зіпсовані / і звучали / красиво й правильно / бо обидві вони достойні того щоб ми їх берегли // І ми повинні навчити наших дітей від малечку / любити і шанувати обидві мови //

МакТЄ, співвіднесені з поясненням, мають здебільшого дедуктивний характер викладу. Досліджувані МакТЄ має таку будову: спочатку мовець подає загальне уявлення про розглядуваний предмет або явище, а потім – опис або характеристику його окремих частин. Напр., МакТЄ 3:

Українська традиція є християнською // Цим духом вона жила / і розбудовувалась споконвіку // А сьогодні / сиві змучені / похилі / ми підсумовуємо життєвий досвід / щось / є над нами // Пророки / генії / чужі і наші національні мислителі / тисячу літ казали хто є над нами // А ми / напівосвічені / дипломовані і «серцем голі догола» / зробили / з великого Бога предків / слово / щось // Переконаний / ми повинні це / виправити // Нині / нам потрібен храм / для науки мудрості // Не та казенна церква / яка повторює стиль / і навіть жаргон / партійно-бюрократичного апарату // Народові / потрібна справжня / церква Христова / українська / і православна / і католицька / і протестантська // Потрібен священик / подвижник добрий учитель / священик-патріот / народний вихователь / і лідер // Бо недуги духовні / облягли нас / ще більше ніж фізичні // Морально / ми геть занедбані // Нам потрібна / література / яка будить «дух / що тіло рве до бою» // Нам / потрібна нова школа / передусім / для армії / вчителів / учораїшніх / слухняних агітаторів // Нашим дітям / треба повернути / азбуку моралі й духовності // Якщо ми хочемо / щоб наші діти / поважали нас / і закони / мусимо / їм відкрити / джерело закону / Закон / Божий //

Пізнавальний процес починається з того, що промовець виценовує з реальної дійсності певний факт (1 фраза), щоб осмислити його, тобто ввести до сукупності фактів, осмислених раніше (2 фраза) і встановити співвідношення і зв'язки між новими і вже відомими фактами (3, 4, 5 фрази). Фрази 8, 14, 15 – розшифрування ключової фрази (6).

Процес пояснення відбувається за допомогою розгорнутої характеристики. Характеризують не просто зовнішні, очевидні ознаки явища, а найсуттєвіші його сторони та якості. Такому узагальненому поясненню притаманна значна впорядкованість і систематичність перерахованих ознак, до того ж у ньому мовець наводить не лише властиві описуваному явищу ознаки та якості, але й дає їхню оцінку характеристику.

Визначальною рисою МакТЄ типу пояснення є насиченість їх фактологічним матеріалом. Ознака фактологічності відображається в конкретизації мовних засобів, у загальному підході до зображення певного явища, що можна визначити як деталізацію. Деталізація передбачає переважне використання окремих деталей, які формують візуальний образ повідомлюваного. Вона дає можливість створити певний настрій, атмосферу ситуації й непомітно підвести аудиторію до висновків, бажаних для промовця, переконати їх у правильності своєї позиції. У поясненні на перший план виступає такий елемент, як обґрунтування або опис попередньої тези. Кожен елемент або впливає із попереднього, або зумовлює, викликає наступний. Наприклад, МакТЄ 4:

Кожне / із зазначених питань / передбачає цілі напрямки / правового забезпечення // Тут і закони / промови / про збереження культурної спадщини / про основи державної політики / в сфері культури / та мистецької діяльності / про юридичну відповідальність / про порушення законів у освітній / галузі / про державне замовлення на підготовку / фахівців / у вузах та професійно-технічних училищах / про державну підтримку / корифеїв української літератури / й мистецтва // Багато ще роботи / в правовому забезпеченні релігійної сфери / інформаційних відносин / діяльності / творчих профспілок тощо // Ми переконані / наша фракція у Верховній Раді / спроможна / на високому професійному рівні / забезпечити / розробку конкретних пропозицій / для рішучого оздоровлення / духовного

життя / країни // Адже серед народних депутатів / ми маємо / представників / академічної галузевої науки / вищої школи і народної освіти / діячів мистецтва / студентів / працівників засобів масової інформації / тощо // У складі нашої фракції академік / і два члени-кореспонденти / Національної академії наук України / чотири доктори / шістнадцять кандидатів наук / знані за межами не тільки ближнього / а й далекого зарубіжжя //

Перша фраза формулює певне судження. У другій та третій фразах це судження роз'яснено, докладно описано. У четвертій – висловлено переконання в можливості здійснення завдання, визначеного в судженні (1). У п'ятій і шостій фразах мовець називає тих, хто здатен виконати поставлене завдання, аргументує судження.

Зазначмо, що МакТЄ, які реалізують функцію переконання, виділяємо на підставі смислових і просодичних ознак. Ми розуміємо під переконанням психічний стан, що охоплює не лише власне інтелектуальну, а й емоційну, волюву сфери та сферу поведінки особистості, тобто стан у певному розумінні більш глибокий ніж просто знання. Це можна виразити характеристикою звороту “*Я переконаний*” (порівняно зі зворотами “*Я знаю*”, “*Я припускаю*”). Наявність цього звороту, який виступає певним “смысловим пунктом”, “смысловую точкою” окремої частини тексту, покладено в основу виділення МакТЄ, які реалізують досліджувану функцію. Однак врахування лише смислових ознак недостатньо для виділення переконувальних МакТЄ. Важливо враховувати також просодичні ознаки. За спостереженнями дослідників це насамперед контрастне інтонаційне оформлення ключових фраз, порівняно з фоновими у межах МакТЄ; це виявляється в підвищенні показників гучності, інтенсивності вимови, досить різкого, іноді контрастного протиставлення на рівні часової та тональної організації тексту. Лише за умови збігу смислових і просодичних (контрастних, порівняно із контекстом) ознак у певній МакТЄ ми сприймаємо її як переконувальну.

Таким чином, для аналізу інтонації публічного мовлення обрано комплексний метод дослідження, який містить експериментально-фонетичні методи. Головними завданнями,

що стояли перед нами, були: а) критичний аналіз літератури з питань теорії та практики мовленнєвої комунікації, фонетичного аспекту функціонування текстів публічних виступів у науковій і політичній діяльності людини; б) магнітофонний запис усного публічного мовлення – наукової доповіді й політичного виступу – в їх авторській реалізації; в) відбір придатного для подальшого аналізу матеріалу; г) транскрибування усних текстів у писемну форму; ґ) проведення слухового аналізу; д) узагальнення результатів анкет аудиторів; е) опрацювання за допомогою спеціальних комп'ютерних програм відібраного звукового матеріалу для покращення якості його звучання; є) сегментація відібраних для аналізу фраз; ж) складання таблиць акустичних параметрів (зокрема, часових рядів і ЧОТ), узагальнення даних інструментального аналізу у вигляді графіків, діаграм і таблиць абсолютних і відносних значень акустичних параметрів; з) лінгвістична інтерпретація результатів інструментального та слухового аналізу.

Для повного опису інтонаційних характеристик усного мовлення обрано контурне представлення інтонації фрази з аналізом основних ділянок: передтакту, такту, корпусу, ядра та затакту. Необхідно було з'ясувати не лише загальні закономірності розподілу інтонаційних характеристик у синтагмі, але й певних нюансів змін на всіх ділянках контуру, що уможливило визначення спільних і диференційних просодичних ознак текстів із функціями інформування й переконання.

Установлено, що аналіз публічного мовлення доцільно проводити на матеріалі текстів, записаних в авторській реалізації. Записи дикторської реалізації цих текстів залучено для перевірки гіпотези про те, що екстралінгвальні чинники під час продукування переконувальних текстів відіграють важливу роль у їхньому інтонаційному оформленні.

Для дослідження відібрано найспецифічніші різновиди усного публічного мовлення – наукову доповідь та політичний виступ – що функціонують у приблизно однакових умовах, серед яких – орієнтація на велику аудиторію, певне обмеження в часі, контактна форма спілкування, попередня підготовка тексту виступу тощо. Інтонаційна модель таких текстів мотивована фактом функціонального навантаження

виступу – переконати слухачів у правильності поглядів промовця та спонукати їх до дії.

На підставі аналізу наявних методик експериментально-фонетичних досліджень і конкретного матеріалу висунуто припущення про те, що в мові є закріплена у свідомості її носіїв модель просодичного оформлення переконувального публічного виступу, яка в своїй основі відображає найзагальніші тенденції функціонування мовних засобів, а її відповідні модифікації зумовлені низкою мовних (жанр, структура і семантика висловлювання) і позамовних чинників (прагматична настанова мовця, ситуація спілкування, особливості психіки та мовної компетенції промовця), що конкретизують реалізацію зазначених виступів.

Під час дослідження інтонації публічного виступу доцільно описати її темпоральний (загальний час звучання фрази, середню тривалість складу у фразі, тривалість звучання складів акцентно виділеного слова, характер і тривалість пауз) і частотний компоненти (форму тонального контуру, рух частоти основного тону та розміщення частотного піку, частотний діапазон фраз, інтервал ЧОТ переднаголошеного й першого наголошеного голосного, головного наголошеного та післянаголошеного складів).

Отже, запропонована методика аналізу інтонації усного прагматично спрямованого мовлення дасть змогу встановити особливості просодичної організації публічного виступу; подати системний опис інтонаційних засобів вираження функції переконування, зокрема частотних і темпоральних параметрів, які виявилися релевантними в реалізації досліджуваного звукового тексту; довести, що просодичні характеристики відбивають комунікативно-прагматичне навантаження структурних частин виступу, його жанрові особливості тощо.

РОЗДІЛ III

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНО-ФОНЕТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ІНТОНАЦІЇ ПУБЛІЧНОГО ВИСТУПУ

Завданням дослідження інтонаційної організації публічних виступів, що реалізують функцію переконування, є виявлення об'єктивних акустичних характеристик, які визначають сприйняття всіх якостей звукового тексту.

Детальний зіставний аналіз інтонаційної структури висловлювання в текстах, які реалізують функцію інформування (I тип) і функцію переконування (II тип), засвідчив, що переконування на просодичному рівні проявляється через взаємодію основних параметрів звукового сигналу: часу звучання й частоти основного тону.

3.1. Результати аналізу інтонації публічного виступу (на рівні сприйняття).

Аудиторський аналіз – один із етапів експериментального дослідження, мета якого – виявлення просодичної інформації, достатньої для адекватного сприйняття усного тексту.

Першим етапом перцептивного аналізу став відбір матеріалу для дослідження. Теоретичні засади відбору МакТЄ, що реалізують функцію інформування (I тип) і функцію переконування (II тип), – викладено в розділі 2. Важливим для виокремлення МакТЄ, що реалізують функцію переконування, має бути реалізація на рівні просодичного оформлення контрастного виділення гармонійного центру повідомлення (тобто ключового висловлювання).

Для підтвердження або спростування нашої гіпотези про існування в тексті макротематичних єдностей різного спрямування одній групі аудиторів (5 осіб) було запропоновано прослухати уривки з текстів публічних виступів різних жанрів, відібраних експериментатором, і відповісти на питання анкети 3.1.

Визначення жанру текстів не становило особливих труднощів для аудиторів: у 83% випадків аудитори правильно визначили жанр запропонованих МакТЄ вже після першого їх прослуховування.

Анкета 3.1

Аудиторський аналіз оцінки мовлення інформантів

1. Жанр виступу: а) навчальна лекція; б) наукова доповідь; в) реклама; г) проповідь; г) агітаційний виступ; д) політичний виступ.	2. Зазначити, за якими ознаками виділено жанр виступу: а) лексичними; б) морфологічними; в) синтаксичними; г) інтонаційними; г) логіко-семантичними (будова тексту).
3. Мета виступу та його окремих частин: а) інформувати; б) переконати; в) сугестивний вплив; г) пояснити; г) довести.	4. Інтонаційні засоби реалізації функціонального спрямування тексту та його частин: а) гучність; б) темп; в) паузи; г) рівень вимови; г) ЧОТ.
5. Інформативна дієвість тексту: а) логічний / нелогічний; б) інформативно насичений / ненасичений; в) щирий / нещирий.	6. Ступінь впливу на слухача: а) сильновпливовий / слабо-впливовий; б) викликає / не викликає зорового уявлення; в) викликає / не викликає бажання діяти; г) авторитетне / неавторитетне.
7. Характер мовлення: а) жваве / загальмоване; б) плавне / переривчасте; в) виразне / монотонне; г) емоційне / неемоційне; г) довірливе, м'яке / офіційне.	Характер тексту: а) цікавий / нецікавий; б) зрозумілий / незрозумілий; в) легкий / складний для сприйняття

Усі представлені для аналізу МакТЄ І типу було правильно співвіднесено з реалізованою функцією інформування. Ана-

лізовані МакТЄ ІІ типу у 85% було співвіднесено з текстами, що реалізують функцію впливу, переконування; у 15% співвіднесено з текстами, що реалізують функцію інформування в емоційно-експресивних текстах.

Іншій групі аудиторів (5 осіб) було запропоновано прослухати тексти виступів у повному обсязі, а потім відповісти на питання анкети. Показово, що всі аудитори цієї групи правильно визначили жанр запропонованих текстів.

Визначення МакТЄ, що реалізують функцію інформування, та МакТЄ, які реалізують функцію переконування, теж не становило особливих труднощів для аудиторів. Якщо особлива семантична значущість висловлювання, що займає останню позицію в МакТЄ, збігається з реалізацією просодичного контрасту його виділення, МакТЄ було сприйнято як таку, яка реалізує функцію переконування.

Завданням другого етапу аудиторського аналізу було визначення характеру взаємодії просодики фрази та інших мовних рівнів, що беруть участь у структуруванні текстів виступів. Адитивний аналіз ми вважаємо важливим для інтонаційного дослідження, поділяючи думку Л.В.Бондарко, що "перцептивний аспект фонетичного опису є необхідною ланкою в характеристиці звукового сегмента... він найбільш тісно пов'язаний із функціональними властивостями мовних одиниць" [37: 11].

Відповіді аудиторів було узагальнено й складено таблиці для кожної експериментальної фрази. Внаслідок цього ми дійшли висновків щодо ступеня гучності, темпу, тональних змін, паузації, інтонаційної виразності фраз на рівні сприйняття усного публічного виступу. Вони полягають у наступному:

А. Гучність є одним із найбільш яскраво виражених інтонаційних засобів, її досить чітко визначають усі аудитори як під час ізольованого прослуховування фраз, так і під час прослуховування їх у складі МакТЄ. Результати узагальненого аналізу відповідей аудиторів засвідчують, що і мовці, і диктори виголошують тексти голосно, виразно, чітко. Тихе й нечітке мовлення загалом нехарактерне для публічних виступів.

Найголосніше, за даними аудиторів, виголошено політичний виступ. Ступінь гучності лишається майже незмінним

упродовж виступу – спостерігаємо лише незначне варіювання, зокрема збільшення гучності на семантично вагомих фразах та у фразах, що містять висновки й узагальнення. Особливістю наукової доповіді є збільшення ступеня варіювання гучності впродовж виступу. Наявне послідовне збільшення гучності на висловлюваннях, що схарактеризовано як ключові у переконувальних МакТЄ в усіх досліджуваних жанрах. Показово, що в науковій доповіді спостерігаємо послідовне зменшення ступеня гучності на попередніх до ключових фразах.

Б. Аудитори відзначали чітку вимову більшості сегментів досліджуваних виступів і підвищену чіткість вимови усіх – наголошених і ненаголошених – складів, порівняно з іншими типами усних текстів. Безперечно, це зумовлено дотриманням повного стилю вимови (за Л.Щербою) та когнітивною настановою промовців.

Характерною особливістю публічних виступів, мета яких – переконати слухачів, є поява великої кількості наголошених складів, що зумовлено загальним спрямуванням і метою таких текстів. П.П.Анусас, досліджуючи сучасне англійське монологічне та полілогічне мовлення, зазначає: “Текстам монологічного спрямування притаманна велика кількість фразових наголосів різної ієрархії, а також... рівномірний їх розподіл” [14: 15].

Словесні наголоси в досліджуваних текстах можна кваліфікувати як наголоси із середнім та сильним ступенем виділення. Відсутність у виступах наголосів зі слабким ступенем виділення, очевидно, зумовлено підвищеною чіткістю вимови всіх складів.

Функція акцентного виділення повнозначних слів (логічного наголосу) полягає у визначенні ключових слів або синтагм, тобто інформативно важливих елементів виступу, які розвивають тему повідомлення в межах МакТЄ [28]. Найбільшу кількість слів, відзначену логічним наголосом, було зафіксовано в науковій доповіді. Це здебільшого ключові слова. Зауважмо, що в цих текстах значну кількість наголосів (28%), за визначенням аудиторів, було сприйнято як емоційні. Проте емоційний наголос переважав у політичному виступі (35%).

Виділене логічним або емоційним наголосом слово в усіх досліджуваних текстах здебільшого:

а) сигналізує про введення нової інформації, яку буде пояснено, обґрунтовано, доведено тощо: *Для подальшого розвитку країни відчувається необхідність загально-національної об'єднуючої ідеології* (диктор Р). *Загальновідомо, що мова є одним із компонентів, з яких складається нація* (диктор Є);

б) розкриває зміст МакТЄ: *Тому зрозуміло, чому народи, яким загрожувала втрата мови, вели за неї вперту і безкомпромісну боротьбу протягом століть* (диктор Є). *Подивіться, в нас є журнали, які говорять про те, що варить і як одягається, і які, вузькі чи широкі, штани носять у цьому сезоні, є плакати, що пийте шампанське, але за все життя я не бачила плаката хоча б де-небудь: говори правильно і красиво* (Б);

в) вказує на підведення підсумків у МакТЄ: *Адже мова – це остання твердиня волі* (диктор Г). *Ні товариші / ми пролог / не епілог* (Г); *Від вас / залежить / усе* (М);

г) посилається на раніше згадуване, яке в конкретному контексті набуло нового значення: *І я переконаний, що ми все одно цю стіну нерозуміння, протистояння переборемо і приймемо відповідні рішення* (диктор Р). *Наголошую, обґрунтовано і мотивовано* (диктор Є).

Перцептивний аналіз публічного мовлення виявив, що досить часто мовці наголошують займенники та службові слова, наприклад: *Потрібні неординарні рішення, сміливість, політична воля і розуміння, і в цій залі, і в суспільстві, і в ситуації, яка склалась* (диктор Р). *Тому переконаний, законодавець повинен запропонувати чіткий та однозначний закон* (диктор Г). *Але сьогодні / не Херсон / не Львів / не Житомир / не Кіровоград / вирішує долю України* (М). *Академія наук сама / нічого не зробить / тим більше що там штати невеликі / люди дуже завантажені / і коли не допоможе ми / коли не допоможе / і преса / і все учительство / то нічого не зміниться* (Б).

Основне навантаження акцентного виділення службових слів і займенників – актуалізація композиційно важливих елементів висловлювання, які орієнтують увагу аудиторії на введення нових елементів інформації, або ж тих, які є особ-

ливо значущими для промовця: *Стосунки і з Президентом, і з Кабінетом Міністрів будуть ділові, принципові, і ніхто не зможе взяти верх один над одним* (диктор Р). *Вітаміни та мінерали – ці краплинки життя – дійсно незамінні* (диктор Є).

Акцентово виділені службові слова на початку висловлювання здійснюють зв'язок між компонентами МакТЄ і виступають сигналом того, що наступні синтагми містять важливу інформацію: *І я переконаний, що ми все одно цю стіну нерозуміння, протистояння переборемо і приймемо відповідні рішення. Бó тисячі дрібних чи крупних підприємств – це десятки, сотні тисяч нових робочих місць* (диктор Є). *Україна повинна стати сильною військово, могутньою економічно, міцною структурно та інтелектуально, із згуртованою державною політикою та багатством своєї промисловості, своїх людей. Щоб кожний сусід з повагою думав та говорив про неї. А ворог мав лише один клопіт – якнайскоріше налагодити з нею стосунки* (диктор Г). *Це говорить про те що нарешті зрушить з місця / от-оцей застій / у питаннях культури української мови який спостерігається. // Але страшно одно / чи не залишиться після цієї народ-наради / все по-старому в широких масах* (Б). *Ми не є унікальними / щоб ні в кого не склалося таке враження що / щось Україна / дивовижне творить у цьому напрямку // Але є речі фундаментальні* (М).

Таким чином, призначення акцентного виділення в публічному виступі полягає у виявленні в найбільш чіткій формі інформативно важливих елементів висловлювання – ключових компонентів, а також композиційних опор (службових слів, займенників, анафоричних форм, які потрібні для зв'язку між частинами висловлювання), що вказують на введення в текст нових компонентів змісту.

В. Для аналізу публічного мовлення на перцептивному рівні принципове питання *членування мовленнєвого потоку*. Специфічною рисою публічного виступу виявився характер фразоподілу.

Під час сегментації текстів аудиторі орієнтувалися як на просодичні характеристики – рух ЧОТ зі спадним фіналом в останній синтагмі фрази, довга або середня пауза, – так і на

синтаксичні характеристики та відносну смислову завершеність фраз.

Сегментація публічних промов мала деякі відмінності в текстах різних жанрів.

Зокрема, членування тексту політичного виступу викликало в аудиторів певні труднощі. Найчастіше аудиторі порізно визначали межі фраз у дуже довгих уривках, там, де міжфразова пауза була коротка або середня, а остання синтагма фрази мала виразний висхідний контур. У таких випадках одні аудиторі орієнтувалися на просодичні характеристики і не фіксували фразоподілу, інші – на синтаксичні характеристики й відносну смислову завершеність фрагменту й відповідно констатували міжфразову межу.

Під час аналізу наукової доповіді не спостерігаємо значних розбіжностей у відповідях аудиторів щодо поділу окремого тексту на фрази. Безперечно, аудиторі орієнтувалися на особливості виголошення таких текстів: наявність середньої або довгої міжфразової паузи та переважно спадного руху тону в останній синтагмі фрази.

У науковій доповіді найуживанішими є складнопідрядні речення (41%) і складне синтаксичне ціле (37%). Прості речення (16%) здебільшого ускладнені однорідними членами та відокремленими конструкціями. Найчастотнішими є фрази, що мають 31-85 складів.

У МакТЄ, що передають функцію переконування, значно зростає відсоток простих речень (42%), зазвичай неускладнених, та зменшується кількість складного синтаксичного цілого – 16%. Спостерігаємо чергування фраз із 9-19 складів і 35-68 складів.

У текстах політичного виступу переважають прості речення – 41%; зафіксовано чималий відсоток складного синтаксичного цілого (30%) і складних речень різних типів (29%) з перевагою складнопідрядних із двома підрядними частинами. Типовими є фрази, що мають від 30 до 70 складів.

Для МакТЄ, що реалізують функцію переконування, як і в інших досліджуваних жанрах, характерне збільшення кількості простих речень (45%) і значне зменшення складного синтаксичного цілого – 11%.

Традиційно визнаною ритмоутворювальною одиницею є синтагма. Її особливе значення в ритміко-інтонаційній бу-

дові тексту зумовлене, очевидно, тим, що в оформленні цієї одиниці бере участь увесь комплекс суперсегментних засобів: рух тону (інтонаційний контур), паузи, наголоси, тоді як в оформленні інших одиниць (складу, фонетичного слова, речення, складного синтаксичного цілого) беруть участь не всі суперсегментні засоби [88: 6]. Синтагматичне членування будь-якого звукового тексту залежить від семантично-сислової єдності сполучуваних елементів (словосполучень), але саме інтонаційне об'єднання дає змогу слухачеві сприймати їхню певну значеннєву цілісність, краще зрозуміти текст. Отже, визначаючи межі синтагм, ми враховували три критерії: синтаксичний, семантичний та інтонаційний. Рангову характеристику синтагм за кількістю слів у фразах інформувального й переконувального характеру представлено в табл. 3.1.

Таблиця 3.1
Середня кількість слів у синтагмах (%)

МакТЕ	жанр	кількість слів у синтагмах								
		1	2	3	4	5	6	7	8	9
інформувальні	НД	20	27	20	14	9	4	3	2	1
	ПВ	12	29	20	18	8	4	5	2	2
переконувальні	НД	34	31	17	10	6	2			
	ПВ	35	32	15	6	8	4			

У науковій доповіді кількість слів у синтагмах варіює від 1 до 9. Середня довжина синтагми в мовців становить: Б – 3 слова, Г – 2,6 слова, Ш – 2,7 слова.

МакТЕ, що реалізують функцію переконування, демонструють зменшення довжини синтагм за кількістю слів, до того ж спостерігаємо майже однакові показники в різних мовців: Б – 2,5 слова, Г – 2,3 слова, Ш – 2,4 слова. Найдовша синтагма в досліджуваних текстах має 6 слів.

У текстах, виголошених дикторами, кількість слів у синтагмах варіює від 1 до 7, у середньому синтагма має 2,5 слова (показово, що цей показник майже однаковий у дикторів: Г – 2,4 слова, Є – 2,4 слова, Р – 2,6 слова).

Рангова характеристика синтагм наукової доповіді за

кількістю слів у фразах інформувального й переконувального характеру має певні відмінності (табл. 3.1).

У МакТЕ, що реалізують функцію інформування, перший ранг мають синтагми з двох слів, другий ранг – з одного й трьох слів, третій – з чотирьох і п'яти слів. У переконувальних МакТЕ, виділених у науковій доповіді, перший ранг мають синтагми з одного й двох слів, другий ранг – з трьох слів, третій – з чотирьох слів.

У мовленні дикторів рангова характеристика переконувальних МакТЕ збігається з ранговою характеристикою інформувальних МакТЕ, виголошених мовцями в природних умовах.

Характеристика синтагм за кількістю слів у текстах політичного виступу дещо схожа на характеристику синтагм у текстах наукової доповіді. Зокрема, в інформувальних МакТЕ найдовші синтагми мають 9 слів; переважають синтагми з двох слів; другий ранг мають синтагми з трьох і чотирьох слів; третій – з одного або п'яти слів. Середня довжина синтагми становить 3,2 слова, при тому що цей показник майже однаковий у різних мовців: М – 3,3 слова, К – 3 і С – 3,4 слова.

Рангова характеристика синтагм у МакТЕ, що реалізують функцію переконування, така: перший ранг мають синтагми з одного або двох слів; другий ранг – з трьох слів; третій – з чотирьох слів; найдовша синтагма має 5 слів. Середня довжина синтагми переконувальних МакТЕ значно менша за цей показник в інформувальних МакТЕ – 2,1 слова (М – 2,5 слова, К – 1,8 слова, С – 2,1 слова). У мовленні дикторів найдовша синтагма має 7 слів.

Спостерігаємо певну повторюваність однотипних синтагм у МакТЕ інформувального характеру в науковій доповіді: *Так от / перекладати / з однієї мови / через ще одну / це звичайно збіднює якість / як оригіналу / так і перекладу // 1-1-2-2-4-2-2 (Ш); У нас ведуть / синтаксис складного речення / якесь там простого речення / все це дуже добре / але важливіше був би / спеціальний семінар / присвячений питанням культури мови // 2-3-4-3-4-2-4 (Б).*

У політичному виступі повторення однакових за кількістю слів синтагм частіше спостерігаємо в МакТЕ, що реалізують функцію переконування: *Протистояння кланів / пере-*

росло / у протистояння / геополітичного характеру / на цьому перехресті / Україну просто / шматують сьогодні (М); Щоб наша держава / ніколи не ходила по світу / з протягнутою рукою (С).

Особливістю переконувального мовлення в усіх досліджуваних текстах є значна перевага одно- і двослівних синтагм, а також відсутність дуже довгих синтагм (від 8 слів). У всіх проаналізованих виступах спостерігаємо членування фраз на синтагми різної довжини, що є засобом виразності звукового підготовленого тексту [31; 155; 158]: *І ми повинні боротися за те / щоб обидві мови були не зіпсовані / і звучали / красиво й правильно / бо обидві вони достойні того щоб ми їх берегли (Б); Я переконана / це буде в деякій мірі / сприяти тому / що ми / дійсно будемо / з вами / причетні / до відродження / нашого українського села (С).*

У текстах, начитаних дикторами, не виявлено певних відмінностей щодо розподілу синтагм за кількістю слів у текстах різних жанрів. Для переконувальних МакТЄ в обох жанрах рангова характеристика синтагм ближча до текстів, що реалізують інформувальну функцію у виступах, виголошених в умовах безпосереднього спілкування мовця з аудиторією.

У мовленні дикторів, як і у виступах промовців, спостерігаємо членування фраз на синтагми різної довжини: *А ворог / мав лише один клопіт / якнайскоріше налагодити з нею / стосунки (диктор Г); Переконаний / Україна як держава / має бути особливою крайною (диктор Р); Саме тому, переконаний / слово поетове / всечасне (диктор Є).* Чергування різних за довжиною синтагм сприяє різноманітненню звучання тексту, утворенню фрази як виразної мовленнєвої одиниці.

Для опису результатів аналізу синтагм прийнято такі визначення: коротка синтагма – 1-6 складів, середня – 7-12 складів, довга – від 13 складів (табл. 3.2).

Для усного наукового мовлення характерна перевага коротких та середніх синтагм [25: 79]. Довгі синтагми менш властиві науковим публічним виступам ніж короткі; часто такі синтагми трапляються, коли мовець вводить у текст приклади, пояснення, уточнення: *Дуже погані справи / з редагуванням старих письменників / тут ось буде питання / вибачте що я наперед трошки забігаю / але я вам розкажу*

про такий випадок / я / один раз / вела курс виразного читання (Б); Мені здається товариші / отак вчора слухаючи декого / мені нагадувався / автор першої української граматики Олександр Павловський / який пишучи цю граматику вважав що це буде / нагробний пам'ятник для української мови / мовляв українська мова вже вмирає / і ось треба ще залишити / майбутнім /е-е/ чи іншим слов'янським народам які житимуть / ще спогад / про ще один слов'янський народ який був / а якого вже сьогодні немає (Г).

Таблиця 3.2

Характеристика синтагм за кількістю складів (%)

МакТЄ	жанр	синтагма		
		коротка 1-6 складів	середня 7-12 складів	довга від 13 складів
інформувальні	НД	44	40	16
	ПВ	28	47	25
переконувальні	НД	60	32	8
	ПВ	50	38	12

Однак зазвичай довга синтагма серед коротких чи середніх сприяє більшій виразності тексту, унеможливує появу монотонного ритму текстів, зумовленого, зокрема, і постійним повторенням коротких або середніх синтагм: *Виступи / товаришів / які прозвучали / вчора / і позавчора / свідчать / про те що люди які зібрались у цьому залі / не тільки з увагою слідкують за кожним словом / але й глибоко переживають / кожну висловлену думку (Г); Нам / мені здається / треба dbати не про те щоб якомога краще і ефективніше перекладати з французької мови / через російську на українську / а про те щоб кожна нація кожен народ / мали своїх достойних перекладачів з оригіналу (Ш).*

У політичних виступах виділено найбільшу кількість середніх синтагм і найменшу – коротких. Зазначмо, що в таких текстах спостерігаємо майже однакову кількість коротких і довгих синтагм.

У МакТЄ переконувального спрямування в досліджуваних жанрах значно збільшується відсоток коротких синтагм,

а кількість довгих синтагм зменшується. У науковому виступі та політичній промові спостерігаємо також зменшення середніх синтагм.

У МакТЄ, начитаних дикторами, переважають середні й короткі синтагми в політичному виступі (40% та 32% відповідно); у науковій доповіді переважають короткі (57%) і середні (37%) синтагми. Як бачимо, лише в жанрі наукової доповіді характеристика синтагм майже збігається в текстах, виголошених у природних і студійних умовах.

Середня кількість складів у синтагмі інформувальних МакТЄ становить для наукової доповіді: Б – 9 складів (із діапазоном від 4 до 13 складів), Г – 8 складів (із діапазоном від 4 до 12 складів), Ш – 8 складів (із діапазоном від 5 до 13 складів). Спостерігаємо майже однакові величини в усіх мовцях.

У текстах політичного виступу середньоскладова величина синтагми у фразі близька до показників, виділених у текстах наукової доповіді: М – 9,4 складу, К – 9,2 складу (із діапазоном від 7 до 13 складів у обох мовців), С – 9 складів (із діапазоном від 6 до 12 складів). У переконувальних МакТЄ перевага коротких синтагм зумовлює зменшення середньої кількості складів у синтагмі. У науковій доповіді цей показник становить: Б – 7,4 (із діапазоном варіацій від 5 до 10 складів), Г – 5,4 – (із діапазоном від 4 до 7 складів), Ш – 7,5 (із діапазоном від 4 до 10 складів). У мовленні дикторів середньоскладова довжина синтагм найменша з-поміж досліджуваних жанрів: диктор Г – 7,1 складу; диктор Є – 8,6 складу; диктор Р – 9 складів (із діапазоном варіацій від 2 до 21 складу в усіх дикторів).

У політичному виступі середня кількість складів у синтагмі найменша: М – 6,2 складу (із діапазоном 5–10 складів), К – 6,7 складу (із діапазоном 4–9 складів), С – 6,4 складу (із діапазоном 5–10 складів).

У мовленні дикторів цей показник становить: диктор Г – 9,9 (від 4 до 24 складів), диктор Є – 9 (від 3 до 27 складів) і диктор Р – 9,7 (від 4 до 21 складу).

Отже, спостерігаємо послідовне зменшення середньоскладової тривалості в переконувальних МакТЄ. Аналіз діапазону числових варіацій засвідчує, що в науковій доповіді зменшення досліджуваного показника відбувається за рахунок зменшення верхньої межі, у політичному виступі спо-

стерігаємо незначне зменшення обох меж діапазону варіативності.

Порівняння середньоскладової величини синтагм у виступах, виголошених у природних і студійних умовах, засвідчує значне розширення меж (особливо верхньої) діапазону значень у всіх жанрах у реалізації дикторів; відповідно спостерігаємо збільшення досліджуваного показника в таких текстах.

Г. Серед просодичних засобів, що беруть участь у реалізації функції переконування в публічному виступі, особливо значущий *ритм*. Настроювання на певний ритм і його зміни в динаміці тексту не тільки привертають увагу до промови, але і є одним із найсильніших засобів впливу на слухачів [144].

Особливий ритм промови організовує аудиторію в єдине ціле, провокує унісонні реакції й надає відчуття колективної причетності. Дослідники тлумачать ритм як найсильніший впливовий фактор структури насамперед художнього тексту [133: 23], що виконує символічну, зображувальну функції та здійснює вплив на емоційний бік сприйняття тексту [17: 224].

Ритм прозових творів (як письмових, так і усних) визначають як квазірегулярну повторюваність найчастотніших для конкретного хронологічного стану мови ритмічних структур, що мають специфічне просодичне оформлення та утворюють інтонаційно-завершені блоки в межах синтагм [165: 58]. Базовою одиницею опису ритмічної організації висловлювання традиційно вважають ритмічну структуру (РС), а більшою комплексно-семантичною одиницею, у межах якої здійснюють аналіз мовленнєвого матеріалу, – синтагму як фонетичну єдність, що виражає єдине ціле в процесі мовлення-думки (за Л.Щербою).

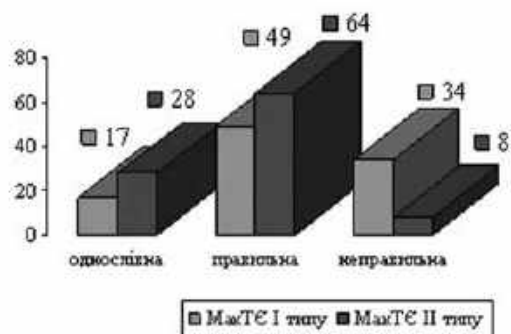
Для аналізу ритмічної організації виступів використано методики Н.В.Черемісіної [202] та Г.Н.Іванової-Лук'янової [88]. Зокрема, схарактеризовано основні акцентно-ритмічні фігури (АРФ), що їх утворює лінійна кількість наголошень у кожній синтагмі. Під час аналізу акцентно-ритмічної організації публічних виступів різних жанрів встановлено певні відмінності як між жанрами, так і в межах конкретного тек-

сту відповідно до функціонального навантаження тієї чи тієї його частини.

У досліджуваних текстах зафіксовано перевагу правильних фігур. Однак є певна відмінність у розподілі рангових характеристик типів таких фігур у різних жанрах (діаграми 3.1-3.2).

Діаграма 3.1

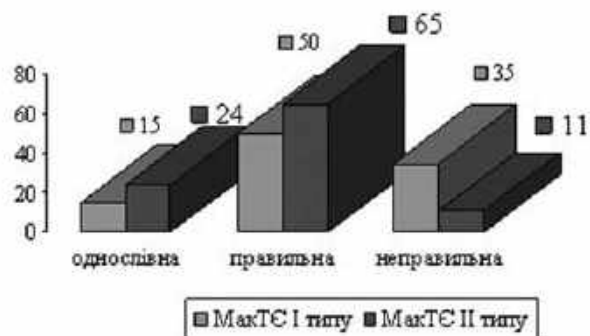
Акцентно-ритмічні фігури в науковій доповіді (%)

В усіх виступах переважає висхідний тип правильної АРФ: у науковій доповіді – 20%, у політичному виступі – 22%. Спадний і рівномірний типи фігур мають дещо менший відсоток реалізації: 16% і 13% у науковій доповіді та 16% і 12% у політичному виступі; до того ж спостерігаємо майже однакові показники в досліджуваних жанрах.

Діаграма 3.2

Акцентно-ритмічні фігури в політичному виступі (%)

У текстах публічних виступів функціонує майже однакова кількість неправильних фігур: 34% і 35% відповідно за жанрами (діаграми 3.1-3.2). У науковій доповіді вони трапляються в будь-якому місці фрази, найчастіше в середніх синтагмах або на початку фрази, хоча можуть бути і в останній синтагмі: *І отака погана неправильна мова / в устах багатьох і багатьох представників українського народу / приводить часто до зневажливого / до зневажливого ставлення до української мови* 4221-234432-213-3141 (Б); *Наша українська мова / товариші / в сім'ї світових мов / а їх кількост на світі / займає одинадцяте місце* 131-4-231-232-231 (Ш).

У політичному виступі найбільше неправильних фігур зафіксовано в середині фрази, хоча трапляються вони й у перших синтагмах: *Про такі настрої неодноразово / ми комуністи застерігали / народ України / говорячи / з цієї високої трибуни / зустрічаючись з вами* 315-134-23-2-222-31 (М); *Вони тримають на своїх плечах державу / і забезпечують / її життєдіяльність* 22312-3-24 (К).

Під час аналізу неправильних АРФ у текстах визначено дві спільні ознаки їх функціонування. У досліджуваних жанрах більшість виділених неправильних фігур має складний характер (іноді з кількома місцями зламу). Однак такі фігури мають характерне місце зламу – у середині (дуже рідко – у кінці) акцентної одиниці (див. попередні приклади).

Спільною ознакою ритмічного малюнка виступів є змінність правильних і неправильних фігур. У науковій доповіді правильні АРФ одного типу не трапляються поряд (окрім фігур висхідного типу, що можуть бути представлені не більше ніж у двох сусідніх синтагмах). Неправильні АРФ одного типу часто оформлюють сусідні синтагми. Синтагма, що містить виділене слово, зазвичай оформлена неправильною АРФ, частіше симетричною. У політичному виступі кілька правильних фігур (зазвичай одного типу) змінює неправильна АРФ. Ядерна синтагма може бути оформлена будь-якою правильною АРФ. Такий розподіл АРФ у текстах публічних виступів сприяє створенню специфічного ламаного, непослідовного ритму. Але саме такий зубчастий ритмічний малюнок усуває монотонність, урізноманітнює характер викладу матеріалу.

У фразах, що реалізують функцію переконування, збільшується відсоток однослівних АРФ. Функціонування правильних фігур засвідчує перевагу висхідного та спадного типів у науковій доповіді (21% і 25% відповідно): **Нам / мені здається / треба дбати не про те щоб якомога / краще і ефективніше перекладати / з французької мови / через російську на українську / а про те щоб кожна нація / кожен народ / мали своїх достойних перекладачів / з оригіналу** 1–22–1134–144–21–124–321–12–1225–1 (Ш).

У текстах політичного виступу переважає висхідний тип правильних АРФ (35%), дещо менше фігур рівномірного типу (22%) і зовсім незначний відсоток спадного типу (8%): **Але сьогодні / не Херсон / не Львів / не Житомир / не Кіровоград / вирішує долю України** 22–12–11–12–14–213 (М).

Показово, що неправильні фігури, яких у науковій доповіді – 8%, політичному виступі – 16%, рідко бувають складними (3% і 6% відповідно), здебільшого вони мають внутрішню дзеркальну (послідовну або дещо порушену) симетрію. Неправильні фігури зі складним малюнком трапляються в останніх синтагмах фрази в науковій доповіді та в останніх або середніх синтагмах у політичному виступі.

Для ритмічних малюнків переконувальних фраз усіх жанрів характерна спільна ознака: змінність правильних АРФ різних типів у межах фрази. У науковій доповіді спадні й висхідні фігури можуть повторюватися не більше ніж у двох синтагмах; якщо у фразі є неправильні АРФ, то зазвичай одного типу. Ядерний компонент здебільшого оформлений спадною АРФ. У політичному виступі чергуються правильні фігури різних типів, а неправильні ніколи не трапляються поряд. Ключова синтагма частіше однослівна або оформлена висхідним чи спадним типом правильної АРФ.

Ритмічність переконувальних МакТЕ посилюється не лише через збільшення однослівних і правильних фігур, а й через контрастне протиставлення з ритмічною організацією сусідніх фраз. Установлено, що у фразах, які стоять поряд із ключовими, зменшується відсоток однослівних АРФ, але збільшується кількість неправильних фігур (особливо тих, що мають цілком неправильний, ламаний характер – 43% і 45% відповідно за жанрами). По-іншому, ніж загалом у тексті, виглядає співвідношення різних типів правильних фі-

гур. У всіх виступах зменшується кількість фігур висхідного й рівномірного типів, натомість збільшується – спадного типу. На фоні непослідовного, ламаного ритму таких фраз ритмічний малюнок наступних висловлювань (тих, що реалізують функцію переконування) рівномірний, чіткий, послідовний.

Г. Темп публічного мовлення залежить від таких чинників: індивідуального темпу мови промовця, змісту виступу, ситуації в аудиторії, прийомів і засобів процесу переконування тощо. Аудитори зазначають, що темп публічного мовлення, порівняно з темпом читаного тексту, дещо швидший. Це пов'язано з функціональним навантаженням публічного виступу – не просто інформувати аудиторію, а за допомогою конкретної інформації вплинути на слухачів, переконати їх у правильності своїх поглядів.

Інформацію про сприйняття темпу подано на діаграмі 3.3, де зафіксовано результати сприйняття темпу всього тексту.

Діаграма 3.3

У науковій доповіді при перевазі нормального темпу (63% у природних виступах, 58% у мовленні дикторів) спостерігаємо й певні зміни: пришвидшення темпу на повторах, коментарях, відступах, прикладах (8% у природних виступах і 25% у мовленні дикторів) і вповільнення вимови на ключових фразах, висловлюваннях, що містять певні висновки зі

сказаного раніше тощо (29% і 17% відповідно). Зазначмо, що для цього жанру характерне уповільнення темпу на першій фразі кожної МакТЕ.

Аудитори відзначали, що темп текстів політичного виступу дещо швидший, порівняно з темпом наукової доповіді. Очевидно, це зумовлено обмеженням у часі для виступу: у Верховній Раді для кожної промови час чітко регламентовано, що зумушує політиків говорити швидше, щоб встигнути висловити свою думку.

Загалом усі сприйняті аудитором зміни темпу (у різних жанрах) можна віднести до однієї з груп:

- 1) зміни, зумовлені різним ступенем важливості інформації, яка міститься у висловлюваннях;
- 2) зміни темпу, викликані необхідністю увиразнення певної фрази, важливої для розуміння тексту.

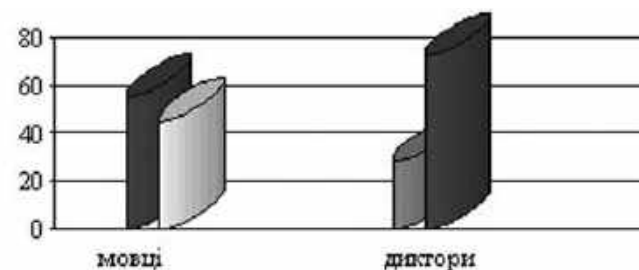
У зв'язку з тим, що промовцеві постійно доводиться констатувати певні факти, аргументувати їх, пояснювати, темп його мовлення змінюється. Зміна темпу виступає засобом управління аудиторією, прийомом для активізації уваги слухачів. Надзвичайно вповільнений темп погано сприймається: тоді важко співвіднести головне й другорядне, з'ясувати, яка інформація, яка частина повідомлення містить основну думку виступу. Очевидно, саме це є причиною того, що політичному виступу вповільнена вимова взагалі не властива, а в науковій доповіді відсоток фраз, вимовлених повільно, незначний. Невмотивоване прискорення темпу промови зумовлює порушення норм вимови, особливо в галузі артикуляційного послаблення звуків, посилення асимілятивних явищ, редукцію голосних і приголосних у широкому розумінні цього слова – аж до повного випадіння окремих звуків і складів (найчастіше спостерігаємо такі явища в мовленні політиків).

Сповільнення або прискорення темпу повинно бути вмотивоване логічною доцільністю, підкресленням смислової значущості висловленого; воно не має порушувати загальних правил вимови усного й, особливо, публічного тексту.

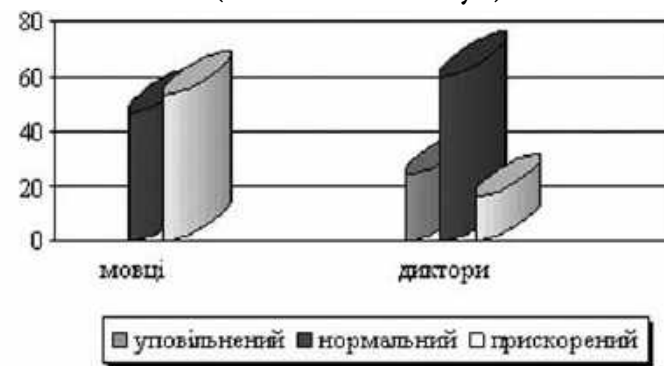
Для МакТЕ, що реалізують функцію переконування, у всіх досліджуваних природних публічних виступах характерне певне прискорення темпу (діаграми 3.4-3.5), порівняно з темпом сусідніх МакТЕ. Диктори в досліджуваних МакТЕ взагалі не використовують прискорений темп, переважна

більшість фраз вимовлена в нормальному темпі (72%); 28% тексту вимовлено повільно (зазвичай це фрази, розділені за допомогою реальних пауз на короткі синтагми).

Діаграма 3.4
Темп МакТЕ, що реалізують функцію переконування
(наукова доповідь)

Діаграма 3.5
Темп МакТЕ, що реалізують функцію переконування
(політичний виступ)

Д. Членування звукового тексту на мовленнєві одиниці відбувається за допомогою *пауз*. За результатами аудиторського аналізу всі фрази в досліджуваних текстах розділено паузами. У науковій доповіді переважають середні міжфразові паузи, хоча трапляються й короткі; довгі паузи в цій позиції переважають на межі МакТЕ. У текстах політичного виступу фрази зазвичай розділені середніми, дуже рідко – довгими паузами.

Більшість синтагмоподілів у межах окремої фрази здійснено за участю паузи. Під час аналізу публічних виступів було встановлено, що в досліджуваних текстах межі синтагматичного членування не завжди збігаються з межами синтаксичного членування, що цілком закономірно для усного тексту.

Так, у текстах політичного виступу трапляється 66% пауз, зумовлених синтаксичними особливостями тексту, і 34% пауз, зумовлених семантикою виступу. У науковій доповіді співвідношення таких пауз становить 71% до 29%. Тенденцію збігу паузи й розділового знака можна пояснити характером виступів, які попередньо готують і проголошують, здебільшого орієнтуючись на написаний текст. Неспіввіднесеність синтагматичного членування та паузації зумовлена насамперед задумом мовця, його комунікативними потребами.

Аналіз МакТЄ, що реалізують функцію переконування, в усіх жанрах показав, що в таких висловлюваннях найпоширеніше витримано правила інтонаційного оформлення усного тексту.

У мовленні дикторів спостерігаємо випадки неспіввіднесеності пунктуаційного знака й паузи, що є результатом асиметрії членування думки в межах тексту. Паузи нерідко не відокремлюють вставні конструкції: *Мало того вона не може стати / природною / державною мовою / України* (диктор Р); *Таким чином для справжньої ефективної перебудови життя / потрібно комплексно вирішити три завдання* (диктор Є); *Напевне найбільше зло в державі / це відсутність розумної розваженої державної політики взагалі* (диктор Г). У текстах політичного виступу зафіксовано такі ж випадки, але в МакТЄ, що реалізують функцію інформування: *На жаль наші застереження збуваються* (М).

У текстах, начитаних дикторами, аудитори фіксують відсутність пауз між односкладовою непоширеною головною та підрядною частинами складнопідрядних речень: *Довести що ми здатні / виправити ситуацію / здатні самі* (диктори Г, Р); *Переконаний що сьогодні саме в цьому / ключ до успіху* (диктори Є, Р). Проте в інших випадках, коли головна частина складного речення поширена, промовець відділяє її від підрядної паузою.

У текстах, виголошених у природних умовах, такі випадки трапляються в МакТЄ, що реалізують функцію інформуван-

ня: *І зобов'язати щоб кожен інститут проводив якийсь семінар / із студентами* (Б).

Однорідні члени речення мають тенденцію до відокремлення паузами (див. попередні приклади), але іноді трапляються й випадки розбіжності розділового знака та паузи на межі синтагм з однорідними членами речення: *І я переконаний / що ми все одно цю стіну нерозуміння протистояння переборемо і приймемо / відповідні рішення* (диктор Р); *Бог тисячі дрібних чи крупних підприємств / це десятки сотні тисяч / нових робочих місць* (диктор Г).

У МакТЄ, що реалізують функцію переконування, для смислового увиразнення найважливіших моментів виступу для оптимальної передачі слухачам потрібної інформації та оптимізації мовленнєвого впливу спостерігаємо збільшення кількості логічних, психологічних, емфатичних, прагматичних пауз (див. класифікацію пауз у роботі Л.К.Цеплітіса [199]). У політичному виступі їхня загальна кількість становить 49%, у науковій доповіді – 41%. Відзначмо, що у виступах науковців і політиків відсоток таких пауз у мовленні різних інформантів досить варіативний: Г – 46%, Б – 36%, Ш – 40%; М – 37%, К – 58%, С – 52%. У науковій доповіді в МакТЄ, що реалізують функцію переконування, 75% акцентно виділених слів виокремлено за допомогою пауз. Найчастіше таке слово виділене паузами з обох боків (33% випадків). Аудитори відзначали, що за умови такого виокремлення виділене слово є значущим не лише в контексті окремого висловлювання, а й важливим для розуміння певної МакТЄ. Рідше пауза як сигнал посилення уваги виступає після акцентно виділеного слова (23%) або перед ним (19%). Зазначмо, що такі паузи посилюють інтонаційно-сміслову самостійність логічно виділеного компонента.

У мовленні дикторів спостерігаємо таку ж тенденцію: 70% логічно виділених слів виокремлено паузами. У політичному виступі акцентно виділене слово мовці рідше виокремлюють за допомогою пауз в окрему синтагму (33% випадків), частіше спостерігаємо паузу після такого слова (26%).

У МакТЄ, що реалізують функцію інформування, у всіх досліджуваних жанрах виділення ключових слів за допомогою пауз відбувається лише в 40% випадків. Найчастіше таку паузу спостерігаємо після виділеного слова (20% випадків).

Вживання психологічних пауз зумовлене загальним функціональним навантаженням публічного виступу: промовець не лише повідомляє інформацію, а й передає своє ставлення до неї; крім того, викладає тему так, щоб слухачі не просто зрозуміли, усвідомили її, а щоб за її допомогою можна було вплинути на аудиторію: переконати, спонукати до дії тощо. Психологічна пауза як власне мовне явище забезпечує комунікативні цілі там, де виступає засобом увиразнення змісту фрази чи його спеціальної передачі й розрахована на кращу якість сприймання слухачем або на вираження емоційної оцінки висловленого. В усіх цих випадках психологічна пауза має зв'язок із передачею інформації.

У мовленні дикторів спостерігаємо паузи, які виокремлюють останнє слово фрази: *Творчість Тараса Шевченка / це суцільні пригоди / душі / і духу* (диктор Г); *А ворог / мав лише один клопіт / якнайскоріше налагодити з нею / стосунки* (диктор Р); *Суди / здебільшого такі позови / задовольняють* (диктор Є). Таке членування привертає увагу слухачів саме до цього слова, підвищує його смислову вагу.

У виступах в авторській реалізації такі паузи трапляються лише в переконувальних МакТЄ у фразах, розділених на однослівні синтагми.

В інформувальних МакТЄ, вибраних із текстів політичного виступу, спостерігаємо випадки стилістичної або емоційної безпаузальності, коли очікуване синтагматичне членування не здійснюється і промовець вимовляє фразу без пауз (здебільшого це відбувається разом із прискоренням темпу). Зазвичай це фрази, що мають не більше 16 складів: *На жаль наші застереження збуваються* (М).

Внутрішньосинтагмові паузи в публічних виступах трапляються здебільшого в таких позиціях:

- між частинами складеного присудка: *Насамперед я хотів би / відзначити ту добру роботу / яку зробила Академія наук* (Ш);

- після наголошених сполучників на початку фрази: *А / замість цього доводиться говорити про те / про що взагалі на конференції не повинно бути мови* (Г);

- після службових слів на початку синтагми: *У нас дуже мало друкується / і якщо друкується то друкуються переважно або критичні / або теоретичні статті / які / друкую-*

ються в спеціальних журналах (Б); *Товариші / дуже цікава наша конференція / і / дуже і дуже потрібна* (Г).

Внутрішньосинтагмових пауз у МакТЄ, що реалізують функцію переконування, у досліджуваних текстах не зафіксовано.

Паузи в межах синтагми в мовленні дикторів трапляються рідко: *Треба / допомогти народові / оволодіти рідною мовою / повернути їй значення / і авторитет* (диктор Г); *Слово / це / остання надія на / порятунк / останній / прихисток і душі / і / духу* (диктор Є); *Щоб / кожний сусід / з повагою думав / та говорив / про неї* (диктор Г), і виконують переважно емпатичну функцію, виділяють важливу, на думку промовця, частину повідомлення. Зазначмо, що найбільшу кількість внутрішньосинтагмових пауз було визначено в науковому виступі.

Важливою характеристикою функціонування пауз є їхня тривалість. За матеріалами слухового аналізу було складено діаграми вживання пауз різної тривалості в текстах публічних виступів – діаграма 3.6.

Діаграма 3.6

Тривалість пауз у МакТЄ I типу

наукова доповідь

політичний виступ

Отже, найуживанішими в досліджуваних текстах є короткі й середні паузи. Відзначмо, що в текстах політичного виступу зафіксовано менше довгих пауз; зазвичай спостерігаємо їх на межі частин складного речення.

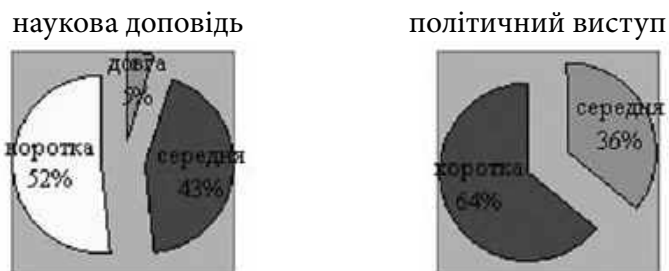
У текстах політичного виступу спостерігаємо певну повторюваність однакових за тривалістю пауз у межах окремої фрази: *Про такі настрої неодноразово / ми комуністи застерігали / народ України / говорячи / з цієї високої трибуни / зустрічаючись з вами* (М).

У текстах наукової доповіді, навпаки, спостерігаємо певну змінність різних за тривалістю пауз у межах окремої фрази: *Далі мені нагадує це товариші Амбросій Метлинський /// який дуже любив українську мову // і ця любов до української мови довела його / ви знаєте // до самогубства* (Г); *Але коли подивитися як говорять / хоча б наші вчителі // наші студенти / наші учні / вже не говоримо про тих людей які з мовою безпосереднього зв'язку не мають // з навчанням мови принаймні чи з вивченням її // це ж зовсім / інша // справа* (Б).

У МакТЄ, що реалізують функцію переконування, збільшується кількість коротких пауз у всіх досліджуваних текстах (діаграма 3.7).

Діаграма 3.7

Тривалість пауз у МакТЄ II типу

У політичному виступі аудитори відзначили відсутність довгих пауз; їх відсоток у науковій доповіді значно зменшується – такі паузи трапляються після виділеного слова, крім цього, вони виконують розділову функцію: *Любов // до своєї рідної мови / може нас / сповнювати вірою // оптимізмом /// а в декого навпаки вона викликає якісь песимістичні ноти* (Г); *Мені здається що всякий переклад приводить до збагачення мови // до відшукування відповідних форм /// і словесних і синтаксичних // і тому / лишати неперекладними // цитати немає потреби* (Ш). У більшості випадків така пауза поліфункціональна: вона розділяє частини складного речення, однорідні члени речення або уточнення, та виокремлює акцентно виділене слово.

Найуживаніші в мовленні дикторів у науковій доповіді середні (66%) та короткі (34%) міжсинтагмові паузи. У полі-

тичному виступі переважають короткі паузи – 56%, середніх за тривалістю пауз дещо менше – 42%. Довгі паузи спостерігаємо як у науковому, так і в політичному виступах. У науковій доповіді така пауза переважно виокремлює та увиразнює найбільш вагому синтагму, що є семантичним центром певного висловлювання. Схоже навантаження мають паузи в таких фразах: *Наголошую /// обґрунтовано і мотивовано* (диктор Р); *Переконалий що за таких умов // українська мова /// втрачає свою вагу в суспільстві* // (диктор Є). Крім цього, спостерігаємо появу довгої паузи перед останнім словом фрази, оформленим в окрему синтагму: *Саме тому, переконаний, слово поетове /// всечасне* (диктор Г); *Слово – це остання надія на порятунок, останній прихисток і душі /// і духу* (диктор Р). У політичному виступі довгі паузи зафіксовано на межі частин складного речення або між однорідними членами речення: *Не були вони прийняті /// ми все одно будемо пробивати ці рішення у парламенті /// бо це перспектива // нових робочих місць* (диктор Р); *Те що питання до сьогодні не вирішене // свідчить про нерішучість / неоднозначність /// безволю // вищого керівництва / його безперспективність* (диктор Є).

Е. Зміни ЧОТ аудитори характеризували в термінах встановленої класифікації: спадний, висхідний, рівний, висхідно-спадний, спадно-висхідний рух тону. Крім того, аудитори визначали ускладнений (хвилеподібний) характер тональних змін. Результати аналізу наведено у табл. 3.3.

У науковій доповіді у сусідніх синтагмах окремої фрази спостерігаємо послідовні зміни різних контурів: висхідно-спадного (24%), висхідного (24%), спадного (23%) і ускладненого (18%).

Кінцеві синтагми найчастіше, за визначенням аудиторів, мають спадний (43% у науковій доповіді і 41% у політичному виступі) або висхідно-спадний (27% і 24% відповідно за жанрами) контур.

Наявність спадного тону в кінцевих синтагмах – це загальна особливість усного монологічного мовлення [39; 22; 188 та ін.]. Таке інтонаційне оформлення сприяє створенню ефекту обґрунтованості виголошеного, переконаності мовця – адже в текстах публічних виступів не лише подають певну

інформацію, а й пояснюють, аргументують, доводять її тощо. Висхідний тон у кінці фраз, за визначенням аудиторів, завжди виконує емпатичну функцію.

Таблиця 3.3

**Характер тонального контуру
в переконувальних МакТЄ (%)**

синтагма	жанр	інформант	контур					
			висхідний	спадний	рівний	висхідно-спадний	спадно-висхідний	хвилястий
некінцева	НД	мовці	30	5	7	43		15
		диктори	22	12		50	4	12
	ПВ	мовці	25	25		42	5	3
		диктори	15	8	7	58	8	4
кінцева	НД	мовці	10	10		72		8
		диктори	28	12		50	5	5
	ПВ	мовці	8	20		70		2
		диктори	14	12		56	2	16

У переконувальних МакТЄ всіх жанрів некінцеві синтагми переважно мають висхідно-спадний контур (причому спостерігаємо це й у виступах, записаних у природних умовах, і у виступах, начитаних дикторами в студії).

Відзначмо й тенденцію до збільшення синтагм із висхідним інтонаційним контуром. Промовець намагається зацікавити аудиторію, йому необхідно утримати увагу слухачів, і відповідно висхідний тон у фразі виконує функцію не лише індикатора того, що думка ще не закінчена, але й містить своєрідний заклик, запрошення слухати те, що буде далі. Завдяки такому навантаженню текст публічного виступу звучить досить виразно.

Зауважмо, що в усіх досліджуваних текстах у переконувальних МакТЄ спостерігаємо в межах окремої фрази змінність синтагм із різними контурами. У виступах, начитаних дикторами, навпаки, наявна певна повторюваність контурів.

Є. Під час формування мовленнєвих одиниць тексту просодичними засобами важлива роль належить відповідному інтонаційному виділенню семантичного центру висловлювання, який об'єднує всі елементи мовленнєвої одиниці, таким чином організовуючи її структурно [42: 35].

У МакТЄ, що реалізують функцію інформування, семантичний центр може стояти в будь-якому місці фрази: на початку, всередині або в кінці. Зазвичай у науковій доповіді кожна синтагма має одну інтонаційну вершину, чітко виділену одним найсильнішим для цієї синтагми наголосом, навіть у тому випадку, коли синтагми довгі або дуже довгі. У політичному виступі поряд із одновершинними трапляються дво- і багатовершинні синтагми. Наявність кількох інтонаційних вершин зумовлює певну "розмитість" інтонаційної структури; таким текстам властива більша акцентна насиченість синтагм, які розпадаються на відносно однакові (рівнозначні) акцентні групи.

Для досліджуваних текстів усіх жанрів характерний нерівномірний розподіл наголосів за ступенем виділення: одні фрази мовці вимовляють із частими, сильними наголосами, інші – з наголосами меншої сили, з більшими інтервалами між виділеними складами.

У МакТЄ, що реалізують функцію переконування, в усіх жанрах спостерігаємо збільшення кількості виділених просодичними засобами інформаційних центрів. Просодична виділеність більшості синтагм утворює особливу ритмічну структуру тексту, орієнтовану на смислову та просодичну актуалізацію максимальної кількості номінативних одиниць. Характерна ознака ритмічності – чергування синтагм із різною кількістю наголошених складів у межах фрази. Крім цього, спостерігаємо наявність контрасту між синтагматичними та логічними наголосами за ступенем виділення, а також регулярну появу сильних логічних наголосів у текстах. Порівняння даних про місце розташування слова, виділеного логічним наголосом, у фразі (синтагмі) засвідчує, що в науковій доповіді таке слово найчастіше є останнім словом синтагми (42%) або виділене в окрему синтагму (33%). У політичному виступі ключове слово частіше виділено в окрему синтагму (46%). Певна стабільність розташування акцентно виділеного слова зумовлює й стабільність позиції наголо-

шеного складу. Так, у науковій доповіді наголошений склад акцентно виділеного слова – це найчастіше другий (34%) або третій (25%) склад синтагми: *Наше / як мені здається за-вдання / полягає в тому щоб / своєю працею / своїм розумом / своєю діяльністю / звеличувати рідний народ / піднімати / розвивати його культуру / підносити на рівень / світо-вої / культури* (Ш); *Любов / до своєї рідної мови / може нас сповнювати / вірою / оптимізмом / а в декого вона навпа-ки викликає якісь / песимістичні нотки* (Г). У політично-му виступі – третій (36%) склад синтагми: *Але я просив би / кожну політичну силу / вести себе / конструктивно* (М); *Програвать треба вміти* (К); *І тому / безумовно / от оці питання самі важливі* (С).

Певної закономірності в розташуванні семантичного цен-тру висловлювання (на початку, в середині або в кінці фра-зи) у мовленні дикторів виявлено не було, хоча помітна тен-денція до оформлення акцентно виділеного слова в окрему синтагму. Отже, таке слово може займати будь-яку фразову позицію, але наголошений склад цього слова має фіксоване місце в синтагмі – це найчастіше п'ятий або четвертий склад синтагми: *Щоб кожен сусід / з повагою думав / та говорив про неї* (диктор Г); *Саме тому переконаний / слово поетове / всечасне* (диктор Є); *Суди / здебільшого такі позови / задо-вольняють* (диктор Р).

За результатами аудитивного аналізу було виявлено ком-поненти, які беруть участь у виділенні семантичного центру фрази. Табл. 3.4 ілюструє ступінь активності кожного з ком-понентів інтонації у виділенні найвагомішого слова (за 100% узято весь текст).

Таблиця 3.4

Засоби виділення семантичного центру фрази (%)

жанр	темп	наголос	паузи	гучність
наукова доповідь	45	80	70	75
політичний виступ	40	90	65	85

Найактивнішими ознаками виділення, на думку аудито-рів, є наголос і посилення гучності, на другому місці – зміни темпу мовлення (його уповільнення, дещо розтягнена ви-мова) та виділення за допомогою пауз. Таке співвідношення

дієвості зазначених компонентів є не лише особливістю мов-лення певного жанру, а й властивістю переконувального пу-блічного мовлення. Зазначені компоненти діють переважно не відокремлено, а в певних комбінаціях (найчастіше: наго-лос – гучність – темп, наголос – гучність – паузація). Яскраве контрастне виділення семантичного центру фрази внаслідок дії ряду просодичних компонентів організовує мовленнєві одиниці, сприяє чіткому членуванню мовленнєвого потоку та разом із тим привертає увагу слухачів до найвагоміших слів, допомагає сприйняти зміст промови, підвищує емоцій-ний вплив текстів.

Слуховий аналіз інтонаційних характеристик – важливий елемент у визначенні структурно організаційних і смислових компонентів публічного мовлення. Важливий він насампе-ред тому, що досліджувані тексти розраховані саме на слу-хове сприйняття [22: 37]. Розгляд акустичних ознак тексту ґрунтується на перцептивних характеристиках, що є першо-джерелом відомостей про те, які акустичні показники сутте-ві для реалізації фонологічного протиставлення.

3.2. Часова організація текстів публічного виступу.

В експериментально-фонетичних дослідженнях, присвя-чених інтонації та просодії усного тексту, зазначено, що се-ред суперсегментних засобів, які беруть участь у структуру-ванні тексту, особлива роль належить характерові змін темпу та специфіці паузації.

До складу основних просодичних характеристик мов-лення входить часова характеристика, без якої неможлива реалізація як сегментних, так і суперсегментних одиниць. Кожна просодична ознака (частота основного тону, інтен-сивність) може бути визначена тільки як співвідношення її значень у часовій послідовності [86: 46]. Час звучання є не лише умовою, за якої відбуваються тональні та динамічні зміни інтонації, але й сам він становить змінюваний компо-нент, що впливає на структурно-семантичний характер ви-словлювання [23: 40].

Темп мовлення мовця / диктора визначено за середнім ча-сом звучання складу в межах МакТЄ (підраховано на матері-алі часу звучання близько 800 складів) і порівняно із середнім

часом звучання першого ненаголошеного складу. У результаті аналізу виявлено, що темп мовлення диктора Г становить 210 мс, темп мовлення диктора Є – 206 мс, а темп мовлення диктора Р – 209 мс, що відповідає нормальному (середньому) темпу усного українського мовлення [188; 23; 25]. Показова майже тотожна величина середньоскладової тривалості мовлення в усіх дикторів.

Для виступів, виголошених у природних умовах, темп мовлення промовців значно варіативніший. Так, більші показники зафіксовано в текстах наукової доповіді: Б – 165 мс, Г – 198 мс, Ш – 194 мс. Менші показники середньоскладової тривалості характерні для політичного виступу: М – 185 мс, К – 180 мс, С – 176 мс. Показово, що в текстах окремих жанрів темп мовлення чоловіків-промовців суттєво не відрізняється та є дещо повільнішим, ніж темп мовлення жінок-промовців (Б, С).

Порівняння середнього часу звучання складу конкретної фрази з темпом мовлення диктора дозволило з'ясувати – пришвидшено чи уповільнено вимовлено цю фразу. Відносний час звучання текстів різних жанрів відображено в табл. Б-1 у додатку. Загальна тенденція щодо вимови досліджуваних виступів підтверджує результати слухового аналізу щодо переваги нормального темпу, а також тенденцію до варіювання темпу в усіх досліджуваних жанрах.

У текстах наукової доповіді відносно значення темпу більшості фраз перебуває в межах 0,94 – 1,06 в.о.; для політичного виступу цей показник становить 0,96 – 1,05 в.о. Вибір швидкості виголошення матеріалу пов'язаний із необхідністю дати слухачам можливість правильно почути, зрозуміти та засвоїти інформацію. Прискорення чи уповільнення темпу пов'язані з вираженням емоційно-вольового спрямування виступу, психологічною настановою мовця.

Результати аналізу МакТЄ, що реалізують функцію переконування, свідчать: щоб переконати аудиторію, промовець дещо прискорює темп (табл. 3.5).

Показово, що в досліджуваних текстах не спостерігаємо уповільненого темпу (лише окремі фрази в науковій доповіді в реалізації одного мовця вимовлено повільно). Загалом для всіх текстів характерне зменшення відсотка фраз, вимовлених у середньому темпі: 43% у науковій доповіді та 47% у

політичному виступі (тоді як у МакТЄ, що реалізують функцію інформування, нормальний темп вимови переважає – по 50% у текстах різних жанрів відповідно). Відносні показники залишаються майже незмінними в обох типах МакТЄ (порівняй дані табл. 3.5 і табл. Б-1 у додатку). Спостерігаємо послідовне збільшення фраз, вимовлених у прискореному темпі: 53% у науковій доповіді й політичному виступі (у МакТЄ, що реалізують функцію інформування, фраз, вимовлених у прискореному темпі, відповідно за жанрами – 35% і 38%).

Таблиця 3.5

**Темп публічного мовлення,
що реалізує функцію переконування**

жанр	мовець	темп								
		прискорений			нормальний			уповільнений		
		мс	в.о.	%	мс	в.о.	%	мс	в.о.	%
наукова доповідь	Б	148	0,89	50	169	1,02	50	-	-	-
	Г	173	0,87	50	203	1,02	40	223	1,17	10
	Ш	147	0,75	60	194	1	40	-	-	-
політичний виступ	М	165	0,89	55	185	1	45	-	-	-
	К	151	0,89	45	188	1,04	55	-	-	-
	С	153	0,87	60	180	1,02	40	-	-	-

Для МакТЄ, що реалізують функцію переконування, начитаних дикторами, в усіх досліджуваних жанрах характерна перевага середнього темпу мовлення: у науковій доповіді – 60%, політичному виступі – 68%. У досліджуваних виступах чималу кількість фраз вимовлено уповільнено – 25% і 18% відповідно. У цих текстах спостерігаємо майже однакові показники прискореного й уповільненого темпу (виражені у відносних одиницях) у мовленні всіх дикторів. Наприклад, у науковій доповіді відносно значення уповільненого темпу становить: диктор Г – 1,21 в.о., диктор Є – 1,22 в.о., диктор Р – 1,25 в.о.; у політичному виступі значення прискореного

темпу такі: у диктора Г – 0,86 в.о, у диктора Є – 0,87 в.о, у диктора Р – 0,88 в.о. (табл. В-2 у додатку).

У текстах, виголошених у природних умовах, значення темпу в різних промовців віріативніші ніж у МакТЄ, що реалізують функцію інформування, а також у МакТЄ, що реалізують функцію переконування (табл. 3.6 і табл В-1 у додатку).

У текстах, виголошених у природних умовах, відзначаємо зменшення значень прискореного темпу вимови у відносних одиницях. У науковій доповіді середнє значення становить 0,83 в.о., у політичному виступі – 0,88 в.о. У текстах, начитаних дикторами, за умови розширення загального діапазону темпової варіативності (нагадаємо, що в досліджуваних жанрах певний відсоток фраз вимовлено уповільнено) зафіксовано збільшення числових значень прискореного темпу і відповідно звуження діапазону прискореного темпу: у науковій доповіді – 0,89 в.о., у політичному виступі – 0,90 в.о.

У публічних виступах, виголошених у природних умовах, значення середньоскладової тривалості окремих фраз досить варіативні (табл. 3.6).

Таблиця 3.6

Варіативність середньоскладової тривалості публічних виступів

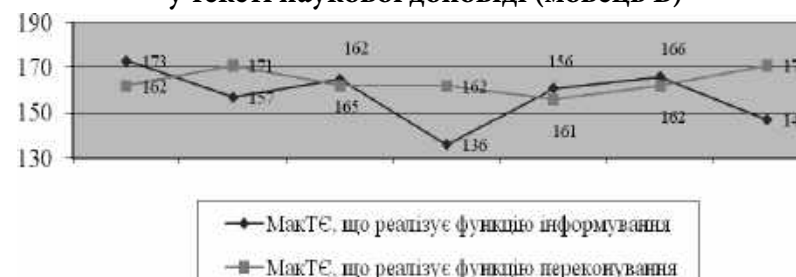
жанр	мовець	МакТЄ, що реалізують функцію інформування		МакТЄ, що реалізують функцію переконування	
		мс	в.о.	мс	в.о.
наукова доповідь	Б	136-193	0,82-1,16	146-172	0,88-1,04
	Г	155-275	0,72-1,38	165-212	0,83-1,07
	Ш	143-230	0,73-1,18	152-195	0,78-1,01
політичний виступ			0,75-1,24		0,83-1,04
	М	127-242	0,7-1,34	151-188	0,83-1,04
	К	130-208	0,7-1,12	163-195	0,88-1,05
	С	135-212	0,76-1,2	150-180	0,85-1,02
			0,72-1,22		0,85-1,03

Діапазон варіативності досліджуваного показника більший у текстах політичного виступу, менший у текстах наукової доповіді. Зазвичай значення середньоскладової тривалості сусідніх фраз дещо відрізняються, іноді суттєво. Досліджуваний показник у вимові політиків виявився варіативнішим. На графіках 3.1-3.2 представлено зміни середньоскладової тривалості в МакТЄ, що реалізують функцію інформування, і МакТЄ, що реалізують функцію переконування в текстах різних жанрів.

У МакТЄ, що реалізують функцію переконування, зміни середньоскладової тривалості фраз не такі виразні. Зазвичай сусідні фрази мають досить близькі показники середньої тривалості складу (графік 3.1).

Графік 3.1

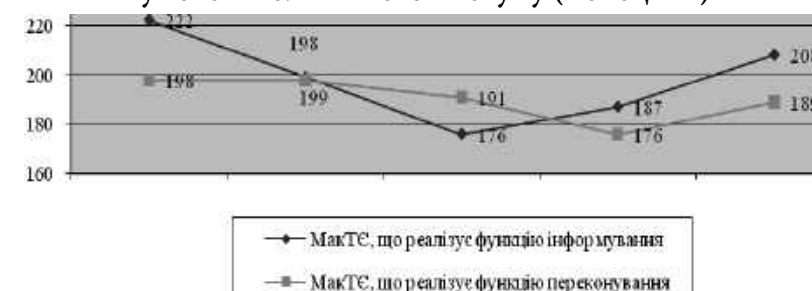
Зміни середньоскладової тривалості фраз у тексті наукової доповіді (мовець Б)

Найближчі значення спостерігаємо в текстах політичного виступу (графік 3.2).

Графік 3.2

Зміни середньоскладової тривалості фраз у тексті політичного виступу (мовець М)

На перцептивному рівні було виявлено таку характерну особливість часової організації проаналізованих текстів, як здатність її до певного варіювання. Загальний характер темпу публічного виступу середній (нормальний) або дещо прискорений. Для МакТЄ, які реалізують функцію інформування, характерні часті зміни темпу, що зумовлено різним семантичним навантаженням окремих елементів тексту. Темп ключових фраз зазвичай дещо вповільнений. Уповільнення мовлення досягається як через збільшення абсолютних часових показників вимовляння, так і через протиставлення із середнім темпом попередніх фраз (жодного разу не зафіксовано прискореної вимови фрази, попередньої до ключової).

Переконувальні МакТЄ мають стабільніший темп. Однак темп ключових фраз значно, а іноді й різко, відрізняється від темпу сусідніх фраз. Пор., наприклад: наукова доповідь: 1,18 – 0,86 – 0,98 – 1,06 (Б); 1,11 – 0,82 – 1,17 – 0,95 (Г); 0,91 – 0,79 – 0,78 – 0,96 (Ш); політичний виступ: 1,09 – 0,83 – 1,05 – 0,97 – 1,20 (М); 1,03 – 0,81 – 0,89 – 1,05 (С) [показники відносної тривалості ключових висловлювань підкреслено].

Показово, що вповільнення темпу фраз, що стоять перед ключовою в переконувальній МакТЄ, зумовлює її вимову в середньому темпі; а середній темп вимовляння попередньої фрази – значне прискорення вимовляння ключової фрази. У науковій доповіді спостерігаємо випадки вповільнення ключових фраз на фоні прискореного (або нормального) темпу сусідніх фраз.

У текстах виступів, начитаних дикторами, спостерігаємо значне варіювання середньої тривалості складу у фразі. У текстах наукової доповіді зміни середньоскладової тривалості відбуваються в межах 0,9–1,19 в.о.: диктор Г – від 180 мс до 233 мс, диктор Є – від 197 мс до 237 мс, диктор Р – від 189 мс до 278 мс. Найвиразніші зміни спостерігаємо в текстах політичного виступу – 0,81–1,35 в.о.: 180–262 мс, 163–317 мс, 170–270 мс відповідно за дикторами.

Темпоральні особливості синтагм, які містять важливу інформацію, та синтагм, що містять менш важливу інформацію, стають очевидними з аналізу табл. 3.7. Тривалість синтагм виражена у відносних одиницях, які показують відношення середньоскладової тривалості першої, середньої та останньої синтагм до середньоскладової тривалості мовлення мовця.

Таблиця 3.7

Темпоральна характеристика синтагм різних типів (у в.о.)

син-тагма	жанр	місце синтагми у фразі					
		перша		середня		остання	
		інф.	перек.	інф.	перек.	інф.	перек.
з важливою інформацією	НД	1,02-1,21	1,01-1,08	1,03-1,34	1,08-1,28	-	-
	ПВ	0,99-1,25	1-1,21	0,97-1,30	0,99-1,36	-	-
з менш важливою інформацією	НД	0,85-1,08	0,96-1,15	0,80-1,33	0,80-1,21	0,95-1,30	0,95-1,07
	ПВ	0,89-1,09	0,89-1,07	0,85-1,33	0,81-1,30	0,94-1,34	1,06-1,19

Проаналізувавши наведені показники можна зробити висновок про темпоральне оформлення різних синтагм: важливу інформацію оформлюють дещо повільнішим темпом, аніж синтагми з менш важливою інформацією.

Показово, що для МакТЄ, які реалізують функцію переконування, важливу, з погляду мовця, інформацію містить перша або середня синтагми фрази. Особливістю перших синтагм із важливою інформацією в МакТЄ I типу є менша варіативність середньоскладової тривалості, порівняно з першими синтагмами у фразах МакТЄ I типу.

Порівняння темпу вимови середніх синтагм засвідчує, що в інформувальних МакТЄ верхня межа середньоскладової тривалості синтагм з важливою і менш важливою інформацією суттєво не відрізняється, але дещо більша за такі ж показники в МакТЄ, що реалізують функцію переконування. У переконувальних МакТЄ темп вимови середніх синтагм з важливою інформацією значно повільніший за темп таких

же синтагм з менш важливою інформацією; відповідно різкіше, контрастніше протиставлення середньоскладової тривалості середніх синтагм різних типів не лише увиразнює мовлення, але й допомагає мовцеві виділити більш значущу інформацію.

У 70% фраз у досліджуваних текстах спостерігаємо дещо вповільнений темп вимови кінцевих синтагм, порівняно з початковими, що відповідає характеристикам часової структури розповідних речень в українській мові [188]. Нормальний (середній) темп публічного мовлення сприяє високому ступеню запам'ятовування інформації [83; 134], а зміни темпу в сегментах, які містять важливу інформацію, привертають й активізують увагу слухачів. Таким чином, зміна темпу промови допомагає переконати аудиторію, ефективніше вплинути на неї.

Аналіз тривалості складів у публічному мовленні засвідчує, що тексти різних жанрів мають свої особливості. Найбільше протиставлення наголошеного / ненаголошеного складу спостерігаємо в науковій доповіді: середня тривалість наголошеного складу 1,31 в.о., ненаголошеного – 0,95 в.о., причому в різних мовців таке протиставлення майже однакове (табл. Б.3 у додатку).

Під час дослідження матеріалу виявилася тенденція до вповільнення темпу в кінці синтагми, що є засобом структурної цілісності інтонаційної одиниці й разом із тим – засобом членування потоку мовлення на інтонаційні одиниці. Спільна також тенденція до подовження передпаузального складу.

У текстах наукової доповіді найтривалішими у фразі є наголошений склад акцентно виділеного слова (1,63 в.о.), передпаузальний (як наголошений – 1,35 в.о., так і ненаголошений – 1,29 в.о.) та перший наголошений склад фрази (1,20 в.о.).

У текстах політичного виступу найбільші часові показники характеризують передпаузальний (наголошений – 1,58 в.о., ненаголошений – 1,46 в.о.) та 1-й наголошений (1,28 в.о.) склади.

Наведемо для прикладу часову організацію фраз із текстів різних жанрів (тривалість наголошеного складу акцентно виділеного слова підкреслено).

наукова доповідь:

Але товариші // мені здається // що // в деяких виступах // прозвучали // і нездорові тони /// (Г)

186-276-172-146-130-425-/613/-226-243-257-231-426-/236/-393-/102/-305-173-301-193-209-315-/787/-194-280-294-219-/228/-154-255-508-312-184-332-278-//1014//

політичний виступ:

Ми з вами // є свідками як сьогодні олігархи //з однієї так і з другої сторони // бажаючи захопити владу за будь-яку ціну будь-яким чином // створили ситуацію яка доходить критичної межі /// (М)

138-262-266-/260/-232-191-142-154-234-120-183-127-77-100-205-390-/265/-194-233-102-136-160-70-266-122-96-131-83-324-/360/-116-202-116-112-155-141-186-150-303-118-103-234-90-176-191-130-167-114-194-213-306-/186/-158-156-146-140-118-137-147-90-87-225-98-234-230-172-180-290-263-218-263-//617//

Особливістю МакТЄ, що реалізують функцію переконання, є зменшення середньоскладової тривалості наголошених і, особливо, ненаголошених складів, порівняно з тривалістю таких же складів у МакТЄ, які реалізують функцію інформування. Відповідно меншими є показники протиставлення цих складів. Очевидно, це зумовлено загальною тенденцією до прискорення темпу вимови досліджуваних МакТЄ. Показники середньої тривалості наголошених / ненаголошених складів у різних мовців досить варіативні (табл. 3.8). У текстах наукової доповіді й політичного виступу це протиставлення суттєво не відрізняється (1,08 в.о. до 0,77 в.о. та 1,23 в.о. до 0,84 в.о. відповідно). Однак змінюється загальна часова організація текстів усіх жанрів. Зменшується тривалість першого наголошеного складу, на відміну від МакТЄ I типу, де його тривалість значна. Час звучання останнього складу фрази збільшується лише в текстах наукової доповіді, у політичному виступі його тривалість суттєво не змінюється. Найтривалішими в усіх досліджуваних текстах стають наголошені склади акцентно виділеного слова. Найбільші показники характерні для політичного виступу (1,85 в.о.), дещо менші вони в науковій доповіді (1,60 в.о.).

Таблиця 3.8

**Тривалість промінантних складів у МакТЄ,
які реалізують функцію переконування**

жанр	мовець	наголошений		ненаголошений		1-й наголош.		ядро		передпаузальний				останній у фразі			
										наголош.		ненаголош.		наголош.		ненаголош.	
		МС	В.О.	МС	В.О.	МС	В.О.	МС	В.О.	МС	В.О.	МС	В.О.	МС	В.О.	МС	В.О.
наукова доповідь	Б	187	1,13	134	0,81	162	0,98	253	1,53	217	1,31	173	1,05	-	-	247	1,49
	Г	209	1,05	166	0,83	194	0,98	368	1,85	281	1,42	256	1,29	-	-	282	1,42
	Ш	211	1,08	132	0,68	182	0,94	280	1,44	268	1,38	206	1,06	222	1,14	248	1,28
			1,08		0,77		0,96		1,60		1,37		1,13				1,39
політичний виступ	М	228	1,23	160	0,86	296	1,60	340	1,84	323	1,74	256	1,38	-	-	231	1,25
	К	225	1,25	152	0,84	311	1,72	326	1,81	298	1,65	247	1,37	-	-	209	1,16
	С	212	1,21	146	0,83	288	1,64	337	1,92	295	1,68	249	1,42	-	-	207	1,18
			1,23		0,84		1,65		1,85		1,69		1,39				1,19

Напр., наукова доповідь: *І ми повинні боротись за те // щоб обидві мови були незіпсовані // і звучали // красиво і правильно // бо обидві вони достойні того // щоб ми їх берегли* /// (Б)

65-118-145-137-112-123-122-166-101-157-/-218-85-170-165-171-117-111-106-122-110-297-90-144-/303/-116-172-300-182-/272/-237-**291**-118-66-**347**-147-225-/-170-73-200-157-116-118-132-308-123-137-176-/-233-152-225-113-203-131-//555//

політичний виступ: *Бо за нами // стоїть життя // народу України // і України* // (К)

212-170-240-332-/150/-143-260-250-**508**-/108/-96-180-100-77-153-231-156-/211/-100-78-143-155-175-//302//

Для текстів, начитаних дикторами, характерне збільшення тривалості промінантних складів. Однак у співвідношенні часу звучання окремих складів спостерігаємо ті ж тенденції, що й у виступах, виголошених у природних умовах.

Протиставлення середньої тривалості наголошеного / ненаголошеного складу дещо збільшується (табл. Б.3 у додатку). Як і в текстах, виголошених у природних умовах, спостерігаємо майже однакові показники протиставлення тривалості досліджуваних складів у науковій доповіді й політичному виступі.

Спільним виявилось значне збільшення часу звучання наголошеного складу акцентно виділеного слова. Однак, на відміну від текстів у реалізації мовців, у цих текстах зафіксовано майже однакові значення тривалості ядерних складів у різних жанрах – 2,22 в.о. у науковій доповіді і 2,16 в.о. у політичному виступі. Треба відзначити, що тривалість цих складів значно більша, ніж тривалість таких же складів у текстах, виголошених у природних умовах.

Показово, що в досліджуваних текстах тривалість першого наголошеного складу фрази є більшою за тривалість передпаузальних ненаголошених складів.

Пор., наукову доповідь (диктор Є): *Переконаний що за таких умов // українська мова // втрачає свою вагу // в суспільстві* ///

106-95-180-230-185-400-255-195-434-73-326-/782/-97-190-295-297-284-158-/624/-166-**453**-170-370-278-142-235-/145/-210-294-338-//677//

політичний виступ (диктор Р):

Переконаний Україна як держава // має бути // особливо крайною ///

83-126-226-146-173-90-194-188-100-234-145-250-163-/-136-147-148-281-/184/-120-256-**288**-119-136-/100/-191-230-164-180-//

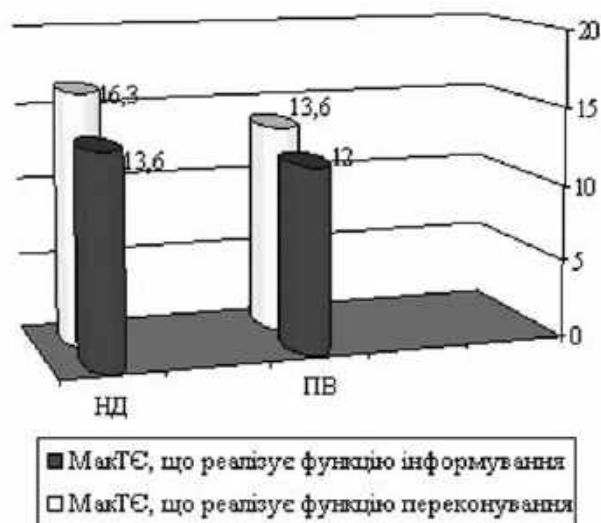
В організації будь-якого усного тексту важлива роль належить паузам. У підготованому виступі, виголошеному з опорою на написаний текст, паузи здебільшого виконують розділову функцію – відокремлюють одні синтаксичні одиниці від інших, а різні типи пауз виражають характер зв'язку між одиницями тексту. Межі інтонаційного членування (і місця

появи паузи) у середині речення часто збігаються з межами частин складного речення й синтаксично актантних груп у середині простого. І навпаки, паузи дуже рідко трапляються у середині таких груп.

У публічному переконувальному виступі причиною появи пауз поряд із синтаксичними є семантичні фактори. Різні характеристики пауз (їхнє місце в монологічному тексті, реалізована функція, тривалість) залежать від багатьох чинників і пов'язані зі змістом, емоційним навантаженням певного тексту або його частин, а також з індивідуальними особливостями мовця. Результати комп'ютерного аналізу підтвердили висновки аудиторів щодо вживаності пауз різної тривалості та їхньої семантичної зумовленості в текстах публічних виступів різних жанрів. Порівняння загальної тривалості МакТЕ і тривалості пауз у них засвідчує, що в науковій доповіді тривалість пауз більша, ніж у текстах політичних виступів (діаграма 3.8).

Діаграма 3.8

Співвідношення тривалості пауз і тривалості тексту (%)

У МакТЕ, що реалізують функцію переконання, середня тривалість пауз збільшується, однак співвідношення

в текстах досліджуваних жанрів залишається: у текстах наукової доповіді паузи становлять 16,3% тривалості тексту, у політичному виступі – 13,6%. Паузи розрізняють за місцем у фразі / тексті, функціональним навантаженням та за тривалістю. Здебільшого в лінгвістичній літературі визначають короткі (до 300 мс), середні (300-800 мс) та довгі (від 800 мс) паузи [24; 69; 118; 188 і т.д.]. Результати комп'ютерного аналізу дозволили нам виділити ще дуже короткі (до 150 мс) і дуже довгі паузи (від 1300 мс).

У результаті інтерпретації результатів комп'ютерного аналізу часової організації текстів публічних виступів не завжди збігаються з межами синтаксичного членування. Певна кількість реальних пауз, зроблених мовцями, відповідає розміщенню розділових знаків. У проаналізованих МакТЕ обох типів фрази завжди розділено паузою. Тривалість міжфразових пауз у досліджуваних текстах різна (табл. Б.4 у додатку). У науковій доповіді вони можуть бути середні (46%), довгі (31%) і дуже довгі (23%); у політичному виступі переважають середні паузи (57%), трапляються довгі (20%), дуже довгі (14%) та короткі (9%).

У текстах усіх жанрів спостережено спільну особливість функціонування різних за тривалістю пауз, що розділяють фрази в МакТЕ, які реалізують функцію переконання. Так, перед ключовими фразами пауза зазвичай середня (765 мс у науковій доповіді, 380 мс у політичному виступі), а пауза після них у науковій доповіді здебільшого довга (дуже рідко середня – 910 мс), а в політичному виступі середня (750 мс). Така характеристика насамперед зумовлена місцем ключових фраз у переконувальних МакТЕ. Як було відзначено, ці фрази здебільшого розташовані в кінці МакТЕ (див. розділ 2); відповідно кінцева пауза відділяє різні МакТЕ, а в літературній мові такі паузи довші за паузи між окремими фразами [44].

У МакТЕ, що реалізують функцію переконання, в усіх жанрах переважають середні міжфразові паузи – 63% і 61%, зафіксовано також чимало довгих пауз – 29%, 39%. У науковій доповіді короткі міжфразові паузи є лише у виступі промовця-жінки. Показово, що в переконувальних МакТЕ не зафіксовано дуже довгих міжфразових пауз. Спільна тенденція

до збільшення середньої тривалості міжфразової довгої паузи та зменшення тривалості середньої (табл. Б.4 у додатку).

У науковій доповіді в межах фрази переважають середні (45%) і короткі (34%) паузи, трапляються також дуже короткі паузи (14%), зафіксовано 5% довгих і 2% дуже довгих пауз. У МакТЄ, що реалізують функцію переконування, дещо збільшується кількість середніх і коротких пауз (50% і 38% відповідно), а довгих і дуже довгих пауз узагалі не було зафіксовано.

У текстах політичного виступу переважають короткі паузи (51%); довгі та дуже довгі паузи взагалі не трапляються; зафіксовано майже однакову кількість дуже коротких (25%) і середніх пауз (24%).

У паузації МакТЄ, що реалізують функцію переконування, у досліджуваних жанрах спостерігаємо певні відмінності. Так, у політичних виступах відсоток коротких пауз зменшується до 45%, а середніх і дуже коротких пауз стає більше – 28% і 27% відповідно.

Залежність пауз від синтаксичної будови фраз пов'язана з характером публічного мовлення – публічний виступ переважно готують і проголошують з опорою на писаний текст. У кодифікованому усному мовленні пунктуаційним знакам здебільшого відповідає сприймана пауза, як “демаркаційна ознака його (тексту) членування на просодичному рівні” [24: 93]. У МакТЄ, що реалізують функцію інформування, зафіксовано 73% пауз між синтагмами, що збігається з пунктуаційними знаками: 70% у науковій доповіді; 75% у політичному виступі. Інших пауз у текстах усіх жанрів менше – 30% і 25% відповідно.

У текстах наукового виступу середня тривалість міжсинтагмової паузи, що збігається з пунктуацією, становить 435 мс. Середня тривалість решти пауз між синтагмами – 370 мс. У виступах спостерігаємо паузи усіх видів за тривалістю – від дуже коротких до дуже довгих із перевагою середніх. У МакТЄ, що реалізують функцію переконування, відсоток синтаксично зумовлених пауз суттєво не змінюється (68%), але зменшується їхня середня тривалість – 370 мс. Пауз іншого типу в таких текстах більше – 32%, їхня середня тривалість становить 260 мс. У досліджуваних текстах не зафіксовано довгих і дуже довгих пауз, переважають середні й короткі паузи.

У політичному виступі в МакТЄ, що реалізує функцію інформування, переважають короткі паузи. Середня тривалість міжсинтагмової паузи, що збігається з пунктуацією, становить 311 мс (їх загальна кількість 75%), тривалість пауз іншого типу – 266 мс (25%). Для переконувальних МакТЄ в досліджуваних текстах характерне значне зменшення кількості синтаксично зумовлених пауз (переважно коротких і середніх – 56%), середня тривалість яких – 254 мс; та коротких і дуже коротких семантично зумовлених пауз (44%) тривалістю приблизно 220 мс.

В усіх досліджуваних текстах у МакТЄ, що реалізують функцію переконування, спостерігаємо тенденцію до збільшення кількості психологічних пауз. Найбільші показники середньої тривалості пауз зафіксовано в текстах наукової доповіді, при цьому саме в цих текстах найширший діапазон абсолютних значень тривалості пауз. У МакТЄ, що реалізують функцію інформування, кожен жанр має свою специфіку щодо вживаності різних за тривалістю пауз.

Особливістю функціонування пауз у переконувальних МакТЄ в досліджуваних жанрах є перевага коротких пауз, що збігаються з пунктуаційними знаками, та середніх і коротких психологічних пауз; крім цього, у таких текстах довгі паузи – лише першого типу.

У МакТЄ в дикторській реалізації синтаксично зумовлених пауз значно менше ніж у таких же текстах, виголошених самими промовцями. У науковій доповіді їхня кількість становить 60% від усіх пауз, зафіксованих у фразі, у політичному виступі – 57%. Цікаво, що психологічних пауз у досліджуваних текстах однакова кількість – 38%. Паузи, зумовлені синтаксичними особливостями тексту, в науковій доповіді здебільшого середні (43%), хоча можуть бути короткі, дуже короткі та довгі; їхня середня тривалість становить 424 мс. У текстах політичного виступу такі паузи можуть бути усіх видів, хоча теж переважають середні паузи. Така пауза триває приблизно 420 мс.

Паузи іншого типу в різних жанрах можуть бути середні, короткі й дуже короткі, при цьому їх кількість майже однакова в текстах і наукової доповіді, і політичного виступу. Середня тривалість таких пауз становить 285 мс у науковій доповіді та 253 мс у політичному виступі.

Таким чином, кількість і тривалість психологічних пауз у переконувальних МакТЄ в мовленні дикторів і промовців тотожні. Показники кількості й тривалості синтаксично зумовлених пауз у дикторських текстах ближчі до таких же показників у МакТЄ, що реалізують функцію інформування, в авторському мовленні.

Отже, характерною рисою усних публічних виступів є поява значної кількості семантично зумовлених пауз. Найбільшу їхню кількість зафіксовано в МакТЄ, що реалізують функцію переконування, як у виступах, виголошених промовцями, так і у виступах, реалізованих дикторами. Мовець, щоб посилити впливовість тексту, переконати слухачів, робить паузи перед або після логічно виділених слів і синтагм. Найбільший відсоток пауз, викликаних емоційним станом, зафіксовано в текстах політичного виступу, що можна пояснити особливостями цього різновиду текстів (мовець може звернутися до слухачів, згадати про якісь не дуже суттєві деталі, подробиці, описати свої почуття й думки).

Функціонування в текстах публічних виступів пауз різних типів допомагає виділити важливі моменти висловлювання з метою ефективніше донести до слухачів думку й вплинути на сприйняття змісту виступу так, як хоче сам промовець; у результаті це надає виступам виразності, переконливості (див. приклади нижче).

В організації тексту важливу роль відіграють паузи різних типів – міжсинтагмові, внутрішньосинтагмові, паузи хезитації тощо (табл. 3.9).

Особливістю членування текстів публічних виступів є семантична й структурна зумовленість усіх пауз. У проаналізованих фразах паузи між синтагмами семантично зумовлені.

Внутрішньосинтагмові паузи спостерігаємо в текстах усіх досліджуваних жанрів. Найбільше таких пауз зафіксовано в науковій доповіді (6%); за тривалістю вони переважно середні або короткі, хоча є дуже короткі. У політичному виступі виділено 4% дуже коротких або коротких внутрішньосинтагмових пауз. Відзначмо, що в усіх жанрах паузи в середині синтагми спостерігаємо в однакових позиціях:

- між частинами дієслівного складеного присудка: *Ми повинні /240/ зробити так /150/ щоб кожна людина /310/ цікавилася цими питаннями* (Б);

Таблиця 3.9
Паузальне членування публічного мовлення (%)

жанр	тип МакТЕ	міжсинтагмові										внутрішньо- синтагмові					паузи вагання				
		зумовлені																			
		синтаксисом					семантикою														
		дуже коротка	коротка	середня	довга	дуже довга	дуже коротка	коротка	середня	довга	дуже довга	дуже коротка	коротка	середня	довга	дуже довга	дуже коротка	коротка	середня	довга	дуже довга
НД	I	6	20	24	4	1	8	10	15				1	2				3	4	1	1
	II	6	20	32			6	18	12					6							
ПВ	I	14	30	16			9	18	4			2	2					1	4		
	II	5	22	16	3		19	23	12												

- після сполучників *що, щоб* у підрядному реченні: *Що стосується молодих /256/ вони дійсно не обстріляні в наших наукових битвах /280/ і якщо щось недоречно сказали /426/ думаю що /213/ від цього /248/ доля науки не постраждає /150/ хіба що їх репутація* (Ш); *Ми сьогодні переконані що /135/ проведення в першу чергу політичної реформи /380/ дасть можливість мирно вирішити /450/ цю політичну кризу* (К).

Інших позицій зафіксовано не було.

У МакТЄ, що реалізують функцію переконування, лише в текстах політичного виступу не виявлено внутрішньосинтагмових пауз. У текстах наукової доповіді зафіксовано 3% середніх за тривалістю пауз у виступах мовців-чоловіків.

Позиції внутрішньосинтагмових пауз у цьому типі МакТЄ такі ж, як і в МакТЄ, що реалізують функцію інформування, однак вони виконують ще й видільну функцію, оскільки найчастіше спостерігаємо їх перед логічно виділеним словом або синтагмою: *Наше як мені здається завдання // полягає в тому щоб /405/ своєю працею /280/ своїм розумом /380/ своєю діяльністю /304/ звеличувати рідний народ /415/ піднімати /273/ розвивати його культуру /273/ підносити на рівень /136/ світової /235/ культури* (Ш); *І те що відбулося*

двадцять першого листопада /253/ цього року /288/ просто не можна /115/ назвати /134/ виборами // які відповідають загальним засадам // виборчого процесу (К).

У мовленні дикторів зафіксовано незначну кількість внутрішньосинтагмових пауз у текстах політичного виступу (5%) і наукової доповіді (2%). Однак ці паузи, як і у виступах, виголошених промовцями, здебільшого не лише членують синтагму, а сприяють яскравішому виділенню важливих, на думку диктора, слів: *Слово /830/ це /137/ остання надія на /90/ порятунк /802/ останній /100/ прихисток /640/ і душі /1068/ і духу (диктор Г); Тому переконаний законодавець /100/ повинен /518/ запропонувати /80/ чіткий та однозначний закон (диктор Р); Переконаний що тільки в такому разі /800/ можна буде /257/ вивести Україну /480/ на стовпову дорогу невпинного прогресу /566/ духовного розвитку /400/ соціальної захищеності /90/ та матеріального достатку (диктор Є).*

Мовець / диктор за допомогою внутрішньосинтагмових пауз уповільнює темп мовлення в окремих частинах тексту, цим привертає увагу слухачів до важливої, на його думку, частини повідомлення.

Під час слухового аналізу аудиторі відзначали, що в МакТЄ, які реалізують функцію переконування, часто текст розділено за допомогою фізичних пауз на короткі синтагми (з 1-2 слів). Результати комп'ютерного аналізу підтвердили такі спостереження щодо виступів, начитаних дикторами, де за допомогою дуже коротких, коротких або середніх пауз фрази розділено на короткі синтагми: *А ворог /484/ мав лише один /87/ клопіт /650/ якскоріше /433/ налагодити з нею // стосунки (диктор Г); Бо тисячі /326/ дрібних чи /110/ крупних /122/ підприємств /332/ це десятки сотні тисяч / нових робочих місць (диктор Р); Бо розвиток /121/ мови /640/ це один з визначальних чинників /354/ розвитку /330/ держави (диктор Є).*

Узагальнення результатів розподілу пауз за тривалістю в текстах дикторів дозволяють зробити висновки про те, що в науковій доповіді та політичній промові переважають середні (54,5% і 40,7% відповідно) та короткі паузи (49,3% і 46,7%). Наявність паузи у фразі та характер її тривалості залежить від загальної смислової структури висловлювання, від сту-

пення прояву в ньому вольового напруження. Довгі міжсинтагмові паузи поряд із синтаксичною функцією (завершення думки) виконують і семантичну – свідчать про важливість інформації, яку містить наступна синтагма, або сигналізують про логічно чи емоційно виділене слово. Збільшення тривалості паузи пов'язане з намаганням мовця ефективніше вплинути на аудиторію. Так, наприклад, у вимові диктора Г у фразі: *Влада /174/ вся сильна /1019/ коли сильні /336/ всі гілки влади /974/ і коли всі гілки влади /452/ виконують свої /168/ конституційні повноваження /920/ і дотримуються /321/ законів* – довгі паузи виконують логічну функцію: перша розділяє частини складнопідрядного речення й водночас має певне семантичне навантаження – сигналізує про наявність логічно й емоційно виділеної синтагми *вся сильна*, друга, крім логічної функції (розділення частин складносурядного речення), свідчить про важливість інформації, яка буде в наступних синтагмах. Третя довга пауза розділяє однорідні поширені члени речення, виступає показником підпорядкованості наступного сегмента, але водночас підкреслює особливу значущість наступної синтагми в контексті всього висловлювання.

Спостерігаємо появу довгої паузи перед кінцевою семантично виділеною синтагмою. Наприклад, у фразі: *Слово / це остання надія на порятунк / останній прихисток / і душі /диктор Г – 1068 мс; диктор Є – 1313 мс/ і духу.*

Для паузального членування текстів публічного мовлення, що має за мету переконати, показове чергування різнотривалих пауз. Так, у фразі: *Тому переконаний /371/ законодавець /672/ повинен запропонувати /202/ чіткий /659/ та /133/ однозначний закон (диктор Г) – чергування коротких і середніх пауз допомагає визначити семантично значущі синтагми та синтагми, які містять “надлишкову” інформацію. Чергування різних за тривалістю пауз активізує увагу слухачів, посилює інформативну значущість окремих синтагм. Так, середня пауза (475 мс) у фразі у вимові диктора Р виділяє наступну синтагму як таку, що має значну семантичну вагу: *Переконаний що додаткові /156/ кошти /475/ знайти можна.**

Функціональна зумовленість усіх пауз сприяє поєднанню тексту в єдине ціле. Чергування коротких, середніх і довгих

пауз активізує увагу слухачів, робить текст різноманітним, посилює значущість окремих слів і синтагм та разом із тим сприяє впливовості тексту.

3.3. Частотні характеристики публічного мовлення.

Однією з основних ознак просодичного оформлення фрази є її частотна характеристика. Зміни частоти основного тону в реченні зумовлюють мелодичне оформлення висловлювання, його комунікативне спрямування, передачу семантичних відтінків, об'єднання потоку слів у ціле, що сприймається як фраза [188:137].

У дослідженні публічного мовлення для опису частотного компонента інтонації ми враховували такі фізичні параметри:

- а) характер змін частоти основного тону у фразі;
- б) величина частотного максимуму у фразі;
- в) частотний діапазон фрази та її окремих сегментів;
- г) зміни частотних характеристик на різних ділянках контуру.

Для аналізу змін руху ЧОТ у фразі ми використали класифікацію контурів, описану в роботі С.С.Хромова [198]. Спостереження за характером руху основного тону (Гц) у кінцевих і некінцевих синтагмах фраз у текстах різних жанрів і різного функціонального призначення відображено в табл. 3.10.

Характер інтонаційного контуру залежить від розміщення ядерного складу висловлювання, а також від існування додаткових смислових центрів у межах фрази. Так, у МакТЄ, що передають функцію інформування, у некінцевих синтагмах зафіксовано майже всі наявні контури. Переважає при цьому висхідно-спадний контур: у науковій доповіді – 20%, у політичному виступі – 35%. У досліджуваних текстах зафіксовано чималий відсоток висхідних контурів різних типів (лінійного, ступеневого, випуклого) – 21% і 30% за жанрами відповідно. У текстах політичного виступу чимало синтагм мають спадну конфігурацію тону – 24%.

Ускладнені контури (висхідно-спадно-висхідний, рівно-спадно-висхідний, рівно-висхідно-спадний та ін.) трапляються нечасто, однак саме в текстах наукової доповіді їх зафіксовано значно більше ніж у політичному виступі.

Таблиця 3.10
Узагальнена характеристика інтонаційного контуру в публічному мовленні (%)

синтагма	жанр	контур															
		висхід- ний			спадний			висхідно-спадний	спадно-висхідний	рівний	рівно-висхідний	висхідно-рівний	рівно-спадний	спадно-рівний	спадно-висхідно-спадний	висхідно-спадно-висхідний	рівно-висхідно-спадний
		лінійний	ступеневий	випуклий	лінійний	ступеневий	випуклий										
МакТЄ, що реалізують функцію інформування																	
некін- цева	НД	4	7	10	14		3	22	5	6	8	4	3	2	5	7	
	ПВ	11	4	15	18	2	4	35		7						2	2
кінце- ва	НД	7	5	8	2	7	33	6	27	5							
	ПВ				19	7	12	47					8	7			
МакТЄ, що реалізують функцію переконування																	
некін- цева	НД	3	4	16	4			49	6	4	3				4	2	5
	ПВ	6	4	6	12	2	16	44	4	2					2	2	
кінце- ва	НД	8	7		4			58		5		8	7				3
	ПВ				10		20	60	10								

Загалом у текстах наукової доповіді, порівняно з текстами політичного виступу, контури різноманітніші як у МакТЄ, що реалізують функцію інформування, так і в МакТЄ, що реалізують функцію переконування.

Для кінцевих синтагм найтиповішою визначено висхідно-спадну конфігурацію зміни руху тону – 33% і 47% відповідно за жанрами. У текстах наукової доповіді чимало фраз закінчується рівно-спадним рухом ЧОТ – 27%; у текстах політичного виступу – спадним (лінійним і ступеневим) – 26%. Інші типи контурів у досліджуваних текстах не є часто вживаними.

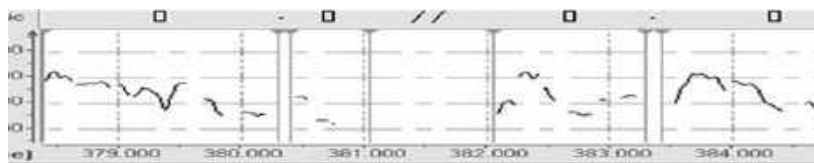
Синтагми з акцентно виділеним словом найчастіше мають висхідно-спадний рух тону (у науковій доповіді – 46%, у політичному виступі – 43%), рідше – висхідний, спадний; трапляються також ускладнені (висхідно-спадно-висхідний і спадно-висхідно-спадний) контури.

Для всіх досліджуваних текстів наукової доповіді характерною є змінність контурів у межах окремої фрази, дуже рідко кілька сусідніх синтагм мають однакові інтонаційні контури (переважно висхідні або спадні). У текстах політичного виступу, навпаки, часто трапляються фрази з однаковими контурами в сусідніх синтагмах (пор. графіки 3.3-3.4 та В.1-6 у додатку).

Графік 3.3

Інтонаційний контур фраз із МакТЄ, що реалізують функцію інформування

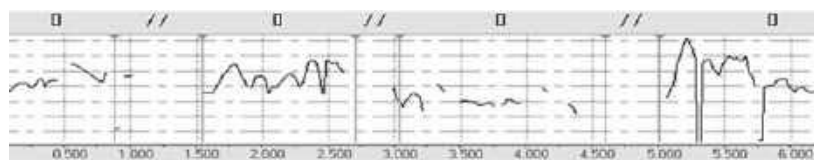
наукова доповідь

Я на превеликий жаль не чув цих / розмов / цих виступів / знаю лише реакцію на них // (Ш).

Графік 3.4

політичний виступ

Але виникає / найважливіше / запитання для всіх нас / а як же бути з волею народу // (К).

Для МакТЄ, що реалізують функцію переконування, характерне зменшення типів контурів у некінцевих та особливо в кінцевих синтагмах. У кінцевих і некінцевих синтагмах значно переважає висхідно-спадний рух тону: 58% і 49% у науковій доповіді та 60% і 58% у політичному виступі.

У науковій доповіді в останніх синтагмах фрази дещо збільшується кількість висхідних контурів – 15% та суттєво зменшується відсоток спадних конфігурацій тону – лише 4%. У некінцевих синтагмах найтиповіші, як і в МакТЄ, що реалізують функцію інформування, висхідно-спадний, висхідний та спадний рух тону.

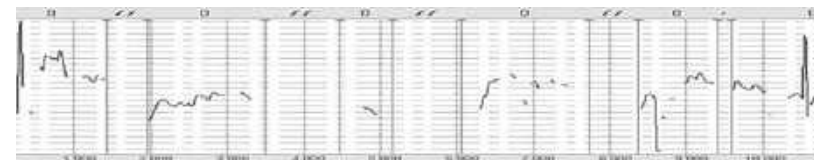
У МакТЄ, що реалізують функцію переконування, контури в акцентно виділених синтагмах представлені найчастіше двома видами – висхідно-спадним (50% і 52% відповідно за жанрами) та спадним (35% і 17%); у текстах політичного виступу зафіксовано чимало синтагм із висхідним контуром – 23%.

Характер змін найпоширенішого – висхідно-спадного – контуру дещо інший ніж у МакТЄ, що реалізують функцію інформування. Зокрема, підвищення тону часто триває до ядра (головного наголошеного складу), спад починається на ядрі або на післянаголошеному складі й триває в затакті; тоді як у МакТЄ I типу підвищення тону спостерігаємо на початку синтагми, а його спад після 1-го наголошеного складу (графіки 3.5-3.6).

Графік 3.5

Інтонаційний контур фраз із МакТЄ, що реалізують функцію переконування

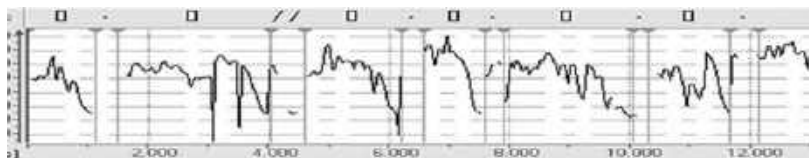
наукова доповідь

Але товариші / мені здається / що / в деяких виступах / прозвучали / і нездорові тони // (Г).

Графік 3.6

політичний виступ

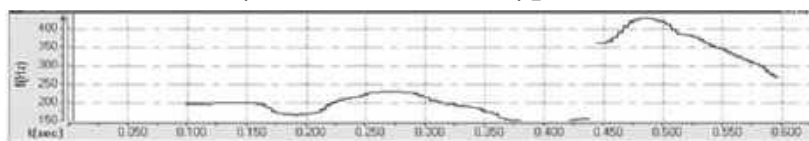

Якщо держава / створить такі умови для молодшої людини / коли кожна молода людина / кожна сім'я / буде відчувати себе затишно / в своїй державі / то не потрібно буде гасел великих // (С)

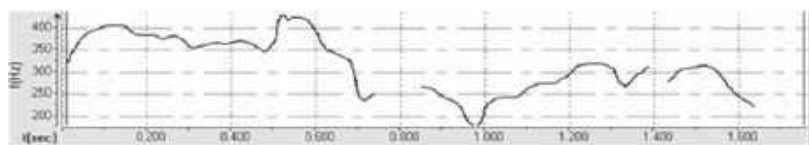
Особливістю досліджуваних МакТЄ є наявність в одній синтагмі кількох (найчастіше двох) окремих контурів, причому як однакової конфігурації, так і різних (графіки 3.7-3.8). Такі ускладнені контури трапляються в багатOVERшинних синтагмах, де мовці майже кожне слово виділяють за допомогою наголосу. У МакТЄ, що реалізують функцію інформування, такі контури не зафіксовано.

Графіки 3.7-3.8

**Синтагми
з ускладненими контурами**

/ чого ви / (мовець К)

/ в повному обсязі у нас є / (мовець С)

У більшості фраз у текстах, реалізованих дикторами, також переважає висхідно-спадний рух тону як у кінцевих, так

і в некінцевих синтагмах. Висхідний контур у кінцевих синтагмах як і в текстах, виголошених промовцями, завжди виконує емпатичну функцію; спадні контури сигналізують про завершення думки. У досліджуваних дикторських текстах інших особливостей (відмінностей) контурного оформлення синтагм не спостережено.

Крім цього, у таких текстах не зафіксовано ускладнених контурів, на зразок висхідно-спадно-висхідного, спадно-висхідно-рівного тощо, які трапляються в текстах, виголошених у природних умовах.

Показовий той факт, що інформанти-політики, порівняно з інформантами-науковцями, використовують обмеженіший набір контурів як у МакТЄ, що реалізують функцію інформування, так і в МакТЄ, що реалізують функцію переконання.

Різниця полягає в кількісному представленні контурів різних типів, а також у їх варіативності / повторюваності в сусідніх синтагмах. Закономірним є переважне використання висхідно-спадних тонів у синтагмах в обох типах МакТЄ, адже відомо, що такий тон – це універсальний засіб оформлення різного роду інформації як в українській, так і в багатьох інших мовах.

Спостережено, що в текстах наукової доповіді (попри досить обмежений набір контурів) не зафіксовано частого повторення однакових контурів у сусідніх синтагмах; поряд можуть траплятися висхідні або спадні контури, але обов'язково або різних типів, або ж вимовлені в межах різних тональних рівнів (графіки В.7-12 у додатку). У текстах політичного виступу в сусідніх синтагмах можуть повторюватися лише висхідно-спадні контури, але зазвичай вони відрізняються за рівнем ЧОТ. Отже, варіювання контурів відрізняється не лише за рухом тону, але й за рівнем вимови.

Наукова доповідь реалізована в межах середнього тонального рівня середнього та широкого частотного діапазонів. Відзначмо, що фрази, реалізовані у вузькому діапазоні, взагалі не властиві досліджуваному жанру.

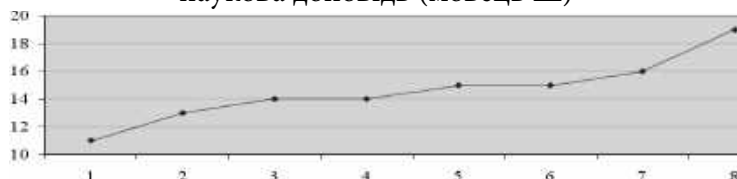
У МакТЄ, що реалізує функцію інформування, спостерігаємо змінність фраз, вимовлених у середньому (57%) і в широкому (43%) частотних діапазонах. Певних сталих закономірностей у таких змінах не виявлено, визначено лише дві характерні риси усного тексту: в одних випадках спостеріга-

ємо вимову першої фрази кожної МакТЕ в широкому діапазоні, в інших – висхідну градацію діапазонів фраз від першої в МакТЕ до останньої (графік 3.9).

Графік 3.9

Частотний діапазон фраз у МакТЕ I типу (у пт)

наукова доповідь (мовець Ш)

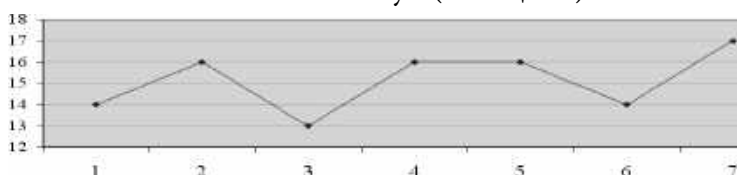

Політичний виступ, як і наукову доповідь, реалізовано в межах середнього й широкого частотного діапазону. При цьому лише в мовця К зафіксовано 9% фраз, вимовлених у вузькому діапазоні; такі фрази здебільшого є цитатами, передачею прямої мови певних осіб тощо: *І багато чув / що мені це не підходить / мені це не подобається / де це взялося* // (діапазон фрази – 6 пт). На відміну від текстів наукової доповіді, у політичному виступі діапазон сусідніх фраз суттєво не відрізняється, до того ж зазвичай маємо повторення фраз, вимовлених в одному й тому ж діапазоні (графік 3.10).

Графік 3.10

Частотний діапазон фраз у МакТЕ I типу (у пт)

політичний виступ (мовець М)

Діапазон перших фраз у досліджуваних МакТЕ зазвичай вужчий за діапазон наступних фраз, однак величина діапазону першої фрази найчастіше не є мінімальною в МакТЕ. Найменший діапазон мають фрази в середині МакТЕ, які є першою частиною протиставлення певних фактів: *У мене як і у всіх вас є своя особиста думка / відносно наших партій* // *Але їх обирає народ / і я не можу / не поважати / волю на-*

роду // – 11 пт і 25 пт (К); або підсумок вже сказаного: *Це ті речі / які будуть завжди відноситись / до конституційних / пріоритетів нації* // – 13 пт (М).

Середній діапазон фрази в політичному виступі становить 14 пт. В інформанта М ця величина коливається в межах 13-17 пт; в інформанта К – 11-25 пт; в інформанта С – 9-13 пт. Середній діапазон фрази в науковій доповіді становить 15 пт із коливаннями у різних інформантів у таких межах: інформант Б – 10-20 пт; інформант Г – 12-21 пт; інформант Ш – 13-22 пт.

Синтагми в науковій доповіді здебільшого зреалізовані в середньому частотному діапазоні (65% реалізацій), синтагми, вимовлені у вузькому діапазоні (25%), здебільшого займають кінцеву позицію у фразі. Перші синтагми фраз та синтагми, що містять акцентно виділене слово, звучать переважно в широкому діапазоні.

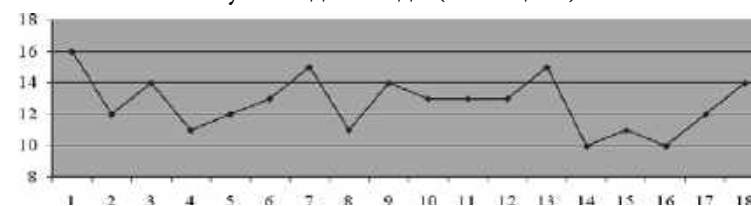
Синтагми в політичному виступі найчастіше мають вузький (55%) та середній (30%) діапазон. Закономірностей розташування синтагм певного діапазону в різних позиціях у фразі не виявлено.

У МакТЕ, що реалізують функцію переконування, виділених у науковій доповіді, динаміка частотного діапазону фраз представлена так (графік 3.11): розширення частотного діапазону спостерігаємо в першій та ключових фразах, а звуження – у фонових (фрази 4-6, 8) і попередніх до ключових (14-16). [У наведеному прикладі маємо розширення частотного діапазону у фразах 7, 13, що зумовлено логіко-семантичним значенням цих висловлювань: *фраза 7 уводить приклад, а фраза 13 закінчує його*]. Відзначмо, що діапазон першої фрази МакТЕ був найбільшим порівняно з показниками, зафіксованими в інших, зокрема й ключових, фразах.

Графік 3.11

Частотний діапазон фраз у МакТЕ II типу (у пт)

наукова доповідь (мовець Б)

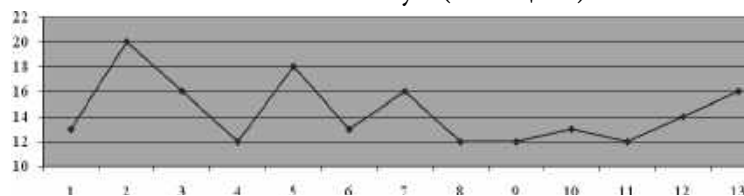
Середній частотний діапазон характеризує першу (73%) та останню (86%) синтагми більшості фраз. Синтагми, реалізовані у вузькому діапазоні, у 27% випадків наявні в середині фрази. Зміни ЧОТ у межах синтагм відбуваються лише на середньому й високому рівнях. Наявність контрастних перепадів ЧОТ у середині синтагм і фрази в цілому дозволяє слухачам чітко відчутти ядро думки, а також має важливе значення для увиразнення певних моментів інформації, тобто сприяє впливовості текстів.

У МакТЄ, що реалізують функцію переконування, виділених у політичному виступі, спостерігаємо незначне розширення діапазону фраз до 15 пт, із конкретними реалізаціями в М – 16-18 пт; у К – 8-25 пт; у С – 12-18 пт. Більшість фраз у таких МакТЄ вимовлено в широкому (51%) та середньому (37%) діапазонах. Лише в мовленні К зафіксовано фрази, вимовлені у вузькому діапазоні. Це перша та друга фрази досліджуваних МакТЄ. Певних тенденцій змін фраз із різними діапазонами визначено не було, помічено лише загальну закономірність – розширення діапазону ключових фраз (хоча рідко ці фрази мають максимальний для МакТЄ діапазон) та звуження діапазону фраз, що передують ключовим (графік 3.12). Отже, частотний діапазон МакТЄ, що реалізують функцію переконування, дещо ширший за такі ж показники МакТЄ I типу. Як і в текстах наукової доповіді, так і в політичному виступі помітна тенденція до зміщення діапазону фрази до вищих частот, зокрема спостерігаємо підвищення верхньої межі (максимальні показники) – до 208-407 Гц, і нижньої (мінімальні показники) – 84-166 Гц.

Графік 3.12

Частотний діапазон фраз у МакТЄ II типу

політичний виступ (мовець С)

У текстах, записаних у студійних умовах, діапазон фраз наукової доповіді становить 17 пт (Г – 19-25 пт, Є – 14-20 пт,

Р – 13-19 пт), політичного виступу – 18 пт (Г – 15-24 пт, Є – 13-22 пт, Р – 14-24 пт). Як бачимо, діапазон фраз у реалізації дикторів, як і коливання конкретних реалізацій в окремих мовців, дещо ширший за діапазон фраз текстів, виголошених промовцями у природних умовах. Певне розширення діапазону пояснюємо насамперед видом мовлення: диктори читають тексти, а в “читаному тексті діапазон фраз лежить у межах 14-28 пт, більшість із них має діапазон – 17-23 пт” [24: 191]. Тексти попередньо підготовані, але виголошені без опори на написаний варіант, ближчі за інтонаційними характеристиками до спонтанних текстів, діапазон фраз яких 15-19 пт [там же: 191]. Зміни діапазонів фраз позначені поступовим зменшенням показників від початку до кінця МакТЄ з незначним розширенням діапазону ключових фраз і в політичному виступі, і в науковій доповіді.

У текстах, виголошених у природних умовах, у МакТЄ, що реалізує функцію інформування, виділених в обох жанрах, початкові ненаголошені склади зазвичай вимовлено рівним тоном на середньому рівні, рідше спостерігаємо незначне підвищення тону, але так само в межах середнього рівня. Першому наголошеному складу властивий плавне піднесення тону на середньому, рідше на високому, рівні. Середні значення ЧОТ важливих для аналізу інтонаційного контуру складів представлено у табл. 3.11.

У науковій доповіді рух тону в корпусі найчастіше спадний або висхідно-спадний, трапляються випадки спадно-висхідно-спадного контуру. Наголошені та ненаголошені склади у корпусі розташовані на одному (середньому) тональному рівні у вузькому або середньому діапазоні. Ненаголошені склади можуть бути дещо нижчі за тоном, ніж попередні наголошені, а наголошені утворюють ряд на середньому тональному рівні. Наголошений склад ядра характеризується висхідним, висхідно-спадним і (рідко) спадним та рівним рухом ЧОТ із малою і середньою швидкістю зростання та середньою швидкістю спаду тону. Діапазон ядра, порівняно з діапазоном корпусу, має тенденцію до незначного звуження. Однак потрібно зауважити, що спадний рух тону на ядрі може зумовлювати певне розширення діапазону ядра.

У текстах політичного виступу рух тону в корпусі зазвичай спадний або рівний. На наголошеному складі ядра спостері-

гаємо спадний, висхідний або висхідно-спадний рух тону. До того ж досить часто рух тону на ядрі в кількох – двох-трьох – сусідніх синтагмах у межах однієї фрази повторюється.

Таблиця 3.11

Середні значення ЧОТ у різних ділянках контуру (Гц)

наукова доповідь

Тип МакТЕ		перед- такт		1-й на- голош.		ядро		max ЧОТ		min ЧОТ	
		чол	жін.	чол	жін.	чол.	жін.	чол.	жін.	чол.	жін
І тип		270	361	361	434	358	446	361	470	97	202
II тип	фонові фрази	294	390	355	470	377	463	360	485	111	240
	ключові фрази	340	400	362	482	380	496	380	496	103	235

Наголошений склад смислового центру фрази (акцентно виділеного слова) в науковій доповіді маркується середнім тональним рівнем. Між головним наголошеним і переднаголошеним ядерними складами спостерігаємо нульовий і малий позитивний інтервали, між наголошеним і післянаголошеним складами – малий або середній негативний інтервали. Відзначмо, що максимально високий рівень тону досягається абсолютною величиною тону (відносні показники ЧОТ наголошеного складу смислового центру близькі до 1, крім цього, вони суттєво не відрізняються від показників сусідніх наголошених складів). Для прикладу наведемо відносні показники ЧОТ (наголошені склади виділено курсивом, смисловий центр – жирним шрифтом):

І через те нічого не зміниться / якщо всі питання мовної культури про які ми тут говоримо / не будуть винесені / у широкі маси // (Б)

0,74-0,82-0,86-0,94-0,82-0,95-0,88-0,82-**0,97**-0,94-0,85 //
0,81-0,83-0,88-0,83-0,94-0,89-0,82-0,74-0,71-0,73-0,79-0,72-
0,73-0,72-0,74-0,68-0,68-0,64-0,93-0,90-0,87 // 0,84-0,86-0,82-
0,87-0,84-0,80-0,78 // 0,66-0,68-0,71-0,65-0,64-0,63 //

Думаю що це / абсолютно правильно / е / правильна позиція комітету / я з нею погоджуюсь // (С)

0,98-0,97-0,93-0,94-0,97 // 0,85-0,97-0,97-0,96-**1**-0,98-0,89 /
0,93-0,85-0,84-0,89-0,95-0,85-0,90-0,91-0,97-0,98-0,98 // 0,95-
0,89-0,87-0,89-0,98-0,90-0,89

Наголошений склад акцентно виділеного слова в тексті політичного виступу реалізований переважно на середньому рівні (хоч трапляються випадки реалізації на високому і низькому рівнях), має середній або широкий частотний інтервал, причому він переважно дещо більший за корпус (у межах 1-4 пт). Рух тону на ядрі здебільшого висхідний, до того ж спостерігаємо певні повторення контуру на кількох ядерних складах як у межах фрази (якщо фраза має кілька акцентно виділених одиниць), так і в кількох (до 3) сусідніх фразах.

Величина міжпаузального інтервалу змінюється в середньому в межах 1-10 пт у науковій доповіді та 1-8 пт у політичному виступі. Найбільший міжфразовий інтервал – позитивний – (між кінцем попередньої – початком наступної фрази) зафіксовано перед висловлюваннями, що містять певні узагальнення або висновки зі сказаного. Інтервали між синтагмами можуть бути як позитивними (53% і 63% відповідно за жанрами), так і негативними (47% і 33%). Так, у текстах наукової доповіді міжпаузальний інтервал перед синтагмою, що містить акцентно виділене слово, зазвичай негативний, а після такої синтагми – позитивний. У політичному виступі, навпаки, перед виділеною синтагмою спостерігаємо здебільшого позитивний міжпаузальний інтервал, а після неї – як позитивний, так і негативний.

Зміни ЧОТ у затакті в обох досліджуваних жанрах позначені загальним плавним рухом – на початку реалізації ЧОТ ближча до верхньої межі (особливо на наголошеному головному), у кінці – до нижньої.

Крива ЧОТ відзначається, таким чином, спадним характером. Вона може також мати майже рівний рух із незначним кінцевим спадом.

У МакТЕ, що реалізує функцію переконування, початкові ненаголошені склади мають вищий рівень ніж такі ж склади у МакТЕ, що реалізує функцію інформування (табл. 3.12).

Для першого наголошеного складу характерне певне (у ключових фразах – різке) підвищення рівня звучання. Більшість таких складів реалізовано на високому тональному рівні; у 25% випадків у науковій доповіді та 20% у політичному виступі перший наголошений склад за ЧОТ максимальний у фразі. Найвищий рівень першого наголошеного складу характеризує ключові фрази. Відповідно середній рівень цих фраз перевищує середній рівень інших фраз.

Таблиця 3.12

Середні значення ЧОТ у різних ділянках контуру (Гц)

політичний виступ

Тип Мак-ТЄ		перед-такт		1-й на-голош.		ядро		max ЧОТ		min ЧОТ	
		чол	жін.	чол	жін.	чол.	жін.	чол.	жін.	чол.	жін
І тип		116	201	170	260	168	300	173	300	79	150
II тип	фонові фрази	147	316	164	350	188	360	208	380	87	166
	ключові фрази	126	324	164	355	191	388	215	407	84	155

У науковій доповіді конфігурації руху тону в корпусі різноманітніші ніж у таких же позиціях у МакТЄ I типу, хоча переважають при цьому спадні та висхідні типи руху ЧОТ (43% і 33% відповідно). Відзначмо, що в сусідніх синтагмах рух тону в корпусі зазвичай не повторюється. Рівень корпусу визначаємо як високий; лише в 30% випадків – середній (переважно в межах високої зони реалізації); діапазон корпусу може бути середнім або широким.

У політичному виступі в корпусі переважає спадний рух тону (52%), у деяких фразах спостерігаємо повторення однакових конфігурацій тону (здебільшого в мовленні чоловіків). У мовленні жінок, якщо й трапляється повторення спадного руху в корпусі, то інтонаційні криві представляють або різні види спадного тону, або ж такий тон може ускладнюватися піднесенням на окремих наголошених складах. На відміну

від текстів наукової доповіді, рівень корпусу в текстах політичного виступу здебільшого середній (57%), однак може бути й низьким (33%) і високим (10%).

Низький рівень корпусу зафіксовано переважно в мовленні чоловіків. Діапазон корпусу визначаємо як низький, рідше – середній. Причому спостерігаємо певну залежність – підняття рівня вимови корпусу корелює зі звуженням його діапазону.

Рух тону на ядрі в науковій доповіді представлений двома видами: спадним – 62% і висхідним – 38%; у політичному виступі трьома видами: висхідним – 57%, спадним – 20%, висхідно-спадним – 27%. Спостережено, що спадний характер тону на наголошеному складі смислового центру надає мовленню впевненості і значущості сказаного [25: 156]; висхідний тон є ознакою смислової незавершеності, певним актуалізатором уваги співрозмовника на наступний мовленнєвий сегмент, й якому повинно реалізуватися смислове завершення думки [39: 86]. “Висхідно-спадний рух тону ... властивий фразам, які передають категоричне ствердження думки мовця; коли він наполягає на правильності своїх слів” [там же: 72].

Порівняння спостережень аудиторів і результатів комп’ютерного аналізу інтонаційних контурів дозволили зробити висновок про те, що поєднання спадної ступеневої або лінійної кривої корпусу з високим спадним або висхідно-спадним тоном на ядрі утворюють особливий ритм фраз, надають їм значущості та переконливості. Використання таких інтонаційних моделей підсилює значення логічного висновку, передає загальнозмістові відношення причин і наслідків.

У ключових висловлюваннях в обох жанрах переважають спадний і висхідно-спадний рух тону на ядрі. Такі тони зазвичай повторюються в кількох сусідніх синтагмах у межах окремої фрази. Ця повторюваність створює послідовність синтагм з ідентичною інтонаційною структурою, що, безперечно, ритмізує фрази. Наголошений склад акцентно виділеного слова позначено високим або середнім висхідним і середнім спадним тоном у звуженому інтервалі в науковій доповіді та середнім висхідним або високим спадним тоном у середньому або звуженому інтервалі в текстах політичного виступу. Інтервал наголошеного складу ядра в 60% у науковій доповіді та 83% у політичному виступі ширший за інтервал наголошених складів корпусу, у 27% випадків у науковій до-

повіді порівнювані показники однакові. У політичному виступі лише в 3% випадків інтервали ядра й корпусу однакові.

У текстах дикторів суттєвих відмінностей інтонаційної організації досліджуваних жанрів не виявлено. Більшість фраз характеризує стрімкіший висхідний рух у межах переднаголошених складів початку, стрімкий спадний, рідше висхідний рух у корпусі (з обов'язковою зміною контурів у корпусах сусідніх синтагм), спадний або висхідно-спадний рух у ядрі (причому зміни ЧОТ на ядрі зазвичай повторюються в кількох синтагмах) та поступовий спад у заядерній частині. Корпус у досліджуваних текстах має переважно середній рівень вузького й середнього діапазону, ядро – середній або високий рівень звуженого діапазону із середньою швидкістю піднесення та малою швидкістю спаду ЧОТ. У фонових фразах рівень ядра може бути як ширший, так і вужчий за рівень корпусу. У ключових фразах рівень ядра послідовно вищий за рівень корпусу. Рівень фраз у текстах визначаємо як середній, однак у політичному виступі переважно у високій та середній зоні реалізації, у науковій доповіді – у середній та низькій зонах. Крім цього, якщо в політичному виступі ключові фрази характеризуються переважно підвищенням рівня ЧОТ, то в науковій доповіді рівень ключових фраз може не відрізнятися або навіть бути дещо нижчим за рівень попередніх фраз. Загалом інтонаційна модель переконувальних МакТЄ в реалізації дикторів схожа на оформлення таких же МакТЄ в реалізації мовців у природніх умовах. Однак спостерігаємо й певні відмінності, зокрема реалізація фрази на нижчому частотному рівні порівняно з фразами, виголошеними промовцями.

Відомо, що важливим інструментом створення експресії тексту є наявність тонального виділення складів. У МакТЄ II типу в науковій доповіді мовець часто використовує прийом, коли високий рівень тону виділеного слова досягається не лише абсолютною висотою тону, а й зниженням тону попереднього й наступного наголошених складів, як, наприклад, у фразі (наголошений або переднаголошений склад виділеного слова підкреслено): **І ми повинні навчити наших дітей від малечку / любити і шанувати обидві мови** (Б):

0,72-0,97-0,9-0,9-0,89-0,83-0,97-0,96-0,84-0,81-0,78-0,88-0,81-**0,99**-0,95-0,75 // 0,77-**0,99**-0,98-0,76-0,82-0,81-0,9-0,94-**1**-0,96-0,83-0,64-0,51

У текстах політичного виступу виділення складів відбувається переважно через значне підвищення ЧОТ, як у фразі: **Тепер / треба визнати // що ви могли // народ довірів // мали змогу // не зуміли** // (К):

0,51-0,73 // 0,41-0,43-**0,99**-0,45-0,45 // 0,42-0,42-0,46-0,50 // 0,50-0,51-0,49-0,85-0,87 // 0,50-0,47-0,88-0,86 // 0,87-**1**-0,71-0,62 //

Рух тону в зааткті позначений загальним спадом (спостерігаємо спадну криву всіх можливих видів – лінійну, ступеневу, випуклу). Однак у політичному виступі такий спад дещо стрімкіший за спад у науковій доповіді, крім цього, спадна крива здебільшого лінійна.

На підставі результатів аналізу ЧОТ можна зробити висновки про певні тенденції щодо місця реалізації частотного максимуму досліджуваних фраз. Так, у науковій доповіді в МакТЄ, що реалізують функцію інформування, частотний пік характеризує 1-й наголошений склад фрази або 1-й наголошений склад другої синтагми (50%) і ядерний склад (50%).

У таких же МакТЄ в політичному виступі максимальні значення ЧОТ мають ядерний склад (52%) і 1-й наголошений склад фрази (48%).

У МакТЄ, що реалізують функцію переконування, висотно-тональний максимум реалізується зазвичай на ядерному складі, незалежно від його місця у фразі – 75% реалізацій у науковій доповіді та 80% у політичному виступі. Рідше (25% і 20% за жанрами відповідно) максимальне значення ЧОТ характеризує перший наголошений склад фрази, що є характерною ознакою оформлення структурно-інформаційного контуру розповідних фраз, яким властивий підвищений частотний рівень у початковій позиції. У ключових фразах максимум ЧОТ реалізується лише на ядерному складі.

Загалом для публічного виступу характерною ознакою є поява великої кількості акцентно виділених слів. В одному висловлюванні може бути кілька ієрархічно організованих логічних центрів і певна кількість емоційно виділених слів або синтагм. У такому випадку в текстах наукової доповіді в одній фразі спостерігаємо появу кількох (до трьох) значень ЧОТ, близьких до максимальної величини.

Наведемо для прикладу фразу з тексту наукової доповіді: *І через те // нічого не міняється / і дуже багато людей говорять такою жакливою мовою / що навіть не відразу зрозумієш / по-якому він говорить* // (Б) – наголошені склади акцентно виділених слів позначено напівжирним курсивом:

і	че	рез	те	//	ні	чо	го	не	мі	ня	є
383- 440	385- 401	387- 410- 391	380	[520]	380- 386	434- 464- 440	440- 471	470- 484	451- 402	490- 454	302- 265
ться	//	і	ду	же	ба	га	то	лю	дей	го	во
280- 267	[260]	390	382- 480	488- 433	445- 405	406- 435	435- 396	356- 414	472- 409	422- 411	396- 427
рять	та	ко	ю	жа	хли	во	ю	мо	во	ю	//
425- 401	425- 410	437- 453	442- 374	375- 392	377- 420	409- 383	384- 461	441- 368	366- 338	332- 261	[245]
що	на	віт	не	ві	дра	зу	зро	зу	мі	єш	//
404- 424	418- 475	470- 446	376- 420- 401	420- 4720	480- 382	403- 442	430- 464	460	458- 407	407- 452- 403	[80]
по	я	ко	му	він	го	во	рить	///			
388- 367	415- 480	476- 464	476- 412	407- 445- 396	394- 452						

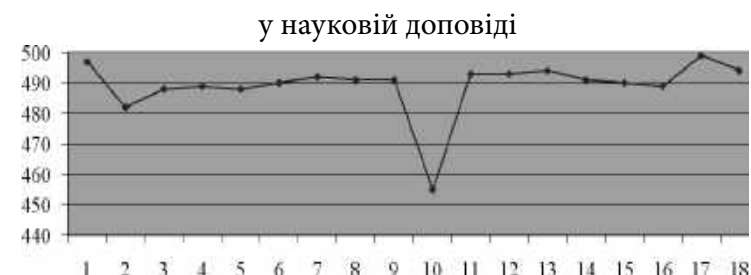
У політичному виступі, незважаючи на довжину фрази і кількість синтагм у ній, попри появу великої кількості виділених слів (за допомогою наголосів різних видів – логічного, емоційного тощо), зазвичай у фразі є лише одне максимальне значення ЧОТ, інші виділені склади мають суттєво менші показники ЧОТ, як, наприклад, у фразі *Тобто надати / доступні кредити / молодим сім'ям / для того щоб вони могли / заснувати свою справу / забезпечити свою сім'ю* (Ф):

то	бто	на	да	ти	//	до	сту	пні	кре	ди	ти
357- 293	260- 238	244- 334	321- 340	344- 360- 184	[280]	328- 405- 256	406- 348	366- 320	336- 343	343- 298	237- 164

//	мо	ло	дим	сі	м'ям	//	для	то	го	щоб	во
[282]	218- 329	335	356- 290	331- 352	335- 244	[257]	237- 304	346- 355	355- 293	344	332
ни	мо	гли	//	за	сн	ва	ти	сво	ю	спра	ву
342	328	334- 290	[260]	243- 331	304- 337	342- 314	335- 273	300- 347	350- 294	305- 227	219- 184
//	за	без	пе	чи	ти	сво	ю	сі	м'ю	///	
[300]	210- 313	333- 312	355	350	350	315- 369	360- 281	287- 277	268- 181		

У науковій доповіді максимальні показники ЧОТ різних фраз дуже рідко суттєво протиставлені один одному за частотним рівнем, часто спостерігаємо певну їх повторюваність у кількох сусідніх фразах (графік 3.13).

Графік 3.13
Зміни максимальних значень ЧОТ (Гц)

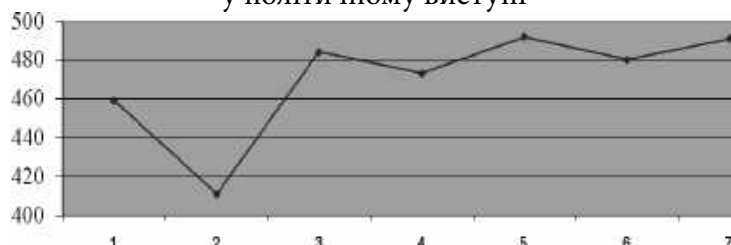

Найбільше значення ЧОТ зафіксовано в першій фразі МакТЄ. Помічено тенденцію до зменшення максимальних значень ЧОТ у фразах, що стоять перед ключовими. Максимальне значення ЧОТ ключових фраз зазвичай більше ніж показник першої фрази МакТЄ.

Аналіз значень максимумів ЧОТ і частотних рівнів фраз у різних позиціях у складі МакТЄ показав, що середнє максимальне значення і середній частотний рівень першої фрази перевищує (іноді суттєво, пор. фразу 10 на графіку 3.12) такі ж показники в інших фразах. Однак аналізовані величини ключових фраз перевищують значення, зафіксовані в першій фразі, та значно більші за такі ж показники в сусідніх фразах (пор. фрази 15, 16).

У політичному виступі максимальні значення ЧОТ різних фраз можуть суттєво відрізнятися, якихось закономірностей щодо появи більших або менших величин у фразах, розташованих у різних позиціях у МакТЄ, виявлено не було. Однак, як і в науковій доповіді, у фразах, що передують ключовим, спостерігаємо зменшення максимального значення ЧОТ (графік 3.14).

Графік 3.14
Зміни максимальних значень ЧОТ (Гц)
у політичному виступі

Результати аналізу дикторських текстів засвідчують, що місце реалізації частотного максимуму досліджуваних фраз у текстах обох жанрів суттєво не відрізняється. Найчастіше максимальним для фрази показником ЧОТ виділяється наголошений склад слова, яке розміщене в середині синтагми або оформлене в окрему синтагму – 38,7%. Більшість слів із максимумом частоти основного тону позначена логічним наголосом (39,8%).

Як було відзначено, для публічного виступу характерною ознакою є поява великої кількості акцентно виділених слів. В одному висловлюванні може бути кілька ієрархічно організованих логічних центрів і певна кількість емоційно виділених слів або синтагм. У такому випадку показник максимуму ЧОТ нерідко переміщується з логічно виділеного слова на емоційно виділений компонент (21,5%). Так, у фразі – *І я переконаний, що ми все одно цю стіну нерозуміння, протистояння переборемо і приймемо відповідні рішення* (диктор Є) – максимум ЧОТ реалізується на емоційно виділеній синтагмі **все одно** (322 Гц). Наголошені склади логічно виділених слів **переборемо** і **приймемо** мають значно менші показники ЧОТ – 100 і 250 Гц відповідно. Таке підкреслення

емоційно виділеного слова дозволяє промовцеві висловити свою впевненість в обов'язковому розв'язанні обговорюваної проблеми. У фразі – *Переконаний, Україна як держава має бути особливою країною* (диктор Р) – емоційний наголос виділяє слово **особливою**, через це ЧОТ наголошеного складу (312 Гц) значно перевищує середній частотний рівень фрази (191 Гц).

Виділення максимальним частотним показником елементів емоційно значущих слів указує на бажання промовця схвилювати аудиторію, передати їй своє ставлення до події (здебільшого ці слова, крім реалізації максимуму ЧОТ, мають підвищену інтенсивність).

Отже, максимального значення ЧОТ набувають акцентно виділені слова в середині висловлювання. Однак значна довжина висловлювань, наявність кількох акцентних центрів, а також компенсаторна властивість інтонації, коли частотні показники відходять на другий план, порівняно з темпоральними чи динамічними [24: 38], є причинами того, що максимум ЧОТ припадає на наголошені кінцеві склади, сигналізуючи про завершення синтагми або фрази (23,6%). Рідше (18,3%) максимум ЧОТ характеризує перший наголошений склад фрази.

Таким чином, максимум ЧОТ реалізується переважно на наголошеному складі, рідше – на переднаголошеному або ж виступає як роззосереджений центр одночасно на наголошеному та переднаголошеному складах. Певної тенденції щодо локалізації максимальних значень ЧОТ у фразі відносно термінальних / нетермінальних синтагм виявлено не було.

Отже, сучасні комп'ютерні методи опрацювання усних текстів дають змогу визначити, за рахунок яких просодичних параметрів реалізується функція переконування. Аналіз інтонаційної структури прагматично орієнтованих текстів публічних виступів (виступи, зміст яких, крім інформування, передбачає вплив на слухачів через переконування) дозволив виявити релевантні інтенціональні ознаки досліджуваної просодичної одиниці.

На слуховому рівні для публічних виступів, які реалізують функцію інформування, характерний середній ступінь гучності звучання, із посиленням гучності на інформативно важливих фразах у межах МакТЄ і синтагмах у межах окре-

мих фраз. У МакТЄ, що реалізують функцію переконування, спостерігаємо послідовне збільшення ступеня гучності, порівняно з попередніми та наступними МакТЄ.

Сегментація МакТЄ обох типів має свої особливості. У МакТЄ, що репрезентують інформувальну функцію, переважають складнопідрядні речення різних видів (складнопідрядні зі щонайбільше чотирма частинами, складносурядні та безсполучникові речення) – 44%. У досліджуваних текстах зафіксовано чимало складних синтаксичних конструкцій (37%). У текстах політичного виступу найбільше простих речень – 41% та майже однакова кількість складних речень різних типів і складних синтаксичних конструкцій – 30% і 29% відповідно.

Для переконувальних МакТЄ характерний дещо інший тип фразоподілу. Зокрема аудитори відзначали в таких текстах збільшення кількості простих речень (у науковій доповіді їх 35%, у політичному виступі – 45%) і зменшення кількості складних синтаксичних конструкцій (10% і 11% відповідно). Серед складних речень переважають, як і в першому типі текстів, складнопідрядні, однак кількість підрядних частин у таких реченнях зменшується до двох.

Отже, особливістю переконувальних текстів є змінність середніх і коротких фраз із незначною кількістю довгих у межах МакТЄ, що, очевидно, зумовлено основними ознаками переконувального мовлення: чіткою логічною послідовністю і взаємозалежністю причинно-наслідкового типу в системі висловлювання в поєднанні з емоційно-оцінковими компонентами мови.

Синтагми, виділені аудиторами в досліджуваних публічних виступах, за кількістю елементів можуть варіювати від 1 до 9 фонетичних слів. У текстах, начитаних дикторами, найдовші синтагми мають 8 слів. Відповідно для опису результатів аналізу було прийнято такі визначення: коротка синтагма – 1-2 слова (або 1-6 складів), середня – 3-5 слів (або 7-15 складів) і довга – від 6 слів (або від 13 складів). Середня довжина синтагми в науковій доповіді становить 2,9 слова, у політичному виступі – 3,2 слова. У фразах, що мають виразне переконувальне спрямування, середня довжина синтагми зменшується: для наукової доповіді вона становить 2,4 слова, для політичного виступу – 2,1 слова.

Поява значної кількості виразно виділених наголошених складів у текстах переконувальних публічних виступів – типове явище в просодичній організації прагматично орієнтованого мовленнєвого тексту. Призначення акцентного виділення на рівні публічного виступу полягає у виявленні в найбільш чіткій формі інформативно важливих елементів висловлювання – ключових компонентів, а також композиційних опор (службових слів, займенників, анафоричних форм, потрібних для зв'язку між частинами висловлювання), які вказують на введення у виступ нових змістових частин.

Одним із важливих елементів, що підтримують ритм промови, є складова динаміка, чергування певних акцентно-ритмічних фігур. Питання про вплив мовленнєвого ритму на аудиторію особливо важливе з огляду на те, що ні слухачі, ні сам мовець зазвичай не усвідомлюють ритмічної структури промови (якщо звичайно промовець не говорить віршами). Це означає, що інформація, структурована за допомогою ритмічних засобів, потрапляє в підсвідомість слухачів без особливого попереднього аналізу і свідомої оцінки. Ритмічні елементи, що функціонують у переконувальних публічних виступах, спрямовані на те, щоб збільшити виразність мовного матеріалу та ступінь його запам'ятовування слухачами, а отже, забезпечити найоптимальніший вплив на аудиторію.

Для інформувальних МакТЄ властиві зміни темпу з перевагою нормального (середнього) темпу вимови, з уповільненням вимови інформативно та семантично вагомих елементів фраз і прискоренням менш важливих елементів повідомлення. У переконувальних МакТЄ спостерігаємо пришвидшення вимови фраз.

Важлива роль у структуруванні публічних текстів належить паузам. Більшість міжсинтагмових пауз семантично зумовлена; внутрішньосинтагмові паузи трапляються рідко, вони виконують у текстах функцію виділення окремих відрізків мовлення та служать засобом привернення уваги слухачів до певної інформації. Найуживаніші в текстах публічних виступів короткі та середні паузи.

У публічному мовленні використовуються різноманітні інтонаційні контури з перевагою спадних у кінцевих синтагмах і висхідних у некінцевих, що забезпечує виразність досліджуваних текстів.

Яскраве виділення семантичного центру висловлювання зумовлює об'єднання всіх структурних елементів фрази. Ядро фрази вичленовує наголошення, посилення ступеня гучності, виділення за допомогою пауз і зміни тривалості звучання.

Значну роль у просодичному оформленні висловлювань, які реалізують функцію переконування, відіграє темпоральний компонент, бо саме темп, швидкість вимови, відносна часокількість звучання найбільшою мірою стосуються змісту висловленого. Темп багато в чому залежить від індивідуальних якостей промовця, змісту виступу, важливості й значущості інформації. Результати акустичного аналізу підтверджують спостереження аудиторів щодо вимови текстів публічних виступів у середньому (нормальному) та прискореному темпі. Відзначмо, що темп МакТЄ, які реалізують функцію переконування, зазвичай відрізняється (іноді досить різко) від темпу сусідніх МакТЄ, що реалізують функцію інформування.

Темп мовлення змінюється в межах окремого висловлювання, він дещо вповільнюється в сильній позиції у висловлюванні (рема фрази), тобто коли промовець дає можливість слухачам зафіксувати найбільш важливі положення виступу. І навпаки, темп мовлення пришвидшується, коли промовець оперує менш важливою інформацією – при повторях, у слабкій позиції у висловлюванні (тема фрази, тобто інформативно слабша, порівняно з ремою, частина).

Отже, функціональне призначення зміни темпу в публічному виступі, що має за мету переконати, полягає, по-перше, у виділенні слова або синтагми для підкреслення їхньої важливості в конкретному тексті; по-друге, у приверненні уваги до найбільш інформативної частини повідомлюваного.

Часокількість складів є релевантною характеристикою виокремлення МакТЄ, що реалізують функцію переконування. Так, середньоскладова тривалість фраз у досліджуваних МакТЄ відносно стабільна, сусідні фрази мають досить близькі показники середньої тривалості складу, порівняно з МакТЄ, що реалізують функцію інформування, де цей показник варіативніший. Однак, середньоскладова тривалість фраз у МакТЄ I типу значно, а іноді різко, відрізняється від таких же показників у сусідніх МакТЄ II типу. Деяке при-

швидшення темпу в переконувальних МакТЄ зумовило зменшення показників середньоскладової тривалості наголошених і, особливо, ненаголошених складів і відповідно зменшення їхнього протиставлення за часом звучання. Максимальні показники тривалості послідовно характеризують склади акцентно виділеного слова; подовженими є передпаузальні склади, хоча їхня тривалість дещо менша за тривалість таких же складів у МакТЄ, що реалізують функцію інформування. Тривалість першого наголошеного складу фрази у МакТЄ II типу значно менша за тривалість такого складу в МакТЄ I типу. Ці акустичні ознаки утворюють особливу ритмічну структуру, притаманну саме переконувальному публічному мовленню.

Кількість пауз та їх характер у досліджуваному матеріалі зумовлені різною значущістю окремих синтагм у висловлюванні. Найуживаніші в текстах публічних виступів короткі та середні паузи. Одним із засобів виділення вагомих, з погляду мовця, слів є паузація, причому тривалість пауз залежить від ступеня важливості зазначених слів. Чергування пауз різної тривалості сприяє злиттю тексту в єдине ціле й разом із тим слугує засобом привернення й утримання уваги слухачів, а отже, допомагає адекватно сприйняти текст.

Найбільше відмінностей в тональному оформленні текстів різних жанрів виявлено в МакТЄ, що реалізують функцію інформування. Це, зокрема, переважне використання різних контурів на різних ділянках інтонаційної кривої (особливо корпусу та ядра), різні частотні рівні, зміни максимальних показників ЧОТ у сусідніх фразах тощо. У МакТЄ, що реалізують функцію переконування, виділених із текстів різних жанрів, навпаки, виявилось більше спільних ознак, як от: змінність контурів у сусідніх синтагмах, підвищений рівень вимови, певне розширення діапазону фраз, схожий характер змін ЧОТ на ядрі, реалізація максимального значення ЧОТ на наголошеному складі акцентно виділеного слова.

Треба зазначити, що МакТЄ I і II типу, виділені в науковій доповіді, мають більше відмінностей ніж МакТЄ I і II типу, виділені в політичному виступі. Деяку подібність МакТЄ обох типів у політичній промові можемо пояснити певним обмеженням у часі для виголошення виступу. Виступи в парламенті мають чіткий регламент, відповідно мовець швидше

переходить від однієї мікротеми до іншої, що, безперечно, відображається на їхньому інтонаційному оформленні.

Спостережено також деякі особливі риси інтонаційного оформлення текстів жінками й чоловіками. Зокрема жінки (і науковці, і політики) використовують ширший набір контурів, зміни частотних показників на різних ділянках контуру в них динамічніші, різкіші, часто нестандартні (як-от поєднання елементів різних видів корпусу). Варіативність інтонаційного малюнка надає їхньому мовленню різноманітності, що зумовлює сприйняття таких промов як емоційніших, ніж у чоловіків.

Отже, інтонаційну модель МакТЄ, що реалізують функцію інформування, за змінами ЧОТ можна представити так: рівний тон або поступове піднесення на початкових ненаголошених складах, певне (плавне) підняття на першому наголошеному, змінність різнотипових конфігурацій тону в межах корпусу, піднесення на ядрі та поступовий спад (можливо, з незначними підвищеннями) або рівний тон на заядерній частині. Максимальний пік ЧОТ локалізується в межах першого наголошеного складу фрази або наголошеного складу виділеного слова.

У МакТЄ, що реалізує функцію переконування, спостерігаємо різкіші зміни ЧОТ на різних ділянках фрази, зокрема стрімкіше піднесення на початку фрази, наявність різних конфігурацій тону в корпусі з повторенням спадного руху тону на ядрі, локалізацію максимального значення ЧОТ переважно на головному наголошеному складі, поступовому спаді на затакті. Особливість МакТЄ II типу – поступовий спад просодичних характеристик у напрямі до ключових фраз та контрастне протиставлення частотних показників фонових та ключових фраз. Така інтонаційна структура адекватно реалізує логіко-семантичний зміст висловлювання, оскільки значні перепади ЧОТ у публічному мовленні зумовлені емоційно-вольовою настановою мовця, його намаганням певним чином вплинути на аудиторію, привернути її увагу до певної проблеми, спонукати до роздумів і т. д.

ВИСНОВКИ

Переорієнтація сучасної лінгвістики з проблем дослідження системи мови на дослідження особливостей її функціонування в процесі комунікації спонукала до розв'язання завдань власне комунікативних дій. Лінгвістика тексту визначає текст як засіб, як текстуальну реалізацію комунікації. Одним із різновидів усної текстової комунікації є публічний виступ.

Проведений у роботі аналіз стану проблеми дослідження, теоретичне обґрунтування, яке зумовлене особливостями комунікативного підходу до експериментального вивчення просодичних засобів публічного виступу, та експериментально-фонетичне дослідження з притаманними йому перцептивним і акустичним аналізами, результати яких було узагальнено в процесі лінгвістичної інтерпретації, дають змогу зробити певні висновки.

Огляд літератури виявив, що, поряд із досягненнями в галузі досліджень публічного мовлення як специфічного різновиду мовленнєвої діяльності, є багато проблем, які вимагають детальнішого розгляду. Зокрема, дотепер не було чітко з'ясовано питання про те, що становить публічний виступ як форма спілкування. Ще менше визначеності у сфері встановлення функціонального аспекту досліджуваних текстів. Немає ґрунтовних робіт, присвячених комплексному вивченню просодичних характеристик українського публічного мовлення.

Публічний виступ – це різновид усної мовленнєвої діяльності, монологічний за своїм характером, побудований з урахуванням мовно-стилістичних особливостей та комунікативних норм спілкування для інформування слухачів і впливу на них для отримання бажаного ефекту (зацікавити, переконати, спонукати до дії тощо).

Функціональний характер публічного мовлення полягає в тому, що в умовах безпосереднього спілкування з аудиторією, поряд із констатацією необхідної інформації, потрібно зуміти логічно й емоційно переконати слухачів у правильності оцінки фактів дійсності, висунутих положень, а також змінити переконання аудиторії, мобілізувати її для розв'язання певних завдань, закликати до дії.

У межах публічного виступу взаємодіють три типи структури: раціонально-логічні (інформативність тексту, обґрунтованість, доведеність положень, новизна інформації, відсутність суперечностей у роздумах, послідовність переходу від однієї думки до іншої, фактичність та аргументованість матеріалу), емоційно-образні (форма викладу, відповідність змісту виступу почуттям та інтересам слухачів, емоційність та експресивність мовлення, позитивне ставлення мовця до теми виступу) і психологічні (характеристика аудиторії, психічний стан слухачів, зв'язок тексту з актуальними проблемами й інтересами аудиторії, авторитет промовця).

Переконати аудиторію – значить досягти (за допомогою логічного обґрунтування запропонованих суджень та емоційного впливу) згоди слухачів з певною позицією, тобто таких змін у свідомості, щоб реципієнти були готові захищати цю позицію й діяти відповідно до неї.

Процес переконування відбувається через констатацію або ствердження (описуючи та характеризуючи при цьому певні події, факти, явища), пояснення й доведення до переконування. Переконувальне публічне мовлення ґрунтується на використанні логічних доказів, переконливих фактів та аргументів. Лише впевненість породжує таке мовлення, що переконує, з використанням аргументації, яка ґрунтується на знанні предмета.

Дослідження структури просодики одиниці, яка репрезентує функцію переконування, підтвердило думку про існування певної програми, закладеної в людській пам'яті, що складається із сукупності просодичних засобів, які служать для творення та сприйняття текстів із переконувальним спрямуванням.

Унаслідок експериментально-фонетичного дослідження було виявлено ознаки просодичної одиниці, що реалізує функцію переконування. Співвіднесена з досліджуваною функцією, вона локалізується на ядерному мовленнєвому сегменті (ключові фрази), який у процесі мовлення набуває прагматичного спрямування за допомогою певного просодичного оформлення, тобто реалізації частотних і темпоральних характеристик. Для встановлення особливостей інтонації переконування доцільно розглядати акустичні характеристики як ключових фраз, так і всієї МакТЕ, оскільки

виявлено, що сприйняття переконувальної інтонації ґрунтується на принципі протиставлення, контрасті просодичних характеристик різних сегментів тексту.

Спільними ознаками, які характеризують публічні виступи, є перевага нормальної гучності (до 60% випадків), синтагм із двох-чотирьох слів, логічного та емоційного наголошення (до 60%), середнього темпу (до 58%), пауз середньої тривалості (до 55%), висхідно-спадних контурів у некінцевих синтагмах та спадних – у кінцевих. Спостерігаємо в текстах варіювання середньоскладової тривалості сусідніх фраз; подовження передпаузальних складів; наявність усіх видів пауз щодо їхньої тривалості (від дуже короткої до дуже довгої); середній та широкий діапазон фраз; частотний пік характеризує 1-й наголошений склад фрази (51%) або ядерний склад (49%). Спільними ознаками досліджуваних МакТЕ були змінність темпу, уповільнення часу звучання значущої, з погляду мовця, інформації, підвищення частотного рівня й збільшення гучності логічно виділених слів або синтагм.

Унаслідок дослідження виявлено, що такі жанри усного публічного мовлення, як політичний виступ і наукова доповідь, окрім спільних характеристик, мають свої просодичні особливості.

Зокрема, основні риси інтонації **наукової доповіді**:

на рівні сприйняття: середній ступінь гучності з послідовним посиленням гучності на інформативно важливих моментах тексту; чергування в тексті різних синтаксичних типів: складнопідрядних речень (44%), складних синтаксичних конструкцій (37%) і простих (часто ускладнених) речень (18%); перевага коротких (44%) і середніх (40%) синтагм; повторюваність однотипних синтагм у межах фрази; середня довжина синтагми – 2,9 слова або 8,3 складу; значна перевага пауз, відповідних пунктуації (71%); змінність різних за тривалістю пауз (коротких, середніх і довгих) у межах фрази; значний відсоток довгих пауз (17%); перевага одновершинних мелодичних контурів;

на рівні часового оформлення текстів: найбільше протиставлення тривалості наголошеного / ненаголошеного складів (1,31 в.о. – 0,95 в.о.); найтривалішими у фразі є наголошений склад акцентно виділеного слова, передпаузальний і

1-й наголошений склад фрази; загальний відсоток пауз у науковій доповіді більший, ніж у політичному виступі; переважають середні та довгі міжфразові й міжсинтагмові паузи; значний відсоток пауз усередині синтагми;

на рівні частотної організації: змінність напрямів руху ЧОТ у межах фрази; відсутність фраз, зреалізованих у вузькому частотному діапазоні; чергування фраз із різним діапазоном; переважно середній діапазон синтагм; спадний або висхідно-спадний рух тону в корпусі; максимальні значення ЧОТ у МакТЄ у сусідніх фразах можуть повторюватись.

Особливості інтонації **політичного виступу:**

на рівні сприйняття: середній ступінь гучності, але дещо вищий ніж у науковій доповіді; перевага простих речень (41%); найбільша кількість середніх (47%) і найменша коротких (28%) синтагм; середня довжина синтагми більша за такий показник у текстах наукової доповіді – 3,2 слова або 9,2 складу; перевага середнього темпу вимови текстів – відсутність фраз, вимовлених уповільнено; повторюваність однакових за тривалістю пауз у межах фрази; наявність у фразах дво- і багатOVERшинних мелодичних контурів;

на рівні часового оформлення текстів: протиставлення наголошеного / ненаголошеного складів менш виразне; найтривалішими у фразі є передпаузальний і 1-й наголошений склад фрази; перевага середніх міжфразових і коротких міжсинтагмових пауз; відсутність довгих пауз;

на рівні частотної організації: повторюваність синтагм із однаковими тональними контурами; повторюваність фраз, вимовлених з однаковим діапазоном; реалізація синтагм у вузькому (55%) і середньому (30%) діапазонах; зміна ЧОТ у корпусі зазвичай спадна або рівна; максимальні значення ЧОТ різних фраз можуть суттєво відрізнятися за рівнем.

Проведене інструментальне дослідження публічного мовлення дало змогу визначити роль компонентів просодії у вираженні **функції переконування**. Установлено наявність інтонами переконування в публічних виступах різних жанрів. Виявлено, що, незалежно від жанру тексту, така інтонаційна одиниця має виразні особливості як на рівні сприйняття, так і на рівні акустичного вираження.

Результати акустичного аналізу частотних характеристик засвідчили:

- частотний діапазон публічного мовлення широкий;
 - у текстах зафіксовано обмеженіший набір тональних контурів, на відміну від МакТЄ, що реалізує функцію інформування, однак зі змінністю при цьому контурів у сусідніх синтагмах;
 - досліджувані висловлювання мають складну конфігурацію тонів; контури – значну зламаність кривої частоти основного тону;
 - частотний рівень початку фраз визначено як високий; частотний рівень завершення цих же фраз представлений низькою та середньою реалізаціями;
 - різнорівнева вимова перед'ядерних і ядерних частин окремого висловлювання;
 - рух тону в ядрі (найчастіше спадний або висхідно-спадний) повторюється в кількох сусідніх синтагмах;
 - розподіл максимумів ЧОТ зумовлений семантичною значущістю елементів висловлювання. Максимум ЧОТ реалізується переважно на складах акцентно виділеного слова.
- Результати аналізу темпоральних ознак показали:
- для МакТЄ, які репрезентують функцію переконування, властивий пришвидшений темп; відсутність фраз, вимовлених повільно;
 - темп вимови МакТЄ стабільний із суттєвим протиставленням середньоскладової тривалості ключових і фонових фраз;
 - зафіксовано збільшення темпу вимови синтагм із менш важливою інформацією при вповільненні темпу семантично вагомих (першої або середньої синтагм фрази) та кінцевих синтагм;
 - зменшення середньоскладової тривалості наголошеного і, особливо, ненаголошеного складів;
 - найбільша тривалість наголошеного складу семантично виділеного слова;
 - наявність міжсинтагмових пауз на стиках, зумовлених синтаксично та семантично, збільшення кількості психологічних пауз;
 - перевага коротких (до 300 мс) і середніх (300–900 мс) міжсинтагмових і середніх міжфразових пауз;
 - більшість акцентно виділених слів виокремлено за допомогою пауз;
 - характерною ознакою переконувального мовлення є пе-

ревага коротких синтагм (1-2 слова) та наявність пауз різної тривалості.

Найактивнішими акустичними ознаками інтонаційного виділення семантичних центрів є збільшення частотного діапазону в ядерному складі семантичного центру; локалізація максимуму ЧОТ на наголошеному або переднаголошеному складах виділеного слова та збільшення тривалості звучання.

Одержані в результаті інструментального аналізу об'єктивні фізичні показники просодичної організації МакТЄ, які реалізують функцію переконування, узгоджуються з результатами аудиторського аналізу.

Слуховий та інструментальний аналіз мовлення дикторів підтвердив нашу гіпотезу про недостатність використання студійних записів для дослідження інтонації публічних виступів. Інтонаційні характеристики дикторського мовлення зазвичай ближчі до інтонації МакТЄ, що реалізують функцію інформування. Така особливість інтонаційного оформлення текстів у вимові дикторів зумовлена іншою ситуацією мовлення та типом мовлення (реалізація чужого тексту). Отже, дослідження усних публічних виступів вимагає широкого залучення текстів, виголошених у безпосередніх умовах авторського спілкування з аудиторією.

Лінгвістична інтерпретація результатів дослідження дає підстави вважати встановлені акустичні характеристики МакТЄ, які реалізують функцію переконування, релевантними для публічних виступів. Коректний вибір комбінації просодичних характеристик як норми презентації публічного виступу та його варіантних реалізацій сприятиме оптимізації впливу на аудиторію.

ЛІТЕРАТУРА

1. Абаимова Е.В. Семантико-синтаксические и интонационные особенности монолога в диалогической речи английской художественной прозы: Дис. ...канд.филол.наук: 10.02.04. – Одесса, 1997. – 174 с.
2. Абрамович С.Д., Чікарькова М.Ю. Мовленнєва комунікація: Підручник. – К.: Центр навчальної літератури, 2004. – 472 с.
3. Аврорин В.А. Проблемы изучения функциональной стороны языка. – Л.: Наука, 1975. – 276 с.
4. Адамов Е.А. Пропагандисту об ораторском искусстве. – М.: Московский рабочий, 1983. – 160 с.
5. Аксенов В.Н. Искусство художественного слова. – М.: Искусство, 1954. – 164 с.
6. Аксенова Г.Н. К проблеме временной организации единиц речи // Просодия устного текста: Сб.науч.трудов. – М.: МГПИИЯ им. М.Тореза, 1987. – Вып. 298. – С. 14–19.
7. Азаревич Л.В. Взаимодействие компонентов интонации в повествовательном предложении (На материале амер. варианта англ. яз.): Автореф. дис. ... канд.филол.наук: 10.02.19 / Ленинград. гос. ун-т им. А.А.Жданова. – Л., 1974. – 21 с.
8. Анощенкова А.М. Интонационные характеристики спонтанной речи и чтения диалогического текста: Сб.науч.трудов. – М.: МГПИИЯ им. М.Тореза, 1977. – Вып. 108. – С. 14–25.
9. Антипова А.М. Ритмическая система английской речи. – М.: Высшая школа, 1984. – 119 с.
10. Антипова А.М. Система английской речевой интонации. – М.: Высшая школа, 1979. – 131 с.
11. Антипова А.М. Направление исследований по интонации в лингвистике // Вопросы языкознания. – М., 1986. – № 1. – С. 122–132.
12. Антипова А.М. О взаимодействии вербальных и невербальных средств общения в спонтанной разговорной речи: Сб. науч. трудов. – М.: МГПИИЯ им. М.Тореза, 1986. – Вып. 332. – С. 61–75.
13. Античные риторика. – М.: Изд-во МГУ, 1978. – 352 с.
14. Анусас П.П. Фонетические характеристики односторонней и многосторонней устной речи (Эксперим.-фонет.

исслед. на материале совр. англ. яз.): Автореф. дис. ... канд. филол.наук: 10.02.04 / Мин. гос. пед. ин-т иностр. яз. – Мн., 1979. – 22 с.

15. Апресян Г.З. Ораторское искусство. – М.: Изд-во Москов. у-та, 1972. – 256 с.

16. Апухтин В.Б. Психологический метод анализа смысловой структуры языка: Дис. ... канд.филол.наук: 10.02.19. – М., 1978. – 178 с.

17. Арнольд И.В. Стилистика современного английского языка: (Стилистика декодирования). – М.: Просвещение, 1990. – 300 с.

18. Артемов В.А. Очерк психологии. – М.: Учпедгиз, 1954. – 216 с.

19. Артемов В.А. Экспериментальная фонетика. – М.: Изд-во лит. на иностр. языках, 1956. – 228 с.

20. Афонин Н.С. Эффективность лекционной пропаганды. – М.: Знание, 1975. – 128 с.

21. Ахманова О.С. Словарь лингвистических терминов. – М.: Сов. энциклопедия, 1969. – 608 с.

22. Багмут А.Й. Семантика і інтонація в українській мові. – К.: Наук. думка, 1991. – 168 с.

23. Багмут А.Й., Борисюк І.В., Олійник Г.П. Інтонація як засіб мовної комунікації. – К.: Наука, 1980. – 244 с.

24. Багмут А.Й., Борисюк І.В., Олійник Г.П. Інтонація спонтанного мовлення. – К.: Наук. думка, 1985. – 214 с.

25. Багмут А.Й. та ін. Інтонаційна виразність звукового мовлення засобів масової комунікації. – К.: Наук. думка, 1994. – 192 с.

26. Баранник Д.Х. Устный монолог. – Днепропетровск: Изд-во Днепротр. у-та, 1969. – 142 с.

27. Бардина Н.В. Синтагма в русской спонтанной монологической речи (эксп.-фонет. исслед.): Автореф. дис. ...канд. филол.наук: 10.02.01 / Одесский гос. ун-т им. И.И.Мечникова. – Одесса, 1984. – 17 с.

28. Барышникова К.К. Фразовое ударение как воспринимаемый и акустический компонент интонации // Сб. Лаборатории устной речи филолог. факультета МГУ / Под ред. Г.Г.Егорова. – М.: Изд-во Москов. у-та, 1968. – С. 47–48.

29. Баталин С.В. Роль просодической характеристики в формировании темпа речи // Проблема спонтанной разгово-

ворной речи: Сб. науч. трудов. – М.: МГПИИЯ им. М.Тореза, 1989. – Вып. 332. – С. 85–94.

30. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики. – К.: Видавничий центр “Академія”, 2004. – 344 с.

31. Беличенко Л.Г. Роль и место просодии в системе средств речевого воздействия (эксп.-фонет. исслед. на материале англ. публицист. текстов политического характера): Автореф. дис. ... канд.филол.наук: 10.02.01 / МГПИИ иностр. яз. им. М.Тореза. – М., 1990. – 16 с.

32. Белова А.Д. Лингвистические аспекты аргументации. – К.: КГУ, 1997. – 310 с.

33. Бельский А.В. Побудительная речь // Экспериментальная фонетика и психология речи: Ученые записки МГПИИЯ им. М.Тореза. – М., 1953. – Т. 6. – С. 81–149.

34. Бендер Н.А. Художественное чтение. – М.: Наука, 1963. – 79 с.

35. Бернштейн С.И. Устная публичная речь и проблема ораторской радиопередачи // Речевое воздействие. Проблемы прикладной лингвистики. – М.: Наука, 1972. – С. 107–113.

36. Блохина Л.П., Потапова Р.К. Методика анализа просодических характеристик – М.: Учпедгиз, 1954. – 183 с.

37. Бондарко Л.В. Фонетическое описание языка и фонологический анализ речи. – Л.: Изд-во Ленинград. ун-та, 1981. – 199 с.

38. Бондарская Ю.А. Прагматические характеристики категории адресата в современном публицистическом тексте (к постановке проблемы) // Русская филология. Украинский вестник: Республиканский научно-методический журнал. – Х., 2000. – № 3-4 (17). – С. 12–14.

39. Борисюк І.В. Форми і функції інтонації українського спонтанного мовлення. – К.: Наук. думка, 1990. – 204 с.

40. Боровой Л.С. Речевая характеристика героя // Вопросы языкознания. – 1951. – № 11. – С. 54–65.

41. Брандес М.П. Стилистический анализ (на материале немецкого языка). – М.: Высшая школа, 1971. – 192 с.

42. Бровченко Т.О. Інтонаційні особливості мовлення радіо і телебачення на матеріалі суспільно-політичного тексту // Багмут А.Й., Бровченко Т.О., Борисюк І.В., Олійник Г.П. Інтонаційна виразність звукового мовлення засобів масової комунікації. – К.: Наук. думка, 1994. – С. 7–47.

43. Бровченко Т.А., Волошин В.Г. Методические указания по математической обработке и анализу результатов фонетического эксперимента. – Одесса: Изд-во Одес. у-та, 1986. – 48 с.

44. Бровченко Т.А. О просодике коммуникативных единиц монологической речи // Интонация / И.Г.Торсуева и др. – К.: Вища школа, 1978. – С. 88–103.

45. Брызгунова Е.А. Звуки и интонация русской речи. – М.: Наука, 1983. – 239 с.

46. Булаховский Л.А. Введение в языкознание. – М.: Наука, 1953. – 178 с.

47. Бурая Е.А. Роль просодии в формировании ритма спонтанной диалогической речи: Автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.01 / Моск. гос. пед. ин-т им. В.И.Ленина. – М., 1983. – 17 с.

48. Бурвикова Н.Д. Типология текста для аудиторной и внеаудиторной работы. – М.: Рус. язык, 1988. – 116 с.

49. Василевич В.П. Качество устного научного сообщения: факторы и опыт их исследования // Оптимизация речевого воздействия / Под ред. Р.Г.Котова. – М.: Наука, 1990. – С. 113–120.

50. Виноградов В.В. Итоги обсуждения вопросов стилистики // Вопросы языкознания. – М., 1955. – № 1. – С. 60–87.

51. Виноградов В.В. Стилистика. Теория поэтической речи. Поэтика. – М.: Изд-во АН СССР, 1963. – 256 с.

52. Винокур Г.О. «Горе от ума» как памятник русской художественной речи // Учен. записки МГУ. – Вып. 128. – Кн. 1. – М., 1948. – С. 35–69.

53. Вишневская Р.М. Экспериментально-фонетическое исследование некоторых функций низкой мелодической шкалы в современном английском языке // Экспериментально-фонетические исследования английской интонации. Сб. трудов. Под ред. В.Д. Аракина. – М., 1973. – с. 14–29.

54. Власова Л.М. Интонация и семантика в выражении образности фольклорного текста: Автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.01 / МГПИ иностр. яз. им. М.Тореза. – М., 1986. – 25 с.

55. Волик А.И. Интонационная организация логико-коммуникативного аспекта повествования-сообщения в спонтанной английской диалогической речи (Эксп.-фонет.

исслед.): Автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.663 / АН УССР. Отд-ние лит-ры, языка и искусствоведения. – К., 1970. – 24 с.

56. Волик А.И. Предтерминальная мелодическая организация повествования в английском и украинском языках // Вестник Киевского университета: Романо-германская филология. – К., 1980. – № 14. – С. 19–22.

57. Волошин В.Г. Интонационная структура инструкции в английском и русском языках (На материале технических инструкций): Автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.20 / Одесский гос. ун-т им. И.И.Мечникова. – Одесса, 1988. – 17 с.

58. Гальперин И.Р. О понятии “текст” // Вопросы языкознания. – М., 1974. – № 6. – С. 68–77.

59. Гальперин И.Р. Текст как объект лингвистического исследования. – М.: Наука, 1981. – 139 с.

60. Гельгардт Р.Р. Рассуждения о диалогах и монологах / К общей теории высказывания // Сб. докладов и сообщений лингвист. общества. – Калинин, 1971. – Вып. 1. – С. 28–153.

61. Гиндин С.Н. Внутренняя организация текста (Элементы теории и семантический анализ): Автореф. дис. ... канд. филол. наук: 681 / МГПИ иностр. яз. им. М.Тореза. – М., 1972. – 23 с.

62. Гиршман М.М. Ритм художественной прозы и целостность прозаического литературного произведения: Автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.01.08 / Ин-т мировой литературы АН СССР им. А.М.Горького. – М., 1977. – 37 с.

63. Горелов И.Н. Невербальные компоненты коммуникации. – М.: Наука, 1980. – 104 с.

64. Горохов В.М. Закономерности публичного творчества: Пресса и публицистика. – М.: Мысль, 1975. – 190 с.

65. Градобык Н.С. Просодические характеристики собственно публицистического монолога (На материале англ. яз.): Автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04 / Мин. гос. пед. ин-т иностр. яз. – Мн., 1974. – 24 с.

66. Графова Л.Л. Характер мелодического завершения синтагм в текстах различной стилистической направленности // Вопросы фоностилистики: Сб. науч. трудов. – М.: МГПИИЯ им. М.Тореза, 1980. – С. 209–215.

67. Григорян Н.Р. Степени завершенности высказывания и их интонационное выражение в спонтанной речи (Эксп.-

фонет. исслед.): Автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.04 / Одесский гос. ун-т им. И.И. Мечникова. – Одесса, 1987. – 16 с.

68. Дворжецкая М.П. Единство смыслового и коммуникативно-функционального анализа просодии связного текста // Изучение динамического аспекта сегментных и суперсегментных единиц звучащего текста: Сб. научных трудов. / редкол.: М.П. Дворжецкая /отв.ред./ и др. – К., 1988. – С. 5–11.

69. Дворжецкая М.П. и др. Методы экспериментально-фонетического исследования звучащей речи: Учебное пособие по теоретической фонетике иностранных языков. Сб. научн. тр. – К.: КГПИИЯ, 1991. – 76 с.

70. Добраев Л.П. Логико-семантический анализ текста. – Саратов: Изд-во Саратов. у-та, 1969. – 172 с.

71. Дридзе Т.М. Текстовая деятельность в структуре коммуникации. – М.: Наука, 1984. – 286 с.

72. Дридзе Т.М. Язык и социальная психология. – М.: Высшая школа, 1980. – 224 с.

73. Дубовский Ю.А. Анализ интонации устного текста и его составляющих. – Мн.: Высшая школа, 1978. – 137 с.

74. Ермолаева Л.М. О методах типологии текстов научно-технической литературы / Актуальные вопросы обучения иноязычной речевой деятельности: Сб. трудов. – М.: МГПИИЯ, 1974. – Ч. 1–2. – С. 255–268.

75. Ермоленко С.Я. Нариси з української словесності: (Стилістика та культура мови). – К.: Довіра, 1999. – 431 с.

76. Жаркова Л.П. Майстерність публічного виступу. – К.: Вид-во політ. літератури України, 1982. – 136 с.

77. Зарецкая Е.Н. Риторика: теория и практика речевой коммуникации. – М.: Дело, 1998. – 480 с.

78. Здорова Б.Б. Модификация просодических элементов американской речи под влиянием изменений ее темпа: Сб. науч. трудов. – М.: МГПИИЯ им. М. Тореца, 1982. – Вып. 196. – С. 113–125.

79. Здорова В.І. Пошуки істини, утвердження переконань. – Львів: Вища школа, 1975. – 176 с.

80. Земская Е.А., Ширяев Е.Н. Устная публичная речь: разговорная или кодифицированная // Вопросы языкознания. – М., 1980. – № 2. – С. 61–72.

81. Зимняя И.А. Проблема управления речевой интонацией // Новые исследования в педагогических науках. VI. – М.: Просвещение, 1966. – С. 126–131.

82. Зимняя И.А. Психологические аспекты обучения говорению на иностранном языке. – М.: Просвещение, 1985. – 160 с.

83. Зимняя И.А. Психология выступления лектора // Вопросы лекционной пропаганды. – Вып. 1. – М.: Знание, 1973. – С. 66–88.

84. Зиндер Л.Р. Общая фонетика: Учеб. пособие. – М.: Высшая школа, 1979. – 312 с.

85. Зиндер Л.Р., Бондарко Л.В. Проблемы и методы экспериментально-фонетического анализа речи. – Л.: Изд-во ЛГУ, 1980. – 151 с.

86. Златоустова Л.В., Потапова Р.К., Трунин-Донской В.Н. Общая и прикладная фонетика: Учеб. пособие. – М.: Изд-во МГУ, 1986. – 304 с.

87. Золотова Г.А. Очерк функционального синтаксиса русского языка. – М.: Наука, 1973. – 351 с.

88. Иванова-Лукьянова Г.Н. Культура устной речи: Интонация, паузирование, логическое ударение, темп, ритм: Учеб. пособие. – М.: Флинта, Наука, 2000. – 200 с.

89. Икрамова У.М. Соотношение интонации и лексико-грамматических средств при выражении содержательно-концептуальной информации описательного текста: Дис. ... канд. филол. наук: 10.02.01. – М., 1987. – 180 с.

90. Інтонація як мовний засіб вираження думки. – К.: Наук. думка, 1975. – 173 с.

91. Интонация / И.Г. Торсуева и др. – К.: Вища школа, 1978. – 240 с.

92. Калита А.А. Фонетичні засоби актуалізації смислу англійського емоційного висловлювання. – К.: Видавничий центр КДЛУ, 2001. – 351 с.

93. Кальченко Г. Лінгвопрагматичні особливості сучасного політичного дискурсу // Мовні і концептуальні картини світу: Зб. наук. праць – Вип. II. – Кн. 1. – К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2004. – С. 165–169.

94. Кандинский Б. Экспериментальный анализ коммуникативной организации текста // Оптимизация речевого воздействия / Под ред. Р.Г. Котова. – М.: Наука, 1990. – С. 210–221.

95. Каспранов Р.Р. О перспективах развития спектрально-го анализа в лингвистике // Сб. трудов Лаборатории акустики речи: Ученые записки Горьковского ГПИИЯ им. Н.А.Добролюбова. – Горький, 1974. – Вып. 46. – с. 5–16.

96. Каспранский Р.Г. Реализация фонологической системы в речи: Автореф. дис. ... докт.филол.наук: 10.02.19 / АН СССР. Ин-т языкознания. – М., 1980. – 40 с.

97. Келарева Л.А. К вопросу о композиционно-просодической организации литературных текстов // Сб. науч. трудов. – М.: МГПИИЯ им. М.Тореза, 1982. – Вып. 196. – С. 134–156.

98. Киселева Л.А. Проблемы исследования русского языка как средства воздействия: Автореф. дис. ... докт.филол.наук: 10.02.01 / Ленинград. гос. ун-т им. А.А.Жданова. – Л., 1979. – 46 с.

99. Ключев Е.В. Риторика (Инвенция. Диспозиция. Элокуция): Учеб. пособие для вузов. – М.: Изд-во ПРИОР, 1999. – 272 с.

100. Кнебель М.О. Слово в творчестве актера. – М.: Искусство, 1954. – 151 с.

101. Ковалевська Т.Ю. Психолінгвістичні особливості політичного дискурсу // Вісник Харківського національного університету. – № 520. – Серія “Філологія”. – Вип. 33. – “Філологічні аспекти дослідження дискурсу”. – Харків, 2001. – С. 237–242.

102. Коваль А.П. Практична стилістика сучасної української мови. – К.: Вища школа, 1987. – 352 с.

103. Кодзасов С.В., Кривнова О.Ф. Общая фонетика. – М.: Изд-во МГУ, 2001. – 548 с.

104. Кожин А.Н., Крылова О.А., Одинцов В.В. Функциональные типы русской речи: учебное пособие. – М.: Высшая школа, 1982. – 223 с.

105. Колшанский Г.В. О функциях языка // Иностранные языки в высшей школе. – М., 1962. – Вып. 2. – С. 2–8.

106. Кохтев Н.Н. Основы ораторской речи. – М.: Изд-во МГУ, 1992. – 240 с.

107. Кравченко Н.А. Семантико-синтаксическая и просодическая организация лекторской речи (На материале англ. яз.): Дис. ... канд.филол.наук: 10.02.04. – Одесса, 1993. – 148 с.

108. Крюкова О.П. Фоностилистические особенности ораторской речи (Эксп.-фонет. исслед. на материале амер. варианта англ. яз.): Автореф. дис. ... канд.филол.наук: 10.02.04 / МГПИ иностр. яз. им. М.Тореза. – М., 1981. – 17 с.

109. Крюкова О.П. Роль просодии в организации сверхфразового единства как единицы текста // Проблемы сверхфразовых единств. Просодия и интонация: Межвуз. сб. науч. трудов. – Уфа: Изд-во Башкирского ун-та, 1985. – С. 48–55.

110. Крючков С.Ю., Максимов Л.Ю. Сложные формы организации монологической и диалогической речи // Современный русский язык. – М.: Просвещение, 1977. – С. 149–161.

111. Крылова Л.В. Лингвистические особенности монолога в драме: Дис. ...канд.филол.наук: 10.02.04 / МГПИ иностр. яз. им. М.Тореза. – М., 1979. – 207 с.

112. Крысин Л.П. Социальная дифференциация системы современного русского национального языка // Современный русский язык. Социальная и функциональная дифференциация / Под ред. Л.П.Крысина. – М.: Языки славянской культуры, 2003. – С. 33–102.

113. Кулиш Л.Ю. Психолингвистические аспекты восприятия устной иноязычной речи. – К.: Вища школа, 1982. – 208 с.

114. Лалова Т.И. Интонация как сигнал потенциальной семантики текста: Автореф. дис. ... канд.филол.наук: 10.02.04 / МГПИ иностр. яз. им. М.Тореза. – М., 1986. – 23 с.

115. Лаптева О.А. Русский разговорный синтаксис. – М.: Наука, 1976. – 400 с.

116. Лаптева О.А. Современная русская публичная речь в свете теории стиля // Вопросы языкознания. – М., 1978. – № 1. – С. 18–37.

117. Лаптева О.А. Устная публичная речь // Лингвистический энциклопедический словарь. – М.: Изд-во “Современная энциклопедия”, 1990. – С. 540–541.

118. Ларченко Г.Б. Пауза как просодическое средство смысловой выделенности в устной научной речи (Эксп.-фонет. исслед.): Автореф. дис. ... канд.филол.наук: 10.02.19 / Ленинград. гос. ун-т им. А.А.Жданова. – Л., 1990. – 16 с.

119. Лауфер Н.И., Моисеева Н.В. Семантическая структура ментального воздействия // Вестник Москов. у-та. Филология. – 1995. – № 2. – С. 68–71.

120. Леонтьев А.А. Психологический портрет лектора. – М.: Знание, 1979. – 47 с.
121. Леонтьев А.А. Основы теории речевой деятельности. – М.: Наука, 1974. – 368 с.
122. Леонтьев А.А. Язык пропаганды: социально-психологический аспект // Язык как средство идеологического воздействия. – М.: АН СССР, 1983. – С. 15–33.
123. Леонтьев А.А. Язык, речь, речевая деятельность. – М.: Просвещение, 1969. – 216 с.
124. Леонтьева Н.А. О некоторых темпоральных характеристиках синтагмы – минимальной семантической единицы текста – радиоинтервью (на материале американского варианта английского языка) // Сб. науч. трудов. – М.: МГПИИЯ им. М.Тореза, 1982. – Вып. 196. – С. 156–170.
125. Леонтьева Н.А. О временной организации квазиспонтанного текста (на материале американского радиоинтервью) // Сб. науч. трудов. – М.: МГПИИЯ им. М.Тореза, 1989. – Вып. 332. – С. 34–43.
126. Лукаш Т.Г. Прагматический аспект просодии устного текста (Эксп-фонет. исслед. на материале радиорекламы): Автореф. дис. ... канд.филол.наук: 10.02.04 / Одес. гос. ун-т им. И.И.Мечникова – Одесса, 1984. – 14 с.
127. Лысенко И.Я. Интонация как компонент стиля // Проблемы звучащего текста: Сб. науч. трудов. – М.: МГПИИЯ им. М.Тореза, 1985. – Вып. 259. – С. 143–147.
128. Майорова И.А. Текстобразующие функции интонации (На материале англ. яз.): Дис. ...канд. филол. наук: 10.02.04. – М., 1980. – 154 с.
129. Марианашвили М.Г. Проблема выражения стиля в тексте с помощью интонационных средств // Проблемы типологии текста. – М., 1984. – С. 146–180.
130. Медведева Т.Г. Просодические и спектральные характеристики эмоционально окрашенной речи (На материале англ. яз. в сопоставлении с рус.): Автореф. дис. ...канд. филол. наук: 10.02.04 / МГПИ иностр. яз. им. М.Тореза. – М., 1977. – 27 с.
131. Мельник А.Е. Обучение неподготовленному монологическому высказыванию в языковом вузе. – М.: Изд-во МГУ, 1977. – 203 с.
132. Мецлер А.А. Прагматика коммуникативных единиц. – Кишнев: Штиинца, 1990. – 104 с.

133. Мечковская Н.Б. Социальная лингвистика. – М.: Аспект-пресс, 1994. – 207 с.
134. Милнер П. Физиологическая психология. – М.: Мир, 1973. – 480 с.
135. Милюкова Л.К. Организующая роль интонации в английском поэтическом тексте // Сб. науч. трудов. – М.: МГПИИЯ им. М.Тореза, 1982. – Вып. 196. – С. 38–48.
136. Митрофанова О.Д. Научный стиль речи: проблемы обучения. – М.: Изд-во “Русский язык”, 1976. – 200 с.
137. Михайличенко Н.А. Основы риторики: Учеб. пособие. – М.: Юнтус, 1994. – 54 с.
138. Молдован В.В. Риторика: Загальна та судова. – К.: Юрінком Інтер, 1999. – 320 с.
139. Москальская О.И. Грамматика текста. – М.: Высшая школа, 1981. – 183 с.
140. Мурзин Л.Н., Штерн А.С. Текст и его восприятие. – Свердловск: Изд-во Урал. у-та, 1991. – 172 с.
141. Наер В.Л. Прагматика научных текстов: вербальные и невербальные аспекты // Функциональные стили: лингвотодические методы. – М.: Наука, 1985. – С. 89–101.
142. Найденов Б.С. и др. Выразительное чтение. – М.: Просвещение, 1964. – 184 с.
143. Невежина З.В. Структурно-семантическая организация СФЕ: Автореф. дис. ...канд.филол.наук: 10.02.04 / Моск. гос. пед. ин-т им. В.И.Ленина. – М., 1971. – 23 с.
144. Немченко Н.Ф. Ритм как форма организации текста (на материале англоязычной сказки): Автореф. дис. ...канд. филол.наук: 10.02.04 / МГПИ иностр. яз. им. М.Тореза. – М., 1985. – 21 с.
145. Нечаева О.А. Функционально-смысловые типы речи (Описание, повествование, рассуждение): Автореф. дис. ...канд.филол.наук: 10.02.01 / Моск. обл. пед. ин-т им. Н.К.Крупской. – М., 1975. – 46 с.
146. Николаева Т.М. Интонационная типология изучения языковых контактов. – Новосибирск, 1986. – 182 с.
147. Николаева Т. О соотношении сегментных указателей и суперсегментных языковых средств (Выбор интонации при чтении) // Вопросы языкознания. – М., 1968. – № 6. – С. 49–57.
148. Николаева Т.М. Фразовая интонация славянских языков. – М.: Наука, 1977. – 278 с.

149. Новиков А.И. Семантика текста и ее формализация. – М.: Наука, 1983. – 216 с.
150. Ножин Е.А. Мастерство устного выступления. – М.: Политиздат, 1982. – 256 с.
151. Носенко Т.К. Монолог в драме: семантико-синтаксические и функционально-просодические особенности (На материале англ. яз.): Дис. ...канд.филол.наук: 10.02.04. – Одесса, 1993. – 189 с.
152. Нушикян Э.А. Типология интонации эмоциональной речи. – К.–Одесса: Вища школа, 1986. – 157 с.
153. Об ораторском искусстве. – М.: Политиздат, 1973. – 367 с.
154. Одинцов В.В. Стилистика текста. – М.: Наука, 1980. – 264 с.
155. Олинчук В.В. Функция интонации в реализации эмоционально-оценочного значения текста (на материале англ. яз.): Дис. ...канд.филол.наук: 10.02.04. – Одесса, 1993. – 144 с.
156. Оптимизация речевого воздействия / Под ред. Р.Г.Котова. – М.: Наука, 1990. – 240 с.
157. Остапенко В.А. Фонетическая реализация некоторых специфических особенностей интонации британского и американского вариантов английского языка (Эксп.-фонет. исслед. на материале англ. яз.): Автореф. дис. ...канд.филол.наук: 10.02.19 / Ленинград. гос. ун-т им. А.А.Жданова. – Л., 1975. – 13 с.
158. Павлова Л.И. Роль просодии в выражении апелятивного компонента информационной структуры текста (на материале английского эссе): Дис. ...канд.филолог.наук: 10.02.04. – М., 1984. – 256 с.
159. Пазухин Р.В. Язык, функция, коммуникация // Вопросы языкознания. – М., 1979. – № 6. – С. 42–50.
160. Петрянкина В.И. Функционально-семантический аспект интонации. – М.: Изд-во УДН, 1988. – 192 с.
161. Пешковский А.М. Интонация и грамматика // Пешковский А.М. Избранные труды. – М.: Учпедгиз, 1959. – С. 177–191.
162. Поздняков П.В. Научные основы лекционной пропаганды. – М.: Знание, 1981. – 64 с.
163. Пospelов Н.С. ССЦ и особенности его структуры // Доклады и сообщения Института русского языка. – М. – 1948. – Вып. 2. – С. 23–38.

164. Потапов В.В. К динамике становления вербального ритма // Вопросы языкознания. – М., 1999. – № 2. – С. 58–70.
165. Потапов В.В. Речевой ритм в диахронии и синхронии. – М.: Б.и., 1996. – 179 с.
166. Потапова Р.К. и др. Общая и прикладная фонетика. – М.: Изд-во МГУ, 1986. – 303 с.
167. Примак П.И. Фоностилистические разновидности торжественной речи (Эксп.-фонет. исслед. на материале совр. франц. речи): Автореф. дис. ...канд.филолог.наук: 10.02.05 / Мин. гос. пед. ин-т иностр. яз. – Мн., 1981. – 24 с.
168. Прокопович Ф. Філософські твори: В 3-х т. – К.: Наук. думка, 1979. – Т. 1. – 511 с.
169. Радченко В.Н. Изучение ораторского искусства в США. – М.: Знание, 1991. – 64 с.
170. Розанова Е.А. Композиционно-речевые формы в английской художественной и публицистической прозе (Сопоставительное исследование на материале 19-20 вв.): Дис. ...канд.филолог.наук: 10.02.04. – Одесса, 1996. – 167 с.
171. Сагач Г.М. Золотослів. – К.: Райдуга, 1993. – 368 с.
172. Сазонтьев Б.А. Рациональное и эмоциональное в лекции. – М.: Знание, 1982. – 64 с.
173. Сахарова З.А. Просодические характеристики чтения английской сказки (в сопоставлении с рус. яз.): Дис. ...канд.филолог.наук: 10.02.04. – М., 1981. – 161 с.
174. Светлана С.В. Телевизионная речь: Функции и структура. – М.: Изд-во МГУ, 1976. – 151 с.
175. Светозарова Н.Д. Интонационная система русского языка. – Л.: Изд-во Ленинград. у-та, 1982. – 173 с.
176. Святогор И.П. Типы диалогических реплик в современном русском языке: Автореф. дис. ...канд.филол.наук: 10.02.01 / Моск. гос. пед. ин-т им. В.И.Ленина. – М., 1967. – 27 с.
177. Селях А.С. Просодические нормы французской разговорной речи // Тезисы докладов научно-метод. конференции “Просодия текста” (7–9 дек.). – М., 1982. – С. 103–105.
178. Скорицова Т.П. Функциональные возможности интонационного оформления словосочетаний в потоке речи: Автореф. дис. ...канд.филол.наук: 10.02.01 / Моск. гос. пед. ин-т им. В.И.Ленина. – М., 1982. – 25 с.

179. Скуленко М.И. Основы теории убеждающего воздействия публицистики: Автореф. дис. ... докт.филол.наук: 10.01.10 / КГУ им. Т.Г.Шевченко. – К., 1986. – 44 с.
180. Скуленко М.И. Пропагандистське слово: параметри переконливості. – К.: Знання, 1987. – 48 с.
181. Слюсарева Н.А. Терминология лингвистики и метаязыковая функция языка // Вопросы языкознания. – М., 1979. – № 4. – С. 69–76.
182. Смирнов А.А. Психология запоминания. – М.-Л.: Изд-во АПН РСФСР, 1948. – 328 с.
183. Современная русская устная научная речь: В 4-х т. / Под общ. ред. О.А. Лаптевой. – Красноярск: Изд-во Красноярск. у-та, 1985. – Т. 1. – 333 с.
184. Солганик Г.Я. Синтаксическая стилистика. – М.: Высшая школа, 1991. – 184 с.
185. Сотников А.В. Комуникативно-прагматична стратегія побудови англомовної публічної промови // Мовні і концептуальні картини світу: Зб. наук. праць – Вип. II. – Кн. 1. – К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2004. – С. 334–348.
186. Станиславский К. Работа актера над собой в творческом процессе ее переживания. – М.: Искусство, 1985. – 479 с.
187. Супрун А.Е. Лекции по теории речевой деятельности. – Минск: Бел. фонд Сороса, 1996. – 287 с.
188. Типологія інтонації мовлення. – К.: Наук. думка, 1977. – 496 с.
189. Тихонова Р.М. Некоторые особенности просодической организации чтения монологического текста и спонтанного монолога-рассказа (На материале англ. яз.): Автореф. дис. ...канд.филол.наук: 10.02.04 / Моск. гос. пед. ин-т им. В.И.Ленина. – М., 1980. – 16 с.
190. Томан Іржі. Мистецтво говорити. – К.: Україна, 1996. – 269 с.
191. Торсуева И.Г. Интонация и смысл высказывания. – М.: Наука, 1979. – 112 с.
192. Трескова С.И. Социолингвистические проблемы массовой коммуникации. – М.: Наука, 1989. – 152 с.
193. Труханова Л.Н. Экспериментально-просодические средства в реализации прагматического аспекта текста: Автореф. дис. ...канд.филол.наук: 10.02.04 / Одесский гос. ун-т им. И.И.Мечникова. – Одесса, 1990. – 16 с.

194. Український радянський енциклопедичний словник: В 3-х т. – К.: УНР, 1987. – Т. 2. – 736 с.
195. Фигуровский И.А. Структура текста произведения и обучение школьников элементам структуры письменной речи: Автореф. дис. ...докт.филол.наук: 10.02.01 / Моск. гос. пед. ин-т им. В.И.Ленина. – М., 1967. – 43 с.
196. Фомиченко Л.Г. Просодическая реализация коммуникативной функции сообщения и воздействия в английской монологической речи (Эксп.-фонет. исслед.): Автореф. дис. ...канд.филол.наук: 10.02.04 / МГУ им. В.И.Ленина. – М., 1985. – 16 с.
197. Хабаров И.А. Формы общественного сознания и семиотика средств массовой коммуникации // Семиотика средств массовой коммуникации. – М.: Изд-во МГУ, 1973. – С. 33–38.
198. Хромов С.С. и др. Основные понятия современной интонации. – М.: Изд-во Университета дружбы народов, 1990. – 64 с.
199. Цеплитис Л.К. Анализ речевой интонации. – Рига: Зинатне, 1974. – 137 с.
200. Цеплитис Л.К., Катлапе Н.Я. Теория публичной речи. – Рига: Зинатне, 1971. – 119 с.
201. Чепіга І.П. Ораторське мистецтво в Україні в 16–17 ст. // Укр. мова і літ. в школі. – 1989. – № 10. – С. 64–68.
202. Черемисина Н.В. Русская интонация: Поэзия, проза, разговорная речь. – М.: Русский язык, 1989. – 241 с.
203. Черепанова И.Ю. Заговор народа. Как создать сильный политический текст. – М.: “КСП+”, 2002. – 464 с.
204. Черская И.Н. Установка на убеждение как доминирующий признак современного политического дискурса // Вісник Харківського національного університету. – № 520. – Серія “Філологія”. – Вип. 33. – ‘Філологічні аспекти дослідження дискурсу’. – Харків, 2001. – С. 257–261.
205. Чумаков Г.М. Монолог и диалог // Науч. зап.: Сер. ист., филолог. – Изд-во Славянск. пединститута, 1957. – Вып. 2. – Т. 2. – С. 141–169.
206. Шангереева Э.Х. Интонация как средство стилистической характеристики текста в современном немецком языке: Автореф. дис. ...канд.филол.наук: 10.02.04 / МГПИ иностр. яз. им. М.Тореза. – М., 1975. – 18 с.

207. Шевченко Т.И. Просодические характеристики чтения лекции: Сб. научн. трудов. – М.: МГПИИЯ им. М.Тореза, 1978. – Вып. 126. – С. 42–55.

208. Шевякова В.Е. Современный английский язык. Порядок слов, актуальное членение, интонация. – М.: Наука, 1980. – 380 с.

209. Шейко А.Н. Доказательность и убедительность. – М.: Московский рабочий, 1980. – 64 с.

210. Шерковин Ю.А. Психологические проблемы массовых информационных процессов. – М.: Мысль, 1973. – 215 с.

211. Шмелев Д.Н. Русский язык в его функциональных разновидностях. – М.: Наука, 1977. – 168 с.

212. Щерба Л.В. Фонетика французского языка. Очерк французского произношения в сравнении с русским. – М.: Изд-во лит. на иностр. языках, 1948. – 288 с.

213. Якобсон Р.О. Язык и бессознательное. – М.: Гнозис, 1996. – 248 с.

214. Якубинский Л.П. О диалогической речи // Русская речь: Сб. статей / Под ред. Л.В.Щербы. – Петроград: Изд-во фонет и-та практ. изучен. языков, 1923. – С. 96–195.

215. Atwood R.L. When you talk the Atwood Corporation. – Melrose Massachussets. – 1959. – 259 p.

216. Brazil D. The communicative Value of Intonation in English. – Cambridge: Cambridge University Press, 1997. – 188 p.

217. Gilbert J.B. Intonation: A Navigation Guide for the Listener (and gadgets to help teach it) // Pronunciation Pedagogy and Theory. New Views, New Directions. – Bloomington: Pantagraph Printing, 1994. – P. 36–48.

218. Gimson A.C. An Introduction to Pronunciation of English. – Habana: Editorial Pueblo y Education, 1980. – 294 p.

219. Kingdom R. The Groundwork of English Intonation. – L.: Longmans, 1966. – 272 p.

220. O'Connor J.D. Phonetics. – L.: Penguin Books Ltd., 1984. – 320 p.

221. Soper P. Basic Public Speaking. – N.Y. – 1965. – 286 p.

ДОДАТКИ

ДОДАТОК А

Зразки МакТЄ, відібрані з текстів наукової доповіді¹

1. Доти / доки буде хоч один скривджений в світі / поезія Шевченка не втратить своєї значимості / своєї ваги / і своєї актуальності // А скривджені / будуть завжди / бо так влаштований світ / у вічній боротьбі хтось має вигравати а хтось програвати // Саме тому переконаний / слово поетове / всечасне // Творчість Тараса Шевченка / це суцільні пригоди / душі / і духу // Вона відбиває / специфічність мислення українського народу / його життєвий чин / ритм його та психологію / одне слово виявляє незмінні координати / національної сутності // Особиста доля поета / і доля історична / перехрестилися у слові / тому кожен твір Шевченка це не просто добрий вчинок / а високий акт / зречення самого себе / своїх амбіцій / на користь честлюбного завдання / вищого порядку / виявлення сутності історії / аби витримати / натиск вічності //

2. Українською мовою можуть говорити всі // Але можуть і не говорити // Тепер не дивина почути її від учорашнього функціонера / що ревно боровся за створення / “нової історичної спільності радянського народу” / та за утвердження / “єдиної мови міжнародного спілкування” // У той же час / завідувач кафедри української мови столичного університету / не зважаючи на присутність студентів / дозволяє собі розмовляти з колегою / російською // Переконаний / що за таких умов / українська мова втрачає свою вагу в суспільстві // Мало того / вона не може стати природною / державною / мовою України //

¹ Тексти виступів подано у тому варіанті, як їх було виголошено перед аудиторією, із збереженням ідентичності мовлення промовців, без редагування відхилень від мовних норм.

3. Загальновідомо що мова / є одним із компонентів / з яких складається нація // Без мови / не може бути нації // Переконана що народ / який втрачає свою мову / перестає існувати як нація // Тому зрозуміло чому народи / яким загрожувала втрата мови / вели за неї вперту / і безкомпромісну боротьбу / протягом століть // Адже мова / це остання твердиня волі // Слово / це остання надія / на порятунок / останній прилисток / і душі / і духу //

4. Я не знаю / можливо тут мені не повірять / але колись був такий випадок / я приймала вступні екзамени / і сів відповідати студент / чи вступник у солдатській формі // Він говорив-говорив і я нарешті запитала / пробачте / якою мовою ви мені відповідаєте / він заявив / як / якою / це ж українську літературу я складаю / я відповідаю по-українськи // Я не могла цього зрозуміти // Він тепер у нас вчиться / я йому колись нагадала це / каже / ви знаєте / за все життя моє у школі / мені ні один учитель не зробив зауваження що я говорю погано // А в нього була така суміш / що я просто не могла зрозуміти / що він хоче сказати / думаю / може це солдат / якийсь десь із якоїсь області / і не знає української мови / намагається тільки нею говорити // А насправді / виявляється зовсім не так / просто про це не говориться // І отака погана неправильна мова / в устах багатьох і багатьох представників українського народу / приводить часто до зневажливого / до зневажливого ставлення до української мови // Доводиться не раз почути / а что такое украинский язык / это же испорченный русский // І власне отака мова / це справді / чи испорченный русский / чи зіпсована українська / бог його знає / але вживу тут / термін який / вживав хтось до мене / що це / обоє рябє // І я переконана, ми повинні боротись за те / щоб обидві мови були не зіпсовані / і звучали / красиво й правильно / бо обидві вони достойні того щоб ми їх берегли // І ми повинні навчити наших дітей від малечку / любити і шанувати обидві мови //

5. Тут висловлювали деякий песимізм / з приводу долі / перспективи української мови // Мені здається що такої / підстави для песимізму / немає і бути не повинно // Наша українська мова товариші /е/ в сім'ї світових мов / а їх / кіль-

касот у світі світових мов / займає одинадцять місце // Як бачте це могутня мова / яка має великий народ / кілька десятків мільйонів / які розмовляють цією мовою // Наше / як мені здається завдання / полягає в тому щоб / своєю працею / своїм розумом / своєю діяльністю / звеличувати рідний народ / піднімати / розвивати його культуру / підносити на рівень / світової / культури // І коли ми / іноді в розпачі чи по непорозумінню / говоримо що ми / малі / що ми не доросли / що ми малороси / то це товариші / неправильно //

МакТЄ, відібрані з текстів політичного виступу

6. Я дуже хотів би сказати / що під час свого перебування в еміграції / Іван Багряний був постаттю / дивовижною // Його / не зовсім сприймало і / дуже часто йому доводилося дискутувати / із тим скажімо закордонним націоналістичним крилом / тому що / Іван Багряний / передрікав ну / геніальну / геніальну думку / він сказав що / незалежну Україну / будуть будувати / комсомольці / і національні комуністи // Він казав правду / так воно до речі і сталося / за це його страшенно критикувала / скажімо там / права сторона / діаспори / через те / йому було неймовірно складно / бо він був / чужий серед своїх / і / і свій серед чужих // Так можна сказати // Через те я переконаний що в нас / шановні колеги / перед відпустками і перед розв'язанням тих / проблем які сьогодні над нами висять / є просто прекрасна нагода виконати / ніяку не політичну / чисто гуманітарну акцію //

7. Що потрібно для молоді / в тому числі на селі // Перше / наші предки були розумними і казали що кожна людина / повинна народити /е/ дитину / побудувати дім і посадити дерево // Нам потрібно / в повному обсязі у нас є / загальнодержавна програма / забезпечення молоді житлом // Нам необхідно / зробити фінансове підґрунтя для виконання / цієї програми // Друге / сьогодні вже / нагальна необхідність / в кожному районі сільському / розробити програму / і державну програму / відродження / культурно-освітніх / та медичних закладів // Бо в нас велика чисельність / сільських населених пунктів які не мають /е/ фельдшерсько-акушерських пунктів // Це друге питання // Безумовно школи // Я розумію

що складна демографічна / ситуація / але вона буде ускладнюватися / якщо / в сільських в сільських населених пунктах не буде цього // І тому / безумовно / осі питання самі важливі / і / робота / тобто надання / доступних кредитів / молодим сім'ям / для того щоб вони могли / заснувати свою справу / забезпечити свою сім'ю / заробітною платою // Я переконана / це буде в деякій мірі / сприяти тому / що ми / дійсно будемо / з вами / причетні / до відродження / нашого українського села //

8. Ми всі / обрані / народом // Народ обирає таких / яких вважає за потрібне // І коаліція створюється / так як вона вважає / за можливе // До речі / не хочу / говорити про минуле / але я / першим виступив / публічно / і сказав / що найбільш логічна / має / помаранчева коаліція // Вона / всі стояли на майдані / має / кількісну більшість / і має свого президента з чіткими / зрозумілими і ясними позиціями // Чого ви не створили цієї коаліції // Чого // Чого ви / перед всім народом два місяці соромились / і бились між собою // Тепер / треба визнати / що ви могли / народ довірив / мали змогу / не зуміли // То не вимагайте нових виборів тоді // Ви / не зуміли // Програвають треба вміти // Треба знайти тепер / не боротьбу / а / шляхи допомоги Україні // А допомога може бути тільки одна / знайти / спільну / виважену / позицію / і написати / сценарій / управління Україною // Демократичний / публічний / чесний / якщо це слово можна вжити сьогодні в політиці / принаймні послідовний і системний // Я до цього / закликаю //

9. Напевне / найбільше зло в державі / це відсутність розумної / розваженої / державної політики взагалі // Та особливе питання / визначення шляху розвитку економіки / культури / оборони / освіти та науки // Те що питання / до сьогодні не вирішене / свідчить про нерішучість / неоднозначність / безволю вищого керівництва / його / безперспективність // Переконаний / Україна як держава / має бути / особливою країною // Іншими словами / Україна повинна стати / сильною військово / могутньою економічно / міцною структурно та інтелектуально / із згуртованою державною політикою / та багатством своєї промисловості / своїх людей //

// Щоб кожний сусід / з повагою думав / та говорив про неї // А ворог / мав лише один клопіт / якнайскоріше / налагодити з нею / стосунки //

10. Звичайно говорячи про духовну сферу / не можна обминути ще / такий принциповий момент / як мовна політика // Одразу зазначу / ми однозначно / виступаємо / за подальший природний розвиток / української мови / за очищення її / від насадженої мови діаспори // Треба допомогти народowi / оволодіти рідною мовою / повернути їй / значення і авторитет // Так було / є / і повинно бути // Сьогодні / потрібно захистити наше мовне середовище / від іноземщини / а саме / англійської / та інших чужоземних мов // Проблема мовної політики / не вичерпується турботою про українську мову // В нашому багатонаціональному / суспільстві / на повен зріст / постають питання / забезпечення / конституційних гарантій щодо вільного / розвитку / використання / і захисту мов / національних меншин України // Переконаний що тільки в такому разі / можна буде вивести Україну / на стовпову дорогу / невинного прогресу / духовного розквіту / соціальної захищеності та / матеріального достатку // Бо розвиток мови / це один з визначальних / чинників / розвитку держави //

ДОДАТОК Б

Таблиця Б.2

Часові параметри текстів усних публічних виступів

Таблиця Б.1

Темп публічного мовлення,
що реалізує функцію інформування
за результатами комп'ютерного аналізу

жанр	мо- вець	темп								
		прискорений			нормальний			уповільнений		
		абсолютні показники (мс)	відносні показники	%	абсолютні показники (мс)	відносні показники	%	абсолютні показники (мс)	відносні показники	%
наукова доповідь	Б	146	0,88	35	166	1	55	188	1,13	10
	Г	172	0,86	30	198	1	50	234	1,18	20
	Ш	170	0,87	40	197	1,01	40	225	1,16	20
			0,87	35		1	50		1,15	15
політичний виступ	М	158	0,85	45	181	0,98	55			
	К	139	0,77	35	186	1,02	45	216	1,2	20
	С	140	0,80	35	176	1	50	214	1,22	15
			0,81	38		1	50		1,21	12

Темп мовлення текстів публічних виступів,
начитаних дикторами

жанр	мо- вець	темп								
		прискорений			нормальний			уповільнений		
		абсолютні показники (мс)	відносні показники	%	абсолютні показники (мс)	відносні показники	%	абсолютні показники (мс)	відносні показники	%
наукова доповідь	Г	188	0,89	20	214	1,02	55	254	1,21	25
	Є	186	0,90	10	208	1,01	70	253	1,22	20
	Р	186	0,89	14	212	1,01	57	261	1,25	29
			0,89	15		1,01	60		1,23	25
політичний виступ	Г	191	0,91	13	213	1,01	74	260	1,24	13
	Є	183	0,89	17	208	1	63	253	1,23	20
	Р	188	0,90	12	209	1	68	254	1,21	20
			0,90	14		1	68		1,23	18

Таблиця Б.3

**Тривалість промінантних складів у МакТЄ,
що реалізують функцію інформування**

жанр	мовець	наголошений.		ненаголошений		1-й наголош.		ядро		передпау- зальний				останній у фразі			
										наголош.		ненаголош.		наголош.		ненаголош.	
		мс	в.о.	мс	в.о.	мс	в.о.	мс	в.о.	мс	в.о.	мс	в.о.	мс	в.о.	мс	в.о.
наукова доповідь	Б	208	1,26	146	0,88	207	1,25	270	1,63	245	1,48	230	1,39	-	-	175	1,06
	Г	277	1,39	200	1,01	229	1,16	330	1,66	254	1,28	247	1,24	336	1,70	200	1,01
	Ш	250	1,29	190	0,98	232	1,20	310	1,60	254	1,31	242	1,25	-	-	197	1,02
			1,31		0,95		1,20		1,63		1,35		1,29	-	-		1,03
політичний виступ	М	212	1,07	153	0,82	192	1,03	208	1,12	271	1,46	294	1,58	-	-	161	0,87
	К	208	1,15	149	0,82	202	1,12	204	1,13	235	1,30	246	1,36	-	-	177	0,98
	С	202	1,14	156	0,88	198	1,13	210	1,19	248	1,4	254	1,44	-	-	182	1,03
			1,12		0,85		1,09		1,14		1,38		1,46				0,96

Таблиця Б.4

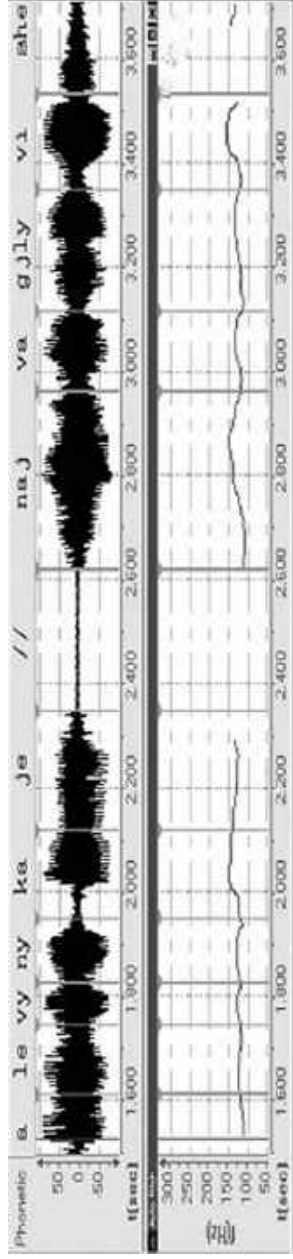
Тривалість міжфразових пауз у МакТЄ різних типів

	жанр	мовець	пауза							
			корот- ка		серед- ня		довга		дуже довга	
МакТЄ, що реалізують функцію інформування	наукова довідь		мс	%	мс	%	мс	%	мс	%
		Б			580	50	820	30	1378	20
		Г			760	50	1082	25	1355	25
		Ш			635	38	957	38	1480	24
	політичний виступ					46		31		23
		М			410	62	860	25	1360	13
		К	200	28	420	54	880	9	1560	9
		С			420	56	866	25	1380	19
МакТЄ, що реалізують функцію переконання	наукова допо- відь			9		57		20		14
		Б	240	25	540	62	800	13		
		Г			690	60	1210	40		
		Ш			405	66	1190	34		
	політичний виступ			7		63		29		
		М			390	60	980	40		
		К			370	65	1100	35		
		С			350	58	1190	42		
						61		39		

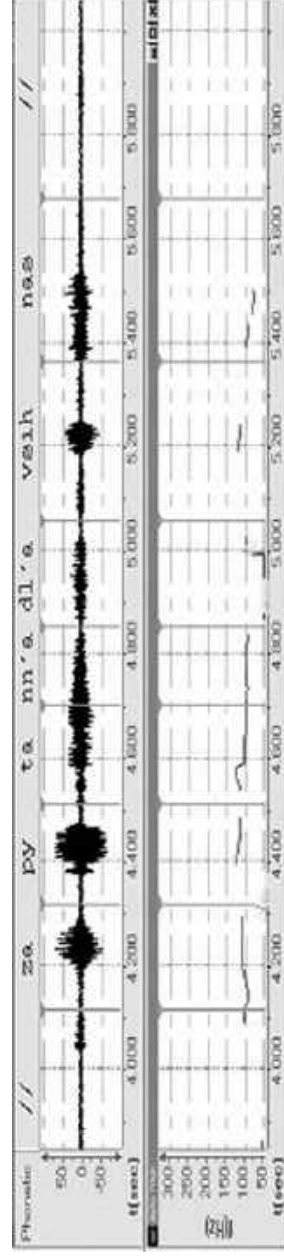
МакТЄ, що реалізують функцію інформування

політичний виступ

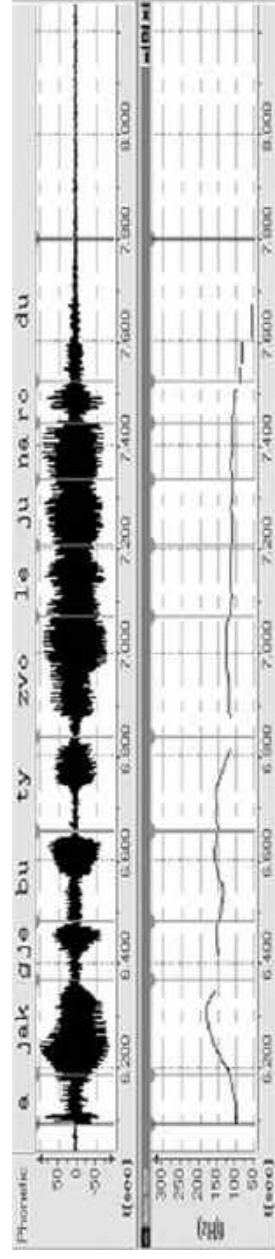
Графік В 1

172

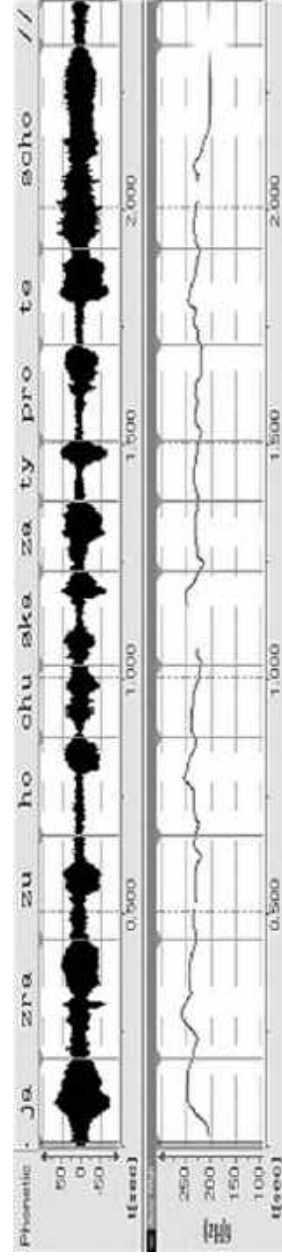

продовження графіка В 1

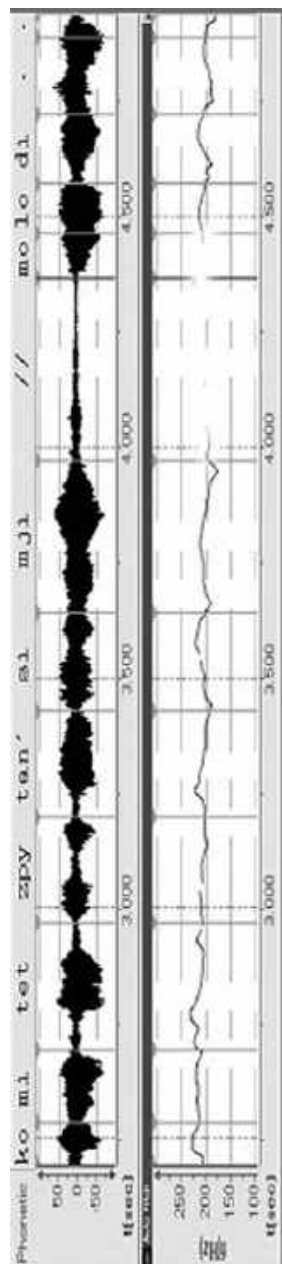
Але виникає / найважливіше / запитання для всіх нас / а як же бути з волею народу (К).

Графік В 2

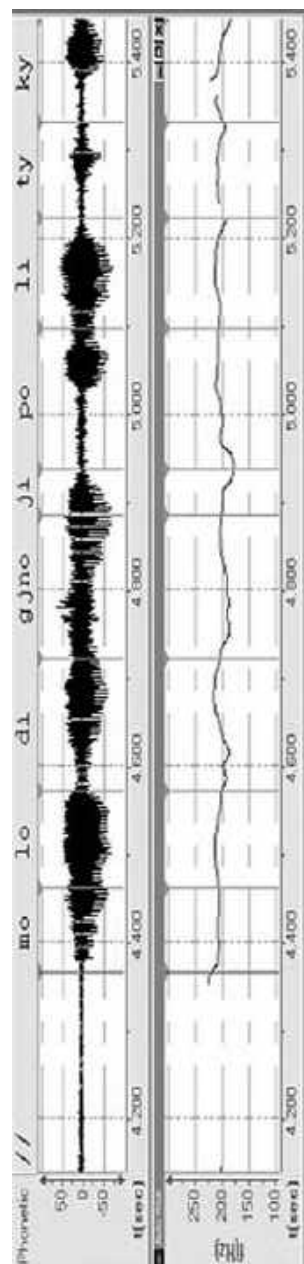

173

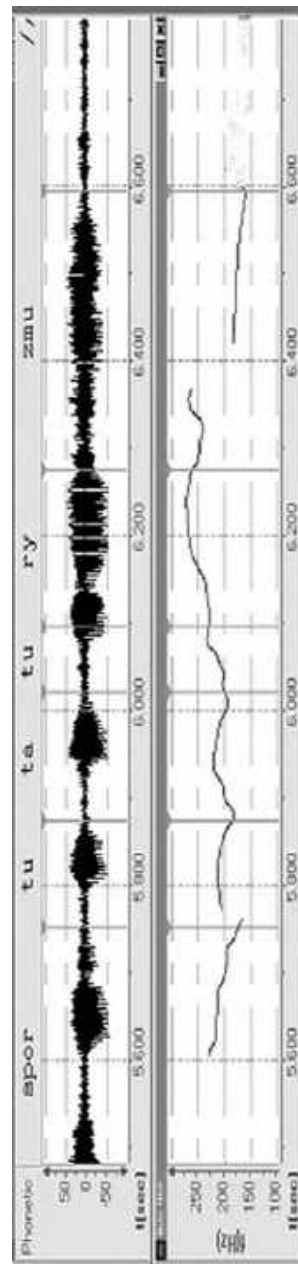
продовження графіка В 2

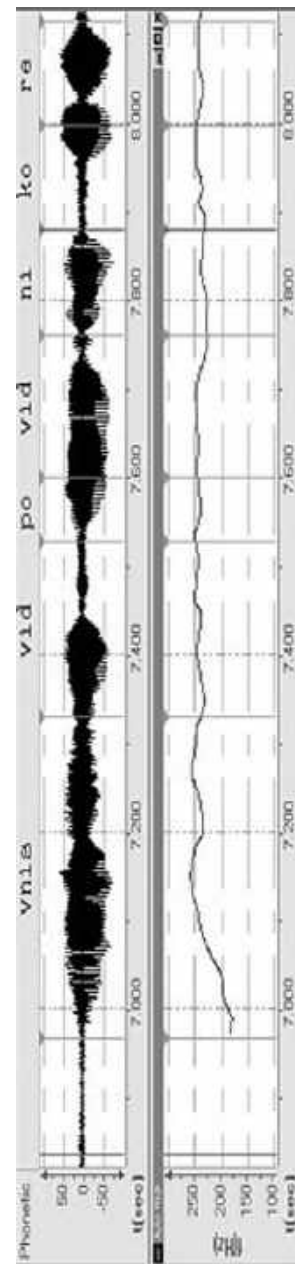
174

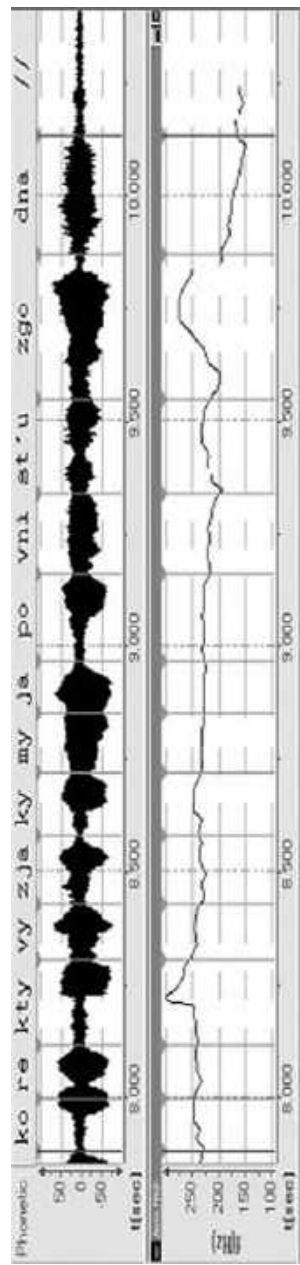
продовження графіка В 2

175

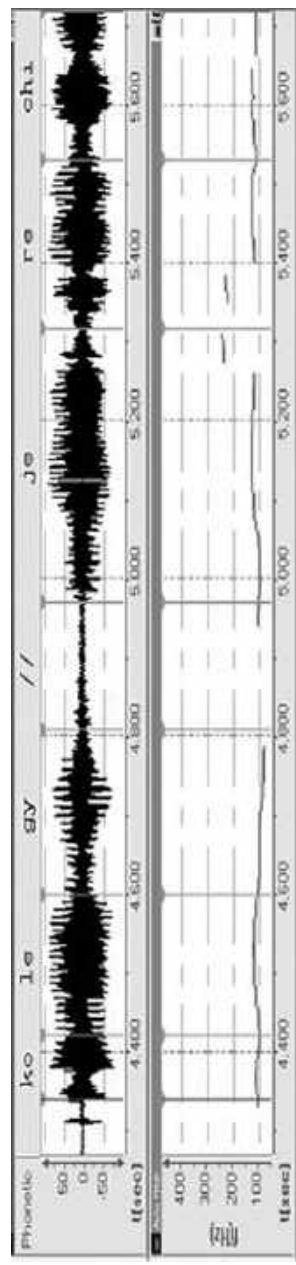

продовження графіка В 2

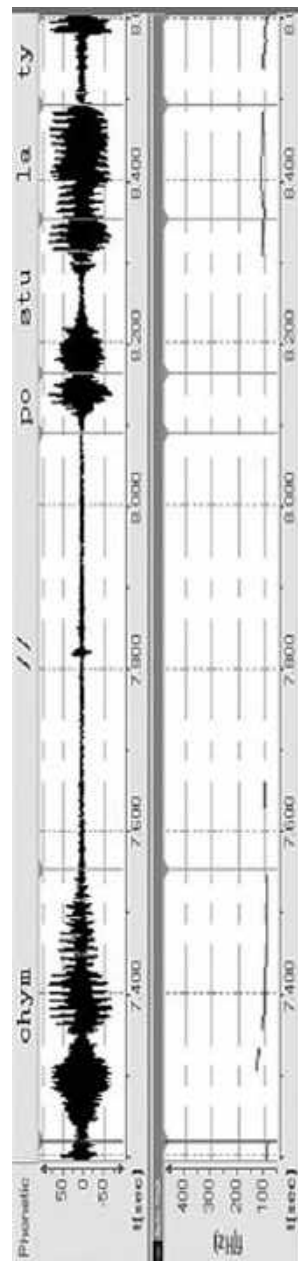
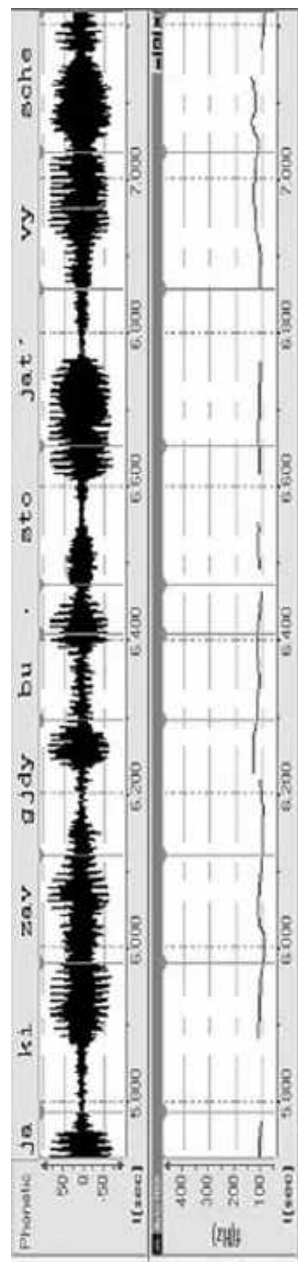

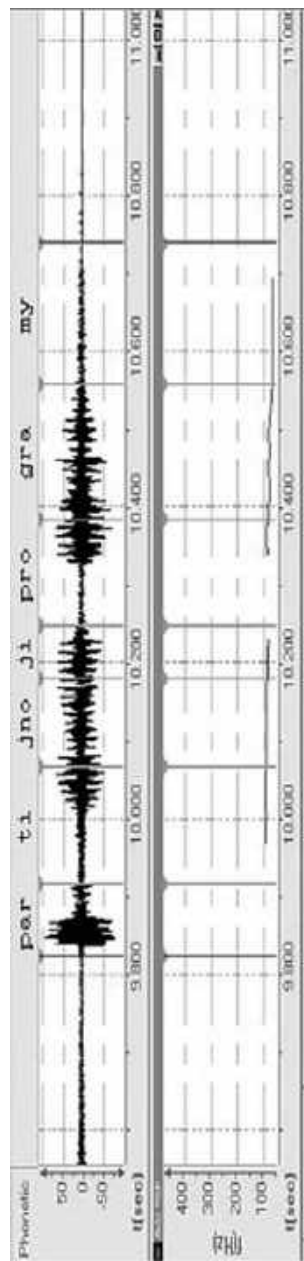
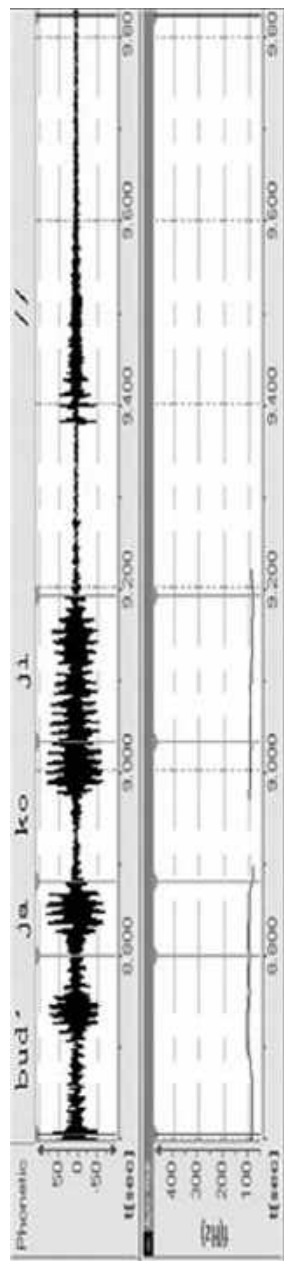
Я зразу хочу сказати про те що / комітет з питань сім'ї / молодіжної політики спорту та туризму / вніс відповідні корективи з якими я повністю згодна (С).

Графік В 3

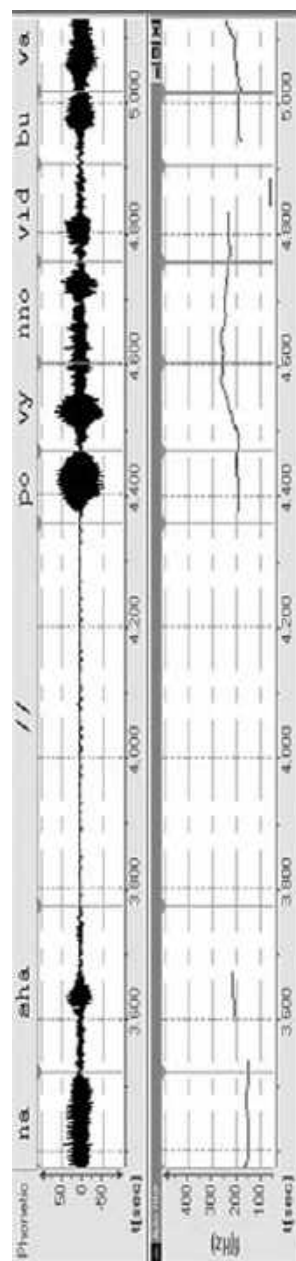
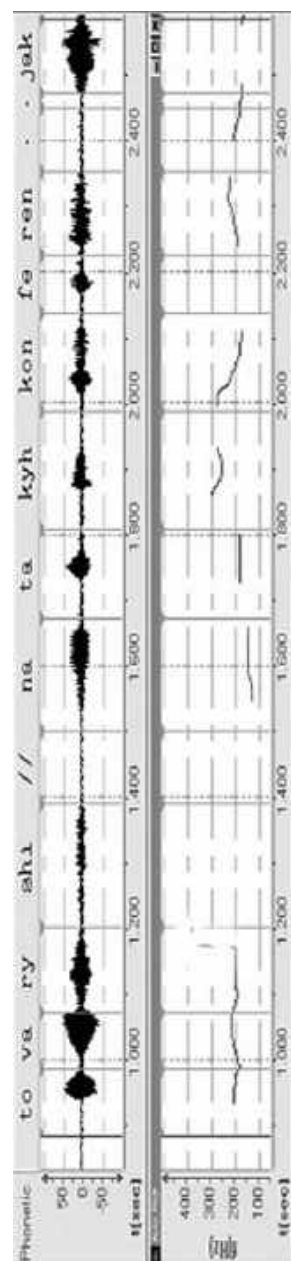
продовження графіка В 3

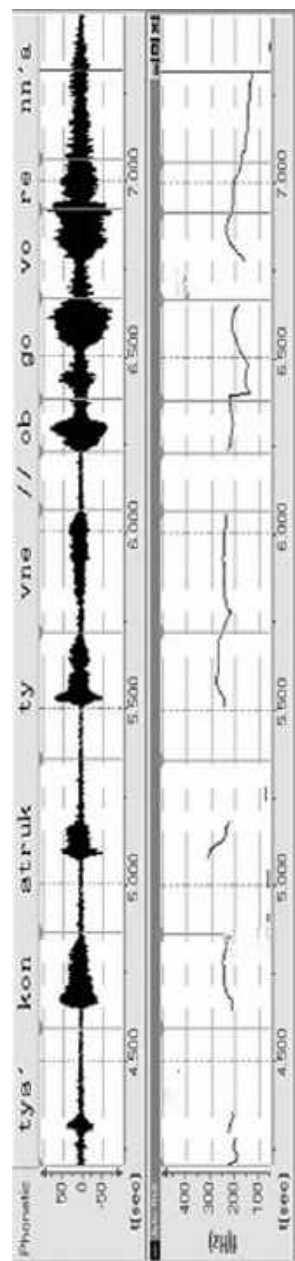

*Колеги / є речі які завжди будуть стояти вище чим / поступати будь-якої /
партійної програми // (М).*

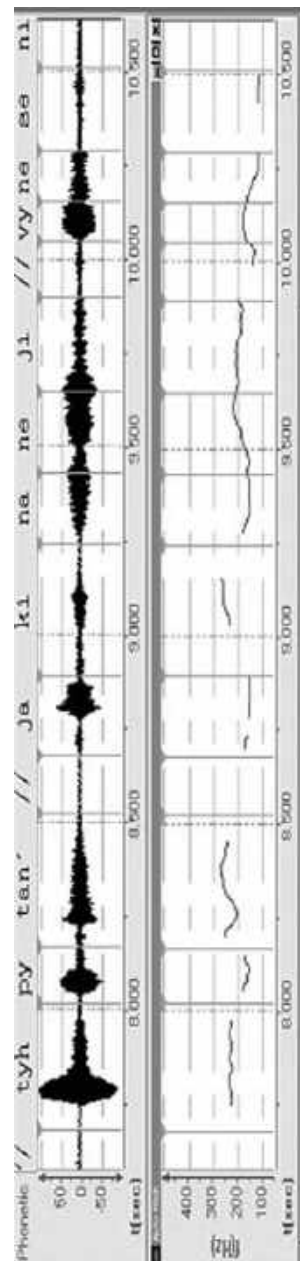
Наукова доповідь

продовження графіка В 4

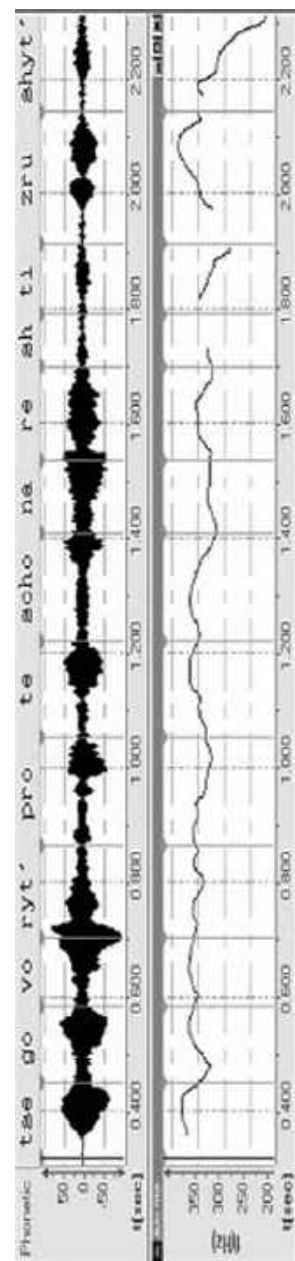

180

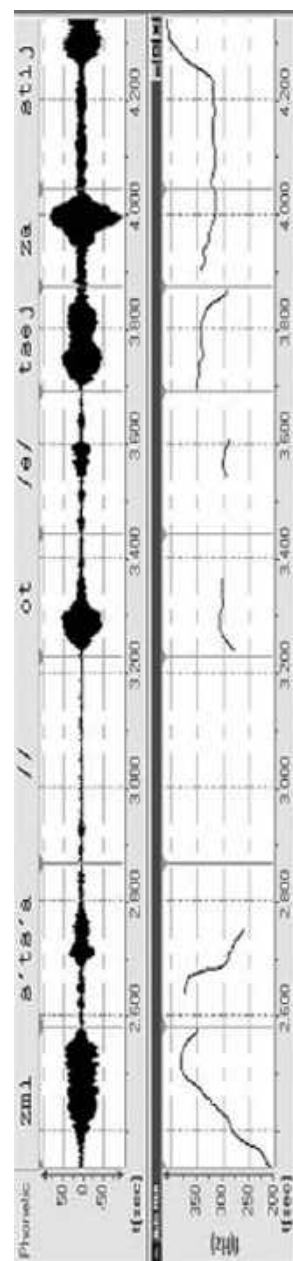

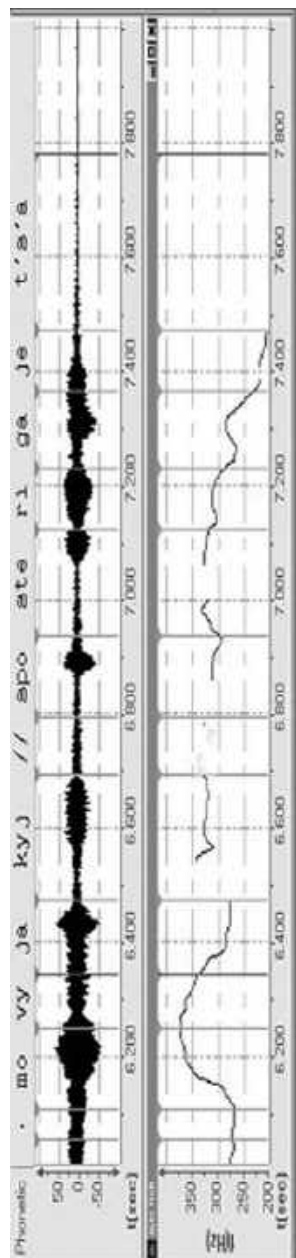
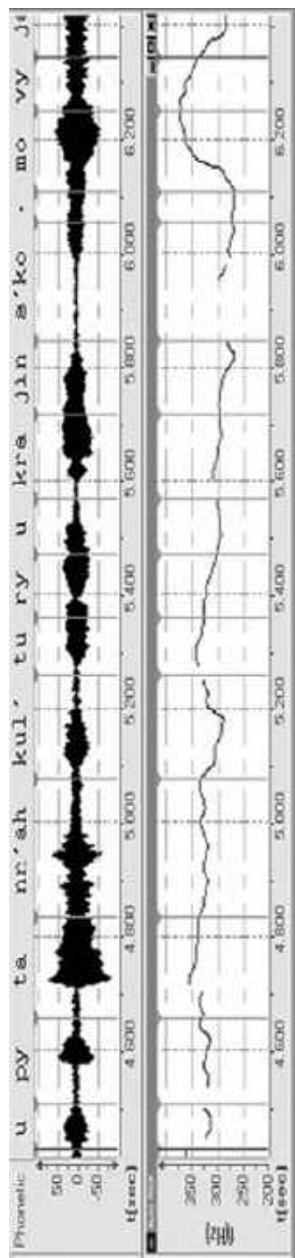
Товариші / на таких конференціях як наша / повинно відбуватись конструктивне / обговорення / тих питань / які на неї / винесені (Г).

Графік В 5

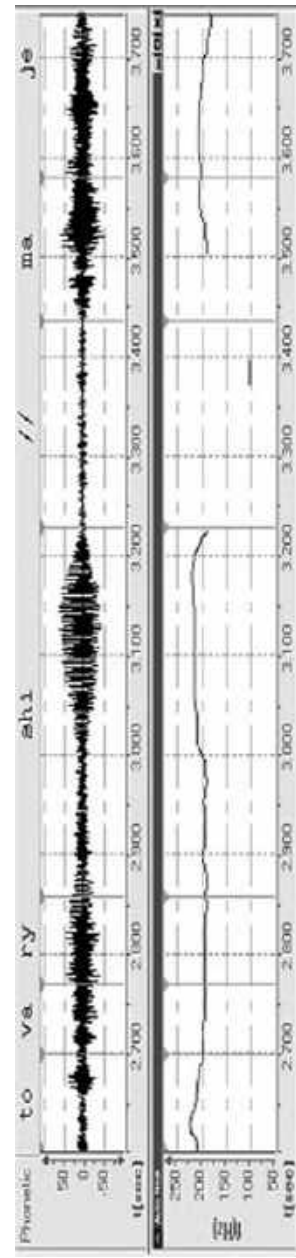
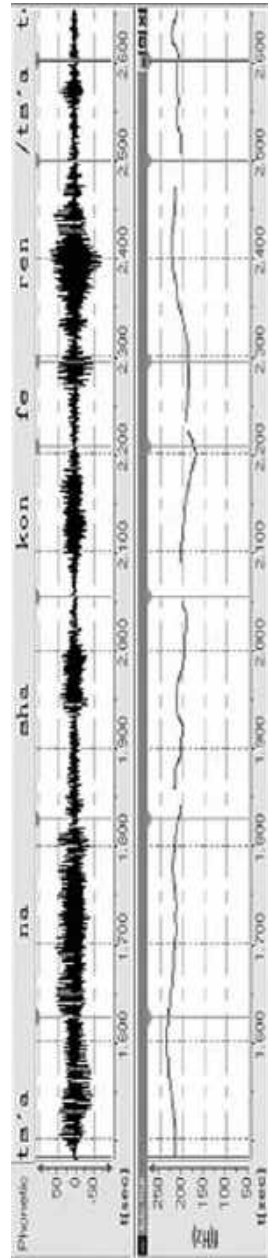

181

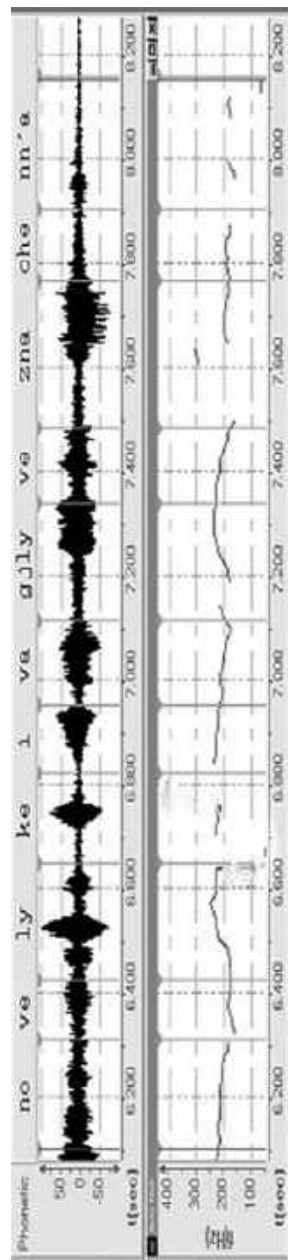
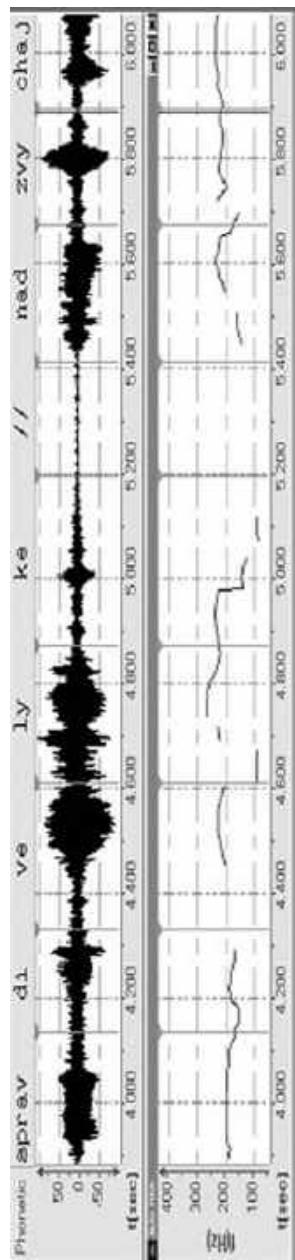

Це говорить про те що нарешті зрушисть з місця /от /e/ цей застій у питаннях культури української мови який /спостерігається (Б).

продовження графіка В

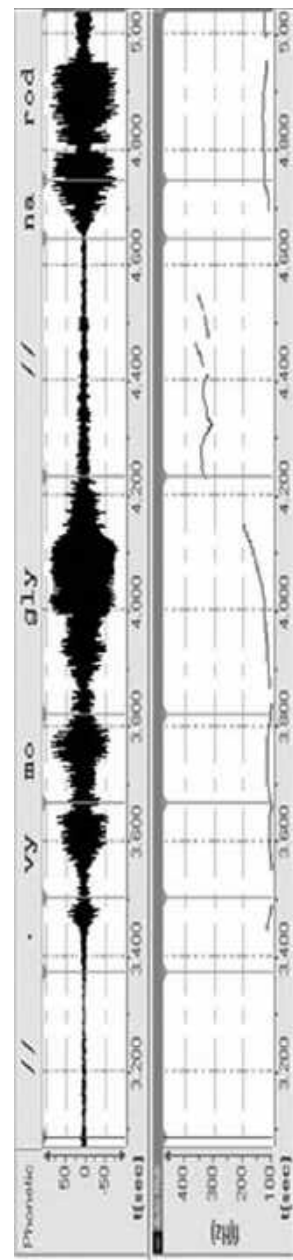
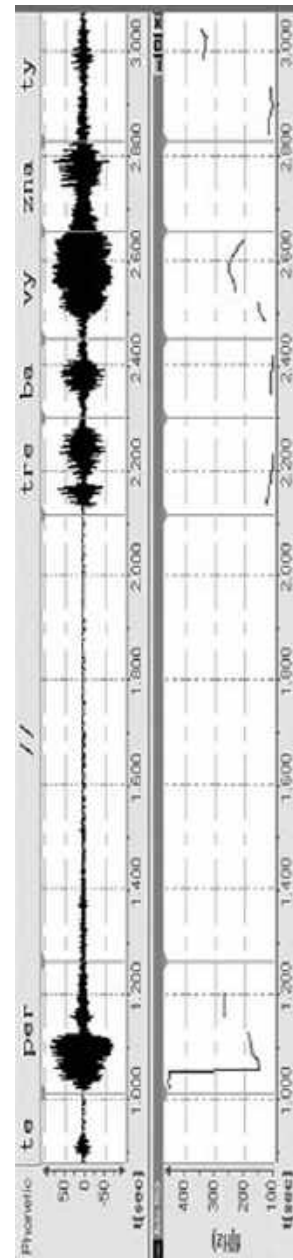

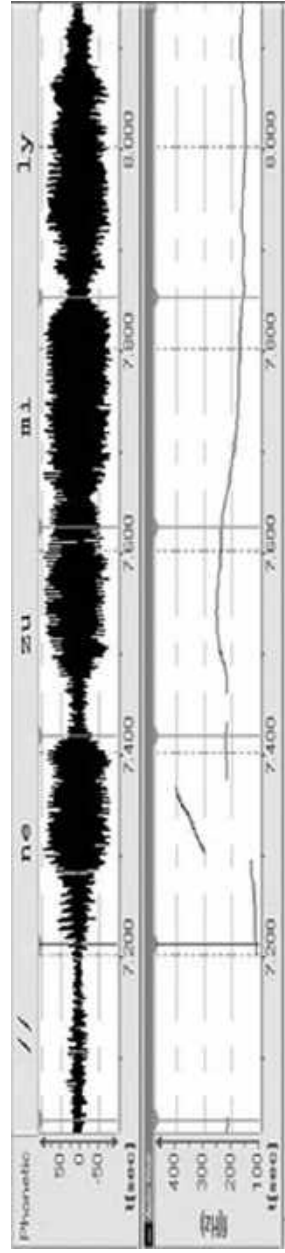
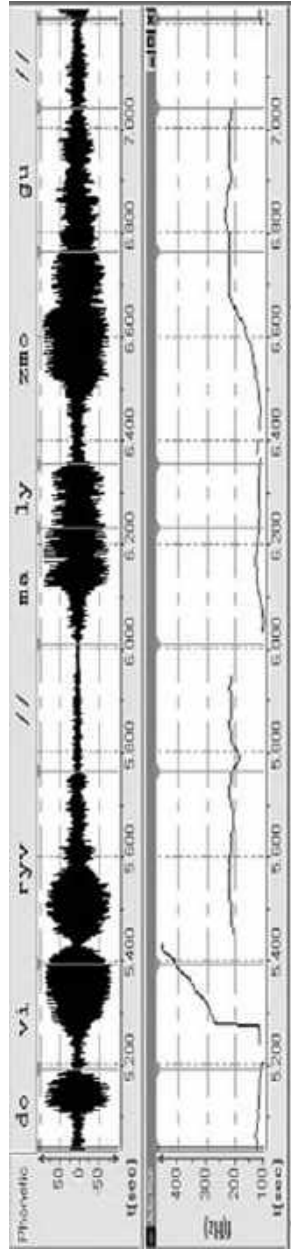
Ця наша конференція товариші / має справді велике / надзвичайно велике і важливе значення (Ш).

МакТЄ, що реалізують функцію переконування

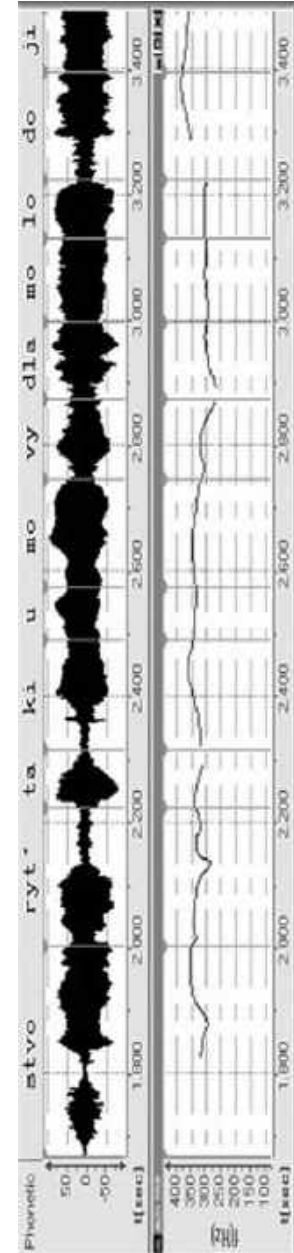
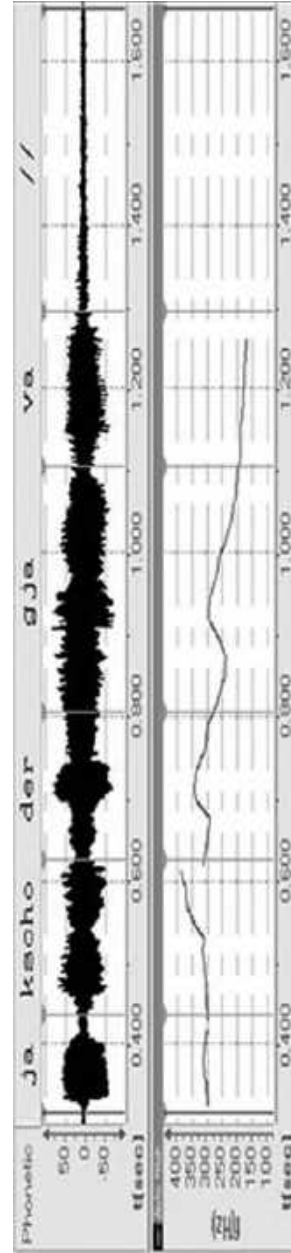
політичний виступ

Графік В 7

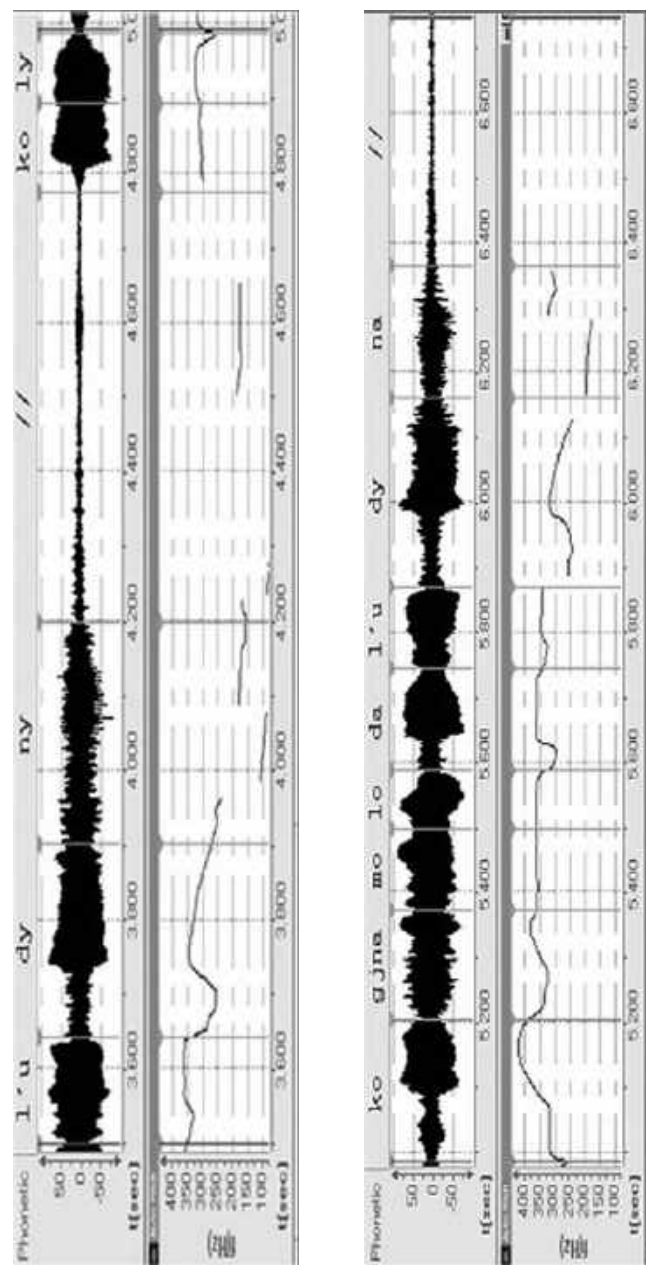

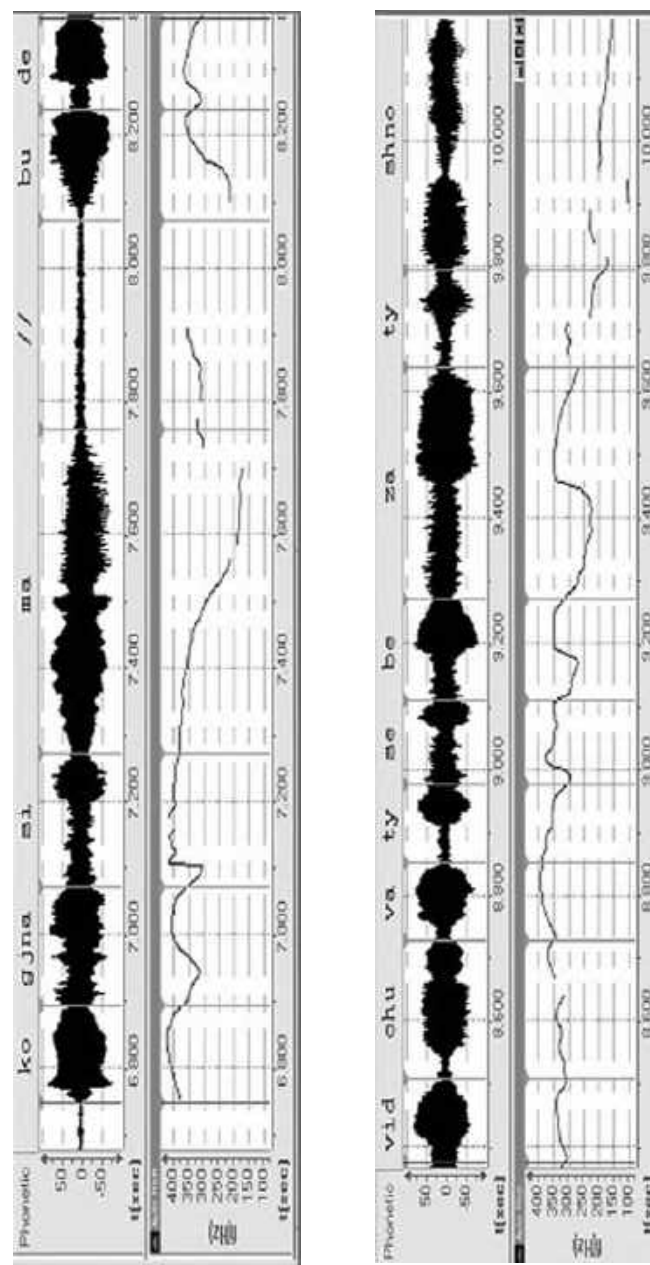
Тепер / треба визнати / що ви могли / народ довірів / мали змогу / не зуміли (К).

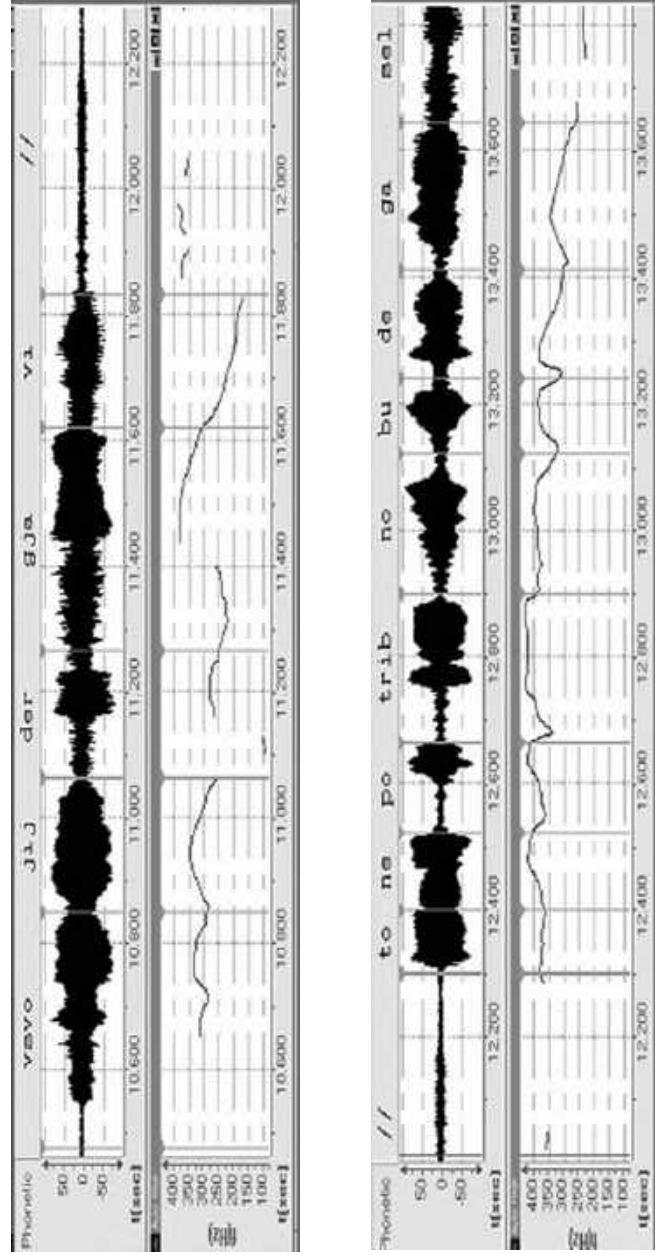
продовження графіка 8

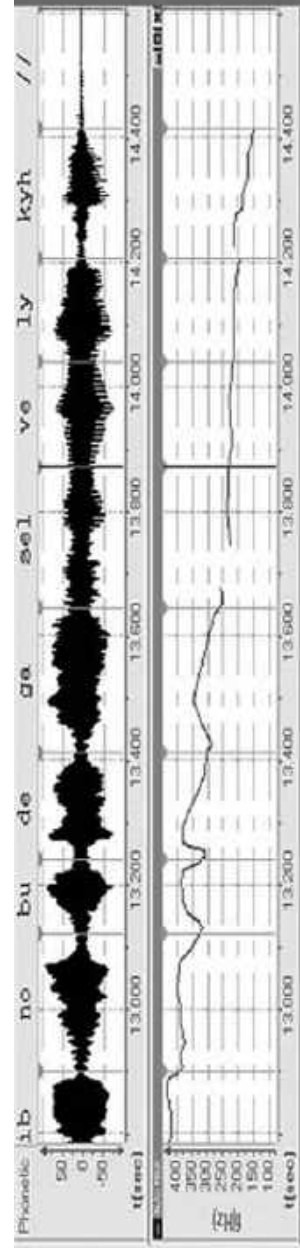
продовження графіка 8

продовження графіка 8

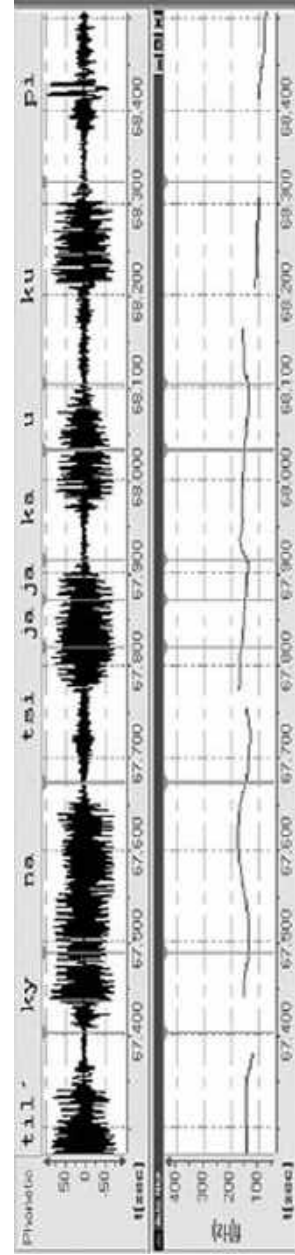

продовження графіка 8

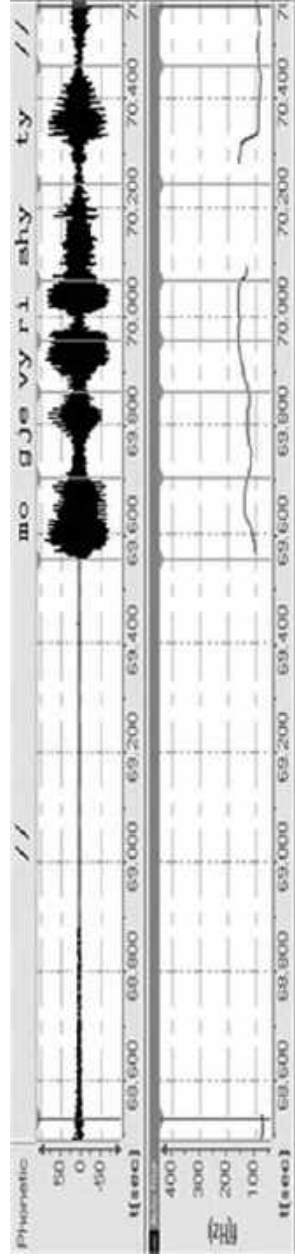

Якщо держава / створить такі умови для молоді / коли кожна молода людина / кожна сім'я / буде відчувати себе затишно в своїй державі / то не потрібно буде гасел великих (С).

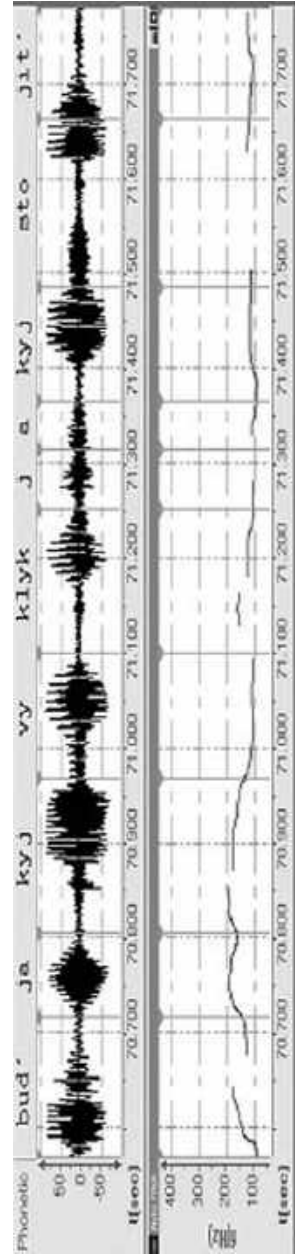
Графік В 9

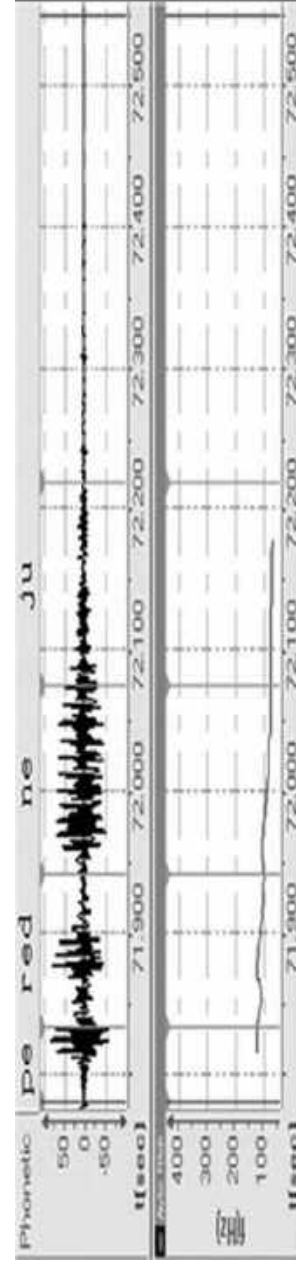
продовження графіка 9

192

продовження графіка 9

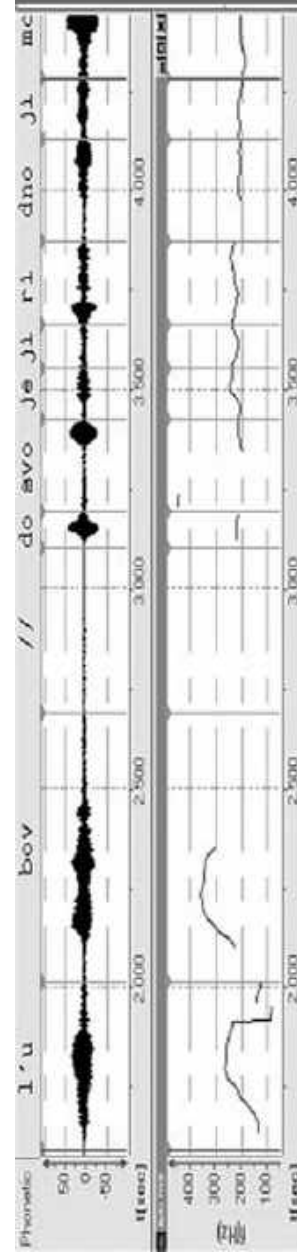

Тільки нація яка у купі / може вирішити / будь-який виклик який стоїть перед нею (M).

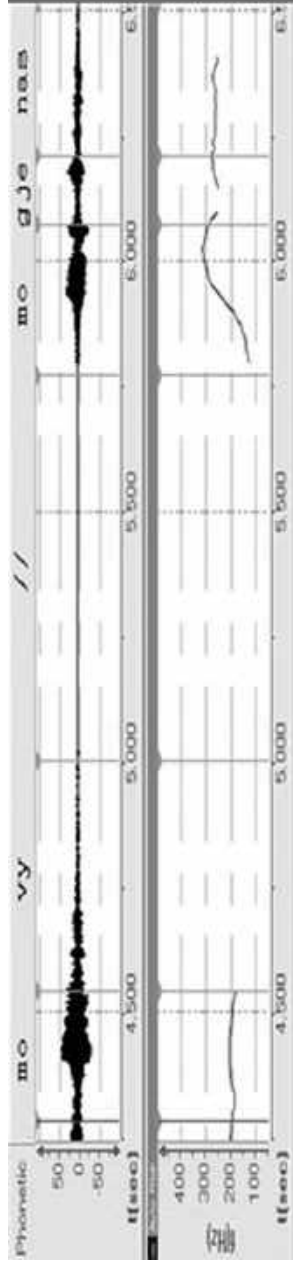
наукова доповідь

193

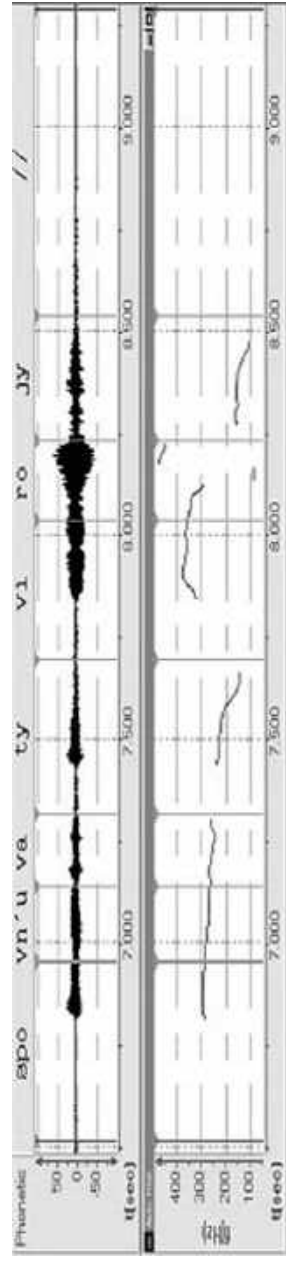
Графік В 10

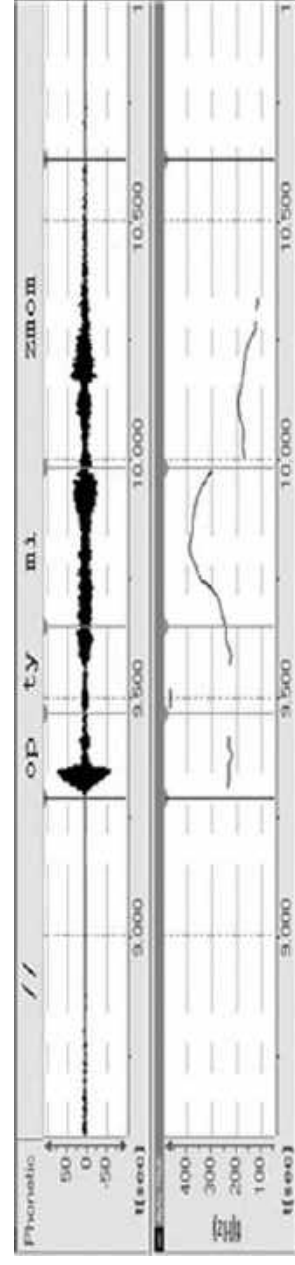
продовження графіка 10

194

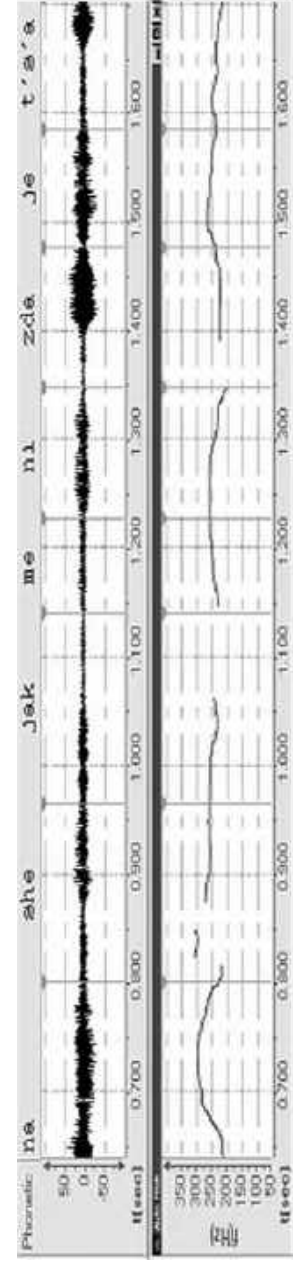
продовження графіка 10

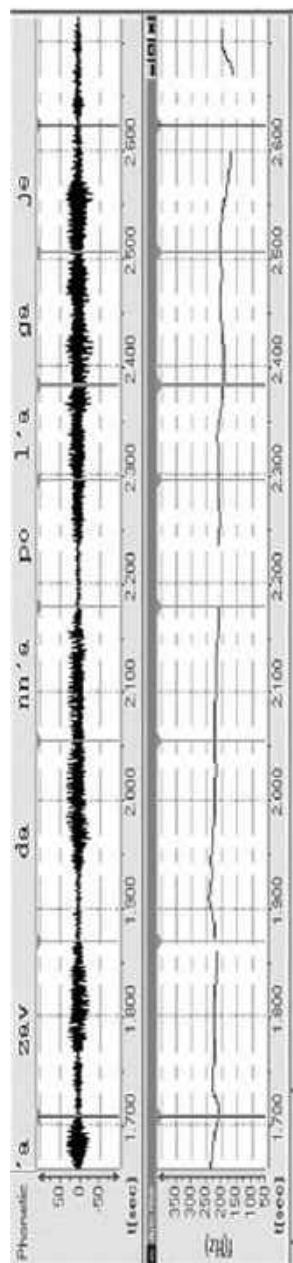
Любов / до своєї рідної мови / може нас сповнювати / вірою / оптимізмом (Г).

195

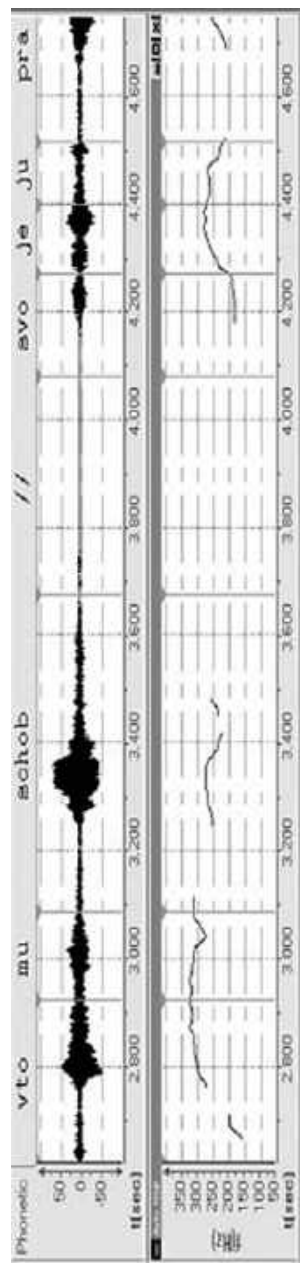
Графік В 11

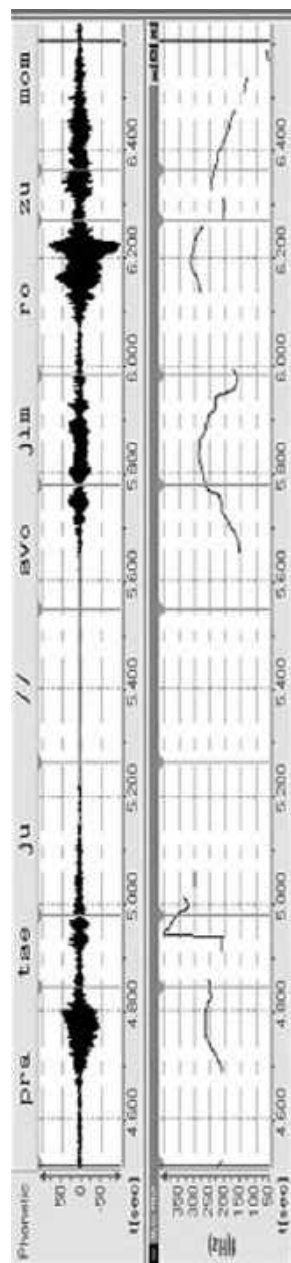
продовження графіка 11

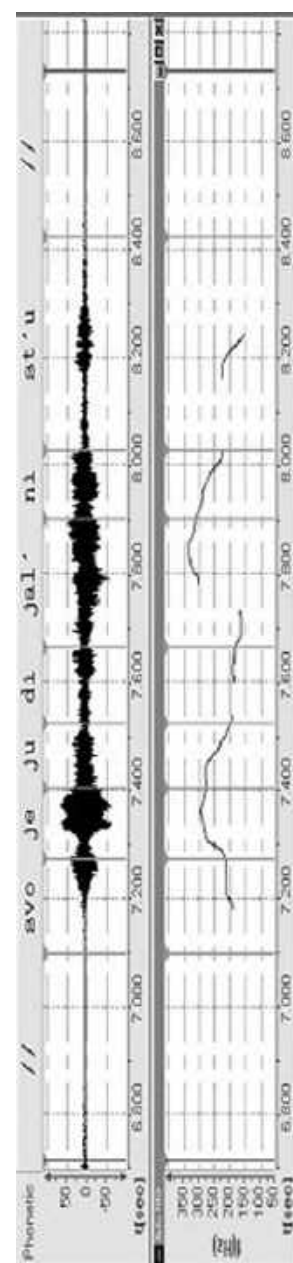
196

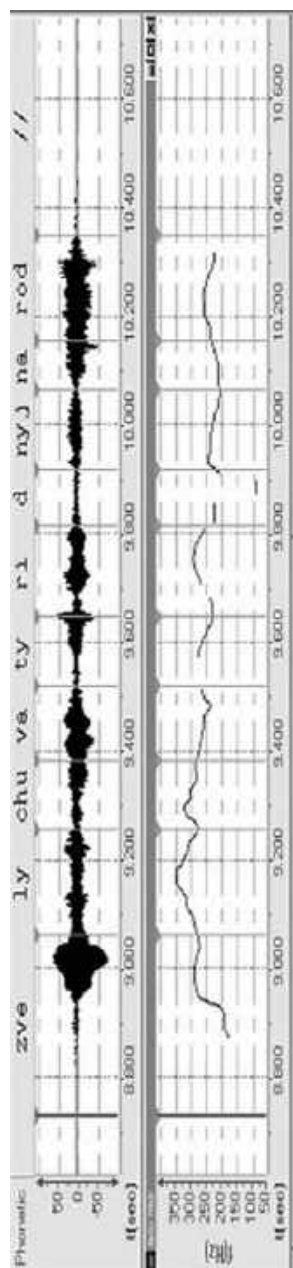
продовження графіка 11

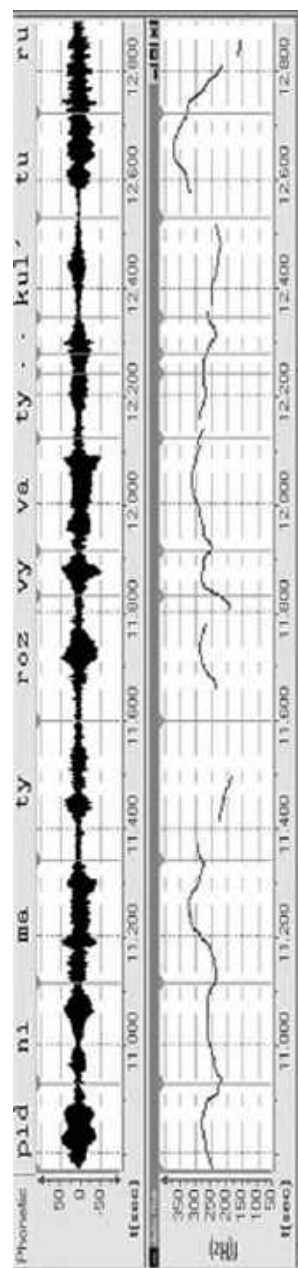
197

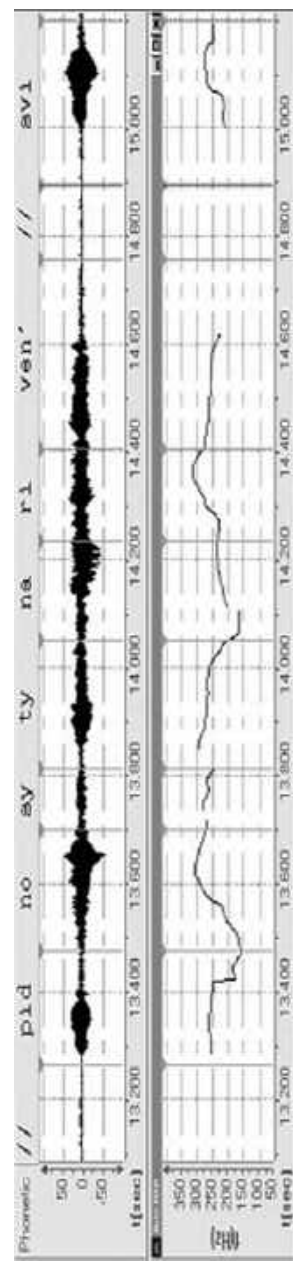
продовження графіка 11

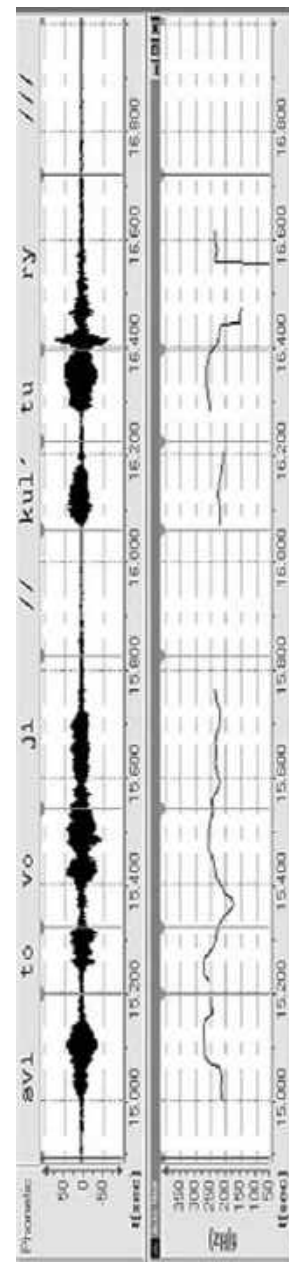
198

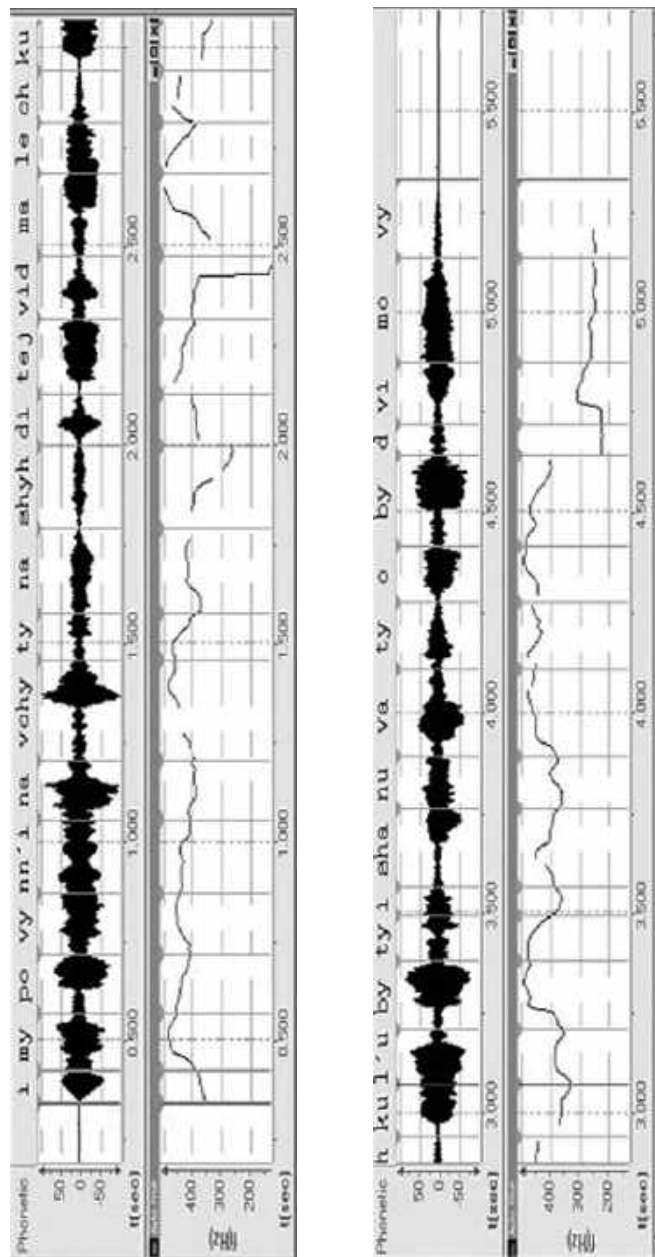
продовження графіка 11

199

Наше як мені здається завдання полягає в тому щоб / своєю працею / своїм роз умом / своєю діяльністю / звеличувати рідний народ / піднімати / розвивати його культуру / підносити на рівень / світової / культури (Ш).

І ми повинні навчити наших дітей від малечку любити і шанувати обидві мови (Б).

SUMMARY

Monograph **'The Intonation of Persuasion in Public Speaking'** presents a comprehensive survey of intonation of public speaking aiming to persuade the audience in certain views of the speaker.

Public speaking – one of the genre types of speech activity, differentiated from other types of speech by its nature and qualitative characteristics. In modern linguistics many aspects of public speaking attract the attention of researchers. Detailed descriptions have been made on genres and types of speeches, their structural characteristics, operation and optimum use of different language and composition style structures for efficient expression. The least researched remains the issue of oral speech delivery. The nature of a public speech depends not only on tailored and properly interpreted facts, but also the very form of their speech presentation.

The intonation tools of language have the leading role in this process and clearly reveal linguistic features. Intonation is an important component of a verbal text, its structural component, a carrier of semantic values, means of expression and transfer of an emotionally expressive character of a phrase, an expression of a functional weight of the text. Despite a significant interest of linguists in speech influence methods, public speech and its key functions have not been researched sufficiently on the Ukrainian language material. In particular, there are no experimental phonetic works on the analysis of persuasion function and its delivery in the text. Setting of the acoustic characteristics of persuasive intonation gives objective language material to determine means of this function.

The first section titled **'Public Speech as a Linguistic Analysis Object. Theoretical Background of Research'** gives general characteristics of oral speech, sets its functionality, identifies the key features of persuasive nature as a factor of influence on the audience, intonation characteristics of oral texts essential for differentiation of different genres and functional directions.

Public speech is a monologue aimed to logically convince the audience in the correct assessment of facts, suggested proposals, change beliefs or call to action through direct communication with the audience while sharing information.

Public speech has the following features: a) presence of one speaker and many listeners, b) focus on a specific audience composition, c) feedback from audience d) official communication conditions, e) oral delivery form.

The classification of speeches depends on their functional, expressive and situational parameters. Accordingly, speeches are divided into socio-political, academic, judicial, social, domestic, theological and religious, military, diplomatic, and commercial.

In the second section titled '**Material and Methods of Experimental Phonetic Study of Public Speaking Intonation**' established the choice of methods and methodologies for research on intonation of oral public speaking. The main tasks posed were: a) critical analysis of literature on the theory and practice of speech communication, the phonetic aspect of texts in scientific and political human activity; b) recording of author's oral presentation and recording of texts in the studio; c) selection of material for further analysis, d) transcribing oral texts in writing, d) acoustic analysis of texts, e) summarizing the results of auditors' questionnaires, f) analysis of selected audio material with specialized computer software (Speech Analyzer, Sound Forge) to improve its sound quality, g) segmentation of the selected for analysis phrases, h) tabulation of acoustic data (including time series and FF), generalization of performance analysis data through charts, graphs and tables of absolute and relative values, i) linguistic interpretation of instrumental and auditory analysis results.

The study of public speech intonation describes its temporal (total phrase duration, average length of syllables in a phrase, the duration of syllables in stressed by accent words, the nature and duration of pauses) and frequency components (intonation curves, movement of pitch and allocation of the frequency peak, interval of FF prominent syllables).

The third section titled '**Experimental Phonetic Study of a Public Speech Intonation**' is dedicated to establishing the basic intonation features of persuasive texts of two genres – a political speech and a scientific report.

Common characteristics of an oral presentation, are an advantage of a normal volume (up to 60% of cases), a syntagma from two to four words, logical or emotional stress (up to 60%), the average speed (up to 58%), average length of pauses (up to 55 %), rise-fall tone contour in a non-ending syntagma and drop in the ending syntagma, change of pace, increasing of the frequency level and increase in the volume for selected words or syntagmas. Varying duration of average rate of neighboring phrases; extension of pre-pause syllables, the presence of all kinds of pauses in duration (from very short to very long), medium and wide range of phrases; pitch peak characterization of the first accented syllable in a phrase (51%) or nucleus syllable (49%) were observed.

The research has revealed that these genres of oral public speaking as a political statement and research report, besides common intonation characteristics have their phonetic features that are found in their overall intonation design.

The main intonation features of a **research report** are:

on the perception level: the average volume level with consistently increasing volume of informative and important elements of the text, alternating sentences of various types in the text; advantage of short (44%) and medium (40%) syntagmas, repetition of the same type of syntagmas within phrases, the average length of a syntagma – 2,9 or 8,3 syllables, a significant advantage of syntactic breaks (71%), variability of different in duration pauses (short, medium and long) within a phrase, a significant percentage of long pauses (17%); advantage of single-humped contours;

on the temporal level: the greatest contrasting in length of a stressed/unstressed syllables (1,31 r.u. – 0,95 r.u.); the longest in a phrase is an accented syllable of an accented word, a pre-pause and first non-accented syllable of a phrase; medium and long syntactic pauses are dominating; the highest percentage of intra-sintegmatic pauses;

on the pitch organization: change of contours within phrases, absence of phrases, realized in a narrow pitch range, alternation of phrases spoken in a different range; tone movement in the case most frequently descending or ascending-descending; maximum FF may be repeated in adjacent phrases.

Political speech intonation features are:

on the perception level: the average volume level, but slightly higher than in the texts of scientific reports, favouring of simple sentences (41%), the largest number of average syntagmas (47%) and the smallest of short ones (28%), the average syntagma length greater than the same indicator in the scientific reports – 3.2 or 9.2 of syllables, the benefits of medium pace and absence of phrases pronounced slowly, recorded a slightly higher percentage of psychological pauses comparing to scientific reports (34%), repetition of the same in duration pauses within phrases, appearance of two-and multiple-peak tones;

on the temporal level: less opposition of stressed/unstressed syllables, the longest in the phrase is a pre-pause syllable and the first accented syllable in a phrase, the preference of medium pauses between phrases and short between syntagmas, absence of long pauses;

on the pitch organization: syntagmatic repetition of the same contour; repetition of phrases spoken in the same range; syntagmatic

realization of a narrow (55%) and average (30%) ranges, tone movement generally downward or flat; maximum FF of different phrases can differ significantly in their level.

The conducted instrumental research allowed to identify the function of prosody in expressing a **persuasion function**.

Results of acoustic *pitch* analysis showed:

- Wide pitch range of public speaking;
- Complex tone configuration in a phrase;
- Pitch of phrases' beginning defined as high, the frequency level of endings of these same phrases submitted defined as low and middle realizations;
- Multi-level pronunciation in different parts of the same phrase;
- Repetition of tone movement in the nucleus (most often descending or ascending and then descending);
- Implementation of pitch peak values on syllables of a semantically highlighted word.

The analysis results on *temporal* characteristics established:

- Accelerated pace of texts, absence of slowly spoken phrases;
- Significant contrasting of medium-syllable duration of key and background phrases;
- The maximum length of an accented syllable of a semantically highlighted word;
- Increasing number of semantic and psychological pauses;
- Advantage of short (300 ms) and medium (300-900 ms) pauses between syntagmas and medium between phrases;
- Highlighting most of the semantically accented words with pauses;
- Preference of short syntagmas (1-2 words).

Thus, the analysis of a prosodic unit structure representing the persuasion function has confirmed an opinion on the presence of a certain program laid down in human memory, which consists of a set of prosodic features used for construction and perception of persuasive texts. The intonation unit, similar to an investigated function, is localized on the nuclear segment of the speech, which takes a pragmatic direction during speech by using a certain prosodic design.

СЕРІЯ «СТУДІЇ З УКРАЇНСЬКОГО МОВОЗНАВСТВА»

1. Кобирина Г. Акцентуація непохідних іменників у бойківських говірках. – К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2009.

2. Яценко Н. Формування назв військового одягу в українській мові. – К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2009.

3. Сидяченко Н. Мовотворчість українських і польських письменників. – К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2009.

4. Сукаленко Т. Метафоричне вираження концепту ЖІНКА в українській мові. – К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2009.

5. Городенська К. Сполучники української літературної мови. – К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2010.

6. Коць Т. Літературна норма у функціонально-стильовій і структурній парадигмі. – К.: Видавництво «ЛОГОС», 2010.

7. Сюта Г. Лінгвосвіт поезії авторів Нью-Йоркської групи. – К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2010.

8. Навальна М. Динаміка лексики української періодики початку ХХІ століття. – К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2011.

9. Габай А. Синтаксична прислівникова транспозиція в сучасній українській літературній мові. – К.: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2011.

10. Вербич Н. Інтонація переконування в публічному мовленні. – К.: Інститут української мови. – Луцьк: Терен, 2011.

УДК 811.161.2:81'342.9
ББК 81-1
В 31

В 31 Вербич Н. С. **Інтонація переконування в публічному мовленні**: [монографія] / Н. С. Вербич. – К., Інститут української мови. – Луцьк: Терен, 2011. – 208 с.

ISBN 978-966-2276-57-2

У монографії комплексно досліджено інтонацію публічного мовлення, що має за мету переконати слухачів у певних поглядах промовця. Визначено особливості інтонаційної організації публічних виступів (наукової доповіді та політичного виступу) на підставі ґрунтовного аналізу основних просодичних характеристик, зокрема часової та частотної організації усного тексту. Установлено комплекс інтонаційних ознак, що характеризують досліджувані жанри. З'ясовано, що ті сегменти тексту, які реалізують функцію переконування, мають спільну картину інтонаційного оформлення у виступах різних жанрів. На підставі порівняльного аналізу інтонації текстів, записаних в авторській та дикторській реалізаціях, підтверджено гіпотезу про недостатність залучення мовлення дикторів для аналізу публічного мовлення.

Для науковців, викладачів, аспірантів та студентів філологічних спеціальностей вищих навчальних закладів.

The monograph presents complex research of intonation in public speaking, which intends to persuade the listeners in certain views of the speaker. Peculiarities of intonation organization of public speeches, such as scientific reports or political speeches, are identified on the basis of in-depth analysis of main prosodic characteristics - time and frequency organization of an oral text. The composition of intonation features, which characterize the genres researched, is identified. It was found that those segments of text, which carry out the persuasive function, have common intonation design in speeches of various genres. The hypothesis of insufficiency of inclusion of professional announcer speaking samples for the analysis of public speaking was proved as a result of comparative study of intonation in texts recorded in authentic and professional announcer realizations.

For scientists, teachers, postgraduate and undergraduate students of philological specialties of higher education institutions.

Відповідальний редактор:

Хоменко Л. М. – кандидат філологічних наук, доцент
(Інститут журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка)

Рецензенти:

Мойсієнко В. М. – доктор філологічних наук, професор
(Інститут філології та журналістики
Житомирського державного університету імені Івана Франка);

Бас-Кононенко О. В. – кандидат філологічних наук, доцент
(Інститут філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка)

*Рекомендувала до друку Вчена рада
Інституту української мови НАН України
Протокол № 13 від 6 грудня 2011 р.*

ISBN 978-966-2276-57-2

© Вербич Н. С., 2011
© Інститут української мови
НАН України, 2011

Макетування *Оксани Кришталівської*

Формат 60x84/16. Папір офсетний.
Гарнітура Minion Pro. Друк офсетний. Обсяг – 12,32 ум.-друк. арк.
Наклад 300 пр.
Підписано до друку _____

Видавництво
“Волинська мистецька агенція “Терен”
43025, м. Луцьк, Головоштамт, а/с 157
Тел. 050-6743321
Ел. пошта: teren.lutsk@gmail.com

Свідоцтво Державного комітету
телебачення і радіомовлення України
ДК № 1508 від 26.09.2003 р.

Виготовлено у друкарні
ВМА “Терен”